
JÓKAI
1825-1925

JÓKAI MÓR
MŰVEI

CENTENÁRIUMI KIADÁS

XIII. KÖTET

MIRE MEGVÉNÜLÜNK

AZ ORSZÁGOS JÓKAI CENTENÁRIUM-BIZOTTSÁG MEGBIZÁSÁBÓL
KIADTÁK A

FRANKLIN-TÁRSULAT RÉVAI TESTVÉREK
MAGYAR IRODALMI INTÉZET IRODALMI INTÉZET R. T.

MIRE
MEGVÉNÜLÜNK

REGÉNY

IRTA

JÓKAI MÓR

BUDAPEST

MDCCCCXXVI.

«Mire megvénülünk» 1865-ben a Honban jelent meg első ízben; könyvalakban 1865-ben négy kötetben adta ki Heckenast Gusztáv.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

I. DEZSŐ NAPLÓJA.

Én voltam akkor tízéves, a bátyám, Loránd, tizenhatéves; édesanyánk még fiatal volt és apánk, bizonyosan tudom, hogy nem volt több harminczhatévesnél. Nagyanyánk, apám anyja, szintén ott lakott velünk és volt akkor hatvanéves. Szép sűrű fehér haja volt, tiszta fehér, mint a hó. Gyermekkoromban sokat gondolkoztam rajta, milyen nagyon szerethetik az angyalok azokat, a kiknek ilyen szép fehérre mossák a hajukat, akkor még azt hittem, hogy az embernek a sok örömtől lesz fehér a haja.

Az igaz, hogy nem is volt semmi bánatunk, egész családunknál bizonyos titkos egyetértés látszott szerződésileg megállapítva lenni, mely szerint mindenki kötelezte magát a többieknek lehető legtöbb örömet s lehető legkevesebb bánatot okozni.

Sohasem hallottam, hogy valaha pörölt volna valaki a házunknál.

Sohasem láttam duzzogó arczot, tegnapról mára eltett haragot, szemrehányó tekintetet semmi viszonylatban; anyám, nagyanyám, apám, bátyám és én úgy éltünk, mint a kik egymás gondolatát is értik, s csak abban versenyeznek, hogy ki szereti jobban a másikat s kit jobban a többi közül?

Hogy az igazat megvalljam, mégis legjobban szerettem az egész családunkban a bátyámat. Ez, természetesen, nem annyit tesz, hogy kétségbe ne ejtett volna az a kérdés, hogy ha meg kellene a négy közől háromtól válnom, s csak egyet tarthatnék meg magamnak, melyiket választanám? hanem ha úgy mind együtt maradhatunk szépen a végtelen, kigondolhatlan időkig, hogy soha közőlünk senki meg ne haljon, el ne váljon, hát akkor csak a bátyámmal szerettem volna mindig együtt járni.

Olyan jó is volt hozzám. Kicsiny, porbanjátszó gyerekkoromban már ő fogta a kezem, hogy el ne essem, ő játszott velem gyermekjátékokat, mik őt nem mulattatták, csak en-

gemet; tőle tanultam az ábécző legelső betűit játszva megismerni; vele jártam fel a kisvárosi iskolába, hol ő már nagy diák volt; s ha őt korábban haza eresztték a leczkéről, megvárt az iskola udvarán, hogy egyedül ne menjek haza. Mikor ráért, nekem játékszereket faragott, rajzolt, épített, ragasztott, minden képzelhető anyagból; mintha egyébre sem volna gondja, mint nekem örömet szerezni. Ha csínyt tettem, nem árult be, ha kisült rám, kimentett, sokat magára is vállalt. Minden gyerek elkényesül, durczás, nyügös lesz, ha látja, hogy nagyon szeretik, én is az voltam; s ő minden rosszalkodásomat tűrte csendes vérrel; soha vissza nem ütött, pedig én hányszor megtéptem a haját; hanem ha valami rossz cseléd, vagy pákosztos iskolasuhancz megríkatott, a mi nálam könnyen állt, akkor haragba jött és nem kimélt senkit. Iszonyú erős volt. Én nem hittem, hogy a városban legyen nálánál erősebb ember. Iskolatársai rettegtek öklétől, s nem mertek vele kikötni soha; pedig nem látszott valami izmosnak, inkább karcsú volt és gyöngéd arczú, mint egy leány.

Még most is csak ő róla tudok beszélni!

Ott hagytam el, hogy a mi családunk igen boldog volt.

Szükséget nem szenvedtünk; szép házunk volt, kényelmünk ott benn, a cseléd is jóllakott nálunk, s ha ruhánk szakadt, újat kaptunk helyette; s hogy jó barátaink is voltak, azt minden névnap alkalmával tapasztalhattam, mikor zengett a házunk az ismerősök jókedvétől; s hogy a városban tiszteltek bennünket, azt láthattam abból, hogy mikor apámmal végigmentünk az utczán, minden ember köszönt, a mire én akkor nagyon sokat adtam.

Apám igen komoly férfi volt; csendes, kevésbeszédű ember. Halavány arcza volt, hosszú fekete bajusza és sűrű szemöldei. Ha egyszer-egyszer összehúzta azokat a szemöldeit, meg lehetett rettenni tőle; hanem neki gondja volt rá, hogy senki se rettegjen tőle: esztendőben egyszer történt az, hogy valakire haragosan nézett. Hanem jókedvűnek nem láttam soha. Mikor a legvidámabb lakomák voltak is nálunk, vendégeink hahotával nevettek egy-egy vidám ötleten, ő pedig úgy ült ott az asztal végén, mint a ki nem is hallotta azt. Ha édesanyánk nyájasan vállára borult, ha bátyám megcsókolta arczát, ha én ölében ténferegtem, s kérdezősködtem, a hogy gyermekek szoktak, megfelelhetetlen tárgyakról: olyankor szép méla szemei oly kimondhatatlan szeretettől sugárzottak, oly bűbájos édesség áradt azokból alá; de mosolygás az sem volt soha, meg nem nevetteté őt senki.

Nem is volt az az ember, a kinek ha a bor, vagy a jókedv megoldja nyelvét, akkor bőbeszédű lesz, elmond mindent, a mi szívén van, beszél jövőről, multról, ígér, fenyeget, dicsekedik; neki nem voltak fölösleges szavai.

És még valaki volt ilyen komoly a családunkban, a nagyanyám; ő is éppen ily hallgatag volt, ő is éppen így őrizkedett sűrű szemöldeit összevonni, pedig azok már akkor fehérek voltak; éppen így őrizkedett haragos szót kiejteni és éppen így nem tudott nevetni, mosolyogni; hanem a helyett sokszor vettem észre, hogy szemei szüntelen az apám arczán függnek és néha az a gyermekes gondolatom támadt, hogy apám azért viseli magát olyan komolyan, mert tudja, hogy az édesanyja nézi.

Ha aztán véletlenül szemeik összetalálkoztak, úgy látszott, mintha kitalálták volna egymás gondolatát; valami régi-régi eltemetett gondolatot, a mit ők együtt őriznek, s gyakran láttam, hogy öreganyám fölkelt néha örök kötése mellől, s mikor apám úgy elmerengve ült közöttünk, s alig vette észre, hogy anyám, bátyám és én mellette vagyunk, hizelgünk és alkalmatlankodunk neki: nagyanyám megcsókolá homlokát, mire apám hirtelen más arczot látszott ölteni, nyájasabb lett, beszélgetni kezdett velünk; erre aztán nagyanyám újra megcsókolá s visszatért kötéséhez.

Erre én mind csak most emlékszem vissza, akkor nem találtam benne semmi különöset.

Egy este mindnyájunkat meglepett az, hogy apánknak szokatlanul jó kedve támadt.

Mindnyájunkhoz igen gyöngéd, nyájas volt; Loránddal sokáig elbeszélgetett, kikérdezé tanulmányaiból, közlötte vele, a mit még az hiányosan tudott; engemet lábához ültetett, s fejemet simogatta; kérdéseket intézett hozzám latinul s megdicsért, hogy azokra helyesen tudtam felelni; édesanyánkat többször megcsókolá, s vacsora multával vidám történetkéket mesélt a régi időkből, s mikor azokon elkezdtünk nevetni, ő is velünk nevetett.

Olyan jól esett nekem, hogy egyszer valahára apámat nevetni láttam. Olyan új volt ez rám nézve, hogy szinte reszkettem bele az örömtől.

Csak öreganyánk maradt komolyan. Mentől derültebb arcza lett apámnak, az ő fehér szemöldei annál jobban összehúzódtak; szemeit soha egy perczre is le nem vette apám arczáról, s valahányszor az vidám, derült arczával felé tekintett, nagyanyám mindig fázósan összeborzadt.

Nagyanyám nem is hagyhatta szó nélkül apám szokatlanul felhangolt kedélyét.

— Milyen jókedved van ma, édes fiam!

— Holnap kiviszem a gyermekeket falura ; annak mindig előre szoktam örülni, válaszolt rá apám.

Falura megyünk! Ez nekünk is kedves hang volt. Odafutottunk apánkhoz, kezet csókolni érte ; milyen boldoggá tett bennünket ez ígérettel! Látszott is arczán, hogy ő azt tudja jól.

— Éppen azért feküdjetek le jókor, hogy el ne aludjátok a reggelt ; a kocsi hajnalban már itt lesz.

Azzal elbúcsúzott tőlünk, megcsókolt mind a kettőnket, s mi elmentünk hálószobánkba lefeküdni.

A lefekvés csak könnyű, de az elalvás nehéz, mikor az ember még gyermek és azt ígérik, hogy holnap kiviszik falura.

Volt egy kedves, szép falusi jószágunk, nem messze a várostól, a bátyám is úgy szeretett ottan. Ránézve is kettős ünnep volt az, mikor sátoros ünnepeken atyánkkal kimentünk oda.

Anyánk és nagyanyánk, nem tudtuk miért, soha sem jöttek velünk ; azt mondták, hogy nem szeretnek falun.

Mi úgy csodálkoztunk ezen : nem szeretni falun? a mezőn, a virágos réten járni ; a drága illatos levegőt szívni ; a szép, okos, hasznothajtó háziállatokat maga köré gyüjteni? Lehet-e olyan ember a világon, a ki ezt ne szeresse? Gyermek, tudom, hogy nincs.

Alig tudtunk aludni bátyámmal együtt. Én kifogyhatatlan voltam a holnapi öröm elszámlálásában. Vajjon gondját viselték-e a virágos kertünknek odakinn? Milyen nagyra megnőhetett már azóta a tarkaborjú? vajjon megismer-e még? elveszi-e kezemből a sós kenyeret? A galambjaim azóta hogy megszaporodhattak! A cseresznye is érik a kertben, meg a szamócza ; a szépit anyánknak fogjuk haza hozni!

Bátyám meg a vadászatnak örült. Hogy fogja bejárni az erdőt, a nádast, milyen szép zöld nyakú vadkacsákat fog lőni! mennyi tarka madártojást hoz nekem majd haza!

— Oh én is elmegyek veled.

— Dehogy jöszsz! valami bajod eshetnék. Te addig otthon a kert alatt horgászol a patakban, s fogsz apró halacskákat.

— S azokat délre megsütjük!

Oh milyen jó lesz!

Nagyon sokáig nem tudtunk egymástól elaludni : hol egyikünknek, hol másikunknak jutott valami eszébe, a mit még fel kellett emlegetni. Oh mennyi öröm vár ránk holnap!

Nagy csoda lesz, ha egész éjjel azzal nem álmodunk.

Késő éjjel valami nagy csattanás riasztott fel álmomból. Az igaz, hogy mindig puskával álmodtam. Lorándot láttam vadászni s féltettem, hogy meg találja lőni magát.

— Mit lőttél Loránd? kérdezém félálmosan.

— Maradj csendesen, szólt bátyám, ki a mellettem való ágyban feküdt, s a csattanásra fölkelt. Megnézem, mi történt odakinn? — Ezzel kiment.

Több szoba választotta el hálószobánkat szülőinkétől: nem hallhattam semmi neszt; csak hogy az ajtókat nyitogatták itt is, ott is.

Nem sokára visszatért Loránd. Azt mondta, hogy csak aludjam csendesen tovább. Nagy szél támadt, az egy nyitva maradt ablakot becsapott, az üvegek mind összetörtek, az szólt olyan nagyot.

És ezzel elkezdett öltözködni.

— Minek öltözöl fel?

— Hát a tört ablakot be kell csinálni valamivel, hogy a szél be ne fújjon rajta, édesanyánk hálószobájában van az. Csak te aludjál csendesen.

Azzal fejemre tette a kezét; olyan volt ez a kéz, mint a jég.

— Hideg van odakinn, Loránd?

— Nincs.

— Hát mért reszket úgy a kezed?

— Igaz. Nagyon hideg van. Aludjál, kis Dezső.

A mint azután egy közbülső ajtót távoztában perczre nyitva hagyott, az alatt áthangzott hozzám anyám kaczagása. Az az ismerős, csengő, édes hang, a mi a naivkedélyű nőket úgy jellemzi, a kik gyermekeik között maguk a legnagyobb gyermekek.

Vajjon min kaczaghat az anyám olyan nagyon ily késő éjszaka? Hogy az ablak kitört?

Még akkor nem tudtam, hogy van egy irtóztató betegség, a mi a nőket pokoli kínnal rohanja meg, s e szívtépő kínok között folyvást nevetni kényszeríti.

Megnyugodtam abban, a mit bátyám mondott s erővel arczra fordultam vánkosomba, hogy szemeimet álomra kényszerítsem.

Késő reggel volt már, mire fölébredtem ismét. Akkor is bátyám költött fel. Ő már egészen fel volt öltözve.

Nekem a falura menetel jutott eszembe.

— Itt már a kocsi? Miért nem költöttél fel hamarább? Lám, te már fel is öltöztél.

Azzal én is sietve fölkeltem, s elkezdtem öltözni, mosdani. Bátyám segített öltöznöm és sokszori gyermekes fecsegésemre nem szólt semmit. Nagyon komoly volt, és mindig olyan helyre nézett, a hol nem volt semmi látni való.

— Bántott valaki, Loránd?

Bátyám nem felelt semmit, csak odahúzott térdei közé s hajamat megfésülé. Ingem gallérja a nyakkendő alá volt gyűrődve, azt megigazította és folyvást olyan szomorúan nézett reám.

— Van valami bajod, Loránd?

Még a fejével sem intett, sem azt, hogy «van», sem azt, hogy «nincs»; csak csendesen kötötte nyakkendőmet csokorba.

Volt egy kék viktoriadolmánykám, piros hajtókával és apró pitykékkel. Én azt akartam felvenni; Loránd pedig a sötétzöld ünneplő kabátomat akarta rám adni.

Én ellenkeztem vele.

— Hiszen falura megyünk! oda a pitykés dolmány éppen jó lesz. Miért nem adod azt ide? Mert neked nincs olyan?

Loránd nem szólt semmit, csak rám nézett azokkal a nagy szemrehányó szemeivel. Nekem aztán nem kellett több; rám hagytam adni a sötétzöld kabátot. Hanem azért még mindig duzzogtam miatta.

— Hiszen úgy felöltöztetsz, mintha examenre mennénk, vagy temetésre.

Erre a szóra Loránd egyszerre magához szorított, ölébe ragadt, letérdelt elém és elkezde hevesen sírni, de oly zokogva, hogy a könnyei összenedvesítették hajamat.

— Loránd! mi bajod? Loránd! kérdezém én ijedten, de ő nem tudott szólni a sírás miatt. Ne sírj, Loránd! Én bántottalak? Ne haragudjál.

Mikor aztán sokáig sírt és folyvást átölelve tartott, egyszer nagy reszkető sóhajtással lélekzetet vett és halkan rebegé fülembe:

«Meghalt az atyánk.»

Én olyan gyermek voltam, a ki nem tudott sírni; csak a férfikor tanított meg rá.

Olyankor, mikor sírnom kellett volna, csak azt éreztem, mintha valami féreg fúrna a szívembe s valami bágyadás fogott el, a mitől nem éreztem semmit, a mi rendes öt érzékkel kivehető; — bátyám sírt helyettem is. Utoljára aztán megcsókolt, s kért, hogy jöjjek magamhoz.

Hiszen én magamnál voltam, láttam, hallottam mindent; de úgy nem volt rám hatása semminek, mint egy darab fára.

Szerencsétlen természetem volt ; nem bírtam semmivel mutatni, a mi fáj.

De olyan nagy is volt ez a gondolat, hogy az én eszem nem bírta azt végig érni.

Hogy az atyánk meghalt!

Tegnap este még velünk beszélt, még megölelt, megcsókolt ; azt ígérte, hogy kivisz falura és ma már nincs sehol, meghalt.

Lehetetlen ezt felfogni! Gyermekkoromban sokat tépelődtem azzal a gondolattal, hogy mi van a világ végén túl? Az űr! Hát azt az űrt mi veszi körül? Hát azon túl van-e még valami? Sokszor az őrüléshez voltam közel e tépelődés miatt. Most ugyanez az észvesztő kábulat fogott körül. Hogyan lehessen az, hogy az apám meghalt?

— Menjünk anyámhoz ; ez volt legközelebbi gondolatom.

— Majd utána megyünk. Ő már elutazott.

— Hová?

— Falura.

— Miért utazott el?

— Mert beteg.

— Hát miért kaczagott az éjjel úgy?

— Mert beteg.

Ez még inkább megfoghatatlanabb volt az én eszemnek.

Ekkor egy gondolatom támadt. Arczom hirtelen felderült.

— Loránd! Hiszen te tréfálsz ; te bolondozol velem. Csak rám akartál ijeszteni. Mi mind megyünk ki falura, mulatni : s te csak az álmot akartad kiverni a szemeimből azzal, hogy atyánk meghalt.

Loránd e szóra összekulcsolta fején kezeit, s a mozdulatlan fájdalom torzultával arczán, nyögé :

— Oh Dezső, ne kínozz! ne kínozz ezzel a nevető arczczal!

Én azután még jobban megijedtem, elkezdtem reszketni, átöleltem egyik karját s könyörögtem neki, hogy ne haragudjék ; hiszen én elhiszem, a mit mondott.

Láthatta, hogy elhiszem, mert minden tagom reszketett.

— Jerünk oda hozzá, Loránd.

Bátyám merően rám nézett, mintha eliszonyodott volna attól, a mit mondtam.

— Atyánkhoz?

— Oda. Hátha én szólok hozzá és fölébred?

Loránd két szeme olyan lett erre, mint a tűz. Látszott, hogy valami nagy könnyhullatás rohamát tartóztatta erővel vissza. Azután fogai közül mormogá :

— Ő nem ébred fel többé.

— Meg szeretném őt csókolni.

— A kezét.

— A kezét és az arczát.

— Csak a kezét szabad megcsókolnod, monda bátyám szilárdul.

— Miért?

— Mert én mondom! felelt keményen.

E szokatlan hang egészen megriasztott; azt mondtam neki, hogy szót fogadok, csak vigyen át atyámhoz.

— Jer hát. Add kezedet.

S azzal kézen fogva vezetett két szobán keresztül. A harmadikban nagyanyánk jött ránk szembe.

Nem láttam arczán semmi változást, csak sűrű fehér szemöldei voltak mélyen összevonva.

Loránd odament hozzá s lassan suttogott hozzá valamit, a mit én nem hallhattam, de jól láttam, hogy rám integetett szemével.

Nagyanyám csendesen inte fejével, hol helyeslően, hol tagadóan; azután odajött hozzám, fejemet két keze közé fogta s sokáig nézett arczomba, fejét csendesen ingatva.

Csendesen rebegé:

— Éppen ilyen volt gyermeknek.

Azzal levágta magát arczczal a földre és sírt.

Loránd megfogta kezemet s vont ki magával a negyedik szobába.

Ott volt a koporsó. Még nyitva volt; csak a szemfedővel volt végig leterítve.

Ma nincs még annyi erőm, hogy le tudjak írni egy koporsót, melyben atyámat láttam kiterítve; sokan tudják, mi az? és senki sem akarja tőlem megtanulni.

Csak egy öreg asszonycseléd volt a szobában, senki más nem virrasztott.

Bátyám magához ölelte fejemet s úgy álltunk ott sokáig; mintha mi is és minden, a mi ebben a szobában van, meg lett volna halva.

Egyszer aztán azt mondta a bátyám, hogy már most csókoljam meg atyám kezét s aztán menjünk.

Szót fogadtam neki, ő felemelte a szemfedő szegélyét s én két viaszsárga kezet láttam összetéve, mikben rá nem ismertem volna azokra az erős, izmos kezekre, miknek gömbölyű ujjain kicsiny koromban annyiszor játszottam a megbámult czímeres gyűrűkkel, egyikről a másikra húzva fel azokat.

Megcsókoltam mindkét kezét. Az olyan jól esett!

Azután fájó kérdéssel tekinték fel bátyámra: szerettem volna arczát is megcsókolni. Ő elérté tekintetemet s elvont onnan.

— Jer velem. Ne maradjunk tovább.

És az nekem oly nagyon fájt!

Bátyám azt mondta, hogy várjak szobámban és ki ne mozduljak addig, míg ő a kocsikat elrendezi, melyek bennünket el fognak szállítani.

— Hová?

— Ki, a falura. — Itt benn maradj, sehova ne menj. — Még ezenfelül rám is zárta az ajtót.

Ezen aztán én úgy elgondolkoztam. Miért megyünk mi most falura, ha atyánk halva fekszik? Miért kell nekem addig a szobában maradnom? Miért nem jön semmi ismerősünk felénk? Miért suttognak olyan csendesen a ház körül járók? Miért nem harangoznak, ha ilyen nagy halott van a háznál?

Mindez egészen zavarttá tette agyamat; semmire sem bírtam magamnak választ adni, és senki sem jött felém, a kitől valamit kérdezhettem volna.

Egyszer, nagy sokára (nekem úgy tetszett, hogy hosszú idők multak el, meglehet, hogy tán csak néhány óranegyed volt az) ott tipegett el a folyosó ablaka előtt a vén asszonycseléd, ki az imént odabenn virrasztott. Bizonyosan más váltotta fel.

Az ő arcza most is olyan közönyös volt, mint mindennap. Szemei ki voltak ugyan sírva, hanem hiszen én mindennap láttam őt sírni, ha jó kedve volt, ha rossz kedve volt: nem tett nála különbséget.

Az ablakon keresztül megszólítottam.

— Zsuzsi néni, jöjjön ide!

— Mi kell, édes kis Dezsőkém?

— Zsuzsi néni, mondja meg nekem igazán, miért nem szabad nekem az atyám arczát megcsókolnom?

A vén cseléd vállat vont, s cynikus egykedvűséggel felelt rá:

— Bolond maga, kicsi Dezső. Azért, mert — nincs neki feje, szegénynek.

Nem mertem visszatérő bátyámnak megmondani, mit hallottam az öreg Zsuzsitól.

Azt mondtam neki, hogy a hideg lel, mikor azt kérdezte, hogy mért reszketek olyan nagyon?

Azután csak rám adta köpenyemet s azt mondta, menjünk a kocsihoz.

Kérdeztem, hogy nagyanyánk nem jön-e velünk? ő azt felelte, hogy az még hátul marad. Mi ketten ültünk az egyik kocsiba ; egy másik még várakozott az udvaron.

Nekem úgy tetszett az, mintha csak álmodnám. Az esős, borongós idő, a mellettünk elmaradó házak, az emberek, kik csodálkozva néznek ki az ablakon, egy-egy ismerős arcz, ki mellettünk elhalad s ránk bámulatában elfelejt köszönteni ; mintha mindenik azt kérdezné magában : miért nincs e fiúk apjának feje? Azután a hosszú jegenyefasorok a város végén, miket úgy hajtogat a szél, mintha valami nagy, nehéz gondolat alatt csóválnák fejeiket ; és a mormogó habok a híd alatt, a min keresztül mentünk, mintha azok is tanakodnának valami mély titok fölött, a mi annyiszor volt rájuk bízva és a mit még senki sem talált ki : miért nincsen némely halottnak feje?

Úgy ösztönzött, úgy borzasztott valami, hogy ez iszonyú kérdéssel bátyámhoz forduljak. Legyőztem a rémet, nem kérdeztem meg. Sokszor mondják azt a gyermekeknek, kik hegyes kést tartanak szemeik elé, vagy magas hídról néznek le a vízbe : «vigyázz, mert az ördög megtaszít», úgy éreztem én magamat ezzel a kérdéssel ; kezemben volt a fogója, szívemnek állt a hegye, párkányán ültem, lenéztem az örvényébe, úgy hítt valami, hogy taszítsam az elevenbe, szédüljek bele. Meg tudtam magamat tartóztatni.

Az egész úton nem beszéltünk bátyámmal semmit.

Falusi lakunkba érve, háziorvosunk jött elénk és azt mondta, hogy anyánk még rosszabbul van, mint eddig ; látásunk csak nehezítené baját, jó lesz, ha szobánkban maradunk.

Két óra mulva utánunk megjött nagyanyánk is.

Megérkeztével nagy suttogás támadt a háziak között, mintha valami rendkívülihez készülnének, a mit nem kell az egész világnak megtudni. Azután nagy hirtelen, a szokottnál korábban ebédhez ültünk, senki sem tudott enni, csak úgy néztük végig az egészet. Azután bátyám ismét sugdosni kezdett nagyanyámmal. A mint egyes szavakból kivehettem, arról beszéltek, hogy vigyen-e puskát magával, vagy sem? Loránd akart vinni, nagyanyám ellenzette. Végre mégis megegyeztek abban, hogy vihet puskát és lőszert, de addig ne töltse meg a fegyvert, míg szükségét nem látja.

Én ez alatt csak úgy támolyogtam egyik szobából a má-

sikba. Látszott, hogy mindenkinek volt valami nagyobb gondja annál, hogy velem foglalkozzék.

Délután azonban, mikor bátyámat készülődni láttam az útra, a kétségbeesés erőt vett rajtam:

— Vigy engemet magaddal.

— Hisz azt sem tudod, hová megyek?

— Nem bánom, akárhová, csak vigy magaddal, mert én nem tudok itt magamban maradni.

— Majd megkérdem nagyanyánktól.

Bátyám néhány szót váltott nagyanyámmal, s azzal visszajött hozzám.

— Velem jöhetsz ; vedd a pálczádat és köpenyedet.

Ő puskáját vállára vetette s kutyát is hozott magával.

Ez a gondolat azután megint újból kínzott :

«Apám meghalt, és mi ma délután vadászni megyünk, nagyanyánk engedelmével, mintha semmi sem történt volna.»

A kertek alatt mentünk le, az agyagvermek hosszában ; bátyám olyan utat látszott keresni, a hol nem találkozunk senkivel. A vizslát pórázon vezette, hogy el ne kalandozzék.

Nagy utat mentünk, a tengeri-földek és csalitok között barangolva, a nélkül, hogy Lorándnak csak egyszer is eszébe jutott volna a puskát leemelni válláról ; csak a földet nézte mindig, s a kutyáját csitította, mikor az neki akart indulni a cserkészésnek.

E közben jó messze eltávoztunk a falutól.

Én jól elfáradtam már, de azért egy szóval sem mondtam, hogy térjünk vissza ; inkább mentem volna világ végtelen végeig, mint hogy hazatérjünk.

Már alkonyodott, mikor egy kis nyárfaerdőbe értünk ; ott bátyám azt mondta, hogy pihenjünk meg. Leültünk egymás mellé egy levágott faderékra.

Bátyám megkinált valami sülttel, a mit számomra hozott tarisznyájában. Milyen rosszul esett az nekem ; ő azt hiszi, hogy én éhes vagyok. — A sültet aztán odaadta a vizslának, a vizsla félrement vele a bokorba, s ott elkaparta a haraszt közé. Az sem volt éhes.

Ott azután elnéztük, mint megy le a nap? Falunkból a tornyot sem láttuk már, olyan messzire eljöttünk s én még sem kérdeztem, hogy nem térünk-e még vissza?

Az idő egyre borongós volt, csak naplement után nyiltak meg a felhők, hogy a lemenő nap viharjósló vörös tüzével elboríthassa az eget ; a szél egyre fújt. Én azt mondtam bá-

tyámnak, hogy csunya szél fúj s ő azt mondta rá, hogy ez nekünk jó.

Hogy mire jó nekünk ez a nagy szél? azt nem bírtam kitalálni.

Mikor aztán az ég lassankint a tűzvörösből lilaszínre, a lilaszínből szürkére, a szürkéből feketére vált, akkor bátyám megtöltötte a puskáját s a vizslát elbocsátá a pórázról. Kezemet megfogta s azt mondta, hogy már most ne szóljak semmit, hanem maradjak mozdulatlan.

Így vártunk hosszú ideig a zúgó éjszakában.

Én törtem rajta a fejemet, mi oka lehet annak, hogy mi most itt vagyunk?

Egyszer vizslánk a távolból elkezdett üvölteni. Olyan üvöltés volt az, a milyent soha sem hallottam tőle.

Néhány percz mulva nyargalva jött hozzánk vissza; sírva, nyihogva ugrált reánk, kezeinket nyalta, s aztán megint tovafutott.

— Már most jerünk, szólt Loránd, puskáját karjára vetve.

Sietve haladtunk a kutya nyomán, s nemsokára kiértünk az országútra.

A sötétben egy szénás szekér, négy ökörtől vonva, csendesen haladt végig.

— Dicsértessék az úr Jézus! szólt az öregbéres, megismerve bátyámat.

— Mindörökké.

Kevés vártatva azt kérdé tőle: nincsen semmi?

— Nem kell félni, nem lesz semmi.

Azután csendesen ballagtunk a szénásszekér mögött.

Bátyám levette fövegét, úgy ment; azt mondta: nagyon melege van.

Az öregbéres egyszer hátramaradt hozzánk.

— Nem fáradt el, Dezső úrfi? kérdezé, felülhetne a szekérre.

— Mit gondol, János? szólt bátyám; erre a szekérre!

— Igaz. Igazság, szólt az öreg szolga; csendesen keresztet vetett magára s előre ment az ökreihez.

Mikor a faluhoz közel értünk, az öreg János ismét odajött hozzánk.

— Már most jobb lesz, ha az úrfiak a kertek alatt kerülnek haza; én így egyenesen magamban könnyebben átmegyek a falun.

— Gondolja, hogy most is strázsálnak? kérdezé bátyám.

— Persze. Tudják már. Nem lehet nekik rossz néven

venni: a szegény jámboroknak tíz esztendő alatt kétszer verte el határukat a jég.

— Ostobaság! felelt rá bátyám.

— Meglehet; sóhajta fel a pórcseléd. Hanem a szegény ember már azt hiszi.

Lóránd megtaszította a bérest könyökkel s rám mutatott, hogy ne beszéljen én előttem.

Az én agyam aztán csak még zavartabb lett erre.

Lóránd azt mondta az öregbéresnek, hogy majd a kertek alá fogunk kerülni; azonban, midőn az jól előre haladt a szekérrel, mi csak ismét nyomába mentünk s követtük nagy távolban egész odáig, a hol a faluban a legvégső házsor kezdődik.

Bátyám itt egyre óvatosabban kezde körültekintgetni, s jól hallám a sötétben, a mint puskájának egyik sárkánya kettőt kattant.

A szekér csendesen ment előttünk a falu hosszú utczáján végig.

A helység háza felől mintegy hat vasvillás ember jött szemközt.

Bátyám azt mondá, hogy vonuljunk be egy sövény mögé s rám parancsolt, hogy a kutyánk száját fogjam össze, nehogy ugatni találjon, mikor azok elhaladnak.

A vasvillás őrök elmentek a szekér mellett, elhaladtak előttünk is; hallottam, a mint az egyik azt mondta a másiknak:

— Lám, ez az átkozott szél is azért fúj most ilyen nagyon!

Miért? De hát miért?

A mint azok elhaladtak, bátyám megfogta kezemet s azt mondta: «No már most siessünk, hogy előbb otthon legyünk, mint a szekér».

Azzal végigfutott velem a zsellérház hosszú udvarán, egy sövényen keresztül emelt, maga is utánam mászott; azután még egy pár idegen kerten mentünk keresztül, mindenütt a sövényt áthágva, míg végre saját kertünkbe jutottunk.

De hát Istenem, vétettünk mi valamit, hogy így futunk, hogy így bujdoklunk?

Mire az udvarra értünk, a szekér is éppen beért. Három béres várt rá az udvaron, azok mindjárt betették utána a kaput.

Nagyanyánk kinn állt a folyosón s megcsókolt bennünket, mikor megérkeztünk.

Azután megint rövid suttogás támadt bátyám és a cselé dek között, mire azok villáikat fogták s elkezdték a szénát lehányni a szekérről.

Nem érnének-e rá erre nappal?

Nagyanyám leült egy padra a folyosón s fejemet ölébe fogta; Loránd lekönyökölt a folyosó párkányára s a munkát nézte.

A szénát egyre hányták, a nagy szél a folyosóig hordta a polyvát, senki sem mondta nekik, hogy vigyázzanak jobban.

Olyan rejtélyes volt nekem ez az éjszakai munka.

Egyszer csak azt láttam, hogy Loránd bátyám megfordult álló helyéből, s elkezdett sírni; arra nagyanyám felugrott, egymás keblére borultak; én odafogóztam mindkettőnek a ruhájába és rettegve néztem fel rájuk. — Még csak egy lámpa sem égett a folyosón.

— Csitt! súgá nagyanyám, ne sírj oly hangosan. Ő maga is elfojtá zokogását. Jerünk!

Azzal megfogta kezemet s bátyám vállára támaszkodva, lejött velünk együtt az udvarra, a szekérig, mely a kertajtó előtt állt.

Kétfelől nagy halom széna takarta azt el szem elől; csak akkor lehetett rá látni, mikor a hátuljához értünk.

Azon a szekéren volt apám koporsója.

Tehát ez volt az, a mit mi éjnek éjszakáján a faluba beloptunk, a mit bujdokolva kísértünk, a mit rejtegettünk, a miről suttogva beszéltünk, a mit titokban sirattunk. Apám koporsója.

A négy béres leemelte azt a szekérről, s azután vállra véve vitte a kert felé. Mi mentünk utána, fedetlen fővel és hallgatva.

Kertünkön kis patak folyt keresztül; e patak mellett volt egy kis gömbölyű épület, melynek czifra vasajtaját én soha sem láttam nyitva.

Kicsiny gyermekkoromtól fogva, mikor még nem bírtam felkelni a földről, ha egyszer leültem, emlékemben van ez a kis kerek épület.

Mindig úgy szerettem, úgy féltem közelében; úgy akartam tudni, mi lehet abban belül? Zubbonyos kis fiú voltam, mikor a színes kavicsokat kiszedtem vakolatából s játszottam velük a porban, s ha egy kavicscsal meghajítottam a vasajtót, elfutottam a zengéstől, a mit az ütésre adott.

A vad borostyán köröskörül befutotta az épületet, lehajlott már az ajtajára is, belefonta magát a kilincsébe, s az ajtófélbe kapaszkodott; és én úgy elgondolkoztam rajta, hogy micsoda csendes ház lehet az, a minek az ajtaját így elszőheti a repkényinda, hogy abba nem járnak soha?

Nagyobb gyermekkoromban megint csak ez épület körül

játsztam sokat s észrevettem, hogy ennek homlokára nagy betűk vannak írva, a miket a repkényinda csak félig-meddig födött el, s ekkor úgy óhajtottam megtudni, hogy mit tesznek azok a betűk?

A mint a legelső ünnep jött, mikor én már a betűket ismertem s ismét kivittek jószágunkra: egymásután raktam a rejtélyes házikó feliratának öreg betűit s kiszótagoltam magamban.

Nem juthattam az értelmükhöz, idegen nyelven szóltak.

De annyiszor leírtam e szókat a porba, míg nem értettem is:

«NE NOS INDUCAS IN TENTATIONEM».

Egy évvel hamarább, mint iskolatársaim, iparkodtam feljutni az akkor úgy hítt «diák osztályba», a hol latinul tanítanak.

A legelső elemi ismereteimmel a latin nyelvtanban arra indultam el, hogy ez ismeretlen mondat értelmét fölfedezzem.

«Ne vigy minket a kísértetbe.»

Az Úr imájának egy mondata ez, a mit ezerszer elmondtam én is, és most még kevésbbé értettem, hogy mit tesz az, mint eddig.

Hanem annál inkább kezdett bennem valami babonás irtózat támadni azon épület iránt, mely ajtaja fölött azt a mondatot viselé, hogy őrizzen bennünket az Isten a kísértetektől.

Talán éppen itt laknak a kísértetek?

Tudjuk, hogy a gyermekek mit értenek a kisértetek alatt.

Ma azután nyitva láttam ezt az ajtót, megtudtam, hogy ez az épület családunk sírboltja.

Ez az ajtó, a mit én eddig csak repkénytől benőve láttam, most nyitva volt, s feltárt gádorából lámpavilág fénylett elő. A két nagy virginiai borókafa, mely a kripta elé volt ültetve, eltakarta a fényt, hogy nem látszhatott ki a kertből. Csak a mi számunkra világított az.

A négy férfi levitte a lépcsőkön a koporsót; mi utána mentünk.

Ez hát az a ház, a hol a kísértetek laknak, és mi hiába imádkoztunk: ne vigy minket a kísértetbe! ime hozzájuk kell leszállnunk.

Néhány lépcső vezet alá, ott alacsony, apró kavicscsal vakolt boltozat alá jutunk, mely a földalatti nyiroktól zöldes fényben ragyog.

A falba mély fülkék voltak építve kétfelől, négy-négy

mindenik oldalon; hat fülke már be volt töltve. Eléjök állított márványlapok, aranyozott feliratokkal beszéltek azokról, a kik már nyugosznak.

A négy cseléd a vállán hozott koporsót elhelyezé a hetedik fülkébe; mire aztán az öregbéres összekulcsolá kezeit, s egyszerű áhítattal elmondá a miatyánkot; a másik három férfi utána dönögte azt csendesen... Amen, amen...

Azzal magunkra hagytak bennünket.

Nagyanyánk mindaddig egy szó, egy indulatkifejezés nélkül állt a kripta mélyében, kezeinket tartva kezeiben; hanem midőn egyedül maradtunk, őrjöngve rohant a koporsó fülkéjéhez, s leveté magát előtte a földre.

Oh! én el nem tudom mondani, miket beszélt ott magánkívül?

Sírt, könyörgött, szemrehányásokat tett — a halottnak. Dorgálta, mint mikor gyermeket szidnak, ki megvágta késsel a kezét. Kérdte, hogy miért tette ezt? Megint elhalmozva nehéz vádakkal, gyávának, nyomorultnak nevezte el, fenyegette Istennel, Isten haragjával, örök kárhozattal; — azután bocsánatot kért tőle, engesztelő szóval rebegett hozzá, hítta vissza, kedvesnek, szépnek, jónak mondta; elbeszélte neki, milyen hű, kedves, szerető neje van itthon, milyen két szép fia! hogy tudja azokat elfeledni? Majd kegyes, istenfélő szóval feddé, hogy legyen keresztyén, forduljon Istenhez; tanuljon hinni, remélni, szeretni; az átmérhetlen irgalomban bízni; ég csapásaiban megnyugodni... És azután felsikoltott, szétszórta galambfehér hajfürteit, hogy csak úgy repkedtek szilajon megrázott feje körül, és átkozta az Istent.

Azt hittem, a végítélet éjszakája ez.

Mit nekem a jelenések könyvének minden tűzokádó szörnye! mit nekem a meghasadó föld kiokádott halottai mind azon rémülethez, a mit ez óra kitöltött fejemre?

Ide hoztuk apámat, ki meghalt rögtön, erőszakosan, ide hoztuk lopva, bujdokolva; itt elrejtettük minden keresztényi szertartás, énekszó, harangszó nélkül; még az utolsó papi áldás sem szállt utána, a mi az utolsó koldust is elkíséri, s most itt, a halottak házában, nagyanyám megátkozza a halottat, és megátkozza a túlvilágot, melynek küszöbén állunk, s őrült kétségbeeséssel dörömböz ama rejtelmes ország ajtaján, ökölllel ütve a koporsó födelét.

Most már, érett észszel, midőn nálam is közelgő tél hava fedi a tetőt, átlátom, hogy szükséges volt nekünk ott lennünk:

hogy cseppről-cseppre kellett kiürítenünk e legkeserűbb pohárt, mely bár ne töltetett volna ki számunkra soha!

Nagyanyánk összeroskadt a fülke előtt s homlokát a koporsó párkányára fekteté; hosszú fehér haja végig omlott rajta.

Nagysokára fölemelkedék; már akkor arcza nem volt eltorzulva, szemei nem könnyeztek; hozzánk fordult s azt mondta, hogy maradjunk még itten.

Ő maga leült a kőlépcsőzet legalsó fokára, a lámpát maga elé tette, mi ketten előtte álltunk.

Nem nézett ránk, folyvást a lámpa fényébe mélyedt nagy fekete szemeivel, mintha abból idézne vissza valamit, a mi régen elmult.

Egyszerre megfogta kezeinket, s odavont maga mellé a kőlépcsőre.

— Ti egy igen szerencsétlen család ivadékai vagytok, melynek minden tagja öngyilkosul hal meg.

Ime ez volt a titok, mely mint gyászfátyol állt családunk minden éretteszű tagjának arcza előtt. Mi szüntelen úgy láttuk öregeinket, mintha valami búskomor köd járna közöttünk. Ez volt az a köd.

«— Isten balja, ember átka volt ez rajtunk! folytatá öreganyánk most már meg nem rezzenő szóval, s ezentúl oly nyugodtan beszélt folyvást, mintha csak egy idegen család történetét mondaná el előttünk. Szépapátok, Áronffy Jób, az, a ki a legelső fülkében nyugszik, hagyta ezt a rettentő örökséget utódaira s testvérkéz volt, mely ez átkot fejére dobta.»

«Mert szerencsétlen föld ez, a melyen mi lakunk. Más boldog országban is van gyűlölet az emberek között; testvérek haraggal válnak meg egymástól; az enyim és tied, a féltés, a büszkeség, az irígység konkolyt hint közéjük; de nálunk még ez az átkozott föld is megtermi a gyűlöletet; ez a megátkozott föld, a mit úgy hívunk, hogy «édes hazánk» s a minek tiszta buzáját nevezzük hazaszeretetnek, konkolyát hazaárulásnak, s mindegyik azt hiszi, hogy az ő vetése tiszta, a másiké a gaz, és gyűlöli érte a testvér a testvért! Nem értitek ti ezt még.»

«Jób szépapátok azon időben élt, midőn nagyemberek azt hitték, hogy a mi félig rom, azt újra kell építeni. Nagy viszály támadt ebből, sok csalódás, sok kiábrándulás; utoljára le kellett törülni az egészet.»

«Jóbot németországi akadémiákon nevelteték szülői; ott idegen szabadelvűséggel töltötte el lelkét; a közös emberi

szabadság rajongója lett; mikor visszajött, éppen e nagy eszmét találta küzdelemben egy hasonló nagygyal, a nemzeti érzülettel. Ő az elsőbbnek adott igazat; ahhoz csatlakozott. A mit a honfiak ősi ereklyéknek neveztek, abban ő nem látott mást, mint a multak bűnét. Bátyja homlokellenében állt vele. Találkoztak a közös küzdtéren, s elkezdődött közöttük a végtelen villongás. Olyan jó testvérek voltak, soha egymást bajban el nem hagyták s ezen a tövistermő mezőn örök ellenséggé kellett esküdniök. Szépapátok a diadalmas sereghez tartozott, testvére a vert hadakhoz. Hanem a diadal nem volt édes.»

«Jób hatalmas, magas állást nyert, fürdött a napfényben; hanem elveszté azt, a mi — semmi: régi ismerősei mosolygását. Úr volt, félték, messziről üdvözlék, de közel nem siettek hozzá s a kik hajdan a találkozáskor jobbról-balról megcsókolták arczát, úrszineváltoztával félre álltak előle s hideg alázattal süvegelték meg féloldalról. S azután volt egy ember, a ki meg sem süvegelte, hanem csak azért kereste találkozását, hogy daczosan felnyomott kalpaggal mehessen rá szemközt, s szúró tekintettel nézhessen végig rajta: tulajdon testvére. És ők mind a ketten becsületes, jó emberek voltak, igaz keresztyének, szegények jóltevői, családjuk kedvenczei, és valaha úgy szerették egymást!»

«Oh ez a fájdalmas föld itt alattunk!»

«Egyszer aztán összeomlott a tíz évig épített új rendszer, II. József halálos ágyán végighúzta a vörös vonalt egész élete munkáján; a mi addig történt, álommá lett.»

«A föld rengett az örömzajtól, ez a föld, ez a keserű föld. Jób pedig elment a budai török fürdőbe, s hogy testvérével ne találkozzék többet, felvágta ereit s ott elvérzett, meghalt.»

«És ők mind a ketten jó keresztyének voltak; igaz emberek az életben, hívek a becsülethez, nem gonoszak, nem istentelenek; szívben és tettekben Istent imádók; és mégis az egyik testvér megölte magát, hogy a másikkal ne találkozzék többet, és a másik azt mondta rá: úgy kellett neki!»

«Oh ez a könnyhullatásainktól beteg föld!»

Itt nagyanyám elhallgatott, mintha egy nagyobb, nehezebb csapás emlékeit gyüjtené össze lelkében.

Semmi nesz nem hangzott idelenn, még a kriptaajtó is be volt téve; a szélzúgás nem hangzott idáig; semmi egyéb nesz, mint három élő ember szívdobogása.

Nagyanyám a boltozatra írt évszámot kereste szemeivel, mit olvashatlanná tett a keresztülizzadt mész.

«Ebben az évben építettük e szomorú házat. Jób volt benne az első lakó. Éppen így, mint most, pap nélkül, harangszó nélkül, más alakú deszkaládába rejtve, hozták őt ide; s megkezdték vele azon szomorú áldozatok sorát, a kikre hagyományul maradt, hogy egyik a másikat vonja maga után.»

«Mert rettenetes hagyomány az önkéz-ontotta vér! befecskendi az a fiakat és a testvéreket. Ama gúnyos kísértő, a ki az apa kezét vezette az éles késsel önszíve felé, ott áll leskelődve örökké az utódok háta mögött; szüntelen suttogja nekik: apád öngyilkos volt, testvéred maga kereste fel a halált; a te fejeden is rajta az ítélet, akárhová futsz előle, meg nem menekülsz, gyilkosodat magaddal hordozod saját jobb kezedben! Az kínálja, az kecsegteti a tétovázót fényesre köszörült vasakkal, felvont sárkányú fegyverekkel, borzasztó színű méregitalokkal, mély folyóvizekkel; azok játszanak vele, keresik, mitől iszonyodnak; és csak arról gondolkoznak mindig.»

«Oh! az iszonyatos!»

«Hogy semmi sem tartja vissza őket! hogy nem gondolnak azok szerelmére, örök bánatára, kiket itthagynak szomorú halálukon keseregni! hogy nem gondolnak arra az örök Úrra, a kit amott túl találni fognak, s a ki számon fogja tőlük kérni: miért jöttetek, míg én nem híttalak?»

«E szomorú ház homlokára hiába volt felírva: «ne vigy minket a kísértetbe». Láthatjátok. Heten foglalták el már helyeiket. Mind a heten odadobták a gondviselés lábaihoz azt a kincset, a miről számot kérnek az égben.»

«Jóbnak három fia maradt: Ákos, Gerő és Kálmán.»

«Ákos volt a legidősebb, ki legkorábban megházasodott. Jó ember volt, de könnyelmű és szenvedélyes. Egy nyáron minden vagyonát elkártyázta és tönkre jutott. De még a szegénység nem ejté kétségbe. Azt mondá feleségének s gyermekeinek: eddig magunk urai voltunk, ezután más szolgái leszünk; a munka nem szégyen; elmegyek gazdatisztnek valamelyik urasághoz.»

«A másik két testvér, a mint bátyja balsorsát megtudta, összebeszélt, odamentek, felkeresték s azt mondták neki: «bátya, még két harmada megvan apánk vagyonának, jer, osztozzunk újra.»

«S mindegyik odaadta neki vagyona harmadát, hogy legyenek ismét egyenlők.»

«S Ákos azon az éjszakán főbelőtte magát.»

«A balsors csapását el tudta tűrni, s testvéreinek jósága

annyira meggyűlölteté vele önmagát, hogy mikor az élet gondjaitól megszabadult, az élet örömeit sem akarta tovább látni.»

«Ákosnak két gyermeke maradt, egy fiú és egy leány.»

«A leány tizenhatéves volt, igen szép, igen jó ; — nézzétek, ott van a sírköve ; letöretett 16 esztendős korában! Szeretett. Boldogtalan lett. Meghalt.»

«Nem értitek ti ezt még!»

«Már akkor hárman voltak a magányos sírboltban.»

«Gerő volt a ti nagyatyátok, az én örökké feledhetlen jó férjem. Nem hull ki könnyem, midőn rágondolok, mert édes nekem minden gondolat, mely őhozzá visszavezet, s mert tudom, hogy ő tökéletes ember volt, s a mit tett, még az utolsó tette is, az helyes volt, annak úgy kelle lenni ; ez szemem előtt történt és én meg nem fogtam a kezét, hogy ne tegye!»

Öreganyánk szemei úgy villogtak e pillanatban ; rajtam valami ismeretlen hőség áradt el ; valami sejtelemszerű lelkesülés ; én nem tudom miért? Hogyan lelkesítenek a halottak?

«Nagyapátok éppen ellentéte volt apjának, mint százszor és ezerszer történik az, hogy a fiak a hírt, mely apjuk nevét nyugatnak ragadta, keletre térítik vissza. Nem értitek ti ezt meg.»

«Gerő összeköttetésben volt azokkal, kik a mult század végén egy főpap vezetése alatt más századot akartak előkészíteni. Nem adatott meg a siker törekvéseiknek ; elbuktak vele — s fej nélkül buktak el. Egy délután nagyapátok családi körében ült, ebéd végénél, midőn egy idegen hivatalos úr lépett közénk s sajnálatát rejteni nem tudó arczczal mondá neki, hogy parancsa van őt őrizet alá venni. Gerő nyugodt arczot mutatott ; csupán arra kérte vendégét, hogy engedje fekete kávéját meginnia. Kérése minden kifogás nélkül megadatott. Férjem csendesen kavargatta kávéját s beszélgetésbe eredt közönyös dolgok fölött a vendég úrral, ki nem látszott haragos embernek lenni ; még biztatta is férjemet, hogy nem lesz e történetből semmi baj. Férjem nyugodtan szürcsölgeté kávéját.»

«Mikor aztán készen volt vele, letette csészéjét, megtörülte szép hosszú bajuszát, odafordult hozzám, oda vont keblére, megcsókolt kétfelől, szájamat kikerülve : «neveld jól fiunkat», rebegé ; s azzal az idegen úrhoz fordult ; «uram, ne fáraszsza ön magát miattam tovább ; én halott vagyok, szívesen látom a temetési toromra.»

«Két percz mulva meghalt.»

«És én láttam jól, mert mellette ültem, mint nyitá ki hüvelykujjával a kisujján viselt gyűrű czímeres szelenczéjét, mint hullatott abból valami kék port az előtte álló csészébe, mint kavargatta el azt lassan, s mint szürcsölé fel apródonkint, és nem ragadhattam meg kezét, nem kiálthattam rá: ne tedd azt! maradj élve!»

Nagyanyánk az őrülés felmagasztalt mosolyával bámult maga elé. Oh! én úgy féltem, hogy nekem is meg kell itt tébolyodnom. Ez az őrült mosoly oly ragadós!

Lassan bólintgatva ősz fejével, ismét összeroskadt aztán. Látszott, hogy idő kell arra, míg ez emlék, ha egyszer felzavartatott, újra elpihen lelkében.

«Ő volt már a negyedik lakója e kísértetek házának.»

«Holta után testvére Kálmán oda költözött házunkhoz. Ő mindvégig nőtelen volt; igen korán csalódott s azután egészen világgyűlölővé lett.»

«Búskomorsága évről-évre gyógyíthatlanabbá lett; került minden szórakozást, minden társaságot, legkedvenczebb tanyája volt ez a kert, ez a hely itt. Ő ültette a szép borókafákat az ajtó előtt, mik akkor még nagy ritkaságok voltak.»

«Nem titkolta előlünk, sokszor nyiltan kimondá, hogy neki nem lehet más vége, mint testvéreinek volt.»

«Azon pisztolyt, melylyel Ákos meglőtte magát, ereklyéül tartogatta magánál s szomorú tréfával mondá, hogy ez az ő öröksége.»

«Itt járkált órahosszat e kertben ábrándozva, évelődve, egy nap úgy, mint másnap, míg csak a leeső hó a szobába nem szorítá. A telet gyűlölte nagyon. Mikor az első hó leesett, kedvetlensége a türelmetlenségig fajult; gyűlölte a szobai levegőt s mindent, a mit a négy fal között találni. Mi annyira biztattuk, hogy menjen el télire Olaszországba, míg végre rá hagyta magát venni; szépen elkészítettük útipoggyászát, megrendeltük postalovait; reggel, mikor már indulókészen állt minden, azt mondá, hogy mielőtt e hosszú útra elmenne, még egyszer búcsút vesz testvéreitől. Útiruhájában lejött ide a sírboltba, becsukta maga után a vasajtót, meghagyva, hogy senki se háborítsa itt. Mi azután vártuk vissza, s hogy egyik óra mult a másik után s ő még sem jött elő, utána jöttünk; a zárt ajtót kifeszítettük s itt találtuk őt a középen fekve; — megtért oda, a hol soha sincs többé nyár.»

«Ugyanazzal a pisztolylyal lőtte magát szíven, melylyel testvére, mint ezt előre megmondá.»

«Csak két figyermek volt még hátra a családból: Ákos fia és az enyim.»

«Lőrinczet, ez volt Ákos fiának neve, szegény jó édesanyja túlságos szeretettel növelte, nagyon is szerette őt, azzal rontotta el; a gyermek nagyon kényes lett, érzékenyszívű; tizenegyéves volt már, mikor anyja észrevevé, hogy nem tud neki parancsolni. Egyszer a gyermek valami csínyt követett el, valami csekélységet; mit tud véteni egy tizenegyéves gyermek oly nagyot? — anyja azt hitte, hogy meg kell dorgálnia, a fiú nevetett a dorgáláson; nem bírta elhinni, hogy anyja haragszik; ekkor aztán az történt, hogy anyja arczul találta legyinteni. — A fiú kiment a szobából, a kert hátulján volt egy halastó, abba beleölte magát...»

«De hát érdemes-e valakinek azért megölni magát? Egy ütésért, a mit az anyai puha kéz ad, azt a rettenetes bosszúállást venni egy kicsiny gyermeknek! elszakítani az életet, melyet még nem is ismer! Hány gyermeket megver az anyja, és másnap újra keblére öleli azt, megbocsátanak egymásnak, szeretik egymást; hisz az anya ütése egyik jele az anyai szeretetnek. És az meg tudta magát ölni!»

Rajtam a hideg veríték csorgott végig.

Oh! azt a keserűséget én is érzem magamban; én is gyermek vagyok, annyi idős, mint az a másik volt; engem sem ütöttek még meg soha; pajkosságomért egyszer meg kellett fenyíteniök szülőimnek, és én tetőtől-talpig egy ádáz gondolattól voltam átmérgesülve: ha engem megütnek, elölöm magamat! — Tehát bennem is el van már terjedve az örökölt kór, rajtam is kezét tartja a rettentő dæmon; megfogott, átkarolt, magával visz: el vagyok neki árulva! Csak azon mult, hogy verés helyett böjtöléssel fenyítettek meg, különben már itt volnék én is ebben a házban.

Nagyanyám összekulcsolta térdein kezeit s tovább regélt.

«Atyátok idősebb volt akkor, a midőn ez történt: tizenhatéves. Az ő születésétől kezdve mind ez ideig háborgó, felfordult világ volt; az egész világ minden nemzete keserű harczot folytatott egymás ellen; — én alig vártam, hogy egyetlen fiam olyan nagy legyen, hogy elmehessen katonának. Oda, oda, a hol a halál kétkézre fogott kaszával vág rendet a fegyveres vitézek soraiból; oda, a hol a síró anyák gyermekeit összetapossák a lovak patkói; oda, oda, a hol a kedvencz első szülötteket megcsonkított testtel hányják a közös sírba; csak ne ide, ne e rettenetes házba! ez iszonyú kísértő rémek soraiba! — Igen, én örültem, midőn azt tudtam,

hogy ő az ellenség ágyúi előtt áll; s midőn egy-egy nagy ütközet híre, mint sötét felhő terjedt el az ország fölött, én fájó nyugalommal lestem a villámot belőle, mely szívemre le fog csapni azzal a hírrel: «fiad meghalt! megölték, mint egy hőst!»

«Nem történt így. A csatáknak vége lett. Fiam visszatért.»

«Oh! nem igaz, ne higyjétek, mikor azt mondtam, bárcsak halálhíre jött volna inkább!»

«De bizony örültem, de bizony sírtam örömömben és boldogságomban, mikor újra karjaim közé szoríthatám, s áldtam az Istent, hogy nem vette őt el.»

«Pedig hát minek örültem? Miért dicsekedtem vele a világnak, hogy «nézzétek», milyen derék szép fiam van! vitéz, délczeg fiú! hírt, becsületet hozott haza magával. Dicsőségem, örömem. Most itt van! Mit nyertem vele, ő is eljött a többi után. Ő is, ő is! a kit valamennyinél jobban szerettek; a kinek minden mennyországa itt volt a földön.»

Bátyám sírt, engemet a hideg rázott.

Ekkor nagyanyánk hirtelen, mint egy őrült, ragadta meg kezeinket s felugrott ültéből.

«— Oda nézzetek! ott még «egy» üres fülke van egy koporsó számára. Nézzétek meg jól azt a helyet, s aztán menjetek a világba s emlékezzetek rá, hogy mit mondott ez a fekete üreg szája?»

«Azt gondoltam, hogy megesküdtetlek benneteket itt, hogy Istentől el nem távoztok soha, hogy nem folytatjátok e család szerencsétlenségeit; de minek az eskü? Hogy egy bűnnel többet vigyen valaki magával a másvilágra, melyet halála óráján megtagad? Mi eskü kötné azt, a ki így szól: «nem kell az Isten kegyelme nekem!»

«De elhoztalak benneteket ide, s elmondtam családotok történetét.»

«Sokat fogtok még abból később megtudni, mi eddig titok és homály előttetek.»

«Most nézzetek még egyszer körül, s aztán — menjünk tovább.»

«Most már tudjátok, hogy mit jelent ez a szomorú ház, a minek ajtaját egy-egy emberélet időn át befutja a repkény. Tudjátok, hogy ide temeti öngyilkosait a család, mert másutt nem adnak nekik helyet. De azt is tudjátok, hogy e borzasztó hálóteremben csak egy ember számára van még üres nyoszolya, s a másiknak már nem jut más, mint a temetőárok! . . .»

Nagyanyánk e szóval indulatosan eltaszított mindkettőnket magától; mi borzadva bujtunk egymás keblére őrült tekintete elől.

Azután felsikoltott, oadrohant hozzánk, átölelt mindkettőnket a téboly erejével; sírt, fuldoklott, míg végre eszméletlenül rogyott össze.

Úgy hoztuk ki őt, karjainkra véve, a kriptából.

Odafenn már virradt; a hajnali harangszó ringott a szellőtlen légben.

... Oh áldott égi levegő; oh áldott napsugáros, madárdalos lég idefenn!

II. A CSERE-LEÁNY.

Egy kedves ősi jó szokás dívott akkor városunkban (talán még most is megvan) — a gyermekcsere.

Soknyelvű hazánknak egyik városa német, másik magyar ajkú; aztán pedig hát testvérek volnánk, meg kellene egymást értenünk; a németnek meg kell tanulni magyarul, a magyarnak németül. S szent a béke.

A jámbor hazafiak e felől így tesznek.

A német városban is vannak iskolák, a magyarban is. A német szülők írnak a magyar városban levő tanodák igazgatóinak, s a magyar szülők a német város tanárainak, hogy vannak-e kezeik alatt levő iskolásfiúk, leányok, a kik innen oda, onnan ide cserébe kaphatók lennének?

Azokat azután egymásért kicserélik.

Kedves, gyöngéd, asszonyszív-szülte gondolat!

A gyermek elmegy hazulról, elhagy apát, anyát, testvért, s ismét otthont talál; anya helyett anyát, testvér helyett testvért; — s eltávoztával nem marad üres a ház, gyermek helyébe gyermek jön, s ha a fogadott anya a gyermekének szánt gyöngédséggel elhalmozza a jövevényt, arra gondol: éppen így bánnak most az enyémmel is a messze távolban; mert az anyaszerelmet semmi fizetésért megvenni nem, csak cserében megnyerni lehet.

Ezt az intézményt csak asszonyok gondolhatták ki; ellentétben azzal a rideg rendszerrel, melyet a férfiak találtak fel, mely a fogékony ifjú szívek számára zárdákat, convictusokat, zárt kollégiumokat alapított, a hol korán letörülje róluk az élet minden emlékét a családi létnek.

Ama szerencsétlen nap óta, mely, mint az állócsillag, soha

nem távozhatik el oly messze, hogy láthatlanná legyen, nagyanyánk többször mondá előttünk anyánk jelenlétében, hogy nekünk nem jó ebben a városban maradnunk : el kell bennünket küldeni máshová.

Anyánk sokáig ellenzette azt. Nem akart tőlünk megválni. Pedig az orvosok is azt tanácsolták. Mikor görcsös rohamai rájöttek, napokig nem volt szabad hozzá bemennünk, mert annál rosszabbul lett.

Végre ő is engedett s el lőn határozva, hogy mindkettőnket elküldenek Pozsonyba. Bátyám, ki már abban a korban van, a miben nem szokás a fiúkat cserébe venni, egy királyi tanácsos házához jut, a hol fizetnek érte ; helyettem pedig cserébe hoznak egy kis német leányt, Fromm Henrik sütőmester Fanny leányát, a ki valamivel gyermekebb még, mint én. — Öreganyánk fog bennünket elvinni kocsin (még akkor gőzhajónak csak híre volt Magyarországon), s ő fogja magával hozni a csereleányt is.

Egy hétig az egész háznál minden ember ránk varrt, mosott, vasalt és málházott ; télre-nyárra való ruhával elláttak bennünket, rajtam jó bőre szabva mindent, minthogy erősen növésben voltam ; az utolsó nap útravalót sütöttek, mintha a világ végére lettünk volna utazandók, s este jobbkor vacsoráltunk, hogy korán kelhessünk, mert hajnal előtt kell indulni.

Nekem ez volt első eltávozásom a szülői háztól.

Azóta is sokszor kellett búcsút vennem olyantól, a mi legkedvesebb volt, azóta is sok bánat ért, a mit ki nem bírtam mondani, de hogy e legelső válás legjobban fájt, bizonyítja az, hogy oly messze idő óta is oly jól emlékezem rá.

Mikor nem láttak, mikor magamra maradtam szobámban, minden aprólékos tárgytól külön elbúcsúztam, a mi itthon körülvett : «Isten áldjon meg, jó öreg fali óra, a ki reggel felkeltettél, délben ebédre hívtál! Isten áldjon meg, szép rajzoló asztalom! fog-e téged úgy szeretni az, a ki utánam jő, mint én szerettelek? Isten hozzátok, játékszereim ; mire én visszajövök, akkor már nem fogunk egymásra ismerni többé. Szép holló madaram, a kit már megtanítottam beszélni, hogy azt is ki tudtad mondani : «Lóránd», kinek fogsz te bohó ugrásokat tenni eztán? öreg kutyánk, tán nem is élsz addig, míg újra látsz? Lám az öreg Zsuzsi maga is azt mondja : «nem látom én magát, Dezső úrfi, többet». És én eddig azt hittem, hogy az öreg Zsuzsira haragszom, s csak most veszem észre, hogy még azt is nehéz itt hagynom!»

Hát édes anyám, ki folyton beteg, hát öreganyám, a ki olyan ősz már!

És a mint így ment fokozatosan a keserv végig lelkem húrjain, a csendes tárgyakról az élőkre, a megszokott állatokról az ismerős emberekre vezetve, azután azokra, a kiknél még lélek lélekkel össze vagyunk nőve, végre odarántott magával a megholtakhoz, az eltemetettekhez, és akkor úgy háborgatott, hogy nem bocsátanak bennünket legalább egy perczre ahhoz a magányos házhoz, melynek ajtaját újra keresztülszövi a repkény, hogy besuttoghatnám rajta: «Isten hozzád! Isten hozzád! Eljöttem hozzád!» — El kell innen távoznom, a nélkül, hogy ő neki egy szóval megsúghatnám, hogy most is szeretem; — pedig ő talán vár arra? A nyomorult léleknek, ki beszenteletlen szobájában nem nyughatik, ki nem talál utat a kietlen égbe, mert nem várta meg, míg a kalauz angyal érte eljön; s most ott gunnyaszt a szomorú borókaágak között, mik sírboltjára hajlanak, talán egyedüli öröme az, ha látja, hogy fiai még most is szeretik?

— Oh Loránd! én nem tudok elaludni, mert nem búcsúzhattam el attól a háztól ott a pataknál.

Bátyám felsóhajtott s megfordult ágyában.

— Egy gondolaton tünődünk, öcsém!...

Teljes életemben mindig jó alvó voltam (melyik gyermek nem az?), de soha a fölébredés olyan igen terhemre nem esett, mint elindulásunk reggelén. Már holnapután ebben az ágyban egy idegen gyermek fog aludni!

Még egyszer összegyűltünk a reggelinél, a mit még gyertyavilágnál kellett elköltenünk, mert virradat előtt volt az idő.

Édesanyánk sokszor fölkelt helyéből, s bátyámat megcsókolgatá, megölelgeté; minden hizelgéssel elhalmozta, megfogadtatá vele, hogy írni fog sokat, ha valami baja lesz, azt rögtön tudatja és gondolni fog rá, hogy a rossz hír itthon két szívet repesztene meg.

Hozzám azonban csak annyi szava volt, hogy siessek melegen meginni kávémat, mert a reggeli lég hűvös lesz odakinn.

Nagyanyám is egészen bátyámmal volt elfoglalva; az után tudakozódott: ez és amaz, a mire neki szüksége lesz, el van-e csomagolva? bizonyítványait magához vette-e? — Mindezen én inkább csodálkoztam, mint irígykedtem. Hiszen szokás szerint a kisebb fiút szükség dédelgetni.

Mikor aztán a hintó előállt, felvettük útiköpenyeinket, elbúcsúztunk sorban a háziaktól; édesanyánk akkor is Loránd

nyakába borulva jött ki a kapuig, őhozzá suttogott mindenféle gyöngéd szavakat; háromszor is megölelé, megcsókolá, míg énrám került sor.

Akkor aztán, mikor engem megölelt és arczomat megcsókolta, e szókat rebegé fülembe, suttogva:

— Édes fiacskám, — vigyázz Loránd bátyádra.

«Én» vigyázzak Loránd bátyámra? a gyermek az ifjúra? a gyönge az erősre? az utóbb szülött az öregebbre?

Messze útjártán eltöprengtem e gondolaton, s nem tudtam azt magamnak megmagyarázni.

Az út benyomásaira nem igen emlékezem már; úgy hiszem, nagyon sokat aludtam a kocsin. Kora reggeltől késő estig eltartott az utazás Pozsonyig, s csak alkonyat felé kezdett valami új, nyugtalan gondolat ébren tartani, a mivel még addig nem foglalkoztam: — «vajjon milyen lehet az a gyerek, a kiért most engemet kicserélnek? a ki helyemet pótolni fogja az asztalnál, hálószobámban és anyám ölén? Kicsi-e, nagy-e? szép-e vagy csunya? engedelmes-e vagy pajkos? vannak-e neki testvérei? a kik azután az én testvéreim lesznek? fél-e az is úgy éntőlem, mint én félek őtőle?»

Mert én nagyon féltem tőle.

Hogyne? Egy gyermektől, a ki azzal a föltett szándékkal találkozik velem a keresztúton, hogy elmenjen helyettem az én anyám gyermekének? s nekem adja át a saját szülőit! Ha uralkodó herczegek volnának is azok, mégis csak az enyim lenne a veszteség.

Megvallom, hogy valami kedves keserűséget ízleltem abban a gondolatban, hogy a cseregyermek vásott, rossz teremtés lehet. Anyám sokszor meg fog érte emlegetni. — De hátha az ellenkező talál lenni? valami szelíd, angyali lélek? a ki anyám szerelmét tőlem majd elrabolja.

Mindenképpen rettegtem attól a teremtéstől, a ki azért született, hogy velem kicseréltessék.

Estefelé nagyanyám mondá, hogy már látszik a város, a hová megyünk.

Én háttal ültem a czél felé, s vissza kellett fordulnom, hogy meglássam a várost.

A távolban látszik egy hegytetőn valami négyoszlopos fehér épületváz; az tünik a közeledő szemébe legelőbb.

— Milyen óriási vesztőhely! mondám én nagyanyámnak.

— Az nem vesztőhely, fiam, felelt ő, hanem a pozsonyi vár romja.

Különös várrom. Bennem megmaradt az első benyomás. Én vesztőhelynek néztem.

Jó késő volt, mire a városba beértünk; a mi székvárosunkhoz képest ez nagy város volt nekem; az utczákon kirakatokat én még soha sem láttam, csak itt s bámultam rajta, hogy a gyalogjárók számára járdák vannak rakva. Itt ugyan nagy urak lakhatnak.

Fromm úr, a pékmester, a kihez engem kellett vinni, kikötötte, hogy vendégfogadóba ne szálljunk, mert ő mindnyájunkat szívesen lát magánál, úgyis a mi terhünk az útiköltség. Irott czímzete után rátaláltunk lakására. A Fürstenalléen volt szép emeletes háza; elől nyitott bolttal, melynek táblájára békeszerető arany oroszlánok voltak festve, zsemlyéket és pereczeket tartva fogaik közt.

Fromm úr maga kinn várt bennünket a boltajtóban, s a kocsiajtót maga sietett kinyitni. Alacsony, gömbölyűarczú, köpczös férfi volt, kurtára nyírt, sűrű, lisztfehér hajjal.

A jó úr lesegítette nagyanyámat a kocsiból; bátyámmal is kezet szorított s németül szólt hozzájuk; mikor pedig én leszálltam, sajátságos nevetéssel fejemre tette a kezét:

— Iste puer?

Azután megveregette orczámat.

— Bonus, bonus!

Ennek pedig az a kettős haszna volt, hogy miután én még németül nem tudtam, ő pedig magyarul definitive nem, tehát interim közegül egy neutralis nyelvet segítségül híhatánk, mely azt a gyanút levegye rólunk, mintha mind a ketten siketnémák volnánk; második vonalban pedig ez által bennem is illő respectus támadhatott a derék férfi iránt, hogy ő is foglalkozott a tudományokkal, s mestersége technikai ismeretein túl Cicero nyelvében is jártas.

Nagyanyámat és Lorándot maga elé bocsátá Fromm úr, egy szűk kőlépcsőn fölvezetve az emeletbe; engemet pedig folyvást a fejemnél fogva tartott, mintha az volna az én fogantyúm, a minél fogva megmarkolni lehet.

— Veni puer. Hic puer secundus. Filius meus.

Tehát fiú is van a háznál. Új ijedtség rám nézve.

— Est studiosus.

Hogy az is diák! Még ez jó. Együtt járhatunk iskolába.

— Meus filius magnus asinus.

Ez bizony szép elismerés egy apától.

— Nescit pensum, nunquam scit.

Azután kifogyott a diák szóból s pantomimiával mutatott valamit, a miből én olyasmit vettem ki, mintha a meus filius a mai ünnepélyes napon arra volna elítélve, hogy ne kapjon enni, míg meg nem tanulja a leczkéjét, s addig be legyen zárva a szobájába.

Ez nem nevelte bennem a kedves előérzetet.

Hát még a «mea filia» milyen fog aztán lenni!

Olyan házat, mint Fromm úré, én még soha sem láttam belülről. Mienk otthon földszinti volt, tágas szobákkal, széles folyosókkal, udvarokkal, kerttel; ebbe legelőször is egy szűk folyosón kellett bemenni; onnan egy — magányos emberek számára készült — csigalépcsőn fellépegetni; azután meg annyi ajtó, kisebb-nagyobb következett egymásra, hogy mikor egyszer a rácsos folyosóra kijutottunk, s én a mély, szűk udvarba letekintettem, sehogy sem tudtam elképzelni magamban, hogy jutottam én ide fel? s még kevésbbé azt, hogy találok le innen valaha?

A folyosóról aztán egyenesen a vizit-szobába vezetett bennünket Fromm táti.

Így fogom híni ezután, mint megszoktam, s igen szívesen is teszem.

A szobában gyertya égett már, tiszteletünkre kettő, s ozsonnához volt terítve az asztal: úgy látszott, hogy korábbra vártak bennünket.

A pamlagon két asszonyság ült; az egyik Fromm mama, a másik a nagymama.

Fromm mama sovány, magastermetű asszonyság volt, elől szőke hajcsigácskákat viselt (nem tudom, miért ne nevezném «Schnecklik»-nek? mikor azok), nagy kék szemei voltak, éles német szabású orra, hegyes álla és egy lencse-szemölcs a szája alatt.

A grószmama tökéletesen hasonlított Fromm mamához, csakhogy harmincz év formán idősebb volt nála, még soványabb, még élesebb arczú; ő is szőke schneckliket viselt, mint tíz évvel későbben megtudtam, azok már nem voltak a saját hajából; hanem a szemölcs nála is megvolt, csakhogy az álla hegyén.

Egy kis alacsony karszéken ült az a bizonyos, a kivel engemet ki akarnak cserélni.

A Fanny egy évvel fiatalabb volt, mint én; — ez már nem hasonlított sem anyjához, sem nagyanyjához, kivéve, hogy a családi szemölcs, kis barna lencse alakjában, a bal orczája közepére volt nyomva.

Már egész idejöttünkig el voltam telve iránta való rossz elővéleménynyel; látása még jobban megijesztett.

Szüntelen nevető fehér-piros arcza, átkozott hamis kék szemei, furcsa pisze orra volt; orczáin, mikor nevetett, kicsiny gödröcskék támadtak; szája, két tréfás szegletével, mindig kaczagásra állt, s fehér két fogsora tündöklött olyankor; szóval csunya volt, mint az ördög.

Mind a hárman kötéssel voltak elfoglalva, mikor beléptünk; az ajtónyilásra aztán letették a kötést mind a hárman; Fanny úgy letette, hogy a pamlag alá gurult a gyapotgombolyagja s megelőzőleg jöttek elénk.

Én kezet csókoltam a két asszonyságnak, kik viszont anyailag összecsókoltak; de minden figyelmem azon a kis eleven boszorkányon veszett, a ki nem várta, mint én, hogy fogadott anyja gallérjánál fogva húzza magához, hanem odafutott nagyanyám elé, nyakába kapaszkodott, megcsókolta, aztán pukedlit csinált előtte, Lorándot éppen kétszer is megcsókolta és ugyan a szemébe nézett.

Rajtam a hideg borzongott végig. Ha ez a kis pisze ördög annyira találja vinni a vakmerőséget, hogy még engem is megcsókoljon, én nem tudom, hova leszek ijedtemben?

Azt pedig semmiképpen ki nem kerülhetém. A rettentő kis boszorkány, a többiekkel végezve számadását, engemet is megrohant, átnyalábolta a fejemet s olyanokat csókolt rajtam, hogy csakúgy szédelegtem bele; azután belecsimpajkózott a karomba s odahúzott ahhoz a kicsi karszékhez, a melyről az imént felkelt s kényszerített maga mellé leülnöm, hogy alig fértünk el benne, s beszélt hozzám azon az ismeretlen nyelven sok mindenfélét, a miből én csak annyit bírtam elméletileg elvonni, hogy no iszen szegény jó anyám kap most egy lármázó ördögöt a csendes, hallgatag kis fia helyett; tudom, hogy megkeseríti ez a napjait! Egy perczig nem áll be a szája, pedig olyan hangja van, mint a csengetyű.

Ez ismét családi tulajdon volt. Fromm mama is kifogyhatatlan forrásával bírt annak a kincsnek, a mit ékesenszólásnak neveznek, s éles, erős hangja volt hozzá, melytől senki más nem juthatott szóhoz. Folyt az nála, mint a csergedező patak. Hasonló adománynyal bírt a grószmama is, csakhogy neki már nem volt hangja; csak minden második szótag volt hallható beszédéből, mint vannak olyan ócska sípládák, a mikben némely síp már nem szól, csak fúj.

A mi dolgunk volt: hallgatni szépen.

Rám nézve ez annál könnyebb volt, mert nem is sejt-

hettem, hogy miről foly az értekezés ez idegen nyelven? csupán annyit vehettem ki, hogy mikor hozzám szólnak az asszonyságok, mindig Istóknak neveznek; a mit én egészen helyén kívül levő tréfának tartottam, nem tudva, hogy ez németül annyit tesz, hogy «egyél hát».

Mert tudniillik, hogy rögtön hozták a kávét, igen finom szarvacsokkal, a miket Fromm papa saját felügyelete alatt készített számunkra.

Még az a kis pisze dæmon is azt mondta, hogy «isz doch» s fogta a szarvacsot, kávémba mártotta s erővel a számba tömte, mikor nem akartam elérteni a szavát.

De meg nem is voltam éhes.

Hoztak mindenfélét az asztalra, de énnekem nem kellett semmi. Fromm papa pedig váltig kínált diákul: «comedi! comedi!» a miért mama és grószmama eleget is pöröltek rá, hogy meri az ő drága kugelhupfjukat «komedie»-nek nevezni?

Fannynak bezzeg nem kellett a kínálás. Első tekintetre kivehető volt, hogy ő a család kényeztetett gyermeke, a kinek minden szabad. Ő mindenhez hozzányult, mindenből kettős adagot szedett, s csak azután, hogy kivett valamit, kérdezte, hogy «darf i?» a mit én akkor mindjárt megértettem a hangjáról és feje biczczentéséről, hogy annyit tehet, mintha kérdené, hogy szabad-e?

Aztán pedig nem hogy megette volna, hanem még olyan vakmerő volt, hogy tányéromra rakta, a miért grószmama eleget is pörölt rá. Én nem értettem, hogy mit beszélt, de erősen gyanítom, hogy azért dorgálta, minek akarja az «új gyereket» nagy ehetőségre szoktatni? Általában azt a gyanút hoztam magammal még onnét hazulról, hogy mikor két ember előttem németül beszél, az okvetlen felőlem tervez valami titkos complotot, s annak a vége, hogy én vagy nem kapok valamit, vagy nem visznek el valahová, a hová készültem.

Csak azért sem nyúltam volna semmihez, a mit a kis pisze adott, mert ő adta. Hogy is mer ő ilyen csúf piczi kezekkel, a mik akkorák, mint egy macskaláb, az én tányéromra nyúlkálni?

Akkor aztán mindent a kis cziczának osztogatott, hogy én nem akartam elfogadni. De annak is csak az lett a vége, hogy megint belém kötött, a kis fehér cziczát felültette az asztalra, csemegés kendőből shawlt kötött a nyakába, a gyertyatartóra tett czifra papirost feltette neki spanyol inggallérnak, s még azt kívánta tőlem, hogy fogjam addig az első lábát, míg valamiből fejkötőt csinál neki.

Hallatlan vakmerőség! Tőlem, a ki már diákiskolába járok, azt kívánni, hogy a kis macskával játszszam.

— Siccz! mondék a gonosz fenevadnak, a mit az, daczára idegen ajkú nemzetiségének, úgy látszik, elértett, mert egyszerre leugrott az asztalról s elszaladt.

Erre aztán a kis pisze is megharagudott rám s azt az érzékeny bosszút állta rajtam, hogy átment nagyanyámhoz, nyájasan odasimult hozzá, kezét csókolgatta, később az ölébe dűlt, nekem hátat fordítva, egyszer-egyszer visszanézett rám, s ha akkor én is oda néztem, durczásan kapta el a fejét, mintha én azt nagyon bántam volna.

Pisze ördög!

Még elfoglalja a helyemet nagyanyámnál — szemem láttára.

Hogy hát én minek nézegettem rá, ha olyan igen haragudtam rá?

Igazán mondom, egyedül csak azért, hogy lássam, mennyire viszi még a vakmerőséget?

Sokkal inkább el voltam foglalva azzal a gyümölcstelen küzdelemmel, hogy egy társalgásból, mely előttem idegen nyelven folyik, valami érthető tartalmat kivegyek, mely törekvés minden emberrel közös, a kinek a vérébe egy szemernyi emberi kiváncsiság vegyült s mely, mint tudva van, mindenkor sikertelen marad.

Hanem egy kombináczióm mégis sikerült.

Ez a név : «Henrik» sokszor megütötte a fülemet. Fromm papát is Henriknek hívták, de ő maga is kiejté e nevet ; az tehát nem lehet más, mint a fia. Nagyanyám sajnálkozó hangon beszélt róla, Fromm papa ellenben kérlelhetlen szigort öltött arczára, midőn e tárgyról felvilágosítást adott ; s beszéde közül sűrűen szedegethetém fel a «prosodia», — «pensum», — «labor», — «vocabularium», — s a konyha-latin más ismert kifejezéseit, mik között a «secunda», — «tertia», — «carcer» elég irányadó delejtűképpen szolgált, hogy a következő tényállásra jussak el az adatok nyomán : Henrik barátomnak nem szabad ma a vacsoránál megjelenni, mert a leczkéjét nem tudja, s mindaddig házifogságban marad, a míg magát jobb sorsra érdemessé nem teszi az által, hogy egy nagy csomag nem megenni való tárgynak a nevét egy rég nem élő nemzet nyelvén kimondani megtanulja.

Szegény Henrik!

Az mindig tűrhetetlen gondolat rám nézve, hogy valaki éhezzék. És még hozzá : büntetésből éhezzék. Hiszen az

felfogható, ha valakit első felindulásban megüt legelnek, de hidegvérrel arra ítélni, hogy éhezzék, küzdjön a saját testével, bánkódjék egyszerre a szívével is, meg a gyomrával is, azt mindig fölötte nagy kegyetlenségnek tartottam.

Úgy véltem ez összeállítás nyomán, hogy ha én egyet azokból a jó pereczekből, miket az a vakmerő leány erővel elém rakott, a zsebembe csusztatnék, az nem veszne kárba.

Kilestem, mikor egyszer nem nézett senki oda, s a pereczet szerencsésen a zsebembe csusztattam.

Dehogy szerencsésen! Csak akkor vettem észre, mikor az a kis pisze ördög elnevette magát. Éppen akkor sandított oda. Hanem aztán egyszerre eltakarta a száját a kezével s csak a markába kunczogott, de gonosz hamis szemeivel akkor is a szemem közé nevetett.

Mit fog ez gondolni? Tán azt fogja hinni, hogy én elég gyáva vagyok az asztalnál nem merni enni, s elég telhetetlen, nem érni be azzal, a mit kapok.

Oh! be szégyenlettem magamat előtte. Képes lettem volna akárminő áldozatra, hogy ez titokban maradjon, képes lettem volna őt azért, hogy ne mondja azt senkinek, még tán meg is csókolni . . . annyira meg voltam rettenve.

Rettegésemet még növelte a grószmama, a ki szemeivel először a pereczes tálat nézte körül, azután sorba járta a terítéken levő tányérokat, azután megint visszatért tekintetével a pereczes tálra, azután felnézett a plafondra, mintha fejéből számítana valamit, azután nagyon csóválta a fejét.

Ki ne értené ezt a néma beszédet? Most megszámlálta, hány a perecz? Ki hányat fogyasztott el? Hány volt feladva a tálban? Összeadás, kivonás. Kisül, hogy egy perecz hiányzik. Hova lett? Ebből inquisitio lesz: rajtakapnak, nálam találják, soha semmi víz le nem mossa rólam ezt a szégyent.

Minden perczben azt vártam, hogy az a kis ördöngős furcsaság rám fog mutatni azzal a soha meg nem álló kezével s kikiáltja: «ott van az új gyerek zsebében a perecz!»

Már oda is jött hozzám s láttam, hogy Fromm papa, mama és grószmama mind kérdő tekintettel fordulnak felém s valami rettentő interpellatiót intéznek hozzám, a mit én még nem értek, de gyanítom, hogy mi? És bátyám, meg nagyanyám nem jönnek segélyemre, hogy megmagyaráznák, mi az?

A helyett az a kis dæmon hajlik oda elém s ugyanazt a kérdést ismételve, pantomimiával is magyarázza, olyképpen, hogy egyik tenyerét a másikra összefektetve, félarczával ráborul s a szemeit csendesen lehunyja.

Ah! ez azt kérdi, hogy nem vagyok-e álmos?

Csodálatos, hogy ez a kiállhatatlan teremtés mindent meg tud velem értetni.

Soha jobbkor nem jött ez a kérdés. Nagyot lélekzettem.

Ezentúl, fogadtam magamban, hogy nem fogom őt többé pisze ördögnek nevezni.

Nagyanyám megengedte, hogy elmehetek, Fannyka el fog vezetni hálószobámig ; Henrikkel aluszunk együtt. Én aztán kezet csókoltam sorba mindenkinek, s olyan nagy volt az elfogultságom, hogy még Fannynak is kezet csókoltam. S a gonosztevő nem gátolta azt meg, csak aztán nevetett ki érte.

Ez a leány mégis csak azért született, hogy engemet bosszantson.

Kezébe vette a gyertyát s beszélt, hogy csak menjek utána, majd ő elvezet.

Rászántam magamat.

De alig haladtunk végig a folyosón, midőn egyszerre elfújta a légvonat a gyertyát.

Egészen sötétben maradtunk, mert itt este nem ég a lépcsőn lámpás, csak egy földalatti oduból vöröslött elő valami világosság, alkalmasint a sütőkemencze visszfénye, de annak is vége lett, a mint a folyosót elhagytuk.

Fanny nevetett, hogy a gyertya elaludt, iparkodott egyideig ismét lángra fújni a kanóczot, s hogy az nem sikerült, letette a tartót a márványra s karomba kapaszkodva biztatott, hogy majd elvezet ő így is.

Azzal, észrevételeimet be sem várva, vitt magával a szörnyű sötétségben.

Eleinte beszélt, úgy biztatott, azután dalolni kezdett, hogy tán azt majd jobban megértem, s kezével tapogatózva kereste az ajtókat és lábaival a lépcsők fokát.

Én pedig folyvást arra gondoltam : no most ez, a milyen malitiosus csínytevő, megteszi, hogy bevezet valami liszttartó hombárba, rám zárja az ajtaját s otthagy reggelig ; vagy beléptet a sötétben valami kürtőbe, a honnan nyakig esem a dagasztott zsemlyetésztába ; — mert ettől minden kitelik!

Szegény, kedves, jó Fanny! Így haragudtam én te rád, így gyűlöltelek én téged, mikor legelőször megláttalak! . . . pedig hát — mire megvénülünk? ? ? . . .

— — — — — — — — — — — — — —

Soha sem hittem volna, hogy azon a tekervényes tömkelegen keresztül, a hol én nappal is elvesztettem minden tájékozásomat, valaki ily földalatti sötétségben is el bírjon vezetni.

Csak azon csodálkoztam, hogy ez a rendkívül vakmerő leány, a míg ebben a sötétségben karonfogva vezetett, bár ilyen kínálkozó alkalma volt hozzá, megállhatta, hogy egyszer se húzta meg a hajamat.

Ezt pedig vártam tőle.

Végre ráakadtunk egy ajtóra, mely előtt nem volt szükség lámpásnak égni, hogy a keresett numero felől bizonyossá legyen az ember. Az ajtón keresztül tört az a minden emberi hang legszomorúbbika, mikor valami gyerek fenhangon hadar valami érthetetlen sort, s azt húszszor, ötvenszer, ezerszer elhadarja újra meg újra, s a hadart sornak még akkor sincs értelme, s a gyerek fejében még akkor sincs otthon a sor.

Az ajtón keresztül messze hangzott, mint valami kacskaringós latin teremtette:

«His atacem, panacem, phylacem, coracemque, facemque!»

Aztán megint: his atacem, panacem, phylacem, coracemque, facemque!

Újra meg újra ugyanaz.

Fanny odatartotta a fülét az ajtóra s megfogta kezemet, hogy csendesen legyek. Azután nagyot nevetett.

Mikor olyan kaczagásra méltó tárgy egy szegény, vastagagyú studiosus, a ki nem tudja felfogni azt a minden életpályán nélkülözhetlen szabályt, mely szerint a dropax, antrax, climax, etcætera græca második szótagja első ejtésben hosszú, a másodikban rövid. Ennek sok hasznát veheti az ember, mikor később valami nagy bajba kerül.

Hanem hát Fanny ezt nagyon nevetségesnek találta.

Azután kinyitotta az ajtót s rám hagyta, hogy menjek utána.

Kicsiny szoba volt az a lépcső alatt; benne két ágy, egymással szemközt fordítva, az egyikben otthoni vánkosaimra ismertem; az tehát az én fekhelyem lesz. Az ablaknál volt az íróasztal, azon égett egy szál faggyúgyertya, a minek gombává nőtt már az izzó kanócza, annak a jeléül, hogy a kinek el kellene koppantania, valami rettenetes munkába úgy bele van bódulva, hogy nem veszi észre, sötétség van-e körülötte, vagy világosság?

Arra az asztalra lekönyökölve s két kezével hajába markolva ült az én barátom Henrik és magolt, kegyetlenül nekivetemedve, egy könyvből, melynek minden lapja fel volt kunkorodva a sok használástól.

Az ajtó nyiltára felvette fejét a könyvből.

Nagyon hasonlított az anyjához, meg a nagyanyjához, éppen olyan pronuncziált orra volt neki is, hanem hogy a mellett olyan sertekemény haja volt, mint Fromm papának, de fekete, s nem lévén oly rövidre nyirva, állt egyenesen a feje búbján s nagy ereszt formált elől, mint egy kaskéta ernyője. Különben a családi szemölcs nála is megvolt: esetleg éppen az orra közepén.

A mint feltekintett a könyvből, egy percz alatt ijedtség, öröm, gyanakodás váltakozott arczán, nagy hirtelenséggel követve egymást.

Szegény fiú azt hitte, hogy amnestiát kapott, s jön a hírnök a fehér asztalkendővel, hogy felhíjja vacsorálni; Fannyra kérelemmel és szánalomért esdve mosolygott, hanem azután, mikor engem meglátott, azon egészen zavarba jött.

Fanny követelő arczczal lépett eléje, egyik kezét csípőjére tette, másikkal a kitárt könyvre mutatott; valószinűleg azt kérdte, hogy tudja-e már a leczkéjét?

A nagy szál gyerek engedelmesen állt föl a kis vallató előtt, a ki alig ért a nyakkendő-csokráig s elkezdte magát rendbeszedni. Odanyujtá a könyvet Fannynak, még egy búcsúpillantást vetve a förtelmes, megemészthetlen sorokba, s nagyot nyelt utána, mintha mindent el akarna hárítani a kiadandó szavak útjából; egy párt köhintett, szemeivel sebesen pislogatott, s aztán rákezdé:

«His atacem, phylacem . . .»

Fanny megcsóválta fejét. Nem jól van.

Henrik megijedt. Újra kezdte:

«His atacem, coracem . . .»

Megint nem jól van. Szegény fiú ötször-hatszor hozzákezdett, de nem bírta glédába hozni azokat a pogány szavakat, s a mint ez a gonosz leány fejét mindannyiszor megrázta, a hányszor Henrik hibát ejtett, utoljára annyira zavarba jött, hogy el se tudta kezdeni; mire aztán vörösre pirult dühvel, fogcsikorgatva kapta ki Fanny kezéből az áldástalan könyvet s levágva azt maga elé az asztalra, neki acsarkodott újra a pogány szavaknak, s kidülledt szemekkel olvasá a milliószor elmondott ördögűző formulát: «his atacem, panacem, coracem, phylacemque, facemque», minden szónál egyet ütve öklével a saját feje hátuljára.

Fanny féktelenül nevetett ezen a jeleneten.

Én azonban nagyon sajnáltam a bajtárst. Nálam a tanulás könnyen ment, úgy néztem le rá, mint nagyúr üveges hintóból a mezítláb járóra.

Fanny kegyetlen volt hozzá.

Henrik felnézett rá s ha ki nem értettem is szavát, értettem szeméből, hogy valamit kér enni.

A kegyetlen, kőszívű testvér meg tudta azt tőle tagadni.

Én ki akartam tenni jó szívemért, — a hiúság is bántott, hogy minél előbb tudassam ezzel a gonosz teremtéssel, hogy nem magam számára dugtam el tányéromról a pereczet, — odaléptem Henrikhez s leereszkedő barátsággal vállára téve kezemet, odanyomtam a markába a számára elhozott süteményt.

Henrik rámveté szemeit, mint valami vadállat, mely a czirógatás ellen tiltakozik, s azzal úgy vágta a pereczet az asztal alá, hogy szerteszét szakadt.

— Dummer Kerl!

Jól emlékezem rá, ez volt a megtisztelő czím, a mit legelőször kaptam tőle.

Azzal felállt, lenézett s hüvelykujját fejem búbjára bökve, hirtelen lebicsaklott ökle bötykeivel végig kommantott a fejemen.

Ezt úgy híják iskolai műnyelven, hogy «Holzbirn».

A kik emlékeznek e tény symbolistikus jelentőségére, azok tudni fogják, hogy a Holzbirn a nagyobb diáknak a kisebb irányában való végtelen lenézését szokta kifejezni, s annálfogva azon megbántások közé tartozik, a miket még tán a diplomaták sem fognának megtorlatlanul zsebre dugni.

S még hozzá ez előtt a leány előtt!

Henrik egy fejjel magasabb volt, mint én; de én nem néztem azt, hanem derékon kaptam s birokra keltem vele. Ő engemet az én ágyam felé akart tolni, hogy majd abba beletör, hanem én egyet fordítottam rajta s belevágtam a saját ágyába, akkor aztán leszorítottam a két kezét a mellére s rárivalltam:

— Felveszed mindjárt azt a pereczet? Felszeded mindjárt azt a pereczet?

Henrik barátom egy darabig rúgott, harapott; azután elkezdett kaczagni s bámulatomra diákul kezdett el kérni, hogy eresszem el, jó pajtások leszünk. Föleresztettem, kezet szorítottunk. Egészen jó kedve lett a fiúnak.

Azon bámultam legjobban, hogy Fanny azalatt, míg bátyját legyűrtem, nem jött neki segítségére, nem karmolta ki a szememet, hanem inkább kaczagott, sikoltozva tapsolt; nagyon jól látszott magát mulatni.

Azután összekerestük mind a hárman Henriknek a szét-

tört süteményt, mit a jó fiú elégült arczczal bocsáta természetes útjára, s ekkor Fanny is előadott neki egy pár eldugott almát, a mit ő csempészett ki számára. Olyan csodálatosnak találtam, hogy ennek az impertinens gyermeknek is ott járt a gondolata, a hol az enyim.

Ez órától fogva mindig jó barátok maradtunk Henrikkel. Még most is azok vagyunk.

Mikor lefeküdtünk, arra voltam kiváncsi, mit fogok álmodni ebben az idegen házban? Azt tartják, hogy a mit az ember olyan helyen álmodik, a hol először alszik, az be szokott teljesülni.

Én a kis piszéről álmodtam.

Angyal volt, szárnyai voltak, olyan szép tarka szárnyai, a minőkről Vörösmarty legendájában olvastam. Azután mindig mellettem röpködött; én pedig menni sem tudtam, olyan nehezek voltak lábaim, pedig valami elől menekülnöm kellett volna; végre ő megfogta a kezemet, s akkor én is úgy tudtam futni, hogy a lábam hegye sem érte a földet.

Hogy boszankodtam magamra ezért az álomért! Pisze angyal! Milyen tréfás álmai vannak az embernek.

Másnap korán reggel keltünk, a mi nekem annyival koraibbnak tetszett, mert kis szobánk ablaka a szűk udvarra nyilt, s abban olyan későn virradt. Hanem a helyett az első legénynek, Mártonnak volt meghagyva, hogy rendesen, mikor a reggeli sütéshez készül, ordítson be a diákajtón: «surgendum! discipule!»

Én el nem tudtam gondolni, miféle attentatum az, mely álmomból felzavar, mikor legelőször hallottam ez erélyes serkentést. Hanem Henrik egyszerre talpra pattant s engemet is felránczigált ágyamból, s félig diák beszéddel, félig kézmozdulatokkal megmagyarázta, hogy most menjünk le a pékműhelybe, nézzük meg, hogy sütik a szarvacsokat, pereczeket?

Nem kell oda felöltözni, mehetünk gyolcs ruháinkban: a hogy a sütők szoktak járni.

Kíváncsi voltam s mindenre könnyen rábeszélhető; papucsot húztunk s együtt lementünk a sütődébe.

Valami kedves hely az; már messziről elárulja magát azzal az édes süteményillattal, melyről azt képzeli az ember, hogy ha sokáig belélekzené, talán jól is laknék vele.

Az egész műhelyben minden oly fehér, mint a hó, tiszta minden zegzug; nagy hombárok tele liszttel; roppant teknők, dagadó tésztával, a miből fehérruhás, fehérkötényes

hat legény szakgat darabokat, azokat fehér deszkákon kinyujtják, pereczeket, kalácsokat fonnak, szarvacsokat csavargatnak belőle, az óriási fehér kemencze párkányán sorba rakva pirul már az előcsapat, s kellemes illatával eltölti az egész műhelyt.

Márton legény, a mint engemet meglátott, valami tört magyarsággal beneventálni kezdett: «jó reggelt, jó reggelt!» Henriket pedig megtaszítá könyökkel «bonum manum pergo!» — «Lássa, én többet tudok diákul, mint maga.»

Ezen végtelen jót nevetett, s azután rám hunyorított.

S azzal a különös adománynyal bírt, hogy mikor a szemöldökét fel- vagy letolta, az egész fejebőrét sipkástul együtt mozgatta vele; s ezt a tréfás sajátságát mindannyiszor használatba is vevé, mikor valakit meg akart nevettetni, s úgy látta, hogy szavainak nem volt eléggé nevettető hatásuk.

Henrik neki gyürkőzött s versenyt dolgozott a legényekkel. Olyan szépen ki tudta sodrani a kalácstésztát s ismét szép tekercscsé fonni, mint akárki más. Az elégültség ragyogott arczáról, mikor az öreg legény megdícsérte, hogy jól van.

— No lássa, szólt hozzám Márton, milyen kész péklegény lenne belőle. Két esztendő mulva felszabadítanók. Hanem az öreg úr erőnek erejével azt akarja, hogy tanuljon diákul. Rathsherrt akar belőle csinálni.

Ennél a szónál szemöldökének egy intésével felküldte a feje tetejére Márton az egész fejbőrét, sipkástól; mintha az csak egy rúgókon járó paróka lett volna.

— Rathsherr hát! Tanácsos úr, a ki tollat rág, mikor éhezik. Kisztihand! Én nem lennék az, ha a Szent Mihálytornyot nekem adnák sem; — Rathsherr, a ki a hóna alá csapja a papirost, a füle mellé a kalamust, úgy megy a pékeket sorba vizitálni, s méri serpenyővel a zsemlyéket, hogy elég nehezek-e?

Úgy látszott, Márton nem vette figyelembe más hivatását egy Rathsherrnek, mint azt, hogy a zsemlyéket meglatolja, — s az nem igen nyerte meg helybenhagyását.

— Pedig ha az ember nem röstelli a fáradságot értük, olyan nyájasnak találhatja őket, a mint akarja. Bizony ha az ember a lelkét akarná terhelni, akár pogácsát árulhatna miattuk czipó helyett. Egy heilige Striczli mindszentnapkor, az is megteszi. Az ilyen Herr Dintenklex!

Itt azután nem állhatta meg Márton, hogy rá ne gyujtson egy melodiátlan gassenhauerre, melynek refraineje az volt: «o jé, Herr Dintenklex!»

Két-három legény szekundált a nótának, a miből én semmit sem értettem. Hanem a mint Márton e végsort: «o jé, Herr Dintenklex!» kimondta, a szája félvégét a balszeme szegletéhez felhúzva s a bal szemöldökével lerántva, hogy a hálósipkájának a bojtja csak úgy fityegett bele, akkor mégis gyanítottam, hogy az a Herr Dintenklex valami nagyon tréfás alak lehet a péklegények szeme előtt.

— Hja, persze, a Henriknek törvényt kell tanulni! Az öreg úr azt mondja, hogy ő is Rathsherr lehetne, ha végigjárta volna az iskolákat. Szerencséje, hogy nem tette. Így is majd megöl bennünket a tudományával. Mindig mutogatja, hogy ő is tud lateint. Az öreg úr lateinja!

Itt alig győzte a fejebőrét megállítani Márton, annyi szemöldökrángatásba került neki a fölötti véleményét kifejezni, hogy mit tart ő a mester diákoskodása felől?

Egyszer azonban gyanakodva fordult hozzám:

— Maga talán csak nem akar Rathsherr lenni?

Én komolyan biztosítottam, hogy nem: én a vármegyéhez készülök.

— Aha! Vicekspan? Az már respekt! Az egészen más; az már valami. Hintón jár, teringettét! Nem húz sárczipőt, mikor sár van. Ezt már megengedem.

S hogy megmutassa, mennyire tiszteli jövendőbeli præsumptiv állásomat, oly magasra felhúzta szemöldökeit, hogy a sipkája a nyakáig hanyatlott vissza.

— Hanem hát már most, Henrik, elég lesz a pereczfonás, menjen vissza a szobába, s írja a pensumot, mert majd megint nem kap reggelit, ha nem lesz készen.

Henrik rá sem hallgatott, mintha nem is neki beszélnének.

Márton e közben metélgette a tésztából a szarvacsoknak való egyenlő darabokat. Jó szemmérték kell ahhoz, hogy se a gazdát, se a közönséget meg ne csalja, eltalálja, hogy mind egyforma legyen.

— Lássa, nem kell neki, csak itt szeret. Hiszen nincs is ennél a mi mesterségünknél szebb, gyönyörűségesebb, hálásdatosabb. Az Isten áldásával bánunk, a mindennapi kenyeret készítjük. A miatyánkba a pékek is bele vannak foglalva: «add meg mi nekünk a mi mindennapi kenyerünket!» Van szó még valahol a mészárosokról, a szabókról, a vargákról? No? Imádkozik valaki a húsért, a kabátért, a csizmáért? Hadd halljam! De a mindennapi kenyérért, ugy-e imádkoznak? Hát a Rathsherrekről szól-e valahol az imádság? No, mi? Ki tud róla?

Valamely fiatal legény odavágott:

— Igen is : «de szabadíts meg minket a gonosztól».

Ezen aztán mindenki nevetett.

E nevetés alatt Henrik minden perecztésztát elrontott, azt újra kellett dagasztani. Öldökölte az a gondolat, hogy valaha azért tanuljon össze annyi sok diákszót, hogy őt is így kaczagják majd a pékműhelyeken.

— Hja, ja, szólt elkomolyodva Márton legény ; nagy baj az, hogy az embertől nem kérdik, hogyan akar meghalni ; de még nagyobb baj az, hogy nem kérdik, hogyan akar megélni? Engem is mészárosnak adott az apám előbb. Kitanultam az egész mesterséget. Egyszer aztán meguntam a sok birkanyak-elvágást, tehénbőr-lefejtést ; addig-addig édesgettek ezek a szép piroshátú zsemlyék itt a boltablakban, valahányszor a sütő ablaka előtt elmentem, úgy hivogatott a kellemes meleg kenyérillat, — míg egyszer otthagytam a mesterségemet, beállítottam Fromm tátihoz ; már akkor ütögetett a bajuszom, szakállam. «Kell-e pékinas?» az öreg felcsapott rá s azóta mindig itt vagyok, a vándorló éveket kivéve. Nem bántam meg soha. Valahányszor tiszta fehér ingemre nézek, olyan jól esik, hogy nem kell mindjárt összefecskendeznem vérrel, s úgy járni benne napestig. Kinek mihez kedve van. Ugy-e bár, Henrik!

— Az ám! dörmögé a fiú mérgesen.

— Pedig még a mészáros mesterség annyira van a magasban a Rathsherr fölött, mint a Szent Mihály tornyán levő kakas a mi kappanunkhoz. A vért sem szerettem kezemen, de legaább le tudtam róla mosni, hanem ha egy tintacsepp ráragadt a tollról, három napig se bírtam róla lezsurolni semmi kőporral. Hej, szép dolog péklegénynek lenni!

Márton legény most ahhoz fogott, hogy a sütőlapáttal néhány tuczat tejes kenyeret toljon be a fűtött kemenczébe.

Ezalatt az egész műhely legénysége egyhangúlag rákezdett valami sajátságos nótára, a mit már máskor is hallottam pékműhelyek ablakain áthangzani. Ilyenforma a nóta :

«Oh be szép, jaj be szép!
Ez a szép dagasztó szék.

Egyenes, görbe, kerékre
Hosszú, vékony, háromláb.
Ez az óra, ez a gólya,
Ez pediglen koppantó.

Gólya, óra, koppantó.
Ez a klázli, ez a flaska,
Ez pediglen részeg Miska.

Klázli, flaska, részeg Miska
Óra, gólya, koppantó,
Hosszú, vékony háromláb,
Egyenes, görbe, kerékre.

Oh be szép, jaj be szép
Ez a szép dagasztó szék.»

Ezt a nótát pedig mindannyian oly komoly buzgósággal énekelték, miszerint maig is azt kell hinnem, hogy ennek nem a vers szépsége az oka, sem az annak megfelelő melodia, mint inkább talán valami sajátságos babonás ráéneklés, hogy a kenyér záklyás ne legyen a sütés közben; vagy talán valami időmérték, hogy mikor e nótának vége van, akkor ki lehet szedni a kenyeret; mint a hogy szokták tojásfőzéshez használni — uram bocsá'! — a miatyánkot.

Henrik is együtt énekelt velük. Én láttam, hogy ez ma nem fogja már megírni az iskolai feladványát, s mikor még egyszer újra kezdték az «Oh be szép» kardalt, odahagytam a műhelyt s fölmentem szobánkba.

Az asztalon kiterítve feküdt Henrik szerencsétlen dolgozati naplója, tele más tintával beírt igazításokkal: megannyi sebhelyeivel bűnhödéstermő professori vizsgáknak; a legújabb feladványnak csak az első sora volt megkezdve.

Én hirtelen kiszedegettem számára a szótárból a szükséges szavakat, s leírtam egy darabka papirra a lefordítandó feladványt.

Ő csak egy óra mulva jött vissza a műhelyből, s akkor azt sem tudta, mihez kapjon előbb. Nagy volt aztán az öröme, mikor a kész dolgozatot meglátta, diariumába téve; neki csak le kellett azt másolni.

Olyan furcsa mogorvasággal nézett rám s azt mondta, hogy «guter Kerl».

Arczáról nem vehettem ki, mit mondott, a «Kerl»-ből ítélve a tegnapi veszekedést véltem megújítandónak, a mihez pedig semmi kedvem sem volt ma.

Alig volt a lemásolással készen, midőn Fromm táti lépései hangzottak a lépcsőn. Henrik dugta az én írásomat hirtelen a zsebébe s nekivetette magát a kitárt könyvnek, mikor az öreg megállt az ajtó előtt; úgy, hogy mikor az benyitott, oly hadarás volt már idebenn, mintha Henrik egy sáskatábort akarna kiexorcisálni a határból: «his atacem!»

— Ergo, ergo; quomodo? szólt az öreg úr, körüldörzsölve a fejem tetejét tenyerével. Úgy láttam, hogy ez a nyájasság nyilatkozata volt tőle.

Én megkísértettem az első német szót kiadni a számon, egy «guter morgen»-nel felelve a kérdésre; a mire az öreg nagyon rázta a fejét és nevetett; én meg nem tudtam elgondolni, hogy miért tesz így? rosszul mondtam-e, vagy bámulásra gerjesztettem gyors előmenetelemmel?

E felől azonban nem adott felvilágosítást; e helyett szigorú, vallató arczczal fordult Henrik felé.

— No ergo! Quid ergo? Quid scis? Habes pensum? Nebulo!

Henrik azt próbálgatta, hogy meg tudná-e a fejebőrét úgy mozgatni a szemöldöke felhúzásával, mint Márton legény, mikor Fromm táti «latein»-járól beszél. Nagyobb biztosság kedvéért legelőbb is az írott gyakorlatot mutatta be apjának, gondolva, hogy jobb lesz a gyöngébb oldalt hátulra hagyni.

Fromm táti nagy műértéssel nézte végig a szörnyű tudományt, s kegyesen ráadta jóváhagyását.

«Bonus, bonus!»

De hát a könyvnélkül való?

Ez a keserű falat!

A diák verseket már tegnap sem tudta Henrik, pedig csak a kis piszének kellett volna felmondani; hát még ma, mikor az öreg vette a kezébe a könyvet!

S ha még csak a könyvet vette volna a kezébe, de a másik kezével meg nyúlt a linea után s azt marokra fogá azzal a világosan látható szándékkal, hogy a mint a gyermek hibát ejt, hevenyében ráhuzogasson vele.

Szegény Henrik, persze, hogy egy szónak sem volt ura. Félszemével mindig Fromm táti lineáját tartotta figyelemben, s a mint az első akadályhoz ért, a mint Fromm táti fölemelte a lineát, meglehet pedig, hogy csak azon szándékban, hogy egy üdvös ráijesztéssel Henrik lelki tehetségeit fokozott tevékenységre serkentse, már akkor Henrik nem volt sehol sem, hanem az ágy alatt, a hova hosszú termetével a legbámulatraméltóbb fürgeséggel bírta magát elrejteni, s onnan elő sem is jött mindaddig, míg Fromm táti meg nem ígérte, hogy nem fogja bántani, s a reggelizéshez felviszi magával.

Fromm táti híven meg is tartotta a fegyverszüneti feltételeket, csupán szóval dorgálta meg az erősségből előmászó fiút, a mit én ugyan nem értettem, de arcz- és kézmozdulataiból kivehettem, hogy röstelli a dolgot — én előttem.

A délelőtt eltelt a tanárok látogatásával.

Az igazgatótanár erős csontosképű, bajuszos ember volt,

nyilt, magas homlokkal, széles mellel, s mikor beszélt, nem kimélte a hangot, mintha mindig prælectión lett volna.

Iskolai bizonyítványainkkal igen meg volt elégedve s azt nem is titkolta. Nagyanyámat biztosítá a felől, hogy gondja lesz ránk és szigorúan fog velünk bánni. Meg nem engedi, hogy ebben a városban elkanászodjunk. Szállásainkon is meg fog bennünket látogatni gyakran, ez neki szokása; s a mely diákot rendetlenségen kap, az megbűnhödik.

— Tudnak-e a gyerekek muzsikálni? kérdé nyers hangon nagyanyámtól.

Nagyanyám ajánlatos hangon válaszolt:

— Oh igen, egyik zongoráz, másik hegedül.

Director úr erre az asztal közepére helyezé öklét.

— A hegedülést pedig semmiképen meg nem engedem!

Loránd bátorkodott e kérdést tenni: «miért?»

— Miért? miért? Azért, mert az minden gonoszságnak a kútfeje; a diáknak könyv való, nem hegedű. Mi akarsz te lenni? Czigány akarsz-e lenni, vagy tudós? A hegedű minden gonoszra csábítja a diákot. Tudom én, hogyan van az? Látom a mindennapi példákból. A diák veszi a hegedűt a köpönyeg alá s megy vele a kocsmába, ott muzsikál a többi diákoknak, a kik ott tánczolnak reggelig a könnyelmű leányokkal. Azért én, a kinél hegedűt kapok, azt összetöröm. Nem kérdem, hogy volt? drága volt? csapom a földhöz. Törtem össze már ötforintos hegedűket is.

Nagyanyám jónak látta nem engedni át Lorándnak a válaszolást, sietett eléje vágni:

— Hiszen, igazgató úr, nem a nagy fiam hegedül, hanem ez a kicsiny; s egyébiránt egyik sincs úgy nevelve, hogy magához méltatlan helyre kívánkozzék mulatni.

— Az mindegy. A kicsinynek még kevesebb szüksége van a czinczogásra. Aztán ismerem én már a diákot; otthon mind olyan szent képet csinál, mintha vizet se tudna zavarni, mikor aztán egyszer szabad szárnyára kerül, datum kocsma, datum kávéház; ott ülnek a sör mellett s azon versenyeznek, hogy ki tud több stiblivel megvedelni? Ott ordítanak, énekelnek: Gaudeamus igitur! Azért én semmiképpen meg nem engedem, hogy a diákok köpönyeg alatt hegedűt hordjanak a kocsmába. A hegedűt összetöröm, a köpönyeget pedig felszabom kabátnak. Diáknak köpönyeg! Az csak katonatisztnek való. Aztán a tánczra készült kecsegeorrú csizmákat sem tűröm senkinek a lábán, tisztességes ember csonkaorrú csizmát hord; nekem senki hegyesorrú csizmában az iskolába

ne jöjjön, mert én felteszem a lábát a padra, s a csizmája orrát levágom.

Nagyanyám sietett a látogatást befejezni, nehogy Loránd valamit találjon válaszolni e jeles férfiúnak, ki buzgalmát az erkölcs védelmében odáig terjeszti, hogy a hegedűket összetöri, a köpönyegeket felszabdalja, s a csizmák hegyes orrait levagdalja.

Nekem az a jó szokásom volt (régen : gyermekkoromban), hogy a mit olyan ember mondott, a kinek a sors jogot adott arra, hogy nekem parancsoljon, az rám nézve szentírás volt.

Mikor kijöttünk a directortól, aggódva súgám Lorándnak :

— Nekem úgy tetszik, hogy a te csizmáidnak az orra is hegyes egy kissé.

— Ezentúl még hegyesebbre csináltatom! felelt rá Loránd, mely válaszszal én sehogy sem voltam megelégedve.

Előttem még minden komoly férfit a csalhatlanság nimbusza vett körül ; engem még senki sem világosított fel arról, hogy a szigorú tekintetű emberek maguk is voltak valaha fiatalok, s a heidelbergi diák-jargont tapasztalásból tanulták meg ; hogy director úr maga is zajos ifjúság után jutott arra a thesisre, hogy a fiatal ember mind gonosz, s a mi jó látszik rajta, az csak tettetés, azért hát katonásan kell vele bánni.

Innen elmentünk az én osztálytanítómhoz.

Ez tökéletes ellentéte volt az igazgatótanárnak. Szinte tartok tőle, hogy azt a szemrehányást vonom magamra, mintha szándékosan rajzolnék egymásrakiáltó színekkel.

Alacsony, sovány, sokszegletű emberke, hátrafésült hosszú hajjal, simára borotvált arczczal s oly vékony, mézédes hanggal, hogy szinte könyörgésnek lehetett venni minden szavát ; a mellett egészen családias környezettel. Hálóköntösben fogadott bennünket, a mit, meglátva, hogy női társaság jön velünk, hirtelen fekete kabáttal váltott fel s bocsánatot kért — nem tudom, miért?

Azután egy sereg apró gyermeket iparkodott kituszkolni szobájából, a mi sehogy sem sikerült. Belefogóztak lábszáraiba, kezeibe, nem bírta lerázni magáról ; valami női nevet kiáltozott, hogy jöjjön segítségére. Egy hálófőkötős arcz be is tekintett az ajtón s azután annál hirtelenebben visszakapta magát, bennünket meglátva. Utoljára is, nagyanyám kértére, a gyermekek társaságában fogadta bejelentésünket.

Schmuck úr igen jó családapa és sokat elnéz a gyermekeknek.

Dolgozószobája egészen tele van gyermekjátékokkal; bennünket is igen nyájasan fogadott, s jól emlékezem rá, hogy az orczámat is megveregette.

Nagyanyámnak mindjárt több bizodalma is volt a derék férfiúhoz, mint előbbeni kollégájához. Ez úgy szereti itthon is a gyermekeket.

Ez előtt feltárta szíve fájó titkát; elmondá neki, miért viselünk gyászt? hogy atyánk szerencsétlenül meghalt, hogy beteges anyánknak egyedüli reményei vagyunk; hogy eddig jól viseltük magunkat; kérte, hogy rám, a kisebbre, ügyeljen ezután is.

A jó úr odaszorított karjai közé s biztosítá nagyanyámat, hogy igen nagy embert fog belőlem nevelni, kivált ha odajárok hozzá privátára, hogy még külön is köszörülhesse talentumomat.

A miért nem jár havonkint több hét váltó forintnál.

A mi nem is sok a szellemköszörülésért. Ennyit ollóköszörülésért is adhatnak.

Nagyanyám, a megelőző fogadtatástól még nyomasztott kedélylyel, félénken bátorkodott előhozni, hogy én némi hajlamot érzek magamban a hegedüléshez, de nem tudja, hogy szabad-e?

A jó úr nem is engedte tovább beszélni.

— Oh hogyne! oh hogyne! A zene nemesíti a lelkeket, a zene szeliditi az indulatokat. Már Pythagoras idejében zenével végezték a görög philosophok előadásaikat. A legmakacsabb indulatú ifjakat, kiket semmi fegyelem meg nem birt zabolázni, kiken nem fogott a virga, skutika és a pálcza, mi javította meg? A hegedűvonó. A ki zenélni tud, az mindig jó szellemekkel társalkodik. Egyébiránt nagyon olcsón is juthatni hozzá nálunk. Az én gyermekeimhez úgyis jár zenemester, együtt azokkal nem kerül többe a tanítás havonkint hat váltó forintnál.

Jó nagyanyám, minthogy ily engedékenységet tapasztalt, jónak látta még tovább menni kivánalmaiban. (Így tesz az elégületlen nép mindig, ha engedékeny felsőbbségre talál.) Megemlíté, hogy talán még — tánczolni is szabad lenne tanulnom.

— Annál semmi sem természetesebb! volt rá az engedékeny férfiú válasza. A tánez együtt jár a zenével; már a görögök idejében a tibicenek kisérték a choreákat. — A classicusok sokat emlegetik a tánczot. A rómaiaknál a cultushoz tartozott az, sőt az írás szerint maga szent Dávid is tánczolt.

Mai világban pedig éppen nélkülözhetetlen a táncz ; kivált fiatal embereknek. Ártatlan egy mulatság! Egy neme a testgyakorlatnak. A test ügyességére okvetlenül megkívántatik, hogy az ifjú lépni, járni, helyesen megállni, köszönni, bókolni és tánczolni tudjon ; ne árulja el mindjárt megjelenésével, hogy valami pedans tanodából került elő. És én e tekintetben hallgatok a kor kívánalmaira. Az én gyermekeim mind tanulnak tánczolni, s minthogy már ő hozzájuk úgy is jár a tánczmester, ifjú barátomnak, együtt a többiekkel, nem fog az többe kerülni öt váltó forintnál.

Nagyanyám rendkívül meg volt elégedve az alkuval. Szinte olcsónak találta a tanítást.

— Oh, az associatio elve szerint minden igen olcsóba kerül. Valódi szellemi menázs! Sokan keveset összeadnak s mégis mindent megtanulnak. Ha kívánja kegyed, hogy ifjú barátom rajzolni is tanuljon, az meg éppen nem kerül többe négy forintnál, minden váltóban. Hetenkint négy óra, együtt a többiekkel. Sőt ha nem találja kegyed fölöslegesnek, hogy ifjú barátom a művelt európai nyelvek előkelőbbjeivel megismerkedjék, egy angol és franczia mester fáradsága, együtt a többiekkel, nem kerülend többe, hetenkint három órára, három forintnál. S ha néhány órai időköze marad ifjú barátomnak, azt betölteni ajánlhatom a gymnastikát, a nemes tornászatot, mely a test kifejlődését a lélek gyarapodása mellett üdvösen mozdítja elő ; s az éppen nem kerül semmibe. Csupán a beiratási díj tesz tíz forintot.

Kedves nagyanyám el volt ragadtatva ennyi gondoskodástól ; mindent helybenhagyott és előre fizetett, ámbár a tornászatot örömest elengedte volna ; kérdezte is nagyon, hogy nem jár-e az valami nyaktöréssel? Pártfogóm megnyugtatta felőle, hogy ott soha sem történhetik baj ; sőt még eszmerokonságnál fogva az úszás megtanulását is indítványba hozta ; mely pontnál azonban már határozott ellenállásra talált nagyanyámnál, ki semmiképpen meg nem engedte, hogy okos, tanult emberhez illő legyen nagyobb vízbe belemenni, mint a mekkorának a két partját a két kezével megfoghatja, s a fenekét ugyanakkor a lábával eléri. Ezt tehát el kellett engedni.

Nehogy azonban valaki arra a félelmes gondolatra jöjjön az előadottakból, hogy én majd a történet folyamában mentül többet fogok dicsekedni azzal, hogy a hegedűben milyen Paganini, a nyelvtudásban milyen Mezzofanti, a festészetben milyen Buonarotti, a tánczban milyen Vestris, s a vívásban milyen Toldi Miklós lettem időjártával, — sietek elmondani,

hogy bizony most sem értek én mindezekhez semmit ; csak a híre van, hogy tanítottak rá.

Mikor privátára mentem, — együtt a többiekkel, — akkor a tanár nem volt otthon ; mi aztán egy óra hosszat birkóztunk.

Mikor a tánczleczkére mentem, — együtt a többiekkel, — akkor a tánczmester maradt el ; — azután megint birkóztunk.

A franczia leczke alatt szintén birkóztunk, a rajzleczke és hegedűleczke alatt pedig éppen azt tettük, a mit a többiek alatt ; úgy, hogy a tornászati leczkére már egy csepp birkózási kedvünk sem maradt.

Éppen csak úszni tanultam meg titokban, minthogy meg volt tiltva, ezt pedig ingyen ; — ha csak bűndíjnak nem számítom azt a megivott víztömeget, a mit egyszer elnyeltem, midőn majd belefulladtam a Dunába. Soha sem merte ezt senki tudatni otthon a családunkkal. Loránd húzott ki, de ő sem dicsekedett vele soha.

Mikor e nagyon kedves és előzékeny férfiú lakását elhagytuk, ki nagyanyámat, velem együtt, egészen elbájolta nyájas, szeretetreméltó modorával, bátyám Loránd azt mondá :

— Azt a másik tanárt kezdem ez órától fogva nagyrabecsülni : az egy derék, egyeneslelkű ember.

Én nem értettem, hogy hova czéloz vele? azaz, hogy nem akartam elérteni. Talán az «én» tanáromat akarja ócsárolni vele?

Az én ethikám szerint pedig az egészen természetes jogszempont volt, hogy minden diák tartozik bámulni és szeretni azt a tanárt, a ki az ő osztályát igazgatja, s ha egyik osztály a másikkal csendes háborút visel, az nem történhetik más indokokból, mint hogy a másik osztálynak a tanára ennek az egyiknek ellensége. Az én uralkodóm ellensége a te uralkodódnak, azért az én katonám ellensége az ő katonájának.

Kezdtem Lorándot ilyen ellenséges katonának tekinteni.

Szerencsénkre a következő órák története kiverte mindezt a fejemből.

III. AZ ÉN NAGYSÁGOS URAMBÁTYÁM.

Ebédre az udvari tanácsos, Bálnokházyhoz voltunk híva, a kinél bátyám fog lakni.

Valami nagyon messziről rokonunk, egyébiránt bátyám tartásáért hétszáz forintot fizettek nála, a mi azon időkben szép összeg volt.

Én voltam arra a legbüszkébb, hogy bátyám udvari tanácsosnál lakik. Nem is mulasztottam el soha, ha iskolatársaim kérdezték, hol lakom? előrebocsátani: a bátyám Bálnokházy udvari tanácsos úrnál lakik, én magam azonban csak pékmesternél.

Fromm pékmester igazán nagyon sajnálta, hogy nem ebédelünk «itthon». Legalább engemet magamat hagyhatnának ott. Hogy e szónál kővé nem vált, nem az én hibám, legalább én olyan baziliszk szemeket vetettem rá, a milyeneket csak tudtam. Hova gondol? Én az udvari tanácsos bácsi ebédjét elmulaszszam az ő kedvéért!

Nagyanyám is úgy találta, hogy engemet is szükség lesz ott bemutatni.

Félkettőre bérkocsit hozattunk; mert az udvari tanácsos bácsihoz gyalog menni nem illik.

Nagyanyám himzett előingemet kötötte fel mellényem alá s én elég hiú voltam megengedni, hogy a kis pisze kösse fel a nyakkendőmet. Igazán szép csokrot tudott kötni, a mint megnéztem magamat a tükörben, úgy találtam, hogy szép fiú volnék, mikor az ezüstgombos atillámat felveszem. Hát még ha a hajam is fel volna sütve!

De azért mégis meg voltam felőle győződve, hogy ebben a nagy városban több olyan ezüstgombos atilla nincsen, mint az enyim.

Csak az bosszantott, hogy a kis pisze mit enyeleg ott körülöttem? Hogy körüljárt, hogy nem csinált titkot belőle, mennyire tetszem neki, s hogy sértette ez az én büszkeségemet!

A lépcső alján meg a bohókás Henrik várt rám egy nagy kefével kezében. Erővel rám fogta, hogy lisztes lett az atillám, bizonyosan a Fanny kötényétől, mert az mindig lisztes, s azt neki le kell kefélni. Én csak arra kértem, hogy a galléromat ne érintse a szőrkefével, ennek selyemkefe kell, mert az bársony.

Úgy gondolom, tartottam arra valamit, hogy az atillám gallérja bársony.

A boltajtóból még a vén Márton is utánam kiáltott, mikor kocsiba ültünk:

— Jó ápitust, Herr Vicekspán!

S ötször-hatszor megmozdította a fejbőrével a sipkáját.

Hogy szerettem volna érte az orrát betörni! Mit kompromittál itt a bátyám előtt? Tudhatná, hogy mikor fel vagyok öltözve, egészen más tiszteletet érdemlek, mint mikor alsó-

ruhában lát maga előtt. — De így jár, a ki muntliszt közé keveredik.

Azonban ne beszéljünk már az én gazdáimról; szálljunk a magasabb régiókba.

A bérkocsi valahol az országház környékén állt meg velünk, ott volt egy kétemeletes ház, abban lakott az udvari tanácsos.

Az inas — pardon! a komornyik lent várt bennünket a kapuban (meglehet, hogy nem is minket várt) s megmutatá bátyám szállását, földszint, a kapu alatt. Egészen olyan szállás, a milyent nagy diák kívánhat magának, a ki nem szereti, ha felügyelnek rá.

Innen felvezetett bennünket a lépcsőkön; a lépcsőről a pitvarba, a pitvarból az előszobába, az előszobából a szalonba, a hol az uraság várt elfogadásunkra.

Én azt hittem, hogy mi otthon elegáns emberek vagyunk, hogy uriasan lakunk és élünk; de milyen vert szegénynek éreztem magunkat, a mint Bálnokházyék szobáin keresztül mentem. A mi díszszobánk nagyon szép volt előttem valaha, nagyvirágú gyapotszövet bútoraival, szép sárga cseresznyefa szekrényeivel, s tiszta fehér függönyeivel; de hová esett az hátra reputatiómban, mikor ezt a termet megláttam, a hol tarka eres fából volt minden bútor, a szövetek kelméje metszett virágos bársony, s a függönyök széles csipkével szegélyzett nehéz selyemből! Nálunk is voltak szép rézmetszetek üveg alatt; de itt pompás olajfestmények aranyrámákban, s míg nálunk csak anyám hálószobájában volt egy darab szőnyeg, itt minden szobában mintha szőtt virágos mezőn járnának.

Ez engem nem vert le, inkább ösztönzött: miért nincs nálunk is így? Hiszen mi is megszerezhetnők mindezt; elég birtokunk van hozzá, s az ember mindjárt egészen más embernek érzi magát, ha tudja, hogy otthon virágos szőnyegen jár.

Bámulatomat a háziak megjelenése befejezte.

Három külön ajtón jöttek elénk. A szemköztin urambátyám, az udvari tanácsos dolgozószobájából, a baloldalin nagyságos nénikém, nappali szobájából, a jobboldalin a kis kisasszony, Melanie húgom, a gouvernantnéval a tanuló szobából.

Az udvari tanácsos magas, délczeg termetű férfi volt, széles válla, fekete szemöldöke, piros orczája, szénfekete bajusza egyformán felfelé kunkorítva s félholdformán be-

kanyaruló arczszakálla tökéletesen azt az ideált állíták elém, a kit én képzeltem magamnak egy udvari tanácsosban. Haja is szép fekete volt s üstökén szabályos csigába volt kanyarítva.

Szépen csengő, stentori hangon üdvözölt bennünket; nagyanyámat megcsókolá, bátyámnak kezét nyujtá, mit az megszorított, nekem pedig megengedte, hogy kezet csókoljak neki.

Milyen nagy türkázos gyűrű volt az ujján!

Azután jött elénk a nagyságos néni.

Mondhatom, hogy szebb asszonyt azóta sem láttam még soha. Akkor volt huszonhárom éves, bizonyosan tudom. Szép hosszudad arcza, ifjú zománczával csaknem leánynak tünteté föl, körüllebegve hosszú szőke fürteivel; ajkai parányiak voltak és mosolyra állók, szemei nagyok, sötétkékek, mélázók, hosszú szempilláktól beárnyalva; az egész alak nem látszott járni, de lengett, hajlott, simult s a kéz, mit csókra nyujtott elém, átlátszó volt, mint az alabástrom.

Melanie hugom valóságos kis angyal volt. Első megjelenése tünemény volt rám nézve. Nem hiszem, hogy képzelni lehessen valami szebbet, valami eszményibbet az ő egész alakjánál.

Nem volt még több nyolcz évesnél, de növésére nézve pár évvel idősebbnek látszott. Karcsú volt, s csakugyan kelle valami rejtett szárnyának lenni, mert különben lehetetlen, hogy azokon a parányi lábakon libeghetett volna. Arcza finom volt s előkelő, szemei okosak, ragyogók, s ajkai annyit tudtak már! nem csak négy-öt nyelven beszélni, de hallgatva is annyit, a mi engem magamon kívül hozott: ez a gyermekszáj tudott nyájasan mosolyogni, biztató szelídséggel; tudott büszkén megvetni, tudott neheztelően duzzogni, tudott szótlanul kérni, tudott elmélázva merengeni, tudott lelkesülni; — szeretni és gyűlölni.

Oh mennyit álmodtam én erről a szép szájról, mennyit láttam én ezt ébren, mennyi irtóztató görög szót megtanultam én erről ábrándozva.

Le nem tudnám írni azt az ebédet, a mit Bálnokházyéknál végig nézni segítettem: Melanie húgom mellettem ült, s egész figyelmem őkörüle összpontosult.

Mily finomsággal tudta ő magát viselni; mennyi elegantia volt minden mozdulatában! Én nem győztem tőle eleget tanulni. Mikor a kanalat, vagy az ezüst villát fogta, a kisujját egészen s a gyűrűs ujját félig felemelve tartotta kimond-

hatatlan gráczíával; s mikor evés után ajkát megtörülte az asztalkendővel, az olyan volt, mintha szellemek csókolóznának a köddel.

S oh be véghetetlen buta és ügyetlen voltam én mellette. A kezem reszketett, ha valami tálhoz kellett nyúlnom. Irtóztató volt az a gondolat, hogy ha a kanalat ki találnám ejteni a kezemből, s a mártással leönteném az ő fehér mousselin-ruháját.

Ő pedig engem éppen észre sem látszott venni. Vagyis — ellenkezőleg — inkább nagyon is teljes tudatával bírt annak, hogy most mellette egy olyan élő teremtés ül, a kit megnémított, meghódított, elváltoztatott. Ha kínáltam valamivel, olyan kecsesen tudta azt elutasítani, s ha poharát teletöltöttem, olyan udvarias volt, mikor megköszönte.

Velem különben nem sokat foglalkozott senki. Ezekben az években a férfi ember a leghasznavehetlenebb tárgy; nem elég kicsiny arra, hogy vele játszani, s nem elég nagy, hogy vele komolyan foglalkozni lehessen. S legnagyobb baj, hogy az ember ezt maga is érzi. Innen az a minden tizenkétéves gyermekkel közös vágy: «bárcsak öregebb volnék már!»

Most pedig azt mondom: bárcsak tizenkétéves volnék még!

Hanem akkor nagyon terhemre volt az. Mennyi van még hátra!

Csupán ebéd vége felé, mikor a gyermekvilágnak is megengedték, hogy apró gyüszünyi pohárkákból valami édes bort szabad szürcsölniök, kétszersültet mártogatva bele, akkor találtam a figyelmet magamra vonni; a mi igen furcsa eset volt.

Nekem is töltött a komornyik az aszúból. A tiszta aranyszín nedv a metszett üvegcsében oly csábítóan szikrázott elém; kis szomszédném olyan bűbájosan tudta ajkait még pirosabbra nedvesíteni a maga poharából, hogy nekem valami rendkívül vakmerő gondolatom támadt.

Arra az eszmére vetemedtem, hogy én most ezt a poharat felemelem, hozzá koczintom Melanie poharához, s azt mondom neki: «az ön egészségére, kedves Melanie húgom!»

A vér fejem tetejéig lüktetett bennem, mikor ezt kigondoltam.

Már nyúlni akartam a pohár felé, midőn egy pillantást veték Melanie arczára, s e perczben oly leverő büszkeséggel tekinte rám Melanie húgom, hogy én ijedten kaptam vissza kezemet a pohártól.

E kétkedő mozdulatom tán magára vonta az udvari tanácsos nagybácsi figyelmét, mert e leereszkedő észrevétellel (tán kínálásnak is lehetett volna venni) kegyeskedett hozzám fordulni :

— Hát te öcsém, nem kóstolod meg azt az aszút?

Én rendületlen elhatározással felelék rá :

— Nem!

— Tán nem akarsz bort inni?

Cato nem mondta nagyobb elszántsággal e phrasist : Victrix causa diis placuit, sed victa Catoni, mint én azt, hogy :]

— Soha sem.

— Ah! Soha sem fogsz bort inni! No majd meglássuk, hogy állsz szavadnak idővel?

Csak azért is szavamnak álltam. Maig sem iszom bort. Talán ez az első dacz okozta bennem ez elhatározást. Egy szóval, az első pohárnál így megbukva, soha sem nyúltam többet semmiféle préselt, főtt, vagy égetett italhoz.

Így vesztett el bennem a haza tán egy toasztmondó celebritást.

— Ne szégyeld magad öcsém, biztatott az udvari tanácsos, a ki nagyon szeretett volna azon egy ülőhelyemben apostatává tenni, a hol fogadást tettem. Szabad ahhoz nyúlni az ifjaknak is, kivált pozsonyi kétszersülttel mártogatva : ez igen híres kétszersült, Fromm mester készítménye.

Nekem minden vérem arczom felé tartott. Fromm mester! Az én gazdám! most mindjárt rákerül a beszéd, hogy én éppen ő nála vagyok szállva ; még azt is elmondják, hogy annak van egy pisze kis leánya, engem azzal fognak kicserélni! a föld alá süllyedek szégyenletemben Melanie húgom előtt.

S valóban! csak félni kell az embernek valamitől, hogy beteljesedjék. Nagyanyám elég gondatlan volt e szónál mindjárt felfedezni, a mit én titkolni akartam.

— Dezső éppen annál az úrnál fog lenni cserében.

— Ah, haha! nevetett jókedvűen urambátyám (nekem a velőmön hasogatott keresztül a nevetése ;) a híres czwiback-sütőnél! Még megtanítja az öcsémet pozsonyi kétszersültet sütni.

Hogy le voltam forrázva! hogy semmivé voltam téve! Melanie előtt így megpirítva! Én megtanulok Fromm mestertől kétszersültet sütni! Soha nem fogom e gyanút magamról lemoshatni!

Kétségbeesésemben bátyámra találtam nézni. Ő is rám nézett. Tekintete igen élénken maradt emlékemben. Így szokott rám nézni, mikor közel járt hozzá, hogy az üstökömet megtépázza. Elértettem, a mit szemeivel mondott. Gyávának; nyomorult finyáskodónak nevezett, ki a nagyurak gúnyja által megengedi magát piríttatni. Ő democrata volt mindig!

A mint látta, hogy én elpirulok, daczosan fordult Bálnokházy felé, hogy helyettem megfeleljen neki.

De nemcsak én voltam az, ki szemeiből kiolvastam gondolatját ; más is olvasott azokban, s mielőtt megszólalhatott volna, szép nagynéném kivette a szájából a szót s magasztos méltósággal felelt meg férjének :

— Úgy hiszem, hogy a pékmester is csak olyan ember, mint az udvari tanácsos.

Én elhültem a vakmerő mondásra! Azt hittem, e szóért most az egész társaságot befogják és börtönre vetik.

Bálnokházy mosolygó nyájassággal hajolt le neje kezéhez s azt megcsókolva, mondá :

— Mint ember, valóban csak olyan ember ; — sőt mint pék, még jobb pék is nálamnál.

Most már aztán Loránd arcza égett. Szemeit szép nagynéném arczán feledé.

Azonban nagyságos urambátyám rögtön sietett, egy hódoló kézcsókkal szép nagynéném hófehér kezére, a vitát befejezni, a miből én arról győződtem meg, hogy ők egymást végtelenül szeretik.

Egyáltalában én kitünő tisztelettel viselkedtem azon úri rokonunk iránt, a ki ilyen szép szállásban lakik s a kinek a czíme nem fér le három sorban.

Át voltam hatva azon hittől, hogy Bálnokházy nagybátyámnál nevezetesebb ember kevesebb van a földön ; szép embernek is — tán Loránd bátyámat kivéve, — a legelső ; adomái, a miket asztal felett elmond, mind egytől-egyig megtörtént dolgok ; felesége a legszebb és legboldogabb asszony a nap alatt ; s Melanie húgom elvégre olyan angyal, a ki ha engem a mennyországba nem emel valaha, hát soha se fogok odajutni.

S ha énnekem valaki akkor azt mondta volna :

Kezdjük legfelül.

«Bálnokházy fején az a dús hajlombozat csak paróka . . .»

Bocsánatot kérek, hogy közbeszólok : én a parókaviselésben legkisebb megszólni valót sem találok. Viselhetik azt,

a kiknek szükségük van rá; a kik fejüket meghűtenék a nélkül, s könnyen csúzt kapnak fedetlen fővel. Utoljára is az nem egyéb, mint egy æsthetikai ízléssel alkotott föveg; egy hajból készült sipka.

Ez mind igaz, mind komoly valóság; de már engemet mégis nagyon megkeserített az a valaki, a ki azt legelőször fölfedezte előttem, hogy Bálnokházy nagybátyám parókát visel, s a bajuszát festi. (Az is persze csak színes kenőcs volt, semmi más.) És én annak a valakinek, a ki azt előttem kifecsegte, még most is ellensége vagyok. Hagyott volna meg engemet az én boldog hitemben.

Hát még ha azt mondta volna valaki, hogy ez a czifra jóllét, mely úri bőséget hirdet, — szintén csak olyan paróka, mint a másik; takarója valami nagyon kopasz vagyoni állásnak!

Hát ha még azt mondta volna: ezek az egymás kezét csókoló házas-társak, a kiknek dallam van minden szavában, mikor egymáshoz beszélnek, nem szeretik, gyűlölik, megvetik egymást!

Hát ha még azt mondta volna, hogy ez az én szép ideál angyalom valaha .. de ne tovább, ne ilyen sokat egyszerre!

Az ebéd végeztével nagyságos rokonaink olyan kegyesek voltak, hogy Melanie húgomnak megengedték előttünk zongorázni.

Melanie húgom csak nyolcz esztendős volt még, de már oly szépen tudott zongorázni, mint más leány kilenczéves korában.

Én igen ritkán hallottam zongorát; odahaza anyám játszott néha, nem igen szerette. Loránd pedig csak a hanglépcsőzetet verte mindig s az engem nem mulattatott.

Melanie húgom már opera-részeket is vert, sőt egy franczianégyest is eljátszott, a mi engemet a legszélső bámulatra indított. Szép nagynéném erősen állítá, hogy még csak két éve, hogy tanul.

Bennem egy messzevágó terv kezdett fejledezni.

Melanie zongorázik, én hegedülök. Semmi sem természetesebb, mint hogy én eljárjak ide hegedümmel Melanie húgom zongorajátékát kísérni, s ha azután így állhatatosan nyolczkilencz évig együtt hegedülünk és zongorázunk, lehetetlen, hogy utoljára az élet czélját el ne érjük ezen az úton.

Ezúttal is iparkodtam kitüntetni hasznavehetőségemet az által, hogy én fordítottam a hangjegyek lapjait előtte, s erősen sértette önszeretetemet, hogy nagyságos rokonaim nem kér-

dezték nagyanyámtól, vajjon én honnan értek a hangjegyekhez?

Mint minden jónak, utoljára ennek is vége lett; Melanie húgom a további műdarabokban még nem volt egészen betanulva, pedig én elhallgattam volna félig betanultan is, nagyanyám pedig készülődött visszatérni Frommékhoz. Bálnokházyék ugyan váltig marasztták, hogy jöjjön át hozzájuk éjszakára; de ő azt felelte, hogy oda szállt előbb, ott vagyok én is, s ő a kisebbel marad.

Úgy gyűlölöm érte magamat: ha eszembe jut, hogy én azért jó nagyanyámra még nehezteltem; pedig lábai porát kellett volna csókolnom azért a szaváért: én már csak a kisebbel maradok.

Bátyámat irígyeltem, a kire nézve már otthon volt az udvari tanácsos háza.

Mikor búcsúzóban nagyságos rokonainknak kezet csókoltam, Bálnokházy egy ezüst lázsiás tallért nyomott a markomba, ragyogó munificentiával téve hozzá:

— Nesze, kis öcsém, egy kis mákos kalácsra való.

Hiszen az igaz, hogy Pozsonyban igen jó mákos-süteményeket készítenek, az is igaz, hogy egy lázsiásért sok mákos-szarvacsot lehetett apródonkint venni; valamint azt sem tagadhatom, hogy én nekem még soha ennyi pénz a kezemben nem volt, mint sajátom, a mivel rendelkezhettem, de mégis nem adtam volna két tallérért, ha azt az egyet nem kapom Melanie előtt.

Éreztem, hogy ez engemet megaláz az ő szemeiben. Nem bírtam kitalálni, hogy mit tegyek most azzal a tallérral?

Alig mertem eltávoztunkkor Melanie felé pillantani. Annyit mégis vettem észre, hogy rám se néz, mikor elmegyek.

Az ajtóban Loránd megfogta a kezemet.

— Te, szólt hozzám keményen, azt, a mit Bálnokházy a kezedbe nyomott, mikor az inas kinyitja a kocsiajtót, ajándékozd oda neki.

Ez nekem is tetszett. Arról meg fogják tudni, hogy ki vagyok? S nem sütöm többet le a szememet Melanie húgom előtt.

Hanem mikor a tallért az inas kezébe nyomtam, úgy el voltam fogulva e tény nagyságától, hogy a ki ránk nézett, bizton azt hihette, hogy az inas ajándékozott nekem valamit.

Vajjon nagybátyám nem fog-e ezért kitiltani a házából?

Nekem még azután is a quadrille hangzott a fülembe; az a zongorázó tünemény kísért tova: oh milyen messze elkísért!

Ő volt ambitiómnak kitűzött zászlója. Egy hosszú futtatás pályadíja, melyet meg kell érdemelni.

Képzeletemben egész világ népesült meg általa. Láttam az utakat, a melyen át őhozzáig el lehet majd jutni.

Én is olyan úr akarok lenni, a milyenek ők.

Fogok tanulni szorgalmasan ; első eminens leszek az iskolában, tanáraim dicsekedni fognak velem, s a közvizsgákon mondani fogják : ebből valaha nagy férfiú lesz! Præclarummal fogom az ügyvédi vizsgát letenni ; alispánhoz megyek joggyakorlatra, jurátusnak a királyi személynökhöz ; ismeretséget kötök előkelő nagy urakkal, nyájas, alázatos magamviselete által megnyerem jóakaratukat ; szolgálatkész leszek ; a mit rám bíznak, végrehajtom pontosan ; nem vegyülök rossz társaságokba, följelentem, ha valahol valami rossz érzelmű tervet koholnak az elöljáróság irányában tartozott tisztelet megcsorbítására ; ragyogtatni fogom talentumaimat ; írok dicsőítő ódákat, panegyrikonokat : főispán, nádorispán, országbíró beiktatása, jubileuma, születésnapja alkalmával ; — míg lassan én is secretarius, assessor, septemvir, végre consiliarius fogok lenni, mint nagybátyám.

Hahaha!

Mikor Frommékhoz visszaérkeztünk, valóban terhemre volt a kis pisze nyájaskodása. Mindenféle hiábavalóságot össze-vissza fecsegett. Azt kérdezte, hogy miből állt az úri ebéd? Meg hogy igaz-e, hogy a consiliarius kisasszonyának olyan játékbabája van, mely tánczol, gitárt ver és a fejét hajtogatja hozzá? Nevetséges ! Mintha olyan korbeli embereket, mint én és Melanie, még érdekelnének a babák? Mondtam Henriknek, hogy ezt tolmácsolja meg neki ; láttam, hogy erre rossz kedve lett s örültem, hogy lerázhattam a nyakamról.

Azt mondtam, hogy tanulni kell mennem, mert sok a leczke. Azután szobámba mentem s elkezdtem tanulni. Két óra mulva azon vettem észre, hogy semmi sem maradt a fejemben abból, a mit tanultam, minden hely tele volt abban a consiliarius leányával.

Este ismét összejöttünk az ebédlőben a Fromm-családdal. Fanny ismét mellém ült, ismét jókedvű volt ; olyan bizalmasan bánt velem, mintha nem tudom, milyen régi ismerősök volnánk ; most már rettegtem tőle. Borzasztó volna abban a gyanúban állani a Bálnokházy-család előtt, hogy az embernek van egy pékleány ismerőse, a ki minden perczben a nyakába ugrik, a mikor meglátja.

No de szerencsére holnap elviszik a háztól s aztán a meddig

én itt vagyok, addig ő távol van ; olyanok leszünk, mint két ellenkező pólus, a kik kerülgetik egymást.

Lefekvés előtt még egyszer jó nagyanyám lejött a szobába. Kezemre adta holmieimet, fehérneműmet átszámlálta, a mit mind magamnak kell ezentúl rendben tartanom. Zsebpénzt is adott, megígérve, hogy azt minden hónapban a Lorándéval együtt küldeni fogja.

— Aztán arra kérlek, szólt fülembe súgva, «bátyádra vigyázz!»

Ismét e szó!

Ismét az intés, hogy én, a gyermek, vigyázzak bátyámra, az ifjúra.

De a mit az első mondáskor meg nem értettem, azt egyszerre felderíté előttem a második ; először azt hittem : talán valami elcserélt bölcseség s komoly magaviseletem érdemlé azt a kitüntetést, hogy én vigyázzak bátyámra ; most azt kitaláltam : — a legjobb őr a véghetetlen szeretet, anyám és nagyanyám jól tudták azt már, hogy én Lorándot jobban szeretem, mint ő saját magát.

Egyébiránt mitől félthetik őt? s mitől védhetném meg őt? Nem lakik-e ő a legjobb helyen a világon? s nem lakom én tőle távol?

Nagyanyám megígérteté velem, hogy naplót fogok írni mindenről, a mi körülöttünk történik, s azt neki minden hónap végén elküldöm. Lorándról is felírok mindent, mert ő maga igen rossz levélíró.

Megígértem.

És azután megcsókoltuk egymást, búcsút véve. Nekik korán hajnalban kellett útnak indulniok. Még akkor a Csallóközön át kellett Pozsonyig tengelyen utazni, hosszú volt egy napi út.

De én azért korán reggel, mikor a kocsi előállt, már felöltözve vártam rájuk.

Henrik még aludt s azt mondta, mikor költöttem, hogy megvárja, míg a kemenczét fűtik s Márton legény jő diákul jó reggelt kivánni.

Az egész Fromm-család lejött a kocsihoz, búcsút venn az utazóktól.

Az a leány, ki helyemet elfoglalni ment, maga is szomorú volt. Nekem úgy tetszett, mintha ilyenkor, mikor szomorúan lesüti szemeit, sokkal kedvesebb volna.

Látszott szemein, hogy ki vannak sírva s most erőlteti magát, hogy ne sírjon.

Nagyon röviden szólt hozzám valamit, azután felszökött nagyanyám után a hintóba.

Az ostor cserdült, a lovak megindultak s az én cserelképmásom elindult az én kedves otthonom felé ; én magam pedig itt maradtam az ő helyén.

És a mint ezt a nagy egyedülmaradást először meggondoltam, a hol mindenki idegen rám nézve s még csak szavamat sem érti : egyszerre elveszett bennem a nagy férfiú, a hegedűvirtuóz, az első eminens, az udvari tanácsos, a hős szerelmes ; neki támasztottam a fejemet a falnak és szerettem volna sírni, ha — tudtam volna.

IV. AZ ATHEISTA ÉS A KEGYESKEDŐ.

Hagyjuk el egy időre a bölcselkedő gyermek naplóját s világosítsuk a tért a család környezete körül, melynek eseményeiről beszélünk.

Élt Lankadombon egy öreg istentagadó, Topándy Samu, ki a Bálnokházy- és Áronffy-családokkal egyformán közel rokonságban állt, a nélkül, hogy ezek őt kitünő rossz szokásai miatt valaha látogatták volna. Elátkozott háztáj volt az övé. Messze földön elhíresztelték róla, hogy az öreg a leggonoszabb atheista.

Nehogy pedig azt higyje valaki, mintha Topándyt tán az újabbkor szabadelműsége ragadta volna meg időnek előtte, s elméleti rationalismusból, mint bölcsész iparkodék vala lelkét a látható vallás tanain túltenni. Nem volt ő másért atheista, mint a maga mulatságáért, hogy istentagadásával a vele érintkező embereket, a papokat és néha a hatóságokat is — bosszantsa.

Mert valakit bosszantani és sikerrel bosszantani, mindig mulatságnak tartatott e gyarló emberi nemzetnél. S mivel lehetne valakit sikeresebben bosszantani, mint gúnyt űzni abból, a mit imád?

Éppen nála találjuk a vármegyei executiót most is, melyet a tekintetes törvényszék egy alszolgabiró, egy esküdt, és karhatalomnak mellékelt tizenkét puskás pandur összeségében Lankadombra azon czélból rendelt ki, hogy egyszer valahára már azon botrányoknak vége vettessék, a mikkel Topándy évek óta a hívek lelkeit háborítja, hogy azok panaszt panaszra halmoznak a megyeház asztalára, s folytonos csendes zendülésben vannak tartva e miatt.

Topándy pipával kínálja az érkező hivatalos végrehajtókat. Gyujtsanak rá.

Az alszolgabíró, Daruszegi Miklós, fiatal, harminczéves férfi, de szőke arcza miatt még ifjabbnak tetszik. Azért küldték ellene a viczét és nem a főbirót, mert ez még új fűrész, jobban fog. Fiatal emberben több az erély, s arra nagy szükség van az istentagadóval szemközt.

— Nem pipázni jöttünk ide, tekintetes úr, szól szárazon az ifjú tisztviselő, gallérjába vetve hátra a nyakát tekintélyesen. Hivatalos küldetésünk van.

— Ejh, vigye az ördög a küldetésteket; ne tekintetes urazz engem öcsém, gyere, igyunk egy kis papramorgót, aztán mondasd el az esküdteddel az ispánomnak, hogy mit üzen a vármegye? Ha valami pénz kell, töresd fel a magtárt, vitess el annyi búzát, a mennyiből a sportula kitelik, aztán ebédelj nálam, lesz még egy pár czimbora, a ki átjön a muzsikaszóra. Aztán majd reggel felé feltegyük a protokollumot.

E közben folyvást fogta a végrehajtó hatalom kézcsuklóját s erőltette befelé a belső szobába s termetre sokkal erősebb lévén amannál, közel állt hozzá, hogy az ostromló sereg vezérét foglyul ejtse.

— Kérem! Protestálok! Megtiltok minden konfidencziát! Ez komoly ügy!

A szolgabíró hasztalanul protestált a kényszerített menettetés közben.

Majdan segélyére érkezett a legale testimonium második része, az esküdt, Butzkay Ferencz úr, kurta, rövidtagú termetével, ki egy ideig passiv inertiával nézte princzipálisa hasztalan küzdelmét az in causam vocatussal.

— Ne izéljen a tekintetes úr, mert úgy segéljen, úgy megvasaltatjuk kezét-lábát, hogy jobban se kell.

Ezt mondván, esküdt úr gömbölyű orczája folyvást nyugalmasan mosolygott, hosszú két bajuszával, mint a hold, mikor egy hosszú felhő akad előtte keresztül.

— Megvasaltatnak? Hahaha! kaczagott fel Topándy. Ezt már csakugyan szeretném megérni! Ugyan kérem, veressék rám azt a vasat, már csak az újság kedvéért is, hogy elmondhassam, hogy rajtam is volt már láncz; csak legalább az egyik lábamra, vagy az egyik kezemre. Átkozottul mulattatna!

— Uram! szólt kezét kiszabadítva a szolgabíró. Tanulja ön meg bennünk a hatóságot tisztelni. Mi önnek bírái vagyunk, a tekintetes vármegye által kiküldve, azon meg-

bízással, hogy az ön által okozott botrányoknak, melyek minden keresztyén lelket méltó fölindulással töltenek el, valahára véget vessünk és azokat gyökeresen megorvosoljuk.

Topándy bámulva meresztè szemeit a hatóság érdemes kiküldöttére.

— Tehát nem osztályigazítási végrehajtásról van szó?

— Korántsem. Sokkal magasabb ügy forog itt fenn. A nemes vármegye megsokalta az istentagadó, vallástalan merényleteket, s a végett küldött ki bennünket . . .

— Hogy nekem prédikácziót tartsanak? Nem, szolgabíró úr, már most hozzák igazán azt a vasat, verjenek lánczra, kötözzenek meg, mert én kötözetlen nem hallgatok prédikácziót! Fogjanak le, ha ájtatos beszédet akarnak hozzám tartani, mert én különben harapok, mint a veszett állat.

Szolgabíró úr megretirált, ifjú bátorsága daczára ; hanem esküdt úr most is csak mosolygott s a kezét nem vette elő a háta mögül.

— Ugyan tekintetes úr, ne bolondozzék, mert úgy segéljen, elviszszük a Rókus-kórházba, s ráadjuk a czwangszjaklit.

— Ördög bujjék belétek! mérgelődött Topándy, nekinekiindulva a két bírónak s megint visszahátrálva az esküdt zavartalan mosolygó képe elől. Hát mi baja a vármegyének velem? Loptam én el valakitől valamit? Gyujtogattam? gyilkoltam, hogy ilyen nagy erőszakkal jöttök rám?

Szolgabíró úr kész szónok volt ; egyszerre a mondott szóra felelt :

— Igenis, rabolt ön : mások lelke üdvét rabolta el! Igenis, gyujtogatott ön! Igaz hívek lelki békességét gyujtogatta fel! Igenis, gyilkolt ön! A gondjai alá bizottak lelkét gyilkolta meg.

Topándy úr, látva, hogy nincs menekülése, kérőleg fordult a szolgabírót kísérő pandurokhoz :

— Fiaim ; ti szárnyatlan kérubinok, jöjjön ide hozzám kettő közületek s fogjon meg, hogy el ne szaladhassak.

Azok csakugyan szót fogadtak neki, s rátették a kezeiket.

— No szolgabíró öcsém, most már papolj!

Szolgabíró urat bosszantá, hogy semmiképpen nem tud komoly színezetre válni e szomorú jelenés.

— Legelsőbben is azon ítélet végrehajtása végett jövök, melyet a tekintetes vármegye karhatalommal kénytelen ön ellenében foganatosítani!

— Meghajtom fejemet! hörgé sarcasticus megalázással Topándy.

— Ön többrendbeli felserdült ifjakat és leányzókat tart udvari cselédsége között, kik itt lévén születve, önnek vétkes hanyagsága miatt mindekkorig még nincsenek megkeresztelve.

— Kérem alássan, a kutak általános kiapadása . . .

— Ne szóljon közbe! rivallt rá a szolgabíró. Adta volna elő védokait ott és akkor, a hol és a mikor vádoltatva volt ; de ön az idézésre meg sem jelent s makacsságilag elmarasztaltatván, most már hallgassa az ítéletet. Legelébb is azon ifjak és leányok, kik az ön portáján belül pogánymódon tartatnak, a székvárosba fel fognak kísértetni s a vallás szertartásai szerint megkereszteltetni.

— Vajjon itt a kútnál nem lehetne mindjárt elvégezni velük?

A szolgabíró magánkívül jött dühében.

Esküdt úr azonban most is csak mosolygott :

— Ugyan tekintetes úr, legyen esze. Hiszen nem kényszerít a vármegye senkit akarata ellen, hogy keresztyénné legyen. De valami valláshoz csak kell tartozni, no. Azért ha nem akar a tekintetes úr a cselédjeivel együtt a páterhez fáradni, hát elviszszük a rabbinushoz, s úgy is jó lesz.

Topándy nevetve fenyegeté meg ököllel az esküdtet.

— Csak nagy akasztófa vagy te! Mindig ki tudsz rajtam fogni. Már csak hát inkább a páterhez, mint a rabbihoz. De legalább a régi neveiket hagyjátok meg a cselédeimnek.

— Az sem engedhető meg! viszonzá szigorúan a szolgabíró. Ön szolgáinak olyan neveket adott, a minőket emberek viselni nem szoktak. Egyiket híják Piróknak, másikat Czinkének ; egy leányzónak neve, plane, Isten bocsá', Belzebub! Ki fogná e neveket kanonizálni! Ezek mindnyájan tisztességes keresztyén naptárban megtalálható neveket fognak kapni, s a ki őket eddig használt gúnyneveiken fogná nevezni, olyan birságot fizet, mint a ki felebarátját szándékosan szidalmazza. Hányan vannak, kiket ön ekképpen visszatartóztatott a keresztvíztől?

— Négy szolgalegény, három szolgáló, meg két papagály.

— Istenkáromló! ön minden szavával arczulköpi az igazhívőket.

— Peczkeltesse fel, kérem, a számat, hogy ne káromolhassak.

— Valóban rákerülhet még a sor.

— Hivassa ön elő az illetőket.

Topándy hátrakiáltott mögötte álló hajdújának :

— Tereld ide a Pirókot, az Esztergályost, a Seprűnyelet, aztán meg a Kakukfüvet meg a Macskalábat ; örvendeztesd meg őket, hogy bemennek a mennyországba, kapnak egy szűrt, meg egy pár fejelés csizmát, meg egy kulacsot, a miből soha sem fogy ki a bor. Mind a tekintetes vármegye adja.

— Én azonban komolyan fölkérem önt, szólt az ifjú bíró lábhegyére emelkedve, hogy feleljen előttünk illő mérséklettel, nem titkolt-e ön el valakit?

— Hogy nem loptam-e el a pokol számára valakit? Nem édes öcsém! én biz az ördög barátságát sem keresem ; fogjon magának embert, ha tud.

— Nekem mandatumom van önt megesküdtetni.

— Csak tartsa a zsebében azt a mandatumot. Méressen ki nyolczvan forint ára zabot a magtáramból, az a birság ; mert én nem esküszöm.

— Nem esküszik?

— Nem én. Ha parancsolja, káromkodom ; igen szépen tudok : félóráig elkáromkodom a nélkül, hogy ismételném magamat.

Ismét a mosolygó esküdt interveniált.

— Mondja hát becsületszavára a tekintetes úr, hogy a kiadottakon kívül nincs senki a cselédsége között, a ki meg ne volna keresztelve.

— No hát becsületszavamra mondom, hogy nincs a «cselédségem között» többé egy teremtett pára sem, a ki pogány volna.

S e mentalis reservata mellett, úgy a hogy kissé szürkén, csakugyan kimenekült ezúttal Topándy becsületszava, mert az a czigányleány, a kit hatéves korában sátorozó czigányoktól vett meg két márjáson meg egy süldő malaczon, most már, kilencz év után, nem tartozott a cselédsége közé, hanem ott elnökölt az asztalnál, mikor úri vendégek voltak. Az pedig még most is azt a pogány nevet viselte, a mit a ponyva alatt kapott a nádas berekben. Most is Cziprának hítták.

Ezt tehát csakugyan eltagadta a keresztvíz alul az istentelen.

— Van-e még valami panasza ellenem a tekintetes vármegyének?

— Igenis van. Ön nem éri be azzal, hogy környezetét kényszeríti pogányul élni, hanem még arra is vetemedik, hogy másokat, kik ájtatos érzelmeikből nem csinálnak titkot, sőt azokat nyiltan bevallják, e tiszteletttételeikben botrányosan megháborítja.

— Már példának okáért?

— Itt átellenben van az udvartelke tekintetes Sárvölgyi Nepomuk János úrnak, a ki igen kegyes ember.

— Ellenkezőleg tudom: mindig imádkozik, a mi arra mutat, hogy nagyon sok bűnének kell lenni.

— Azt megítélni nem önre bizatott. Közönyös világunkban az is érdem, ha valaki a nyilvánosság előtt meri mutatni, hogy még tiszteli a vallást, s a törvény tartozik annak védelmet szerezni.

— No hát hogyan botránkoztattam meg e jó urat?

— Sárvölgyi úr nem rég egy szép nagy szent Nepomukot festetett a háza homlokára, olajfestéssel, rézlapra, kinek alakja előtt ő maga van lefestve, térden állva.

— Tudom. Láttam.

— Szent Nepomuk ajkairól ez a mondat folyt alá latin lapidaris betűkkel a térdepelő alak felé: «mi fili, ego te nunquam deseram».

— Azt is olvastam.

— A kép elé vasrostély volt alkalmazva, mely az egész fülkét eltakarta, hogy csufondáros kezek hozzá ne férhessenek.

— Az nagyon okosan volt téve.

— Egy viharos éjszaka utáni reggelen azonban közbámulatra eltünt a latin mondat a képről s helyette ez állt ott: «majd elmégy előlem, te vén képmutató!»

— Hát arról én nem tehetek, ha az illető megváltoztatta a nézeteit.

— Igenis, hogy csak ön tehet róla. A piktor, a ki a képet készíté, kérdőre fogatván, kivallá és hivatalosan constatáltatott, miszerint ön fizetett neki bizonyos összeg pénzt, hogy az alapfestésen olajban ez utóbbi mondatot írja a képre, s annak a tetejébe fesse azután vízfestékkel a másik mondatot, hogy így a legelső zápor lemosván a felső festést a képről, a derék buzgó férfiú saját házában undokul és nevetségesül meg legyen gyalázva. Hiszi ön, uram, hogy az ilyen tréfák a törvény keze által meg nem toroltatnak?

— Én nem szoktam semmit hinni.

— Egyebek között pedig hinnie kell önnek azt, hogy a törvényszék önt először is becstelenítési birságban, másodszor pedig az okozott kijavítási költségekben, a mik a kép levétele s ismét föltevése közben történt kitataroztatása által támadtak, elmarasztalta.

— Egy csepp felperesi ügyvédet sem látok itten.

— Miután felperes az őt illető részt a törvényszék rendelkezésére hagyta, hogy jótékony czélokra fordíttassék.

— Jól van. Tessék a granáriumot feltöretni.

— Nem teszszük azt, szólt bele az esküdt. Majd szépen elhúzzuk a regálékból, mikor kiosztják.

Topándy nevetett.

— Szolgabíró uramöcsém! ugyan hiszi ön azt, a mi a bibliában van, mind?

— Igaz keresztyén vagyok.

— Akkor hát appellálok a hitére. Egy helyen az áll, hogy valamely láthatlan kéz valamely pogány király — ha jól mondták, hát Belzázár szobájában egyszer ezeket a szavakat írta fel: «méne, tekel, fáresz». Ha akkor írhatta, miért ne írhatta volna most is azt a másik mondást? s ha a zápor volt, a ki lemosta a kegyes diák szavakat, tessék beperelni a záport, ő a hibás.

— Ezek mind igen nyomatékos ellenvetések, s megtehette volna ön mindezeket a törvényszék előtt, a hova idézve volt; appellálhatott volna is egész a septemviratusig; de miután meg nem jelent, már most tessék elviselni makacssága következményeit.

— Jól van. Megadom az árát, szólt nevetve Topándy. De ugy-e bár, mégis csak jó viczcz volt ez tőlem?

A szolgabíró haragos arczot mutatott.

— Még egyéb jó viczczekre is rá fogunk térni, csak tessék végig várni a dolgot.

— Tehát még hosszabb is a bűnrovás?

— Ha szigorúan kutatnók, nem lenne vége. A legsúlyosabb vád, a mi önt terheli, a szent helyek profanálása.

— Hogy én profanálnék valami szent helyet? Hiszen negyven év óta még csak harangláb közelében sem voltam.

— Ön egy hajdan kegyes szertartásokra használt helyet most tivornyatanyává alakított át.

— Ah, arról van szó? Distingváljunk, kérem. Hely és hely között nagy a különbség. A vörös barátok klastromát tetszik érteni? Az nem templom. Boldogult emlékezetű József császárunk törülte el őket, s államfelügyelet alatt lőnek jószágaik kótyavetyére bocsátva, minden rajta levő épületekkel egyetemben. Így jutottam én is a kolostor kertjéhez; ott voltam a kótyavetyén, ráigértem s rajtam maradt. Voltak rajta épületek is, de hogy valamelyik templom lett volna, azt én nem tudom, mert már akkor minden tárgyat, a mi megmozdítható volt, elvittek onnan, én csak a puszta falakat talál-

tam. Nem is volt az adásvevési szerződésben kikötve semmi servitus, hogy mire használjam az épületet? Ebben, úgy tudom, mások sem voltak scrupulosusok. Mária-Eichban tudok egy kolostort, a hol a hajdani oltár helyén áll a boglyakemencze, s a chorusban tartja a sváb a kukoriczáját, a kinek e tisztes régiség a tulajdonába ment át, sőt egy dunamelléki városban látható az a volt kolostor, melyet az ærarium maga kórházzá alakított át.

— A példák nem szolgálnak önnek mentségére. Ha a sváb paraszt az Isten áldását azon helyen tartja, a honnan egykor azt kérték, ez nem szentségtörés ; az ærarium is kegyes dolgot követ el, midőn a testi szenvedőket ápoltatja ott, hol egykor a lelki szenvedések nyertek vigasztalást ; de ön a birtokába jutott falakat bemázoltatta ocsmány képekkel.

— Kérem, kérem, azok mind a classica litteraturából vannak válogatva. Illusztrácziók Beranger és Lafontaine költeményeihez : «mon curé, — les clefs du paradis, — le scapulier ; — les cordeliers du Catalogne», et cætera. Mind igen kegyes tárgyak.

— Tudom. Ismerem őket eredetiben. Magánszobáját körülrakhatja velük kegyed, hanem ezúttal hozék magammal négy kőmívest, a kik azokat, ítélet szerint, ama falakról levakarják.

— Valóságos iconomachia! kiálta fel kaczagva Topándy, ki igen nagy örömét találta abban, hogy balgaságaival egy egész vármegyét így magára tudott lázítani. Iconoclasterek! Képostromlók!

— Még egyebet is fogunk ostromolni! folytatá a szolgabíró. Azon helynek kriptája is volt. Hát a kriptából mi lett?

— Az most is kripta.

— Mi van benne?

— A mi kriptában szokott lenni : áldott emlékű halottak, a kik nyugosznak a fakoporsókban s várják a feltámadást.

A szolgabíró kétkedő arczot csinált. Nem tudta, higyje-e ezt, vagy ne?

— Hát mikor ön és dévaj czimborái bacchanaliáikat tartják ottan?

— Tiltakozom a bacchanál szó ellen.

— Igaz : még több! Erősebben kellett volna bélyegeznem azt a mulatságot, a hol botrányosan neki vetkőzve, elől egy nyársra szúrt pecsenyét hordozván, az egész társaság olyan gúnydalokat énekel, minők a «megálljon kend!» — és a «hetes, nyolczas . . .» s úgy tart botrányos körjáratot a kastélytól a kolostorig.

— A hatóság nagyon el lehet ellenem keserülve, ha botrányt lát abban, hogy egy csoport jókedvű ember pőrére vetkőzik, mikor melege van; a mi pedig a gúnydaloknak nevezett nótákat illeti, azoknak olyan ártatlan szövegük van, hogy akár nyomtatásban olvassák, melódiáik pedig éppen nagyon kegyesek.

— Hisz éppen az a botrány, hogy kegyes dallamokat paródiáznak, triviális szövegre alkalmazva. Már mire való a kártya nyolcz lapját, mint hymnust végig énekelni? S ha jó kedvük van önöknek, miért mennek vele a kriptába?

— Tetszik tudni, egy kis torra.

— Igen — «bakatorra!» vágott közbe az esküdt.

— Én is azt értettem! monda nevetve az atheista.

— Micsoda? pattant fel a szolgabíró, ki most kezdte érteni a fakoporsókat, nyugvó halottak enigmáját; tehát az — pincze?

— Persze, hogy pincze; soha jobb pinczém nem volt, mint az.

— S a halottak és a koporsók?

— Huszonöt akós gömbölyű koporsók, tele borral. Jöjjön, uramöcsém, kóstoljuk végig, bizony nem bánja meg.

A szolgabíró most már igazán dühbe jött; a düh oroszlánná tette, úgy hogy képes volt a hatalmaskodó kezéből másodszor saját erejével kirántani kézcsuklóját.

— Vége legyen minden enyelgésnek! Ön itt törvényhatósága előtt áll, a kivel nem lehet komázni. Adja át a kolostor kulcsait, hogy a profanált helyet letisztíttassam.

— Tessék betöretni az ajtóját.

— Ugyan már nem sajnálna egy ép závárt elrontani? szólt közbe az esküdt úr.

— No hát ígérjék meg, hogy legalább «egy» hordóból fognak kóstolni egy gyüszünyivel: akkor kinyitom az ajtót; mert én sub titulo «klastrom» ki nem nyitok semmi ajtót, hanem sub titulo «pincze» szívesen akárhányat s abban az esetben még fizetek is készpénzzel.

Esküdt úr megrántá szolgabíró úr kabátját: az okosabb enged, a szigornak is van határa.

— Jól van, esküdt úr meg fogja kóstolni, én bornemisza vagyok.

Topándy nehány szót súgott hajdúja fülébe, mire az hirtelen eltávozott.

— No lássa, tekintetes öcsémuram, utóljára mégis csak megegyezünk; már most tehát lássam a kontót: mivel

tartozom a vármegyének, a miért a barátokat megsértettem?

— Itt a felszámítás: az «actus» díja 200 forint, a perköltségek mennek három forint harmincz krajczárra.

(Ezelőtt harmincz évvel történt.)

— Továbbá?

— Továbbá az elmarasztalt kárára történt reparatura s a mostani utazás, assistentia, forspont, a falmeszelő kőművesek napszáma és diurnumok; együtt összeséggel tesznek kétszáznegyvenhárom forintot és negyven krajczárt.

— Nagy pénz, de csak kikerül valahonnan.

E szóknál Topándy úr kihúzott egy kétfogantyús fiókot a szekrényéből s azt mindenestől odaczepelvén, letevé a nagy diófa-asztalra, a végrehajtó hatalom elé.

— Itt van!

A hatóság érdemes tagjai elébb elszörnyedve hökkentek vissza, azután elkezdtek kaczagni.

Az a szekrényfiók tele volt — nem tudom egy szóval kifejezni, hogy mivel? — tulajdonképen, szoros értelemben véve — papirossal.

Volt abban nagy mennyiségű ócska bankó, egy része a devalváczió előtti, más későbbi idejű, még forgalomban levő: hosszú bankó, fekete bankó, vörös foltos bankó; — azután: elviselt kártyák, tarokk, svájczi, franczia, régi theátrum-czédulák, vásári képek, utczai humor ismert szüleménye: a szabó, ki kecskén lovagol, az ördög, ki a rossz asszonyokat elviszi, szimándli-oklevél, új házas férj számára, a hol az asszony seprüvel veri térdeplő urát, a nagybajuszú nürnbergi polgármester képe, meg egy csomó levélboríték, aztán ismét bankjegyek és mindez összevissza hányva, dúlva, a szerint, a mint hol egy tuczat kártyát kellett benne megtalálni, hol egy czimboranevettető képet előturkálni, hol egy forintnak nevezett bankjegyet kellemetlen adakozás lerovására kivadászni.

Topándynak ez volt a takarékpénztára.

Az ezüst- és aranypénzt el szokta költeni, hanem a mit bankóban fizettek neki s a mit mulhatlanul el kellett fogadnia, azt évről-évre begyűrte ide, kártyák, bolond képek, színlapok gyüjteménye közé s a felsokasodott értékhalmazt csak olyankor szellőzteté, a mikor, mint most is, valami kényszerű vendéglátáson kelle átesnie, a mit úgy hínak, hogy executio.

— Tessék, kérem alássan.

— Micsoda? riadt fel a szolgabiró. Mi válogassuk ki ebből a kazalból, hogy melyik a pénz, melyik nem az?

— No mert én nem vagyok olyan jártas a megítélésében, hogy a sok közül melyik kelendő még, melyik esik forgalmon kívül? Egyébiránt igaza van uramöcsémnek, én tartozom leszámlálni, uraságtok átvenni.

Azzal belemarkolt a kincshalmazba, s a mint a markából kimaradt az összegyűrt papirok füle-farka, egyenkint előhuzogatta őket.

— E jó, e nem jó. E még új ; e biz elszakadt. Hát ennek melyik a képes fele? Ez öt forint, ez tíz forint. Ez a makk alsó.

Közbe-közbe aztán egy kis vitája is támadt, mikor holmi pezsgős palaczkról lehámlott boretiquettet is odaszámlált, hogy ez tíz forint.

Az urak kifogást tettek ellene ; azt csak dobja félre.

— Micsoda, hát ez nem pénz? Ennek pénznek kell lenni. Ez franczia bankó. Rá van írva 10 forint. Fizeti Cliquot, csak oda kell neki vinni.

Majd meg egy-egy tréfás képet kezdett el magyarázni s alkudozott a hatósággal, hogy hát azt mennyiben veszik el? ő nagy pénzen szerezte meg.

Végre esküdt úrnak kelle ismét interveniálni, mert különben a likvidácziónak holnap estig se lett volna vége, ő aztán sok kereséssel, mint műértő ember, kifogdosott a kazalból kétszáz és negyvenhárom forintot.

— Kérek egy kis vizet, szeretném a kezeimet megmosni, szólt esküdt úr e munka után, úgy érezvén magát, mint a ki szemetes buzát szemelgetett.

— Mint Pilátus az ítélet után! csúfolódék Topándy. Mindjárt lesz minden. Most vége a törvényes manipulácziónak ; most nem legale testimonium és incattus, hanem vendég és gazda vagyunk.

— Isten mentsen! tiltakozék, az ajtó felé hátrálva szolgabíró úr. Nem akként jöttünk. Semmi alkalmatlanságára sem akarunk tovább lenni.

— Alkalmatlanságomra? szólt felkaczagva a bűnhődött. Hát azt hiszi uramöcsém, hogy ez nekem alkalmatlanság volt? — Sőt a legválogatottabb mulatság! Nem adnám ezer forintért, hogy a vármegyét így magamra bőszíthettem. Ez pompás volt. Executio! Brachium! Törvényesen kiirtandó festett képek! Inquisitio az én nótáim fölött! Egy esztendeig fogok élődni ezen a tréfán. S majd meglássák uramöcséim, teszek én még olyat, gondolok én ki majd valamit, hogy vason

kísérnek be a vármegye házához ; egy bataillon katona jön ki értem s megtesznek a porkoláb fiává! Hahaha! Veszszek meg, ha még ezt ki nem csinálom. Ha egy esztendőre betennének a kóterbe! Aztán fürészeltetnék velem a fát a vármegyeház udvarán, s tisztíttatnák velem a viczispán csizmáit! Classicus gondolat! Nem halok meg, míg ezt meg nem érem.

E közben eljött a hajdú a parancsolt mosdóvízzel ; a másik ajtón pedig benyitott a másik hajdú s egész barátságosan meginvitálá a vendég urakat.

— A nagyságos asszony kéreti a tekintetes urakat, szívesen látja egy kis villás reggelire.

A szolgabíró kétkedve nézett az esküdtre, az elfordult mosdani és a tenyerébe takarta el nevető arczát.

— Kegyed nős? kérdé a szolgabíró Topándytól.

— Oh nem, felelt az, nem feleségem, — testvérem.

— Azonban mi ebédre vagyunk híva a szomszédba.

— Sárvölgyihez? Oh! ez nem tesz semmit. Mikor az ember Sárvölgyinél akar ebédelni, igen jól teszi, ha elébb nálam reggelizik. Különben egy ital bor ígéretét mint conditio sine qua nont már birom ; aztán meg egy hölgy meghívását gavallér embernek nem is lehet visszautasítani.

E legutóbbi indok csakugyan döntő volt : egy hölgy meghívását lehetetlen visszautasítani, még azon esetben is, ha az ember fegyveres erővel rendelkezik. Ennek az erőszaknak engedni kell.

Szolgabíró úr engedé a harmadszori merényletet sikerülni, hogy karjánál fogva az ebédlő-terembe bevonassék.

Topándy fenhangon parancsolá a hajdúknak, hogy a pandurokról és kőművesekről gondoskodjanak, legyen nekik enniinni való elég, s midőn a szolgabiró ellenvetéshez készült, bevágta az útját a szóhoz : «Kérem, most már vége az executiónak, tessék meggondolni, hogy azok a jámbor fiúk a kolostor falairól kaparják a meszet, a festékpor a mellükre száll ; az én bűnöm miatt kár ne essék a közbátorság őreiben. Tessék : itt jön a húgom».

A szemközti ajtón jött a fentnevezett nagyságos asszony.

A nagyságos asszonyt alig lehetett többre becsülni tizenöt évesnél ; tiszta fehér ruha volt rajta ; akkori divat szerint bokáig érő, s körül csipkével fodrozva, karcsú derekán széles rózsaszín szalaggal átszorítva ; arczszíne kissé barna volt és halovány, de annál pirosabbak gömbölyű ajkai, a mik ha beszédre hasadtak, a leggyönyörűbb gyöngysor fogat engedték elővillogni bársonyuk közül ; két sűrű szemölde csaknem

összeért homlokán s hosszú szempillái alul két nyugtalan fekete szem villogott elő: olyan, mint a szén, melynek fele izzó parázs.

Szolgabíró úr csodálkozott rajta, hogy ilyen fiatal testvére van Topándynak.

— Az én kedves vendégeim! szólt Topándy, bemutatva a törvénytevő urakat ő nagyságának.

— Ah! Tudom! szólt az ifjú asszonyság vidám, csevegő hangon. Maguk ő kelméhez executióra jöttek. Nagyon jól tették: úgy kell neki. Maguk még századrészét sem tudják, hogy micsoda istentelenségeket követ el ez az ember? mert ha tudnák, régen háromszor is fejét vették volna.

Szolgabíró úr igen csodálatosnak találta a testvéri elismerésnek ez őszinte nyilatkozatát; hanem azért csak helyet foglalt az asztalnál ő nagysága mellett.

Az asztal meg volt rakva hideg sültekkel és aszuborokkal. Ő nagysága tartotta beszéddel és ízletes falatokkal a szolgabírót; az esküdt a háziúrral poharazott csendesen, azt nem kellett kínálni.

— Higyje el, szólt ő nagysága a szolgabíróhoz, hogy ha ez az ember valaha a pokolra jut, ennek extra szobát nyitnak ottan, annyira megérdemli. Én már kifáradtam a megjavításában.

— Nagyságod régóta itt mulat a tekintetes úr házánál? kérdezé szolgabíró úr.

— Oh! már tíz esztendő óta.

(Vajjon hány esztendős lehet akkor ez az asszonyság? gondolá magában a szolgabíró és nem tudott rá magának megfelelni.)

— Képzelje csak, miket tesz még? A minap egy régi szentet kiállított a szőlőbe madárijesztőnek, egy rossz kalappal a fejében.

Szolgabíró úr szemrehányó fejcsóválással fordult a vádlotthoz. Ebből megint nem jó lesz, ha a vármegye elé kerül.

— Ne beszélj, húgom, ha nem értesz hozzá, magyarázá Topándy. Az egy ócska Pilátus-szobor volt, ki a hajdani kalváriáról maradt itten.

— No hát az is csak szent volt! bizonyozék a villogó szemű hölgy.

Szolgabíró úr kezdett emelkedni a székéről. (Furcsa nevelésben részesülhetett ő nagysága, ha még azt sem tudja, hogy ki volt Pilátus?)

Topándy mértéktelen hahotában tört ki. Azután, mint

a ki a bántalmat, melyet nevetésével okozott, egy komoly szóval helyre akarja hozni, jámbor ábrázattal mondá a hölgynek:

— És ha neked igazad van, nem kegyes tett volt-e tőlem, hogy egy olyan derék férfiúnak, ki állomásától meg lett fosztva, állandó alkalmaztatást szereztem, s minthogy hajadon fővel járt, még fel is kalapoztam az idők viszontagságai ellen? De ne traktáld te szolgabíró urat mostan kegyes kriminalitásokkal, hanem inkább azzal az őzpecsenyével; látod, hogy nem mer hozzányulni.

Ő nagysága aztán úgy tett, a hogy mondva volt.

Szolgabíró úrnak enni kellett; először, mert szép asszony kínálta, másodszor, mert valóban igen jó volt minden, a mivel kínálta, sőt nemcsak enni, de inni is kellett, mert poharába töltött s koczintásra szólította fel, s ő maga ment példával legelől. Ő nagysága csak úgy hajtotta fel a villogó nedvet a pohárból, mintha tiszta víz lett volna. És azok a borok valóban igen erősek voltak. Szolgabíró úr nem tagadhatta meg ő nagysága szép szemeitől, hogy részt vegyen bennük.

A tiltott gyümölcs édes. Ezt szolgabíró úr erősen tapasztalá, a mennyiben a tiltott gyümölcsök közé sorozhatni azon villás reggelit, melyet az ember egy istentelen házánál vesz magához, ellopva az étvágyat az utána következő ebédtől, melyre egy jámbor férfiúhoz hivatalos.

Az étekfogatoknak pedig nem akart vége lenni. A hideg étkek után következtek a friss sültek, s a szép ifjú hölgy oly szívesen tudott kínálgatni, hogy szolgabíró úr nem állhatott ellent.

— Még ebből a friss majoránás kolbászból! Én magam készítettem tegnap este.

Szolgabíró úr bámult. Ő nagysága ilyennel is foglalkozik? Mikor elfogyott a kolbász, szót is tett e miatt.

— Az ember pedig azt hinné, hogy e szép kezek egyébbel sem foglalkoznak, mint himzéssel, zongorázással és aranyszegélyű lapok forgatásával. Nagysád olvasta már az országgyűlési almanachot?

Erre a kérdésre Topándy hahotával felkaczagott, az esküdt eltakarta a száját az asztalkendővel, a nevetés a torkán akadt; a szolgabíró el nem tudta képzelni, hogy mi nevetséges lehetett a kérdésben?

Ő nagysága egészen elfogulatlanul válaszolt:

— Oh! annak igen szép nótája van; ismerem. Ha meghallgatják, hát eldanolom.

Szolgabíró úr gondolá, hogy itt egy kis félreértésnek kell lenni; hanem ha ő nagysága dalolni akar, azt azért nagyon örömest el lehet hallgatni.

— Melyiket kivánják? a «Bécs város»-t, vagy a «Rózsabimbót?»

— Mind a kettőt! szólt a háziúr, s ráadásul még a legújabb országgyűlési nótát: «Szállj le csak a keresztről, repülj a jegenyére». Hanem gyerünk innen az ebédlőből éneket hallgatni, itt villákkal, tányérokkal zörögnek, menjünk át a húgom szobájába. Itt fog ő magyar zongora mellett énekelni. Látott már magyar zongorát uramöcsém?

— Nem emlékezem rá.

— No az nagyon szép. Azt meghallgassa. A húgom remekül játszik rajta.

Szolgabíró úr karját nyujtá ő nagyságának, s a társaság átment a benyilóba. Az volt ő nagyságának a szobája.

Igen is díszes, elegáns szoba volt, a bútorzat mahagoni- és ébenfa, gazdag faragványokkal és aranyozással, roppant üveges szekrények s nehéz selyem-függönyök; hanem az a lényeges különbség volt mégis közte és más úrhölgyek szobája közt, hogy ezek a drága kelméjű tárgyak mind nem hasonlítottak alakjaikra és rendeltetésükre nézve a pipereszobák megszokott alkatrészeihez.

Az egyik szegletben állt egy szövőszék mahagonifából, elefántcsonttal kirakott osztovátával; most is egy félbenhagyott szövet volt még rajta, melybe virágok, pillangók, madarak voltak szőve csodálatos finomsággal.

— Lássa, szólt a fiatal hölgy, ez az én himző-asztalom. Azt az abroszt is én szőttem, a miről ma reggeliztünk.

Csakugyan különös nevelést kapott!

Mellette állt egy kerekes rokka és egy orsós guzsaly, amarra len, erre tépett selyem kötve, az elefántcsont orsó oda volt dugva a selyem közé.

— Ez pedig az én könyvtáram, szólt a hölgy a fali szekrényekre mutatva.

A fali szekrények üvegajtain keresztül sorba állított thékája látszott mindennemű konyhászati palaczkoknak. Legalul a nagy foliánsok, a gyümölcságyon érő mindenféle eczetek; másik sorban télire eltett ugorkák, azután fel a plafondig minden néven nevezhető gyümölcsök befőttjei ragyogó épségben, befejezve egy sor gyümölcsszeszszel, a mely, a hány üveg, annyiféle színű volt.

— Pompás könyvtár! mondá rá esküdt úr, míg a szolgabíró

még most sem bír tisztába jönni a felől, hogy miféle úrhölgy lehet az, a ki az ilyesmit könyvtárnak nevezi?

A nehéz brokát függönyök, mik az alcovenben rudakra kifeszített sátort képeztek, szinte föltárták titkukat; a fiatal hölgy fölemelé a függönyt s naivul mondá:

— Ez az én alvóhelyem.

Egy czifra gyékény a padlóra leterítve, aztán semmi egyéb.

Különös neveltetés, nagyon különös.

Az ágy mellett állt egy nagy rézkalitka.

— Ez az én kedves madaram, szólt a szép hölgy a benne lakó állatra mutatva.

Az volt egy nagy fekete kakas, mely egyszerre berzenkedve állt fel, a mint az idegenek közelébe léptek, s aggodalmas kotkodával ütött lármát, vörös sisakos fejét rázva haragosan.

— Lássa, ez az én öreg pajtásom, a ki rám vigyáz, s egyúttal órám is, a ki hajnalban fölkelt.

És a hölgy tekintete egészen érzékenynyé vált, midőn kezét benyujtá a haragos állathoz, melyhez az gyöngéd enyelgéssel vagdalt, ismerős tréfás gógatását hallatva.

— Mikor kinn járok, akkor szabadon jár és kísér, mint a kutya.

A fekete szörny, addig míg az idegeneket látta, csak a csendesebb hangokon jelenté, hogy tudomást vett ittlétükről, hanem a mint Topándy is előlépett, egyszerre oly hadilármát csapott, mint ha az egész puszta tyúktelepeit mind fel akarná lármázni, hogy róka jár a kertben. A nyakán fel volt borzolva minden toll, mint egy spanyol inggallér.

— Majd mindjárt el fog ez hallgatni, biztatá a vendégeket az ifjú hölgy, mihelyt a muzsikát meghallja.

Lássuk hát azt a magyar zongorát!

Az pedig egy czimbalom volt. Az igaz, hogy remekmű, ébenfából, gyöngyházzal kirakva; a húrszorító szegei ezüstből, a feneke színes famozaik, a húrokra fektetett két czimbalomverő fogantyúja piros koráll; az állvány, melyen a czimbalom nyugszik, remekbe dolgozott asztalosmű, mely erős hangfeneket képez a hangszer alatt, s előtte a kis gömbölyű karatlan szék, piros bársony, arany tigriskörmű lábakkal.

Hanem az mégis különös, hogy egy fiatal hölgy a czimbalmot verje!

Azt a faluvégi hangszert, a mit rongyos köpönyeg alá takarva szoktak hordani, csárdaasztalokra, felfordított hordók tetejére letenni, a mibe confidens parasztlegények széles

talpú rézgarasokat szoktak hányni fizetésül, hogy az most itt mahagoni-bútorok között jelenjen meg, s kíséretül szolgáljon egy fiatal hölgy éneke mellé, ki mintha zongora mellett ülne, saját aranykösöntyűs kezeivel veri ki a dallamot a panaszos hangszerből; a minek művészét megszoktuk torzonborz szakállal képzelni, nem is máskép, mint a dohánytalan pipával szájában, a mit már csak keserű utóízeért színak.

S az egész czimbalomjáték olyan tréfás, olyan groteszk. A játszó karjai szüntelen rángatózásban; egész válla, feje mozog bele; nem olyan, mint a zongora, a hol az öt ujj elvégez mindent; a zongora viszonya a művészhez az, a mi a nagyságos úré a gyermekéhez, kivel messze kézből beszél; de a czimbalmos «pertu» van a hangszerével.

A fiatal hölgynek olyan jól illett ez is.

A mint a czimbalomverőket kezébe vette, a mint végigütögetett velük a kifeszített húrokon, arcza valami új kifejezést vett föl; eddig, valljuk meg, sok együgyűség volt abban; most otthon érezte magát: ez az ő világa.

Két dalt énekelt el a vendég uraknak, mind a kettőt azok közé sorozzák, a miket nálunk «országgyűlési nóták» név alatt ismernek; ott szoktak keletkezni a jurátus-kávéházakban országgyűlések alatt, mikor még az ifjúságban több volt a kedély.

Az egyiknek szép bús dallama van: «Bécs várostól nyugatról keletre, hidegen fúj a szél». Vége az, hogy a Duna vize keserű, mert Pozsonynál sok keserű könnyű hullott bele. «Melyet a hon nagyjai pergetnek, hogy Ragályi nem ment fel követnek.»

Most a patrióták takarékosabbak a könnyeikkel; hanem akkor nagyon sokat keseregtek a «Bécs város nótáján».

Másik nóta volt a «Rózsabimbó, borostyán», ennek is csinos dallama van; a szövege is ragyog szabadság oltáraitól, angyalaitól, szabadság koszorúitól s más efféle mythologiai tárgyaktól.

A fiatal hölgy keze alatt úgy zengett a húr, ajkán úgy csengett a dal, mintha azt a sok szép flosculust ő érezné legjobban, s neki kellene érte leginkább keseregni.

Még azután egy harmadik országgyűlési dalt is bocsátott közre, a minek már satyricus tartalma van; de a minek sarcasmusa annyira localisalt és személyekhez kötött, hogy mai világban nagyon kevesen tudnák már megmondani, mi az élcz a «keresztre repült varjúban» s példává lett «taligás lóban».

Topándynak hallatlanul tetszett ez. El is daloltatták újra. Alkalmasint a papokat gúnyolta benne valaki, de úgy, hogy azt senki se értse, csak a kinek meg van magyarázva.

Szolgabíró úr egész el volt bájolva ez egyszerű hangszer által. Soha sem hitte volna, hogy ezen ily virtuozitással lehessen játszani.

— De ugyan mondja meg nagysád, hol tanult ezen a hangszeren játszani? kérdé ő nagyságától, csudálkozását nem bírva tovább rejteni.

E szóra ő nagysága egyszerre oly kaczagásba tört ki, hogy ha hirtelen meg nem kapja magát a lábával a czimbalom állványában, székestül együtt hanyatt esik. Így is, a mint hajtekercsei akkori divat szerint «à la Giraffe» egy magas teknőczfésűre voltak feltűzve, a fésű mindenestül kiesett a fejéből, s hosszú, hollófekete két hajfonadéka egész a padlóra omlott alá.

Erre a fiatal hölgy abbahagyta a nevetést, s miután szétbomlott haját sehogy sem sikerült többé a fésű körül elhelyeznie, hirtelen összecsavarta azt a fején s a guzsalyából kirántott orsóval keresztül tűzte. Pompásabb koronát nem lehet képzelni, mint ez volt.

S hogy elébbi dévajságát helyrehozza, ismét fölvette a czimbalomverőket s elkezdett a czimbalmon valami hallgató nótát játszani.

Nem volt az dallam, nem változatok ismert áriákra; valami névnélküli ábránd volt az; rámanélküli kép, láthatártalan táj. Valaki panaszol, olyan hangon, a mely inkább tréfa, valamit, a mi nagyon komoly, a mi elmult, nem is térhet vissza soha; a mit nem vall meg senkinek szóban, beszédben, csak a zengő húrokra bíz, hogy adják tovább, unokáról unokára; egy koldus dala, a ki eltagadja, hogy király volt; egy csavargó dala, a ki eltagadja, hogy hazája volt, de mégis visszaemlékszik rá, s az emlék végigsajg a dalon: nem érti, nem tudja senki; tán az sem, a ki játszsza, csak sejti és elborong rajta. A pusztai szél az, melyről senki sem tudja, honnan jő, hová megy? az űzött felhő, melyről senki sem tudja: hol támad, hová vész? Egy otthontalan, tárgytalan, alaktalan keserv ... egy virágtalan, visszhangtalan, úttalan puszta ... tele délibábbal.

Szolgabíró úr is elhallgatta volna azt napestig, akárhová lett volna tőle a szomszédház ebédje, ha Topándy azzal a skeptikus észrevétellel föl nem zavarja, hogy ime egy hosszúra kinyujtott aczélban mennyivel több lélek van, mint egy kétlábú állatban, mely azt állítja, hogy ő az Isten képe.

Ez ismét figyelmezteté, hogy a mindenttagadó házában van. Odakinn is megkondult a déli harangszó, s vele egyszerre rákezdé a fekete kakas is szárnycsattogtatva egyhangú jelszavát, mintha valami őrtorony trombitása volna, a kinek a harangszóra kürtriadással jelt kell adni a lakosoknak.

Erre rögtön elmult a hölgy arczáról a méla búsongó kifejezés, letette a czimbalom-pengetőket, felugrott székéről s természetes őszinteséggel kérdezé :

— Úgy-e hogy szép dal volt ez?

— Valóban. Micsoda dal ez?

— Csitt! Azt nem szabad kérdezni.

Esküdt úrnak kelle figyelmeztetni szolgabíró urat, hogy ideje lesz már az elmenésnek, mert még egy «mulatság» várakozik rájuk.

Erre azután mind a négyen nevettek.

— Én nagyon sajnálom, hogy ilyen alkalommal volt legelőször szerencsém önnel megismerkedhetni ; mondá búcsúzólag az ifjú tisztviselő, házigazdájával kezet szorítva.

— Én pedig örülök, hogy szerencsém volt, ajánlom magamat a viszontlátásig ; azaz a legközelebbi executióig.

Most ő nagyságának fordult a szolgabíró, megköszönni a szíves fogadtatást.

E tisztelgésnél az ifjú hölgy keze után nyúlt, azon szándékkal, hogy kezet csókoljon neki ; mielőtt azonban e szándékát kivihette volna, ő nagysága egyszerre átkarolta a nyakát mind a két kezével s olyan egészséges csókot nyomott az arczára, a milyet csak kivánhat valaki véletlen fejében.

Szolgabíró úr inkább megijedt, mint megörült e váratlan ajándékon. Ő nagyságának csakugyan sajátságos szokásai vannak. Alig tudott felőle valamit, hogyan jutott ki az utczára ebből a házból? Az igaz, hogy a bor is a fejébe ment kissé, nem volt hozzá szokva.

Topándy kastélyától Sárvölgyi lakáig egy hosszú lóherés kerten kellett keresztülmenni.

E kert ajtajáig karonfogva vezette tisztitársát az esküdt és csendesen ballagott mellette, hanem a mint a kert árkán belül voltak, Buczkay uram azt mondta a szolgabírónak :

— Csak tessék előre menni, majd én utólérem ; egy kicsit hátramaradok magamat kikaczagni.

Azzal leült a földre, gyomrára feszítette a két öklét s elkezdett hahotával kaczagni, a hogy a torkán kifért ; hanyatt vetette magát a fűre, a lábaival rugdalta a földet és egyre kaczagott.

Az ifjú tisztviselő aggódva gondolá magában: ez ugyan csunyául becsípett a magyarádiból, már most hogy menjek én egy ilyen részeg emberrel egy olyan kegyes férfiú házához? Mikor aztán Buczkay eleget tett a természet azon kívánalmainak, mely szerint a túlterhelt jókedv magnetismusa illő mennyiségű kaczagásban kénytelen magát kiüríteni, ismét fölkelt szépen a földről, leporozta ruháit, s a legkomolyabb képpel a nap alatt mondá: «no, most már mehetünk».

Sárvölgyi háza abban nem hasonlított a magyar falusi lakokhoz, hogy míg azoknak a kapuja éjjel-nappal tárva áll, legfeljebb egy pár szelindek őrzi az udvart, az is csak inkább azért, hogy a vendégek kabátján sáros talpai nyomát nyájaskodása jeléül odatenyerelje: addig Sárvölgyi lakása, mint valami városi épület, körül volt kerítve kőfallal, kapuja, kis ajtaja mindig zárva, s a falkerítés végig vasszegekkel feltüskézve; még — a mi hallatlan a falusi házaknál — csengetyű is volt alkalmazva az ajtófélre, azzal kellett jelt adnia, a ki be akart jutni.

A tekintetes urak jó egy óranegyedig csöngettek ott az ajtón, már esküdt úr arra fakadt, hogy bárcsak senki se nyitná ki, míg végre csoszogó léptek hangzottak a folyosóról, s valami rekedt, sikongó asszonyi hang elkezdé vallatni a kívül levőket.

— No ki a?

— Hát mink vagyunk.

— Kik azok a mink?

— A vendégek.

— Miféle vendégek?

— A szolgabíró, meg az esküdt.

Erre aztán nagynehezen félretolták a tolózárt s megjelent a kérdezgető: egy asszonyság, a ki életkorára nézve úgy egy kissé «szüret után» van. Egy piszkos fehér konyhakötény volt eléje kötve, azon alul egy másik kék konyhakötény, az alatt meg egy harmadik tarka kötény. Ennek az asszonyságnak az volt a luxusa, hogy mentül több szenynyes kötényt kössön fel maga elé.

— Jó napot, Boris asszony! üdvözlé őt ismerősül az esküdt; bizony majd alig akart bennünket beereszteni.

— Engedelmet kérek, hallottam, hogy csengetnek, de nem jöhettem mindjárt, mert a rántott hal a serpenyőben volt, azt meg kellett várnom, míg kisül, aztán annyi rossz ember jár ám itten, koldus, csavargó, armer Reisender, hogy az embernek mindig zárva kell tartani az ajtót, s meg kell kérdezni, hogy ki van odakinn?

— Jól van, Boriska lelkem, hát csak nézzen utána annak a sült halnak, hogy meg ne égjen, majd rátalálunk mi valahol a tensúrra. elvégezte-e már az imádságát?

— De bizony megint újra kezdte. Halottra harangoznak, s ilyenkor egyet szokott még imádkozni a megboldogult lelkeért. Ne verjék ki belőle, kérem, mert akkor egész nap morog.

Boris asszony bevezette az urakat egy nagy szobába, mely a terített asztalról sejtve, ebédlőül szolgált; különben valami kegyes votivteremnek nézhette volna a belépő, annyira fel volt ékesítve azon megdicsőültek képeivel, kiket, mert hozzájuk fölemelkedni fáradságosabb, szeretünk magunkhoz levonni.

És abban van is sok magasztos! Egy Krisztus-kép, ki a Golgotára vitt kereszt terhe alatt lerogyik, a bánatos özvegy szobájában; egy «mater dolorosa» képe, az aggódó anya lakában; egy szent szűz hautrelief, oly szeplőtlen fehér, mint maga a dicső eszme a hajadon ágya fölött; egy báránykás gyermekkép, a keresztelő János és a kis Jézuska, mit az alvó gyermek maga mellé fektet vánkosára, hogy angyalokkal álmodjék, bizony megragadó, szívemelő, tiszteletreméltó jelenetek; az emlék, mely hozzájuk vezet, szent és örökkévaló, az áhitat, mely előttük térdepel, ihlett, tiszteletreméltó — de visszataszító látvány a farizeus lakása, ki körülrakja magát szentek képeivel azért, hogy azt az emberek lássák.

Sárvölgyi sokáig hagyta várakozni vendégeit, a kik egyébiránt nem voltak türelmetlenek.

Jövetelét nagy csengetés előzte meg, azzal szokott jelt adni a konyhában, hogy a tálaláshoz lehet készülni. Nemsokára benyitott maga.

Magas, száraz ember volt, termetére keskeny, s még e szűk termethez oly kicsiny feje volt, hogy alig lehetett elhinni, hogy az a fej arra mind használható, a mire más emberé. Símára borotvált arcza nem árulta el életkorát, arczbőre olajsárga volt, középett mozdulatlan rézveres foltokkal, szája kicsiny, álla összenyomott, orra aránytalanul nagy és kellemetlenül görbe.

Igen nyájasan szorított kezet a vendég urakkal, esküdt urat már régebben volt szerencséje ismerni, hanem a szolgabíró urat láthatni most éri először a különösen megtisztelő szerencse. Hanem bármilyen nyájas volt, arczának egy vonása sem mozdult soha.

Szolgabíró úr arra látszott fogadást tenni, hogy ma egy szót sem fog szólni. A társalgás egész terhe esküdt úrra jutott.

— Szerencsésen bevégeztük az executiót.

Ez volt természetesen a társalgás megkezdésére legalkalmasabb thema.

— Oh, én eléggé sajnálom azt, hogy ennek így kell lenni, sóhajta Sárvölgyi. Én különben Topándyt, bár engem szüntelen üldöz, nagyon tisztelem, szeretem. Óhajtanám, hogy megtérne. Igen jeles, kitünő férfiú volna. Elismerem, hogy én igen nagyon hibáztam, midőn e férfiút saját sérelmemért bevádolám. Bánom, hogy ezt cselekedtem. Azt kellett volna tennem, hogy a ki téged megüt jobbfelől, tartsd neki az arczodat balfelől is.

— Akkor nagyon kevés kriminalis processus kerülne a bíróság elé.

— Megvallom, hogy ma reggel, midőn a végrehajtó biróság kijött, örültem. Magamban vígságot éreztem a fölött, hogy ime ellenségem elbukott, lábam alá van gázolva. Gondoltam arra, hogy ő most fogcsikorogva harapdálja a fejére taposó igazságnak sarkait. És örültem rajta, ez pedig bűnös öröm volt, mert nem szabad az elbukottak romlásán vigadni senkinek és felebarátja veszedelmén az igaz nem örülhet. Ez bűn volt, a miért meg kell vezeklenem.

— Legegyszerűbb vezeklés volna, gondolá esküdt úr, ha az exequált összeget visszatérítené neki.

— Azért én bűnhödést szabtam magamra, szólt Sárvölgyi, félrefordítva nyakát kegyesen. Oh, én megszoktam magamat büntetni, ha valami vétken kapom. Egynapi böjtre büntettem magamat. Az lesz a büntetésem, hogy itt fogok ülni az asztalnál, végignézem az egész vendégséget és semmihez hozzá nem nyúlok.

No, az szép lesz! hüledezék az esküdt. Ez fogadásból bőjtöl, mi teleettük magunkat a szomszédban, végig fogjuk nézni az egész ebédet, meg sem ízlelünk semmit, Boris asszony kiseprűz bennünket a házból.

— Szolgabíró úrnak bizonyosan a nagy hivatalos fáradságban fájdula meg a feje? ekként találgatá a szeget a fején Sárvölgyi.

— Valósággal ott, bizonyítá esküdt úr.

Az ifjú hivatalnoknak csakugyan inkább nyugalomra volt szüksége, mint vendégségre. Vannak jó, áldott természetű emberek, a kiket egy pár pohár bor mindjárt elálmosít, s a kikre nézve valódi chinai leleményességű tortura, ha ilyenkor ébren lenni kényszeríttetnek.

— Nagy küzdelmekkel jár a hivatal, erősíté a felvett

álláspontot Sárvölgyi. A buzgalom és serénység sokakat idejekorán elemészt. Ez a világ nem méltányolja azt, hanem a túlvilág bizonyára meghozza az elismerést.

— Én azt indítványoznám, szólt az esküdt úr, hogy a szolgabíró úrnak jó volna ledűlni a pamlagra s kipihenni magát, míg a brachium a kolostortisztogatásból előkerül s ismét kocsira ülhetünk.

— Az álom az ég adománya, mondá a kegyes férfiú, vétkeznék, a ki azt felebarátjától elragadná; csak tessék magát mindjárt itt ebben a szobában kényelembe tenni.

Kényelembe tenni magát ugyan nehéz tudomány volt azon a náddal fonott karos lóczán, a mit a házigazda pamlagnak titulált; úgy látszik, az asketák és testüket kínzók számára készült fekhelyül; hanem szolgabíró úr azért csak lefeküdt oda, bocsánatot kért és elaludt. És aztán azt álmodta, hogy maga előtt látja ismét azt a megterített asztalt, a hol egyik vendég egy ölnyire ül a másiktól, köröskörül a szent képek mind ott függnek a falakon, de mind félrefordították arczaikat, mintha nem akarnának ide nézni. A padlat közepéről függött az imént alá egy nehéz tizenkétkaros csillár, annak a helyén lóg maga a házigazda.

Átkozott bolond egy álom!

Pedig hát a házigazda ott ül szemközt az esküdttel, a hosszú asztal két végén, mert Borcsa asszonynak úgy tetszett teríteni. S minthogy a szolgabíró úr terítéke közbül üresen maradt, a gazda és a vendég olyan távol estek egymástól, hogy egyik sem volt képes a másikat kínálgatással elérni.

Végre nyilt az ajtó, olyan czifra nyikorgással, hogy esküdt úr azt hitte, valaki énekel, hogy ereszszék be; — Borcsa asszony hozta a levest.

Esküdt úr el volt szánva arra az áldozatra, hogy a legale testimonium hitelének fentartásáért — még egyszer ebédel ma. Képesnek hitte magát e faladattal küzdeni.

Csalatkozott.

Van egy sajátsága a magyarnak, a mit még nem énekeltek meg, az, hogy a gyomra nem vesz be bizonyos tárgyakat. Ezt nem érti külföldi ember, ez specificum.

Valamelyik jeles politikai capacitásunkat megrótták azért, hogy az országgyűlési maiden-speech-ébe minek keverte bele a — spinótot? pedig ez volt a legerősebb indok, a mit csak azon országgyűlési szak alatt fel lehetett «super eo» hozni, hogy mi itthon akarunk maradni.

És mikor Vörösmarty azt énekelte, hogy «a nagy világon

e kívül nincsen számodra hely», szükségtelennek találta az indokot is hozzátenni, miután azt úgyis minden ember tudja, «mert az egész külföldön mindenütt vajjal főznek».

A magyar gyomor gyűlöli a vajast. Undorodik, megcsömörlik, halálra betegszik tőle, elfut az emlegetésétől, s ha valami furfangos gazdasszony álnokul, alattomosan megeteti vele a vajast, azt mint élete elleni attentátumot fogadja, s az ilyen méregkeverőnek az asztalához többet le nem ül. Akármilyen úrrá tegyék külföldön, visszakivánkozik az átkozott vajszagú világból, s ha nem jöhet, lesoványkodik, elvész, s mint a tevepárducz az európai klima alatt, nem szaporítja faját az idegen országban. Köröskörül minden szomszédja vajjal, olajjal, faggyúval főz, s ennélfogva «áldjon vagy verjen sors keze, itt élned, halnod kell».

Esküdt úr is ez őseredeti vágásból való magyar ember volt. A mint a ráklevesen megérezte, hogy vajjal van készítve, letette a kanalat a tányéra mellé s azt mondta, hogy nem eheti a rákot. A mióta megtudta, hogy a rák nem egyéb, mint vízben élő bogár, s a mióta Németországban társulat keletkezett, mely a cserebogaraknak csemegévé emeltetését tűzte ki feladatául, azóta nem nézheti jó szemmel e retrograd irányú szörnyetegeket.

— Tehát csak vigye el Borcsa asszony, mondá sóhajtozva a háziúr. Ő maga sem evett, mert vezeklést tartott, arra büntette magát.

Borcsa asszony mérges dohogással vitte el a tálat.

Képzeljen magának valaki egy gazdasszonyt, a kinek minden ambitiója, uralkodása a konyha, mikor mindjárt az első tál főztét érintetlenül adják vissza az asztalról.

A másikkal pedig éppen úgy járt. Az töltött tojás volt szárdellával.

Esküdt úr becsületére állítá, hogy az öregapját attól temették el, hogy a szárdellát megkóstolta, s valamennyi asszonyféle a családjában rögtön görcsöket kapott a szagától. Ő készebb volna egy czethalat megenni, mint egy szárdellát.

— Borcsa asszony, vigye ki ezt is. Nem eszik belőle senki.

Borcsa asszony már itt elkezdett csendesen morogni, hogy már az csak mégis szörnyűség, hogy az disznó finyáskodás, így turkapiszkálni a tisztességes ételben, hogy biz ennél jobbat az öregapjuk házában sem ettek. Ez utóbbi morgást kissé mérsékelte az ajtó csikorgása, a mint kiment rajta. Ott kinn aztán hangzott a csetepaté a konyhaszolgálóval s volt tányérdobálás, lábascsörömpölés — bevett szokás szerint.

Azután következett valami salátaféle — főve, kirántott zsemlyével a hátán.

Ettől esküdt úrnak még collegiumi diák korában egyszer oly veszedelmes hideglelése támadt, hogy azóta élte koczkáztatásával járó vállalatnak tartaná vele közelebb érintkezésbe jönni.

Itt már beleveszett a gazdasszony Sárvölgyi úrba.

— Mondtam, úgy-e, hogy ma ne főzessen böjtöst! Nem mondtam? Azt gondolja, minden ember ilyen áhitatos, mint maga, hogy megtartja a pénteket? Már most itt van la, engem ér a szégyen, gyalázat.

— Ez hozzátartozik azon bűnhödéshez, melyet magamra szabtam, felelt kegyes megnyugvással Sárvölgyi úr.

— Üssön a kő a maga bűnhödéséhez, most engemet megesz a méreg, ha odaát ezt megtudják. Maga napról-napra nagyobb bolond lesz.

— Csak mondd, jámbor asszony, a mi nyelvedre akad, hisz az ég téged is penitencziának rendele mellém.

Boris asszony bevágta maga után az ajtót s odakinn sírt mérgében.

Esküdt úr fogadásokat tett magában, hogy de már akármi fog következni, abból bizonyára enni fog, ha méreg lesz is.

Annál is több volt : — hal volt.

Már itt pedig orvosi bizonyítványnyal is erősíthetjük, hogy valahányszor halat evett esküdt úr, mindannyiszor megfeküdte az ágyat. Ki kellett mondania, hogy ha mindjárt forró vízzel kergetik is ki a házból, de ő ehhez hozzáharapni nem mer.

Boris asszony most már nem szólt. Annyira jutott, hogy elhallgatott. Mint tudjuk, az asszonyi haragban az az utolsóelőtti stádium, mikor hallgat és nem lehet szavát venni. Még azon túl van egy, majd azt is meglátjuk mindjárt.

Esküdt úr azt hitte, hogy már átestek az ebéden, s igen őszintén kérte Boriskát, hogy csak egy kis fekete kávét készítsen az ő és szolgabiró úr számára.

Boriska kiment szótlanul, Sárvölgyi úr maga vevé elő a kávéfőzőt, ezt nem bízta soha másra s ott spirituslánggal megfőzte a kávét, míg Boris visszatért.

Szolgabiró úr éppen azt álmodta, mintha az a plafondról lelógó ember odafordulna hozzá, s azt mondaná : «tessék ez a csésze kávé». S ugyan jól esett a szívének, mikor felriadván a pamlagról, nem a csillár helyén, hanem a széken látta őt maga előtt ülni : «tessék ez a csésze kávé».

Szolgabíró úr sietett hozzá ülni, hogy az álmot kiverje szeméből, az esküdt is töltött magának.

Ime ekkor lép be Borcsa asszony egy tál túrós galuskával.

A világ minden regényírója rajong a maga nemzeti eledeleiért, miért ne mondanók ki mi is, őszintén, minden hypokrisis nélkül, bárha ellenfeleink programmjaiba ütközünk is vele, hogy van egy kérdés, melyben minden honához és historiai hagyományaihoz hű magyar egyetért, legyen az bár történeti-conservativ, vagy democrat-centralista; s e kérdés az, hogy a túrós galuskának mulhatatlan conditio sine qua nonja a zsíros tepertő és kapor, ellenben hagyományos szokásainkkal és a nemzeti közérzülettel összeütköző kísérlet azt különösen vajjal megbecsteleníteni.

Nem tagadható pedig, hogy a jelen esetben is nagy gravamenre adatott ok e kellék figyelembe nem vétele által.

Borcsa asszony a női harag legvégső stadiumának vészjelenségével arczán, közelíte esküdt úrhoz; — mosolygott és nyájas volt.

Az a legrettenetesebb látvány, mikor egy delnő, kezében egy tál túrós metélttel, mosolyog és nyájaskodik, míg az ellenfél jól tudja, hogy csak egy hajszál választja el attól a katasztrófától, hogy most mindjárt az egész tál laska a fejéhez repüljön.

— Tessék, kérem alássan.

Esküdt úr hátán a hideg veríték folyott végig.

— De már ebből csak tetszeni fog? — Laska.

— Látom, lelkem, hogy laska, mondogatá esküdt úr, azt nézvén, hogy merre lesz tágabb a világ, de nekem semmiféle nemzetségem sem lakozott túrós laskával — a fekete kávé után.

A katasztrófa még nem ütött. Esküdt úr a szemét is behunyta már, várván az elkerülhetetlent, hanem a zivatar, csodára, elvonult feje felől.

Volt még tárgy, mely a mennyköveket magához vonta.

A szolgabíró visszaült már az asztalhoz, s még ő most rakta a czukrot kávéjába, ennek még nem lehet az a kifogása.

— Tessék, kérem alássan . . .

A szolgabírónak a haja szálai álltak fel e borzasztó tekintettől. Látta, hogy az a kegyetlen sárkánya az apokalypsisnek mindjárt őt magát eszi meg, ha társai bűneért ő maga agyon nem eszi magát a túrós étekből. Az pedig teljes lehetetlen. A pallossal vagy a máglyával szemben sem lehet egy falatot elfogadni.

— Bocsánat, ezer bocsánat, tisztelt asszonyság, hebegé, székével odább huzódozva a fenyegető rémtől, de én annyira nem jól érzem magamat, hogy nem vagyok képes ebédelni.

Ekkor aztán kitört a zivatar.

Letette Borcsa asszony a laskás tálat az asztal szélére, két csípőjére nyomta a két kezét s ilyen kifakadásban tört ki:

— Nem bizony, lélekáldotta! Nem tudnak minálunk ebédelni, mert jól tartotta magukat odaát — a czigányleány.

A forró kávé mindkét vendég férfiúnak a torkán akadt e szóra. Esküdt úrnak a nagy nevetéstől, szolgabíró úrnak a még nagyobb rémülettől.

Ez az asszony csakugyan szörnyű bosszút állt!

A jámbor szolgabíró olyannak érzé magát, mint a kit megvertek az iskolában s attól fél, hogy még majd meg is tudják odahaza.

Szerencséjére a pandurkáplár jött azzal a hírrel, hogy a szentségtelen képek levakarása végrehajtatott s a kocsik előálltak. Ő is kikapta azonban már odakinn a magáét, mert a konyhában kérdezősködvén az urak után, Borcsa asszony keményen lehordá, hogy menjen a mélységes poklokra, hisz kend is olyan borszagú! kendet is leitatta odaát a czigányleány!

Az a czigányleány!

Szolgabíró úr soha olyan könnyű szívvel nem ült szekérre, mint most, hogy ettől a háztól, ettől a lankadombi elátkozott teleptől megszabadulhatott.

Csak mikor már jól messze kinn poroltak az országúton, szólítá meg útitársát:

— Hát urambátyám, az a nagyságos asszony csakugyan czigányleány volt?

— A biz a volt, uramöcsém!

— Hát miért nem mondta ezt nékem, urambátyám?

— Hát nem kérdezte tőlem, uramöcsém.

— Ezért feküdt hanyatt nevetni, urambátyám?

— Ezért hát, uramöcsém.

Szolgabíró úr nagyot fohászkodott.

— Csak legalább a feleségemnek el ne mondja aztán, urambátyám, hogy a czigányleány megcsókolt.

V. A FENEVAD TANYÁJA.

Még akkoriban a Tisza-szabályozás a pium desideriumok közt sem létezett, azt a rónát, hol most Lankadomb körül burgundi répát kapálnak négy lapátú vonógéppel, akkor még beláthatlan mocsár fedte, mely éppen csak a Topándy kertje alatt végződött, melytől széles vízárok választá el; ugyanaz a vízárok keskenyen kanyarogva bement a nagy nádrengetegbe, s száraz nyáron valami érformát képezett, melyen át a Tiszába folyott le a mocsár vize. Mikor esős, áradásos idő volt, akkor meg természetesen a Tiszából folyott vissza a patak ugyanazon az úton fölfelé.

Az egész mocsár egy területben a szomszéd lankaságokkal együtt képezhetett tíz, tizenkét négyszög mérföldet. Itt erős fagyok után nádat szoktak vágni, nagy hajtóvadászatok alkalmával tömérdek rókát és farkast fölvertek, s az egész környék vadásza leshette a szélében a szárcsát napestig, s ha tetszett neki, járhatott keresztül-kasul egy szál lélekvesztőn s irthatta az éktelen sok vízi szárnyast, senki sem szólt bele a dolgába.

Topándynak valamelyik őse tőzeget is engedett vágatni az ingoványban, hanem a mostani úr betiltotta ezt a nemét a nemzetgazdászati iparnak, mert egészen elundokította a helyet; a régi vágások gödrei megteltek posványnyal, úgy hogy sem embernek, sem állatnak nem lehetett feléje közelíteni, világos életveszedelem nélkül.

Pedig még jó szemmel ki lehet venni a kastély tornáczáról azt a roppant szénakazlat, a mit tán tíz vagy tizenkét év előtt a mocsár közepén összehordtak; akkor éppen száraz nyár volt, a mocsár dombosain kaszáltak, rá azután lágy tél következett, nem lehetett se szekérrel, se szánnal hozzá férni, a széna ott veszett, azóta bizonyosan összefülledt, nem volt érdemes többé érte fáradni; ott hagyták, meg is barnult már egészen, s a tetejét belepte a moha, meg a fű.

Topándy gyakran mondá ismerős vadászczimboráinak, kik a távoleső mocsári szénakazlat észrevették:

— Lássátok, abban a kazalban lakni kell valakinek. Sokszor látom esténkint, hogy a kazalból füst jön ki. S az ott jó hely lehet. Az eső nem ver be, télen meleget, nyáron hüssöt tart. Magam is ellaknám benne.

Czimborái vállalkoztak rá egyszer-másszor, hogy vadászva elmennek odáig, de mindannyiszor megjárták, mert

a kazal környéke úgy el volt már zsombékosodva, hogy csónakkal éppen nem lehetett neki menni, a ki pedig a zsombékokra bízta magát, olyan életveszélyes helyekre jutott, hogy társai alig birták kötéllel kihúzgálni a dágványból.

Utóljára aztán megnyugodtak benne, hogy biz itt a kastély láttávolában rendes tanyát ütött a farkasok és vidrák között egy embertől született fenevad ; de a kit kár volna háborgatni, miután ő sem bánt soha senkit.

A gyanús kazal tájékát tehát a legvállalkozóbb vadászok fényes nappal sem kerülgették, ki lehet az a merész, a ki azt éjszaka meri fölkeresni?

Mikor a holdvilág, esőt jósló udvara közepéből ezüst ködfényt áraszt a mocsárvidékre, még elriasztóbbá téve a táj arczát, mikor a mocsár kigőzölgése lomha köddé nehezül a lapályra, mikor az ingovány őslakói, miknek nappal van az alvó idő, éjszaka az ébrenlét, az ungok, békák milliói kiáltása felzendül, hirdetve, hogy itt a sár és a büzhödt lég az úr, mikor a bölömbika huhogva felelget nádi fészkéről egymásnak, mikor a hím farkas társait híja üvöltve s mikor egyszerre valami kísértet arczú felhő huzódik el a hold előtt s valamit suttog neki, a mitől megborzad az egész természet, a nádason zizegve csap végig a szél, s egy perczre elhallgat minden, halotti csend lesz, még ijesztőbb, mint az éj minden rémhangja együtt : kinek a léptei hangzanak akkor a mocsár sömlyékében?

Egy lovas halad a holdvilágnál egyes-egyedül.

A paripa csülökig dagaszt a süppedékben, mely semmi utat nem mutat : a nyomot, mi utána marad, egyszerre átfutja az iszap ; — a mi előtte utat jelöl, semmi egyéb, mint ketté tört nádszálak : jelei a korábbi ittjárásnak.

Az okos mén figyelmesen vigyáz a jelekre, néhol széttágult orrczimpákkal szaglász, hogy dúvad törte csapások tévútra ne vezessék ; majd olyan helyekre akad, a hol megszünik a nádas, helyette a tőzegföld növényzete állja el az utat, összekuszált fűnyüggel, gázfolyondárokkal belepve az ösvényt a megtérő előtt, mit holdújságnál eltávoztakor hagyott maga után. A paripa éles szeme segít ilyen helyen. Ügyesen tudja kiválogatni a helyet, a hol még szilárd a föld ; néhol egyik zsombékról a másikra ugrik. A hely, a mit átszökött, zöld fűvel van benőve, közben sárga virágok is vannak ; hanem az okos állat tudja, érzi, tán tapasztalta is, hogy az ott csalóka mélység, a tőzegvágás helye, melyet megtöltött az iszap, s a vízi-moha zöld pázsittal vont be :

a rálépőt elnyeli a hinár. — Aztán üget ismét tovább, kanyarogva, kerülgetve a veszélyes ösvényen.

Hát a lovas?

Az pedig alszik!

Alszik a ló hátán, akkor, midőn az egy elátkozott helyen jár vele keresztül-kasul; a hol jobbról is sír, balról is sír, alant a pokol, körül a kiterített éjszaka. A lovas alszik, feje és dereka lóg előre-hátra, dülöng, bólingat; néha fel-felkapja fejét, mint kocsin utazók szokták, mikor nagyot zökken a szekér, s aztán megint szundikál tovább; és az alatt, mintha hozzá volna nőve paripájához, oly bizton ül a nyeregben. Csak a fejével alszik; keze, lába ébren van, két lába a kengyelben, egyik kezében a kantár, másikban a kétcsövű puska.

A holdfénynél sötét arcza még sötétebbé válik; hosszú csigás göndör haja mélyen szemére nyomott kalapja alól köröskörül ziláltan csüng alá, fekete szakálla, bajusza, erős sasorra rávallanak czigány eredetére. Öltönye kopottas kék dolmány, általvető zsinórokkal, a mik össze-vissza vannak gombolva rendetlenül, azon felül egy darabja van átkötve valami szétszakadt báránybőr bundának, melynek hiányzó darabja «valahol» fennakadhatott.

A lovas jóizűen alszik; bizonyosan olyan helyen járt, s olyan sietős utakon, a hol nem volt idő és tanács az alvásra; most aztán, hogy «itthon» érzi magát, a hová nem kísérheti senki, bizton hajtja le fejét — lova nyakára.

S a ló is tudni látszik, hogy gazdája most alszik, mert egyszer se rázkódik meg, hogy a tömérdek maró, szívó bogarat elhajtsa magáról, a mik bőrét meglepték, tudja, hogy azzal fölébresztené gazdáját, pedig most erre nincs szükség.

A mint egy törpe, mocsári füzesen keresztül törtet a paripa, a fűzerdő sötétjében apró tánczoló lángocskák jönnek eléje, egész csapattal, mik fűről-fűre, fáról-fára ugrálnak, a levegőben himbálják magukat, mintha láthatatlan mécsek lángjai volnának, nagyokat szöknek, egymásba olvadnak, megint szétválnak s külön tánczolnak; lángjuk nem vet semmi fényt a sötétben, csak rémképe az a lángnak. Bolygó fény az, korhadt testek villógőze.

A paripa mégis csak meghorkan e libegő éjjeli lángok láttára; pedig bizonyosan sokszor találkozhatott velük, mikor ezen keresztüljárt; ismeri már szokásukat: hogy leskelődnek az élő állatra, hogy futnak utána, ha előlük szalad, hogy repkedik körül, hogy libegnek mellette folyvást,

hogy ugrálnak át feje fölött, hogy iparkodnak félrevezetni az ismert útról.

Ott repkednek már ló és lovas feje körül, mintha égő éji lepkék volnának, egy rászállt a lovas kalapjára s együtt libeg vele, a mint a fejével bólogat.

A paripa tüszkölve fújt a bolygó lángok felé, mire azok szétrepültek előle. Hanem a tüszkölésre a lovas is fölébredt. Szétnézett a fényes manó-kísérők közt, egy éppen a kalapja karimáján libegett akkor, mikor hozzá kapott, nagyot libbent, s a kezére szállt. A lovas sarkantyúba kapta paripáját, hogy hamarább kijussanak innen az ingerkedő koboldok közül. Azok csoportostul repültek utána.

Egy kanyarulatnál a temetői rémfény-csapat kétfelé szakadt; nagyobb része a légáramlással eltért, hanem néhány vigyázó őrszem megmaradt állhatatosan a lovas körül, s majd előtte, majd utána repkedett.

A lovas meghúzta a kantárszárat s halkan léptetve, elkezdte csendesen számlálni a körülte repkedő rémfényeket.

«Egy, kettő, három, négy, öt, hat, hét. — Már a hetedik is itt van? — Pedig még csak tegnap jött a többihez.»

A füzesből kiérve, hideg szellő csapott végig a síkon; az elől minden rémfény visszafutott a sötétbe, s tánczolta kisértettánczát tovább. Ki tudja, minő mulatság ez nekik?

A lovas aludt tovább.

A rejtélyes kazal olyan közel volt már, hogy egyenesen neki lehetett menni. A paripa nem tette azt, hanem félkörben megkerülte a tért, míg egyszer egy kerek tó elé ért, mely a kazaltól elválasztá. Itt a tóparton megállt s fejét elkezdte felhányni, hogy a lovast csendesen fölébreszsze álmából.

Az feltekintett; leszállt a kengyelből, leszedte lováról a nyerget és kantárt, s azzal ráütött tenyerével a hátára.

A paripa erre belegázolt a tóba, mely egyszerre nyakáig ért, s átúszott a tulsó partig.

Miért nem ment a száraz felől? Miért éppen a vizen keresztül?

A lovag az alatt leguggolt a rekettye közé, térdére fektette puskáját, megnézte, rajt vannak-e a kovák a sárkányokon, nem hullott-e ki a por a serpenyőből, s nesztelenül meghúzta magát, a távozó paripa után tekintve.

A paripa előre volt küldve — kémlelőnek.

A mint a partra kiért, farkát magához húzta, sörényét felborzolta, füleit hegyesen fölmereszté; szemei villogtak, orrlyukai kitágultak; lassan, óvakodva lépegetett előre,

hogy zajt ne üssön, fejét lesunyta a földig, mint a szimatoló vadászeb s meg-megállt hallgatózni.

A kazal déli oldalában, mely a falutól el volt fordulva, ott volt a kazalba vágott üreg bejárása: fűzvesszőből fonott ajtó takarta azt be, s az ismét sással volt úgy összetűzködve, hogy a kazal színével egészen összhangzó legyen; még ha közelről nézné is valaki, ne gyaníthasson semmit.

A mint a paripa az ajtó közelébe ért, figyelmesen tekinte oda, sörénye a homlokára vágódott, mint mikor haragos ember homlokát leránczolja, inyét felhúzta fogairól, mintha harapni készülne: a vesszőajtó alján nyilás volt, azon betörtek.

A paripa azt is tudta már, hogy ki a betörő? érezte szagáról. Nőstény farkas telepedett le oda távollétök alatt s ott meg is kölykezett, most szoptat bizonyosan, mert különben ő is észrevette volna a ló közeledtét. A farkaskölykek nyifogása hangzik a kazalból.

A paripa megfogta fogával a sövényajtót s hirtelen kiszakította azt helyéből.

Azzal hátratorpant a mén, mind a négy lábát előre feszítve, fejét magasra felemelve, sörénye repkedett jobbra-balra, mintha a szél lebegtetné.

A kazal odujából pedig előkuszott az ellenség: a sovány, kiéhezett csikasz. Először bámulva meresztémeit, mik zöld fényben villogtak, az álmát zavaróra, s tanakodni látszott magában, hogy édes álmainak folytatása-e ez? a kész pecsenye, mely helyébe jön a véginségre jutott hét gyermek anyjának: kettő-három most is lelógó tőgyein csüngött s engedte anyjától hurczoltatni magát. A vén ordas csak nagyokat ásított, embernél nevetésnek mondanók az ilyen hangot, melyben a káröröm nyilatkozik s csendesen veregette lompos farkával sovány horpaszait.

A mén látta, hogy ellensége nem siet a támadásra. Akkor aztán ő ment hozzá közelebb, fejét lehajtá a földre, úgy lépegetett csendesen előre, odaszagolva ellenfeléhez, s vakmerően farkasszemet nézve vele; mikor aztán az ordas már éppen azon volt, hogy a nyakára ugorjék, akkor hirtelen megfordult, s úgy rúgta fel az állkapczáját a farkasnak, hogy annak az agyara kitörött bele.

Most aztán hörgő üvöltéssel rohant a dühödt fenevad a paripára; az a második rohamnál úgy rugta fel mind a két hátulsó lábával, hogy a toportyán bukfenczet vetett a levegőben. Ez még dühösebbé tette; fogait csattogtatva, véres

tajtékot túró szájjal szökött harmadszor is a ménnek, ezúttal aztán olyan oldalrúgást kapott, hogy az éles patkó hosszú sebet hasított a szügyén, s ez nem volt még elég; a paripa, míg a földről fel sem szedte magát, még egyet rúgott rajta, s azzal egyik első lábát összezúzta.

A farkas ezzel feladta a harczot.

Meggyalázva, foga, lába törötten elbaktatott a csatatérről s nem sokára a kazal tetején jelent meg. A gyáva! A győztes ellenség elől oda menekült, a hova az nem követheté.

A paripa viháncolva nyargalta körül a kazlat: le akarta csalni ellenfelét. Az csak ült a kazal tetején; tört lábát, hasított oldalát, agyara helyét nyalogatva.

Egyszerre megállt az állatok legbüszkébbike, a mén, kevélyebb tekintettel, mint a minőre ember képes. Mintha mondta volna: «nem jössz?»

Azzal hirtelen felkapott a fogával egyet a farkaskölykek közül, mik világtalan szemeikkel elé ténferegtek az oduból, anyjuk után nyivácskolva, megrázta azt kegyetlenül a levegőben s azzal lecsapta a földre, hogy annak egyszerre vége lett.

Az anyafarkas fájdalmas dühvel üvöltött a kazal tetején.

A mén újra felkapott egyet a kölykek közül s a levegőbe hajította.

Mikor a harmadikat is felkapta nyakánál fogva, az ordas elkeseredett dühvel ugrott le rá a kazal tetejéről s végső erejével oly szökést tett, hogy körmével elérte a paripa nyakát, de zúzott lába nem fogott már, odarogyott le alája; a diadalmas ellenfél aztán ott agyontaposta, elébb a vénet, azután a kölykeket mind.

Azzal büszkén fölnyerített, még egyszer hánykódva, ficzánkodva körülnyargalta a kazlat, s azután szép csendesen megint visszaúszott oda, a hol gazdáját elhagyta.

— Nos, Fárao, nincs semmi baj? szólt a lovas, megcsókolva lova fejét, mit az szinte viszonozni látszott.

A mén ismerős röhögéssel felelt a kérdésre s fejét odadörzsölte gazdája csipejéhez.

A lovas azzal csomóba kötött nyerget, kantárt, úgy kapott fel a ló hátára szőrén, szerszámtalanul, a paripa vígan kaptatott át vele a megjárt helyre, s a kazal oduja előtt megállt, ott gazdája leszökött a hátáról; a paripa aztán hanyatt vágta magát s meghengergőzött a fűben, ihogva, röhögve, azután felugrott, megrázta a bőrét, s neki állt jóizűen legelészni a kövér süppedő fűben.

A czigányt meg sem lepték a megelőzött harcz véres tanujelei. Sokszor találhatott már ő legelésző lova nyomában agyontiport farkast.

— E bizony jó lesz bundának. Úgy is elszakadt már a régi.

Itt valami jutott eszébe.

— Ez nőstény volt; akkor a hímnek is itt kell lenni valahol — biztos helyen.

A kazal köröskörül volt véve farkas-vermekkel, kettős sorban, még pedig úgy, hogy a két külső közt maradt hézagnak megfelelt a belső farkas-verem; a mi a kettő közt véletlenül átjött, beleesett a harmadikba, az egész furfangos védmű felül be volt takarva vékony rőzsével és náddal, a mit időjártával belepett a moha, úgy, hogy az embert is képes lett volna megcsalni.

Tehát ezért nem vágott a paripa egyenesen a kazalnak. Erődített vármű volt ez, s az a tó előtte, az volt egyedüli bejárat e várba: az volt a kapu.

A nőstényfarkas is bizonyosan a vizen keresztül jutott ide; a hímje nem volt oly okos, s megfogta magát egyik veremben.

A czigány mindjárt észrevette, hogy egy verem be van szakadva, s a mint letekintett a mélységbe, két villogó veres szem tudatá vele, hogy a kit keres, az itt van.

— No, itt jó helyen vagy, pajtás; majd reggel eljövök érted, s elkérem a bőrödet, ha ideadod. Ha adod, adod, ha nem adod, veszem. Ez a rend a világon. Nekem nincs, neked van; nekem kell, neked is kell; de én vagyok az erősebb. Egyikünknek meg kell dögleni a másikért; légy az te.

Még azután ráért, hogy a nőstény farkasról hevenyében lerántsa a bőrt, mert ha meghül, nehezebb a munka. A lefejtett bundát kifeszíté karókra s kitámasztá száradni a holdvilágra; a hullákat elhurczolta a kazal végeig s ott elásta; azután kicsiholt, tüzet rakott nádkévékből, elővette zsíros tarisznyájából a hetednapos kenyeret, avas szalonnát és evett.

A mint a lobogó tűz így odavilágított az arczába, semmivel sem volt az szelidebb annál a fenevadnál, a ki oduját az imént bitorolta.

Egy okos, bátor, ravasz és elszánt — állat arcza volt az.

«Vagy te eszel meg engem, vagy én eszlek meg téged.» Ez a jelszó. «Neked van, nekem nincs, nekem kell, neked nem; — ha adod, adod, ha nem adod, elveszem.»

Minden harapásnál, a mit fényes fehér fogaival a kenyéren, szalonnán ejtett, ez látszott meg arczán, ezt mondták összecsattogó fogai, felfaló szemei.

Az a szalonna, kenyér, az bizonyosan került valamibe; ha nem is pénzbe.

Pénzbe? Hogy vásároljon a czigány pénzért? Hisz a mint azt a fényes tallért kioldaná iszákjából, mindjárt azt kérdenék tőle, hol vette? a mint egyet előmutatna azok közül a piros szemű bankók közül, mindjárt megfognák, megkötöznék: kit ölt meg érte?

Pedig tallér és bankjegy van elég.

Kiszedi bőrszeredásából marokkal s szétteríti maga körül a füvön.

Fényes ezüst, aranypénzek csillognak körülötte a tűz fényében. Elnézegeti azokat a furcsa jegyeket a császár bankóin, s úgy töprenkedik magában, hogy nem tudja kitalálni, vajjon melyik mennyit érhet.

Azután összesöpri megint marokkal valamennyit egy halomra, csigahéjjal, nádmaggal vegyest.

Bemegy a kazal odujába s kihúz a széna belsejéből egy nagy kormos rézfazekat. Az félig van már penészes, zöldrozsdás pénzneművel; — a többit is hozzá méri két tele marokkal. Azután megemeli az üstöt: mennyivel lett megint nehezebb?

Meg van elégedve a munkával?

A kincset újra eldugja a kazal mélyébe: maga sem tudja, mennyi lehet az?

És azután újra neki áll a hetednapos kenyérnek, az avas szalonnának, elfogyasztja az utolsó morzsáig. Tán itt már kész lakoma vár rá holnap. Vagy tán ahhoz van szokva, hogy csak minden harmadnap falatozzék?

S azután végig nyujtózik a gyepen, oda szólítja Fáraót.

— Gyere ide, legelészsz a fejem körül, hadd hallom, hogy ropogtatod a füvet.

És csendesen elalszik mellette, mint a kinek ágya a legpuhább s lelkiismerete a legnyugodtabb.

DEZSŐ NAPLÓJA.

VI. KORÁN ÉRŐ GYÜMÖLCSÖK.

Eleinte minden vasárnap meghíttak nagyságos urambátyámhoz ebédre; később hivatlanul is eljártam hozzájuk. A mint az iskolából szabadultam, siettem oda.

Ráfogtam magamra, hogy a bátyámat látogatni járok.

Abban is találtam mentséget, hogy a művészetben szükséges előmenetelt tennem, s az minden esetre igen czélszerű beosztása az időnek és nagyon jó előcsarnoka a művészetnek, ha én délután öt órától nyolczig Melanie zongorázása mellett keringő és franczia-négyes dallamokat hegedülök, a mihez aztán a társaság többi része tánczol.

Mert Bálnokházyéknál majd mindennap volt társaság. Igen változékony arczú társaság, alig tartottam meg emlékemben, kik és mik voltak? Jókedvű fiatal emberek és hölgyek, a kik szerettek mulatni. Ott mindennap táncz volt.

Néha aztán még az a szerencse is kijutott részemre, hogy valaki felváltotta Melaniet a zongoránál, s akkor aztán neki is lehetett egyet tánczolni — velem.

Soha sem láttam szebben tánczolni, mint ő tudott. Csak úgy libegett a föld felett, s a walzert annyi kellemmel tudta lejteni, a hogy sem előtte, sem utána senki. Nekem ez volt a kedvencz tánczom. Ekkor kizárólagosan én voltam mellette; még csak nem is tekinthettünk máshova, mint egymás szemébe. A franczia négyest nem szerettem annyira; ott minduntalan másnak meg másnak nyujtja az ember a kezét, tánczosnét cserél, s mi közöm nekem ezekhez a többi kisasszonyokhoz.

Azt hittem, Melanie húgom szintén nagyon örül annak, a minek én örülök.

Ha pedig, nagy ritkaságból, egy-egy nap nem volt semmi társaság az udvari tanácsoséknál, azért mégis táncznak kellett lenni. Két tánczosné, két tánczos mindig kitelt a háztól. A szép udvari tanácsosné és Fräulein Matild, a nevelőnő; azután meg Loránd és Gyáli Pepi.

Ez a Gyáli Pepi bécsi udvari ágens fia volt, kinek atyja igen jó barátja volt Bálnokházynak; anyja valaha a bécsi operaszínháznál volt balettánczosné, a mit én csak később tudtam meg.

Ez a Pepi igen szép fiú volt «en miniature», a bátyámmal

járt egy osztályba, első évi jogász volt, hanem azért nálamnál nem volt magasabb. Minden arczvonása finom és gyermeteg, szája picziny, mint egy kis leányé ; — soha életemben ennél a szép szájnál mosdatlanabb rágalmazót nem ismertem.

Mennyire irígyeltem én e kicsiny ember ügyes társalgását, merész élczeit, szabad taglejtését, azt az otthoniasságot, azt az elbizakodást. a mivel nők körül tudott forgolódni ; én csupa szeglet voltam, az csupa kigyóvonal, akármihez nyúlt, az ügyesen volt téve, akárhol állt meg, az plasticai szépség volt.

Éreztem magamban, hogy ilyennek kell lenni az embernek az életben, hogy boldog legyen.

Csak azt nem szerettem benne, hogy Melanienak is bókokat mondott. Ezt már elhagyhatta volna.

Hiszen vehette észre, hogy én hányadán vagyok vele?

Szokása volt neki, hogy a franczia négyesben, mikor a solot tánczoló férfias rész az otthon hagyott nőnemű társhoz visszakerül, ő megelőzzön engem s a körfordulót Melanieval ő tegye meg. Ezt ő igen jó tréfának tartotta, s én egy párszor elnéztem neki. Hanem egyszer, mikor ugyanezt akarta tenni, megfogtam a karját, s ellódítottam onnan ; én csak syntaxista voltam, ő pedig első évi jogász, hanem azért mégis ellódítottam.

Ezzel a hős tettemmel nemcsak magam, de Melanie húgom is meg volt elégedve. Ez este egész kilencz óráig tánczoltunk ; én mindig Melanieval, Loránd mindig a tanácsosnéval.

Mikor a társaság eloszlott, még lementünk együtt Loránd szobájába a fölszintre, Pepi is velünk jött.

Azt gondoltam, hogy itt most verekedést kezd velem. Megverem!

Nem azt tette, hanem kinevetett.

— Képzeld, szólt végigvetve magát Loránd ágyán, ez a fiú féltékeny rám!

Bátyám is nevetett.

Nevetni való is az : egy gyerek, a ki féltékeny egy másik gyerek miatt.

Én pedig nemcsak féltékeny voltam, hanem egyúttal lovagias is. Úgy hiszem, olvastam már valami regényben, hogy hasonló gúnyolódásokra így szokás felelni :

— Uram, megtiltom önnek azon hölgy nevét gúnyolódva szájára venni.

Ezen aztán még nagyobbat nevettek.

— Úgy segéljen, kedves fiú ez a Dezső, szólt Pepi. Meg-

lásd Loránd, ezzel még sok bajod fog lenni. Ha ez pipázni megtanul, egész Othello lesz belőle.

Ez a czélzás elevenemre talált. Én még nem élveztem azt a nemes ambróziát, melytől egész emberré lesz az ember; tudják azt igen sokan, hogy a pipaszár az, mi a gyermekkor és férfikor között az elválasztó vonal. A ki már azt az agyarába foghatta, az férfi. E miatt már engemet sokat csúfoltak. Purifikálnom kellett magamat.

A bátyám asztalán állt a dohányos doboz, tele török dohánynyal; én minden válasz helyett odamentem, megtöltöttem egy csibukot, meggyujtottam s elkezdtem azt színi.

— No no, gyerek, az erős lesz! gúnyolódék Pepi; vedd el tőle Loránd, nézd, hogy halaványul; most mindjárt elszédül tőle.

Én pedig csak azért is szíttam, a füst elkábított, leette nyelvemről a bőrt, de azért ki nem adtam a fogam közül a csibukot, míg fenékig ki nem égett a dohány.

Ez volt első és utolsó dohányzásom.

— Legalább igyál rá egy pohár vizet, mondá Loránd.

— Nem kell.

— Eredj hát haza, mert sötét lesz.

— Nem félek az utczán.

Pedig úgy éreztem magamat, mint a ki egy kissé részeg.

— Van-e még étvágyad? kérdezé Pepi csufondárosan.

— Éppen elég arra, hogy egy ilyen mézeskalács-huszárt, mint te vagy, megegyem.

Loránd féktelenül felkaczagott erre a szavamra.

— Mézeskalács-huszár! Ettől ugyan kikaptad.

Én egészen fölmelegedtem arra a büszkeségre, hogy a bátyámat meg tudtam nevettetni.

Pepi pedig ellenkezőleg, — most már komoly lett.

— Ejh, öreg! (Mikor komolyan szólt hozzám, akkor az volt a czímem, hogy «öreg», máskor «gyerek».) Sohase félj «te» én tőlem; ha még Loránd volna rám féltékeny! Nekünk az kell, a mi kész. Nem a te kis leányodnak udvarlunk mi, hanem az anyjának. Ha a vén parókás udvari tanácsos, a festett bajuszával, nem féltékeny ránk, te ne légy az.

Én azt vártam, hogy e gyalázatos rágalomért Loránd legalább is arra a szép szájára fog ütni.

A helyett Loránd csak úgy féldörmögve mondta neki:

— Ugyan! A gyerek előtt . . .

Pepi nem hagyta magát rendre utasíttatni.

— Bizony, Dezső pajtás, neked is azt mondom én, hogy

sokkal háladatosabb szereped lesz Melanie körül, ha majd elébb férjhez megy valakihez máshoz.

Most már aztán igazán hazamentem.

Egészen idegen volt ez a cynismus az én lelkem előtt.

Nemcsak a gyomrom, de az egész lelkem föl volt háborodva.

Hogy tudtam volna annak a gondolatnak végtelen súlyát megmérni, hogy Loránd egy nőnek udvaroljon, a kinek férje van? Ezt nem láthatta abban a körben, a hol mi nevelkedtünk, soha. Egész városunkban, mint százados botrányt, emlegettek hasonló esetet talán, csak titokban suttogva felőle, hogy szűz lelkek meg ne hallják; — nem is maradhatott volna az meg utczáinkon, se a férfi, se a nő; hiszen senki sem szólt volna többet hozzájuk.

És Loránd olyan zavarba jött, mikor ezt szemébe mondták előttem! Nem tiltakozott, nem haragudott érte. Oh be végtelenül fájt nekem ez a gondolat!

Nagy szédelegve haza találtam. Az utczaajtó már zárva volt; a pékbolt ajtajára kellett kerülnöm. Lassan akartam benyitni, hogy a csengetyű el ne árulja jöttömet, de Fromm papa az ajtóban várt.

Nagyon haragos volt. Elállta utamat.

— Discipulus negligens! Tudod-e, hogy quota hora? Decem! Mindennap kilencz óra utánig kinn csavarogni, hoc non pergit. — Scio, scio, hogy mit akarsz mondani. A consiliáriuséknál voltál. Az nekem unum et idem. Nekem itthon tartozol lenni és leczkédet tanulni. A «másik asinus» már dél óta büfflál odabenn, annyi a leczkéje, te meg bele sem néztél; még nagyobb asinus akarsz lenni, mint az? Most semel propter semper megmondom, hogy a carneválnak finis! Nekem tánczolni többet ne járj; mert ha még egyszer kimaradsz, majd ego tibi musicabo! Most pergas. Dixi!

Az öreg Márton e megérdemlett leczkézés alatt helybenhagyólag mozgatta előre-hátra a bóbitáját, s azután a gyertyával utánam jött, hogy a sötét folyosón szobám ajtajáig világítson, s utánam énekelte ezt a tréfás verset:

«Hab i ti nidgszagt,
Komm um halber Acht?
Und du kumszt mir jetzt um halbe nájni:
Jetzt ist der Vater z'haus, kannst nimmer ájni!»

S még utánam kiáltott: «prosit, Herr Vicekspan!»

Nem volt kedvem haragudni rá. Sokkal nyomorultabbnak éreztem magamat, mint hogy ma valakivel összeveszszek.

Henrik csakugyan ott büfflált az asztal mellett s hogy régóta tehette, bizonyítá a csonkig leégett gyertya.

— Servus Dezső, monda jószívűleg. Ugyan későn jössz, pedig iszonyú sok «labor» vár holnapra. Én már elvégeztem a magamét ; aztán, hogy nem jöttél, azt gondoltam, majd el fogsz késni a tanulással, s az írásbeli labort megírtam helyetted. Nézd át, hogy jól van-e?

Meg voltam alázva.

Az a nehéz fejű fiú, a kire én oly magas lóról szoktam lenézni, a kinek játszva készítém el munkáját, melyen ő fejtörve nem bírt végig hatolni, most helyettem végzi azt el, a mit én elmulasztottam. Mi lett belőlem?

— Pedig valami kedves meglepetéssel is vártalak, szólt Henrik, fiókjából valamit kivéve, a mit előlem elrejtett a markába. Nos, találd ki, mi ez?

— Bánom is én, akármi.

Nagyon rossz kedvem volt, fejem az ágynak húzott.

— Már ugyan hogy ne bánnád? Fanny írt hazulról levelet. Neked is írt benne magyarul, édes anyádról ír benne.

E szóra egyszerre magamhoz tértem kábulatomból.

— Mutasd. Add ide ; hadd olvasom.

— No, ugy-e, hogy mégis csak örülsz neki?

Én elragadtam tőle a levelet.

Elől szüleinek írt Fanny németül, a levél tulsó lapján nekem magyarul. Már olyan előmenetelt tett.

Azt írta, hogy sokat emlegetnek otthon, és én olyan rossz vagyok, hogy nem írok anyámnak levelet, pedig ő most is beteg, s csak az az egy öröme, hogy rólam beszélhet. Valahányszor Fannynak szülői, testvére levelet írnak, ő azt szokta tenni, hogy néhány sort beleír a felbontott levélbe az én nevemben s azt odaviszi a kedves jó mamának s elolvassa neki, mintha én írtam volna ; hogy örülnek neki! Nem ismerik még német írásomat, könnyen elhiszik, hogy az enyim. De legyek már egyszer olyan jó, hogy írjak magam is, mert majd egyszer rájönnek a kegyes csalásra, s mind a kettőnkre megharagusznak érte.

Oh! majd a szívem szakadt meg!

Leborultam az elolvasott levélre és zokogtam keservesen, mint még soha életemben.

Oh én kedves, egyetlen anyám! te szent, te martyr! ki annyit szenvedsz, annyit sírsz, annyit aggódol miattam, míg én olyan helyeken járok, a hol a nőket, az anyákat kigúnyolják! Megbocsátasz-e valaha nekem?

Hogy kisírhattam magamat, egészen megkönnyebbült a fejem. Henrik fölemelt a földről, mert ott feküdtem a földön.

— Add nekem ezt a levelet, rebegém ; és megcsókoltam érte, mikor ide adta.

Sok nagy historiai okmányt széttépett azóta az idő : de ez a levél még most is megvan nálam.

— Most már nem fekszem le. Fennmaradok reggelig és elvégzem, a mit mulasztottam. Köszönöm, a mit helyettem írtál, de nem fogadom el, majd megírom magam. Megtanulok mindent, a miben elmaradtam.

— Jó volna, Dezső pajtás, de látod, a gyertyánk leégett ; nagymama pedig már alszik, nem kérhetünk tőle másik szálat. Hanem tudod mit, ha csakugyan fenn akarsz maradni, eredj le a műhelybe, ott egész éjjel dolgoznak, mert holnap szombat van : vidd oda a tintát, papirost, könyvet ; ott írhatsz és tanulhatsz.

Úgy tettem. Kimentem az udvarra ; a kútnál megmostam a fejemet ; azután fogtam könyveimet, írásomat, lementem a pékműhelybe, megkértem Mártont, hogy engedjen ott a lámpánál írnom és tanulnom. Márton egész éjjel bosszantott gúnyos ötleteivel, a péklegények taszigáltak, el-elhajtottak a helyemből ; dalolták a «dagasztószék» nótáját és egyéb utczavágó dalokat s én ennyi bosszantás, taszigálás és nótálás mellett reggelig írtam és tanultam. El is készültem mindennel.

Ez az éj, nagyon jól tudom, egyik forduló pontja volt életemnek.

Két nap mulva vasárnap volt ; Pepivel találkoztam az utczán.

— No öreg. Eljössz ma a kis Melaniehoz? Nagy tánczpróba lesz.

— Nem mehetek. Sok tanulni valóm van.

Pepi nagyot nevetett. «Jól van, öreg.»

Nevetése még csak nem is fájt.

— De hát azután, ha megtanultad az egész világot, csak eljössz?

— Nem. Mert akkor meg anyámnak irok levelet.

Valami jó szelleme megsúghatta ennek az embernek, hogy e szónál el ne nevesse magát, mert olyan pofoncsapást még nem anticipáltak neki jövendő bűneiért, mint a milyet én szántam neki, azért, hogy én csak syntaxista voltam, ő pedig első évi jogász.

VII. A TILTOTT IRATOK.

Egy este Loránd jött el hozzám, s egy csomag apróbetűs írást tett elém, e szókkal:

— Ezt itt másold le holnap reggelig szép tisztán, az eredetit ne mutasd senkinek, s ha készen vagy vele, a másolattal együtt zárd el ládádba, míg érte jövök.

Rögtön neki ültem és föl sem keltem mellőle, míg le nem írtam. Lehetett az egy sűrűn irott ív.

Másnap reggel eljött érte Loránd, átolvasta, azt mondta: jól van, s adott két huszast.

— Mit akarsz?

— Csak vedd el, monda ő. Nem én adom, valaki más; nem is ajándék, hanem szerződött díj. Tisztességes munkáért tisztességes fizetés. Minden ívért, a mit lemásolsz, kapsz két huszast. Nemcsak magad teszed, sokan benne vannak iskolatársaid közül.

Most már örültem a két huszasnak.

A milyen nyomasztó volt rám nézve mindig, ha valaki ajándékot akart adni, az erre egyedül jogosult szülőimet kivéve, épp oly jól esett az első keresmény birtoka.

Az a tudat, hogy képes vagyok már valamit megérdemelni, hogy van már olyan gyümölcs az élet fáján, a mit én elérek és magam leszakíthatok.

Elfogadtam a munkát és ajánlatot.

Azontúl Loránd minden másodnap este hét órakor pontban eljött hozzám, átadta a lemásolandó iratot, melyben saját kéziratára ismertem, s másnap reggel eljött a másolatért.

Éjszaka írtam, mikor már Henrik aludt; de ha ébren lett volna is, nem tudhatta volna meg, mit írok, mert magyarul volt.

S mik voltak e titokban írt, rejtve szaporított iratok? Az országgyűlési napló.

1836 volt az év. Az országgyűlésen tartott beszédeket még akkor nem lehetett nyomtatásban olvasni; előleges censura volt s az egy pár tengődő hazai hirlap Zummalacarregui viselt dolgaival táplálta olvasó-közönségét.

A közönség aztán segített magán.

Minthogy még a gyorsírászat nem volt nálunk ismeretes, négy-öt gyorskezű fiatal ember elfoglalt egy padot az országgyűlési karzaton, s akkori műszó szerint «rápiálta» a hallott beszédeket. Gyűlés végével összetették ragadományaikat; az egyikben megvolt az, a mi a másikból kimaradt, így ki-

egészítették a beszédeket ; akkor maguk leírták azt négyszer, azután mindegyik külön gondoskodott róla, hogy saját példányát leírassa még negyvenszer. Az ilyen írott országgyűlési naplókat az akkor összegyűlt honatyák tartották — s tán még most is tartogatják.

A mai kor embere, a ki a boldog mult idők után sóhajtoz, nem fogja azt érteni, minő veszélyes vállalat volt «nemesi szabadságunk dicső korszakában» az a merénylete néhány ifjú embernek, hogy az országgyűlési beszédeket kézirat alakban megismertesse a közönséggel.

Rám újjáalakító hatásuk volt ez iratoknak.

Egészen új világ nyilt meg előttem ; új fogalmak, új ösztönök támadtak bennem.

Annak a világnak, a mi előttem megnyilt, az volt a neve, hogy «haza».

Csodálatos azt hallgatni, hogy mit beszél a haza?

Eddig fogalmam sem volt felőle, most mindennap azza töltöttem éjszakáimat ; — a sorok, miket éjjelenkint leírtam, éppen úgy lettek felírva azokra a fehér lapokra, a mik egy gyermek lelkében üresen vannak hagyva. S nemcsak magam voltam így.

Még most is mélyen emlékembe van vésve az a gerjesztő hatás, mely ez írott lapok által az akkori ifjúság szellemét átalakítá.

Az országgyűlési ifjúságot nem lehete tivornyákon látni, a helyett komoly arczokkal, komoly tárgyakról vitatkoztak s ez ragadt a nagyobbakról a kisebbekre ; a laptázó helyekről elszoktunk, társulatokat alakítottunk, a hol parlamenti rend szerint vitattuk meg a nap eseményeit, írtunk verseket, azokat megbíráltuk, s törtünk pálczát az ingadozó hazafiak fölött ; szavaltunk napvilágnemlátta költeményeket, eljártunk éljenezni a fáklyás-zenékre s viseltünk gyászt kalapjaink mellett a többi fiatalsággal, mikor Kölcsey azt mondta, hogy ideje van a gyásznak.

Egy hónap mulva már nem álmodoztam arról, hogy valaha udvari tanácsos lesz belőlem ; — s akkor nem is tudom, hogy fogom Melanie húgomat megközelíthetni?

Egyszer aztán az iskolai hatóságok rájöttek arra, hogy az országgyűlési szónoklatokat hol nyomtatják? Maga az iskolai fiatalság a százkezű typographia.

A veszély messze el volt már harapózva : íme le a tizenkétéves gyermekig elszivárgott már az, a mi rendes útján nem folyhatott le ; a gyermekek kezei pótolták a sajtót.

Nagy volt az ijedelem.

Néhánynak az írására ráismertek, azok között voltam én magam is.

Az iskolai törvényszék elé lettünk idézve.

Már én akkor annyira voltam, hogy meg sem tudtam ijedni. A nagyobbakat nagyobb dolgokkal ijesztik, s azok még sem hagyták el helyeiket; rosszabb én sem fogok lenni.

Mind azt gyermekészszel is képes voltam felfogni: ránk, kik egyszerűen lemásoltuk pénzért, a mit elénk adtak, nem nagy bűnhödés hárulhatott. Talán nem is értettük, mi lehet az előttünk fekvő iratokban? csak raktunk betűt betű után; de a veszély neheze azokat fenyegeté, kik ez iratokat elénk tették.

Huszonketten voltunk idézve a lyceum növendékei közül.

Azon a napon fegyveres katonaság zárta el a tanodához vezető utczákat, mert az a híre járt, hogy az országgyűlési fiatalság ki akarja szabadítani, a kiket netalán el fognak ítélni.

Ezen a napon nem is volt felolvasás. Csupán a vádlottak és bírák voltak jelen az iskolaépületben.

Különös, hogy én még akkor sem féltem, mikor a pedellus őrizete alatt az iskolai törvényszék előszobájában kellett várakoznom. Pedig jól fel tudtam fogni, hogy mi fenyeget? Vagy engem, vagy Lorándot ki fognak tiltani az iskolából.

Ez eszme rettenetes volt előttem valaha.

Hallottam rémes történeteket iskolából kicsapott diákokról. Hogy húzták meg olyankor a repedt harangot, mely egyedül arra a czélra szolgált, hogy mikor azt kongatják, tudja meg az egész város, most egy kicsapott diákot kísérnek ki társai a városból, penitencziás énekszóval. Hogy lett azután abból teljes életére csavargó, peregrinus, kit semmi iskola be nem fogad, ki szülői házába visszatérni nem mer.

Most vállat vontam rá, ha eszembe jutott.

Máskor a legkisebb dorgálás levert, kétségbeejtett; most — el voltam szánva, nem kérni kegyelmet.

Az előszobában várva, találkoztam egyenkint a tanárokkal, a mint a tanácsterembe szállingóztak. Illedelmesen üdvözöltem őket. Némelyik rám se nézett. Mikor Schmuck úr ment keresztül, az meglátott, nagy nyájasan odajött hozzám, megczirógatta az orczámat.

— Ej, ej no, kis fiam, hát te is ide jutottál. No ne félj semmit: csak én rám nézz mindig. Én minden kitelhetőt el fogok érted követni, a hogy megígértem kedves jó nagy-

mamádnak. Oh az áldott jó nagymama, ha tudná, hogy minő helyzetben vagy, hogy megsiratna. No, no, de ne sírj ; ne félj semmit. Én úgy fogok veled bánni, mintha atyád volnék, csak én rám nézz mindig.

Szerettem, hogy elment. Bosszús voltam érte, hogy el akart érzékenyíteni. Nekem ma erősnek kell lennem.

A director is észrevett, a mint végig ment a szobán. Rám kiáltott nyers hangon :

— No, te híres hegedűs ; aztán majd most megmutasd, hogy milyen czigány vagy?

Ez jobban esett.

Nem leszek czigány!

A vizsgálat megkezdődött ; társaimat, kiket nagyobbrészt nem is ismertem, mert felsőbb osztályok hallgatói voltak, egyenkint szólongatták be a törvényterembe, s egyenkint eregették őket ismét vissza, de már akkor mindegyiket a pedellus vezette más szobába, nehogy a kinnlevőknek elmondhassák, miket kérdeztek tőlök, s miket vallottak ők odabenn?

Nekem elég időm volt a kijövők arczait tanulmányoznom. Mindenik szokatlanul fel volt hevülve s azt a benyomást hozta ki magával, a mit odabenn felvett.

Egyik daczos volt, másik csüggeteg. Némelyik keserűen nevetett, másik nem merte szemeit társaihoz felemelni. És valamennyin volt valami ideges izgatottság, a mi oly kirívóvá tette arczát a kinn ácsorgó fagyos képek között.

Hogy Lorándot nem láttam a vádlottak között, az nagyon megvigasztalt. A titkos iratok egyik fő indítóját nem ismerik.

Hanem azután, hogy engemet utóljára hagytak, arra a gondolatra hozott, hogy mégis nyomon vannak : a leírók egymás után vallottak, ki kitől kapta a lemásolandót? a láncz utolsó szeme én vagyok, s mögöttem áll azután Loránd.

Hanem a láncz itt ketté fog szakadni, s én utánam nem találnak rá Lorándra.

Erre az egyre voltam készen.

Végre, hosszú várakozás után, rám is került a sor.

Oly fásult voltam, mintha én már mind ezen egyszer keresztülestem volna.

Nem jutott eszembe sem anyám, sem nagyanyám, csak az az egy, hogy nekem Lorándot kell testemmel, lelkemmel fedeznem ; s akkor úgy éreztem, hogy testem, lelkem kőből van. Tessék ráütni.

— Desiderius Áronffy! szólt a director ; mondsza, kinek az írása ez?

— Az enyim, feleltem rá nyugodtan.

— No, azt szeretem, hogy mindjárt bevallottad, nem kellett még a kézirataiddal utánad bizonyítgatni, meghazudtolgatni, mint a többieknél. — Miért írtad ezt?

— Pénzért.

Egyik tanárbíró elnevette magát, a másik bosszúsan csapott öklével az asztalra, egy harmadik tollat faragott; Schmuck úr édeskés mosolylyal ült székében s kezeit összetéve, a két hüvelykujjával malmot játszott.

— Nem látszottál érteni a kérdést, fiam; szólt a director nyers, száraz hangon. Nem azt akartam megtudni, hogy mennyiért írtad ezt a firkát, hanem, hogy mi oknál fogva?

— Jól értettem és úgy feleltem. Lemásolni való iratokat adtak elém, megfizettek érte; én elfogadtam az ajánlatot, mert tisztességes kereset volt.

— Nem tudtad, hogy ezek tilalmas iratok?

— Nem tudhattam, hogy azt leírni tiltott dolog, a mit a nádor és a királyi személynök jelenlétében az egész közönség hallatára elmondani szabad volt.

E válaszomra egyike a fiatalabb tanároknak olyan hangot hallatott, mely nagyon hasonlít az elfojtott nevetéshez. Az igazgató szigorúan nézett rá, tekintetével leszidva a rokonszenvű nyilatkozót, azután mérgesen rám rivallt:

— Ne okoskodjál!

Ezzel aztán azt nyerte, hogy még jobban a szeme közé néztem, s most már elszántam magamat, hogy ha négylovas szekérrel hajtat is nekem, nem térek ki neki. Ki előtt remegve álltam, mikor a hegedülésért megszidott, most, mikor igazi baj volt a fejemen, nem sütöttem le a szememet előtte.

— Arra felelj, hogy ki adta a kezedbe azt az írást, a miről ezt lemásoltad?

Összeszorítottam a fogamat. Nem fogok felelni; ketté vághat, de akkor se találja meg bennem, a kit keres.

— Nos, fogsz-e kérdésemre felelni?

Hát hiszen mi lett volna könnyebb, mint elmesélnem, hogy egy úr járt oda, a kit nem ismerek, térdig érő szakálla volt, pápaszemet viselt és zöld köpönyeget; keressenek aztán ilyen embert, ha találnak; — de akkor — nem nézhettem volna többé a kérdező szemébe.

Nem! Nem fogok hazudni. De nem is árulkodom.

— Felelsz-e? kiálta rám harmadszor is az igazgató.

— Nem felelhetek.

— No, ez szép szó! Nem ismered tán azt az embert?

— Ismerem; de nem árulom el.

Azt hittem, hogy a director e szónál nem fog kevesebbet tenni, mint felkapja a kalamárist, s úgy vágja a fejemhez, hogy csupa szerecseny leszek tőle.

Nem azt tette: a burnót-szelenczéjéhez nyúlt; nagyot szippantott belőle s félre nézett a mellette ülő Schmuck úrra, mintha azt mondaná: «ezt vártam tőle».

Erre Schmuck úr abbahagyta a malomjátszást s nyájas orczával fordult felém, kenetteljes hangon intézve hozzám jóakaratú mondatait:

— Kedves Dezidér; ne légy megrémülve oktalanul. Ne gondold azt, hogy akár reád, akár arra, kitől az iratot kaptad, valami szigorú büntetés vár. Tévedés volt az igaz, de nem bűn, a mit elkövettetek, s bűnné fogna válni csak az által, ha daczosan eltagadnátok belőle valamit. Hidd el, hogy én mindent elkövetek, hogy semmi baj ne érjen benneteket, de arra nézve szükséges, hogy te is szeliden felelj kérdéseinkre.

Ez a biztató szó szinte eltántorított. Olyan édesdeden volt mondva, hogy szinte hinni kezdtem benne.

Azonban a director hirtelen közbevágott:

— Sőt ellenkezőleg! Kénytelen vagyok tisztelt tanár úrnak ellentmondani és tagadni azt, a mit e bűnös ifjak védelmére felhozott. Súlyos és nagy hatású a vétek, melyet elkövettek, s azoknak főokozói a törvény teljes szigorával fognak sujtatni!

A harag, a kérlelhetlen szigor hangján voltak e szavak mondva; de nálam egyszerre világosság támadt: ez a szigorú ember az, a ki minket ki akar segíteni a partra, s amaz a biztató, nyájas paterfamilias éppen, a ki el akar meríteni.

Schmuck úr folytatta a malmot.

A director aztán újra hozzám fordult.

— Miért nem akarod megnevezni, a ki ez iratokat rád bízta lemásolás végett?

Csak ez az egy válaszom lehetett:

— Mikor ez iratokat lemásoltam, nem tudhattam, hogy tiltott munkát végzek. Már most tudtomra van adva, hogy az súlyos vétség volt. Még most sem értem, miért? de úgy kell hinnem. Azért nem fogom megnevezni a leiratás megbízóját, mert sokkal könnyebb nekem bűnhödnöm, ki nem tudtam a czélt, mint annak, a ki azt ismerte.

— De gondold meg édes fiam, minő veszélyt vállalsz el saját fejedre, szólalt fel kegyes hangon Schmuck úr; gondold meg, hogy megátalkodásoddal bűnrészessé teszed magadat abban, a miben eddig ártatlan voltál.

— Tanár úr! mondék, felé fordulva; nem ön maga tanította-e meg engem Mucius Scævola hőstörténetére, nem ön maga tanítá-e szavalnom a «Romanus sum civis»-t? Tessék velem tenni akármit, én nem árulkodom; s ha volt bátorsága a rómainak elmondani, el merem mondani én is: «longus post me ordo idem petentium decus!»

— Takarodjál innen! rivallt rám az igazgató; a pedellus azután elvezetett.

Két óra után tudtomra adták, hogy haza mehetek; fel vagyok mentve. Éppen az a kegyetlen haragos igazgató tette ki magát legjobban a mellett, hogy fölmentsenek bennünket. Egy pár primánust, a ki nagyon vastag hazugságokkal mulattatta az iskolai törvényszéket, néhány napi carcerre büntettek. Ez volt az egész.

Én azt hittem, hogy most ezzel vége van a tréfának.

A mint szabadulhattam, siettem Lorándhoz.

Büszke voltam abban az öntudatban, hogy ezúttal bátyámat nekem sikerült megmentenem.

VIII A KEZDETNEK A VÉGE.

Ő nagysága, a szép Bálnokházyné, éppen papagályával játszék, midőn ő nagysága, az udvari tanácsos úr belépett szobájába.

Ez igen kedves állatja volt az asszonyságnak; tudniillik a papagály.

— Nos, kedves, szólt Bálnokházy úr, hát megtanulta-e már a Kokó Loránd nevét kimondani?

— Még nem.

— No majd megtanulja. Hát, kedves, tudja-e már, hogy az országgyűlés eloszlik? Bálnokházy úr bizalmasan bocsátkozék le neje mellé a pamlagra.

— Miattam eloszolhatik.

— De talán önt is fogja annyiban érdekelni, kedves, hogy a sok jó tánczos hazamegy. Az országgyűlési fiatalság hazaszéled.

— Én nem tartóztatom fel őket.

— Ugy-e, nem? Hiszen itt marad Loránd. Hanem Loránd is bajosan fog itt maradhatni, kedves. Neki ugrani kell.

— Mit beszél ön?

— A mit nem volna szabad kibeszélnem. Nem is monda-

nám másnak, csupán kegyednek, kedves. A hogy egymással megegyeztünk. Érti, ugy-e?

— Félig-meddig. A titkos hirlapírás ügyére czéloz ön?

— Arra, kedves és még egyebekre is, a miket szintén öntől hallottam.

— Igen, tőlem. Én elmondtam önnek, a mit nekem Loránd bizalmasan tudtul adott, azt vélve, hogy lelkesült eszméit osztom. Azért mondtam el önnek, hogy a miket megtudott, saját emelkedésére használja fel. Önre nézve ezek becses adatok voltak, de kikötöttem a mellett, hogy viszont ön azt, a kitől ezt tudom, semmi bajba ne keverje, s ha valami veszély fenyegetné, azt tudassa velem. Van ilyen veszély Lorándra nézve?

Bálnokházy közelebb hajolt nejéhez és fülébe súgá :

— Az éjjel elfogatások fognak történni.

— Kikre vonatkozik az?

— Több vezetőjére az országgyűlési ifjúságnak. Különösen az írott hirlap terjesztőire.

— Mi baja lehetne ebben Lorándnak? Ő minden írását elégette, semmi papirdarab szobájában nem található. A hirlaptöredékek, ha idegen kézbe jutottak, kéziratával össze nem hasonlíthatók. Ha eddig előre döntött betűkkel írt, ezután hátrafelé fogja azokat dönteni ; senki a kéziratok ugyanazonosságát rá nem bizonyíthatja. Öcscse, ki lemásolta, nem vallott ellene semmit.

— Ez mind igaz ; de nekem mégis úgy tetszik, hogy nem mindent semmisített meg, a mit ebben a városban írt. Valami jó barátjának az albumába jegyzett valaha néhány sort. Egy verset, vagy valami ilyes fadesset ; s az az album valahogy a bíróság kezébe jutott.

— S ki adta azt oda? kérdé indulatosan a hölgy.

— Alkalmasint maga az album tulajdonosa.

— Gyáli?!

— Kitalálta, kedvesem. Ez is gondolt arra, hogy az embernek szüksége van a jó barátja vállaira, hogy magát fölemelje.

Bálnokházyné szép ajkait vérig harapdálta.

— Nem tud ön segíteni Lorándon többé? kérdé hirtelen odafordulva férjéhez.

— Sőt inkább éppen abban fáradok.

— Ki fogja őt menteni?

— Azt nem, hanem meghagyom őt szökni.

— Szökni?

— Bizony nincs egyéb választása, mint vagy elfogatni magát, vagy szökve menekülni.

— De hiszen mi nem így egyeztünk egymással. Ön nem ezt ígérte nekem.

— Kedvesem; a nagy urak ígéreteire ne adjon semmit. Az egész világon csalásból áll a diplomatia: ön megcsal engem, én megcsalom önt, ön megcsalta Loránd bizalmát, s Lorándnak úgy kell, minek volt önhöz oly bizalmas? Azt csak nem tagadhatja ön el, hogy én a legudvariasabb férj vagyok a világon. Egy fiatal ember udvarol a nőmnek: én látom, tudom; nem dühösködöm érte; nem ugratom ki az ablakon, nem állítom pisztoly végére, csupán adott alkalommal ráveregetek a vállára, s azt mondom neki: urамöcsém, önt az éjjel az ágyában elfogják, «illa-berek, nádak, erek!» De hát hiszi-e azt valaki, hogy én azon nevetni tudok, mikor azt látom, hogy valaki megszökik innen, a nélkül, hogy «én» kergetném?

Bálnokházy olyan jovialiter tudott nevetni az ilyen tréfás ötleten. Egész szép fehér fogsora meglátszott kaczagás közben (még az aranysodronyok is a fogakon).

Hermine nagysád pedig fölkelt mellőle és igen bosszúsnak látszott.

— Ön csak előttem játssza itt az ártatlant, de bizonyosan tudom, hogy ön biztatta Gyálit, hogy adja át a fiscusnak azt az albumot.

— Ön ezt csak azért akarja most magával elhitetni, kedves, hogy Gyálira ne legyen kénytelen haragudni, ha Loránd eltünik a háztól, hanem én rám; mert hiszen valakinek csak kell maradni a háznál.

— Ön képtelen engem megsérteni.

— Nem is szándékom. Nekem minden törekvésem az volt és lesz mindig, hogy kegyed életét, kedves, mentül kellemetesebbé tegyem. Féltékenykedtem-e valaha? Nem úgy viseltem-e magamat kegyed irányában, mint egy apa, a kinek férjhez menendő leánya van?

— Oh uram, ezt ne emlegesse. Ez önben a legkegyetlenebb vonás. Igaz, hogy ön maga vezetett be házunkhoz ifjakat a társaság minden osztályából. Igaz, hogy nem őrzött tőlük; — hanem azután egy kis idő mulva, mikor kezdte észrevenni, hogy valamelyik iránt becsülést érzek, akkor talál ön mindig válogatott módokat, hogy azokat meggyűlöltesse, megutáltassa velem. Ha bezárt volna ön, ha kolostori szigorral őriz, nagyobb irgalmat mutatott volna hozzám. De veszélyes

játékot űz ön, uram; jöhet egyszer, hogy azt, a kit meggyűlöltem, nem dobom el!

— Hát az is az ön dolga lesz, kedvesem. Most azonban legelső az, hogy tudassa Loránd rokonunkkal, hogy az esteli tíz óra őt itthon ne találja, mert akkor elfogják.

Hermine haragosan járt fel s alá szobájában.

— Ez mégis az ön műve; hiába menti magát, szólt végre, lehajítva férje kalapját a karszékről, s azután kedvetlenül belevetve magát.

— Hiszen éppen nem mentem magamat, szólt Bálnokházy, kedélyesen fogva fel messzeguruló kalapját. Persze, hogy volt benne egy kis részem; de hisz azt kegyed nagyon jól tudja, kedves. Az embernek első dolga carrièret csinálni. Nekem emelkednem szükséges; ezt ön maga is helyesli; az ember tartozik felhasználni minden körülményt, a mi keze ügyébe akad. Ha ezt nem tettem volna, most sem lennék egyéb, mint egyszerű szolgabíró, valahol Szabolcsban, a ki minden három esztendő végén sorba csókolja a tekintetes rendeket, hogy el ne csapják a hivatalából. A mostani kanczellár, Reviczky Ádám, egy osztálylyal tanult előttem az iskolában. Ő is mindig első eminense volt az osztálynak, mint én. Minden évben az ő helyére kerültem; minden padban, a hol az első helyre ültem, az ő nevét találtam befaragva, mindig kifaragtam azt onnan s a magamét vágtam helyébe. Ő odáig eljutott, a hol a parabola legmagasabb, s kezd hirtelen aláhajlani. Ki tudja, mi történhetik még? Ilyenkor nem törődünk azzal, hogy egy vagy két éretlen eszű suhanczot, a kit máskor észre se vettünk, a magunk hasznáért nevezetes emberekké tegyünk.

— De gondolja meg ön, hogy Loránd rokonunk.

— Csak nekem az. Önnek nem.

— Az mégis iszonyú, egy fiatal ember életpályáját így összetépni.

— Hiszen mi történik vele? Elfut falura valamelyik rokonához, a hol senki se fogja keresni. Legfeljebb az ügyvédi vizsga letételétől lesz eltiltva. Hanem ez nem fogja akadályozni, hogy azért a legelső tisztújításkor megválaszthassák esküdtnek a vármegyén. Egyébként: Loránd szép fiú; a mit a férfiak üldözése elrontott nála, majd helyrehozza a nők pártfogása.

— Jól van uram, hagyjon magamra, majd gondoskodni fogok róla.

— Igen lekötelez vele. De kérem, az esti tíz óra itthon ne találja a — kedves rokont.

Hermine nagy tüntetéssel sietett ékszeres szekrényéhez. Bálnokházy az ajtóban visszafordulva még láthatta, mily hevesen nyitotta fel annak ajtaját s hányt-vetett ékszerei között.

A férj mosolyogva távozott. Az mégis szép constellatio a sorstól, mikor egy nő abba a helyzetbe jön, hogy tulajdon ékszereit küldje zálogba, azért, hogy valakit, a kit nagyon szeretett és szeretne még ezután is maga körül látni, minél előbb megszöktesse — száz mérföldnyi távolba magától.

Hermine csakugyan ékszereit szedte össze s tokjaikból kihányva, egy útitáskába dobálta bele.

Azután leült íróasztalához s finom lilaszín levélpapirra, melyben nevének első betűi voltak vízjegygyel beírva, nagy sebesen írt valamit, azt összehajtogatá, lepecsételte, s leküldte a komornyiktól Loránd szobájába.

Loránd még ez nap nem volt ki a házból; nem tudott felőle semmit, hogy az országgyűlési ifjak egy része, ki az elfogatásokról neszt fogott, sietett elutazni.

Midőn az udvari tanácsosné levelét elolvasta, arra kérte a komornyikot, hogy menjen el Gyáli úrhoz s kérje fel nevében, hogy látogassa meg rögtön; ő maga gátolva van a kimenetelben, pedig okvetlen szólnia kell vele.

A hogy a komornyik elment, Loránd elkezdett sebesen fel s alá járni szobájában. Valamit keresett, a mire nem tudott rátalálni: egy gondolatot.

Meg ismét leült, fejét tenyerébe hajtá; újra felugrott, az ablakhoz sietett, mintha nyugtalanul várná az érkezőt.

Egyszer azután mégis gondolt ki valamit: elkezdett keztyűt húzni. Mind a két kezére keztyűt húzott, szép fehér báli keztyűt. Azután megpróbálta benne összeszorítani az ökleit, nem reped-e szét.

Tán nem akar puszta kézzel nyulni ahhoz, a kit vár?

Most az utczaajtó nyílik s a léptek egyenesen az ő ajtajához közelítenek.

Jer csak! Azonban nem egyedül az jött, a kit várt; legelől is nem Gyáli Pepi nyitott be hozzá, hanem az öcscse, Dezső. Véletlenül találkoztak össze.

Loránd nagyon kedvetlenül fogadta öcscsét. Nem őt akarta most látni. Az pedig diadaltól ragyogó arczczal sietett őt átölelni.

— Nos hát, mi történt, a miért úgy ragyogsz?

— Az iskolai szék elbocsátott; pedig mindent magamra vallottam, rád semmit.

— Remélem, sértésnek vennéd, ha ezért megdicsérnélek. Minden közönséges becsületes ember ezt tette volna. Árulónak nem lenni éppen olyan kicsiny erény, mint a milyen nagy gyalázat annak lenni. Nemde, Pepi — barátom?

Gyáli Pepi még akkor azt hitte, hogy árulását nem fogja Loránd hamarább megtudhatni, mint mikor már nagyon biztos helyre lesz eltéve, s természetesen azt felelte rá, hogy bizony annál egy-egy nagyobb gonoszság nem terem a földszínén.

— Különben miért hivattál oly sietve? kérdé, bizalmasan nyujtva kezét Lorándnak. Az engedte kezét megszorítani : — keztyű volt rajta.

— Azt akartam tőled kérdezni, hogy ma este a búcsúlakomát követő bálban akarsz-e lenni vis-à-vis-m?

— Igen szívesen. Ezt kérdezned sem kellett volna. A hol te vagy, ott énnekem is ott kell lennem.

— Eredj fel, Dezső, kérlek, a nevelőnőhöz és kérdezd meg tőle, hogy ő is el fog-e jönni a mai tánczvigalomba, vagy az udvari tanácsosné egyedül megy?

Dezső kedvetlenül sompolygott ki a szobából.

Azt gondolta magában, hogy tán ez a mai nap még sem egészen alkalmatos arra, hogy tánczvigalommal végződjék, hanem azért csak felment a nevelőnőhöz.

A kisasszony azt válaszolta neki, hogy ő nem megy, mert éppen egy nagy cavatinát kell betanulnia Melanie kisasszonynyal az este ; de a nagyságos asszony készülődik, s a kövér tante fog vele menni.

Ezt a kövér tantot csak olyankor emlegették, mikor Hermine meg volt szorulva női kísérő dolgában.

A mint Dezső becsukta maga után Loránd ajtaját, Loránd odaállt összefont karokkal a piperkőcz elé s azt mondá neki :

— Tudod-e, micsoda tánczra híttalak mostan átellenesemnek?

— Nos, micsodára? kérdezé az enyelgő arczczal.

— Olyan tánczra, a hol az egyik meghal!

Azzal odatartá elé a lilaszín levelet, a mit Hermine írt neki : «olvasd».

Gyáli e sorokat olvasá :

«Gyáli kézbe adta az albumlevelet, melyet ön írt neki. El van árulva minden.»

A piperkőcz mosolygott és hátratette a kezeit.

— Nos, hát mit akarsz már most velem? kérdé hideg elbizottsággal.

— Mit gondolsz, hogy mit akarok?

— Össze akarsz szidni? Ketten vagyunk, nem hallja senki. Ha gorombáskodni akarsz velem, lármát csapok, hogy összecsődül a nép az utczáról s az is neked lesz baj.

— Oh egyiket sem teszem. Látod, keztyűt húztam, hogy még csak be se szennyezhessem magamat veled. Hanem azt csak elképzeled, hogy az ilyen tartozást odaajándékozni nem szokás.

— Párbajt akarsz velem vívni?

— Még pedig rögtön; el sem bocsátlak szemem elől, nehogy ezt is feljelenthessed.

— Oh azt ne várd. Azért, hogy te egy Hercules vagy, a ki túlteszesz Rappón, én pedig egy czinege, azért ne hidd, hogy visszaijedek hunyorgató szemöldöködtől. Ha neked úgy tetszik, én készen vagyok.

— Ezt szeretem.

— Hanem azt tudod, hogy mint kihívottnak nekem van jogom a fegyver és vívás nemét meghatároznom.

— Tedd.

— S azt is igen természetesnek fogod találni, hogy én veled, ki képes volnál olyanforma emberkét, mint én, kenyérre kenni és úgy felfalni, egy szál fringiára kimenni nem fogok.

— A hogy kívánod. Lőhetsz kendővégről, ha tetszik.

— Még azt sem teszem. Én amerikai párbajt ajánlok. Kalapba vetjük neveinket, a melyiké ki lesz húzva, az kötelezi magát főbe lőni.

Loránd visszarettent. Eszébe jutott az az éjszaka a családi sírboltban.

— Egyikünknek meg kell halni; azt mondtad, szólt Gyáli. — Jó, én nem ijedek meg tőle. Húzzunk sorsot, s aztán haljon meg, a kit végzete ér.

Loránd maga elé mereszté szemeit, mintha mérföldeken túl eső tárgyakat nézne.

— Én értem habozásodat; vannak mások, a kiket kimélsz. Tehát szabjunk határidőt a meghalásra. Meddig élhetnek azok, a kire gondolsz? Mondjuk: tíz esztendeig. A kinek a neve ki lesz húzva, főbe lövi magát — mához tíz esztendőre.

— Ejh, kiálta fel Loránd bosszúsan, ez csak gyáva egérút tőled, a melyen menekülni akarsz.

— Te, bátor oroszlán, éppen csak akkorát esel, ha meghalsz, mint az egér. Egész vitézséged abból áll, hogy egy

ilyen apró kis pillét, mint én, gombostűvel oda tudnál tűzni egy skatulya fenekéhez, de ha olyan ellenségre találsz, mint saját magad, az elől kitérsz.

— Jól van, nem térek ki! szólt ingerülten Loránd, s eltüntek lelke elől mindazok az alakok, a mik ujjaikat fenyegetőleg feltartva a föld mélyéből fölemelkedtek előtte. Fej nélküli rémek megtértek a hét hideg ágyba. A nyolczadik is vetve.

— Legyen úgy, monda Loránd, írjuk fel neveinket.

És azzal elkezdett papirost keresni. Egy szelet sem volt szobájában: mindent elégetett, még a tiszta papirt is, hogy a gyárjegy árulója ne lehessen. Utóljára Hermine levélkéje akadt kezébe. Nem volt más. Azt kétfelé repeszté; felét odadobta Gyálinak, másik felére saját nevét jegyezte fel.

Azután összesodrották a papirokat s belevetették egy kalapba.

— Ki húzzon sorsot?

— Te vagy a kihívó!

— De te ajánlottad a vívásmódot.

— Megállj. Bízzuk a sorshúzást egy harmadikra.

— Kire?

— Itt van öcséd, Dezső.

— Dezső? — Lorándnak a szíve elfacsarodott; — tehát még ez is! hogy tulajdon testvére húzza ki a halálsorsot!

— Neki ártatlan keze van még. Nem is fogja tudni, mire húz? Majd én mesélek neki valamit. Így mindegyikünk meg leend nyugodva a sorshúzásban.

Éppen nyitotta az ajtót Dezső.

Elmondta, hogy a nevelőnő nem megy, hanem a vastag tante kíséri el a nagynénit a bálba. Még egyebet is izent a kisasszony, leküldte Lorándnak az írott tánczrendet; hanem azt Dezső az úton eltépte.

Eltépte azért, mert haragudott érte, hogy mit léháskodnak ilyenkor más emberek, mikor ő maga ily ünnepélyes hangulatban van. Csak azért sem adja oda neki a tánczrendet.

A vastag tante hírére felkaczagott Pepi s aztán szörnyűködni kezdett.

— Hüh! Loránd; ott lesz a banyakemencze; az ótestamentomi hét kövér tehén egy személyben, s ezzel a földglóbussal egyikünknek tánczolni kell. Egyikünknek vállalkozni kell rá, hogy kimozdítsa helyéből azt a hegyet, a mit Mohamed sem bírt megmozdítani, s keringőt tánczolni vele. — Kérlek, vállald magadra az én barátságomért.

— Ejh! Lorándot bosszantá a helytelen tréfa, melyet nem értett.

— Hát bizony én csak magam nem lehetek az áldozat, vagy te, vagy én. Nem bánom, húzzunk rá sorsot, hogy melyikünk tánczoljon ma este a Szent István tornyával?

— Úgy? Jó. Most már értette Loránd, hogy mit akar a másik.

— Dezső lesz oly szíves, hogy számunkra sorsot húz.

— Igen. Lépj ki öcsém egy perczre az ajtón, hogy ne lásd, melyikünk neve melyik papirra lesz írva. Dezső kilépett.

— Nem szabad neki észrevenni, hogy a névjegyek már készen vannak, dörmögé Loránd. Bejöhetsz.

— Itt a kalapban mind a két név, szólt Gyáli, Dezső elé tartva a kalapot; húzz ki egyet belőle; bontsd fel, olvasd fel, s azután mind a két nevet vesd a kandallóba. A melyiket kihúztad, azé lesz a cochinchinai császár fehér elefántja.

A két ellenfél visszavonult az ablakba. Loránd kibámult az ablakon; Gyáli az óralánczával volt elfoglalva.

A gyermek gyanútlanul lépett a sors urnáját képező kalaphoz, s kihúzott egyet a papirdarabok közül.

Szétbontá és olvasá a nevet.

«Áronffy Loránd.»

— Vesd a tűzbe; mond neki Gyáli.

Dezső a két lilaszín papirdarabot a kandallóba veté.

Hideg májusi napok voltak, ott kinn megbomlott a természet tisztes rende: fagyott; Loránd kandallójában égett a tűz. A két papirdarabka egyszerre lobbot vetett.

Csakhogy e papirdarabok nem azok voltak, a mikre a két fiatal ember neveit felírta. Dezső észrevétlenül felcserélte azokat a kettéhasított tánczrenddel és azt veté a tűzbe. A két végzetes névaláírást megtartá magánál.

Nagyon jó oka volt rá, hogy ezt tegye; s még jobb oka volt, hogy ezt elhallgassa.

Loránd azt mondá neki:

— Köszönöm, Dezső.

Megköszönte neki ezt a sorshúzást.

Gyáli Pepi pedig vette kalapját s tréfás enyelgéssel monda Lorándnak:

— Tiéd a fehér elefánt. Jó éjszakát.

S tovább ment szárazon maradt bőrrel.

— No, kedves Dezső, most már te is eredj haza, monda Loránd, öcscse kezét gyengéden megszorítva.

— Hiszen csak most jöttem.

— Nekem sok dolgom van, a mit még ma el kell végeznem.

— Hát végezd, én leülök egy szögletbe s nem szólok egy szót sem. Azért jöttem, hogy lássalak. Hallgatok és nézlek.

Loránd megölelé öcscsét és megcsókolá.

— Nekem valami látogatást kell tennem, a hová te nem jönnél velem.

Dezső kedvetlenül nyúlt sipkája után.

— Pedig én ma este együtt akartam veled lenni.

— Majd holnap.

Loránd attól félt, hogy minden perczben jöhetnek érte, a kik elfogják. Magáról nem aggódott már; de öcscsét el akarta távolítani.

Dezső szomorúan kullogott haza.

Loránd magára maradt.

Magára? Oh nem. Ott voltak körüle a többiek — heten; azok a halottak, a kiknek nincs fejük.

Tehát a végzet kikerülhetetlen.

A családi baj öröklő. Egyiket megöli a családi kór, másikat az átkos hagyomány.

És ismét ez a «fájdalmas föld itt alattunk» az oka.

Nincs menekülés előle.

Rettenetes hagyomány az önkéz ontotta vér, mely a fiak és unokák fejére szertefecscsen!

Ez az ő örökségük. A pisztoly, melylyel az apa magát megölte.

Hiába volna itt az egész mennyország a földön, itt kell hagyni, oda kell menni, a hová a többiek mentek.

A nyolczadik fülke még üres, de már le van foglalva.

A később jövőnek már csak a temetőárokban van helye.

És még tíz év van hátra ezt végig gondolni.

De tíz év hosszú idő. Jöhet ez alatt, hogy megnyílik a mező, a hol a becsületes halál kétkézre fogott kaszával vág rendet a fegyveres vitézek soraiból; — a hol a síró anyák gyermekeit összetapossák a lovak patkói; — a hol az elsőszülötteket megcsonkított testtel hányják a közös sírba. Ott! ott, talán megtalálja a fiú, a mit az apa hiába keresett: — a menedéket az elől a szomorú ház hálószobája elől, melynek homlokán minden emberöltő időn befutja a folyondár ezt a mondást:

«Ne nos inducas in tentationem.»

IX. A TIZENHÉTÉVES AGG.

Oh milyen szép ifjúnak lenni! Oh milyen szép a tavasz! Tietek az élet, az öröm, a remény; ti nektek virággal kedveskedik a mező, titeket gloriával vesz körül a föld szép sugara, a szerelem; ti rátok bízza jövőjét egy nemzet, egy hon, az emberiség; ti rátok büszkék az öregek; titeket szeretnek a nők: tietek az ég minden derült napja.

Oh mint szeretem én a tavaszt: oh mint szeretem én a fiatalságot!

Amabban újra látom élni Isten legszebb művét, a földet; emebben újra látom élni az ember legszebb művét, a hazát.

Még «akkor» magam nem is tartoztam a fiatalsághoz; gyermek voltam.

Soha szebben induló tavaszra nem emlékezem, mint azon évben; soha lelkesebb fiatalságban nem gyönyörködtek az öregek szemei, mint az akkori volt.

A tavasz igen korán kinyílt; már február végén zöld volt a mező, ligetek siettek felölteni lombos szárnyaikat, virág sietett nyílni és lehullni; május elején már diónyi gyümölcsök voltak az almafákon s az utczákon koránérett cseresnyéket árulgattak, elkésett ibolyabokréták mellett.

Azon év ifjúságáról pedig ezt mondja a történetíró: «ezen ifjúság általában igen komoly, a hazafiság érzelmeitől túláradó, szabadságért, népfenségért lángoló, lelkesedett vala. Az új irány, mely nemzetünkben oly élénken nyilatkozott, minden nemes sovárgásaival, minden erényeivel s túlságaival hatványozva tükröződött vissza fogékony, heves kedélyéről. Az elébb divatos könnyelmű időtöltést, hiú vagy kicsapongó mulatságokat általában szorgalmas olvasás, ismeretgyüjtés, a külesemények tanulmányozása váltá fel köztük. Magoknak is volt már véleményük, mely nem ritkán meglepő merészséggel nyilatkozott». — Én ez arany sorokat csak irígyelhetem; rám egy parány sem esik azokból, még gyermek voltam.

Egy szép májusi napra következő éjjel azután egyszerre csak megfordult az idők rende; a tél, a ki elnézte uralkodása napjaiban, hogy játszanak a meleg szellők a fák virágcsengetyűivel, egyszerre visszatért, teljes bosszúálló szigorral, s három nap elpusztított mindent, a miben ember örömét lelte; az utolsó falevél is lefagyott a fákról.

E három májusi téli est legzordonabbikán egyedül állt

ablakánál Loránd s az ablak jégvirágain keresztül az utczára kibámult.

Éppen ilyen jégvirágok voltak fagyva lelke elé is.

A végzetes sorshúzás kiszabta eléje: tíz évig tart az élet; akkor meg kell halni.

Tizenhéttől huszonhétig éppen legszebb az élet. Sokan egész életpályát befutottak már ez idő alatt.

Hát őreá mi vár?

Túláradó szabadságvágya, vakmerő kezdeményezései, s azok mellett rosszul őrzött bizalma; a baráti árulás, s a rákövetkezett fagyasztó szigor hová juttatták? . . .

Minden levél lehullt a fáról!

Tíz éve van csak élni. Ez meg nem másítható.

Ellenségtől, a kit megvetünk, ajándékban sem lehet elfogadni azt, a mihez egyszer jogot adott neki a sors. És ez a tíz év mivel fog kezdődni?

Talán egy hosszú fogsággal?

Az idő, mely oly rövid, — (könnyű tíz év!) hosszúra fog nyulhatni ott! (Nehéz tíz év!)

Nem jobb volna-e be sem várni belőle az első napot? Azt mondani: ha tied lett, vedd el; haszonbérbe ne bírjam tőled a napokat.

Az utált, fagyos napokat!

Hiszen mikor a természet így meghal, az ember maga is szeretne utána halni.

Csak ne volna az a síró arcz otthon! Az a fehér hajú fő otthon! Az anya és nagyanya.

Hiába! A végzet kikerülhetetlen. A nyolczadik ágy is vetve van már; — de azt ne tudja meg tíz évig senki. Ha megtudná valaki, még megtehetné azt a bosszút, hogy elfoglalná előle a családi sírbolt nyolczadik üregét s az utóbb következőnek már nem marad más, mint a temetőárok.

Minő eszme, egy ifjú tavasz ily elfagyott lombokkal!

Nem gondolt a következő perczre.

Akármi jön, jöhet. Érdemes-e a végzetet kerülgetni, mely úgy is lecsap? Hadd csapjon. A boltozat zárköve ki van véve, utána fog omlani az egész.

Szobája besötétült már s ő még nem gyujtott világot. A kandalló tánczoló lángja a parázs fölött nézett ki néha kiváncsian, mintha tudni akarná, hogy él-e még valaki itt? s meg-meg elaludt.

E félhomályban az előtte elmentekről gondolkozott Loránd.

Az a csontarczú alak, a kinek a halál angyalát festik,

rendes arczulatával is elég rémületes; az üres szemgödrök, mikbe félelem nézni; — hát még ha e két odu között egy harmadik is sötétlik: a homlokot talált golyó helye!

Loránd most tudta meg, mily iszonyút kellett szenvedniök azoknak, kikről e szomorú hagyomány rámaradt, míg elhatározták magukat arra, hogy önkezüket életük ellen fölemeljék, minő erős Istennel kell akkor harczolni, minő erős dæmonokkal kell akkor szövetkezni!

Oh bár jönnének már érte!

Kik?

Azok, a kik leszedik a gyümölcsöt, hogy mert ilyen korán megérni?

Inkább azokat lássa jönni, mint e csöndes, vértelen arczokat, véres ruháikban. Inkább azokat, a kik csörömpölve jönnek, fegyverrel zúzva be az ajtót, mint a kik hallatlan léptekkel lopóznak elő, csöndesen nyitják az ajtót, suttogva beszélnek és nevét reszketve mondják.

«Loránd!»

— Hah! Ki az?

Nem egy a halottak közül, bár ruhája fehér; azoknál sokkal rosszabb: — egy szép asszony.

Hermine volt az, a ki oly csöndesen, nem hallott léptekkel nyitott be Lorándhoz. Bálruha volt rajta; tánczvigalomnak öltözött odafenn, úgy jött le.

— Készen van-e már ön, Loránd?

— Ah, jó estét. Bocsánat. Rögtön gyertyát gyujtok.

— Hagyja el, hagyja, suttogá a nő. Elég világos van így. Ma nem szabad e szobában gyertyának égni.

— Kegyed bálba indul; szólt Loránd, jókedvvel álarczozva lelke borúját; s kívánja, hogy elkísérjem?

— Oh dehogy, hogy jutna most eszembe tánczvigalom? szólt Hermine oly közel lépve Lorándhoz, hogy fülébe suttoghasson. Kapta ön levelemet?

— Köszönöm. Legyen nyugodt, nincs semmi veszély.

— Oh van; én jól tudom. A veszély Bálnokházy kezében van; tehát bizonyos.

— De hát mi nagy dolog történhetik velem?

Hermine odatette kezét Loránd vállára s reszketve súgá:

— Önt elfogják az éjjel.

— Azt megtehetik.

— De nem tehetik! Az égre! Azt nem fogják megtenni. Önnek menekülnie kell. Rögtön, még ez órában.

— Bizonyos, hogy elfognak?

— Higyjen nekem.
— Akkor éppen nem mozdulok helyemből.
— Mit mond ön? Miért? Miért nem?
— Mert szégyenleném, ha az, kinek szüksége van rám, az anyám házában elbújva az ágy alól húzna elő, mint valami kárt tett gyereket.
— Ki szól itt anyja házáról? Önnek messze kell futnia ; ki a külföldre.
Loránd igen fagyosan kérdezé :
— Minek?
— Minek? Oh Istenem, milyen kérdéseket tesz ön? Azt sem tudom, hogyan feleljek? Hát nem látja, hogy kétségbe vagyok esve, hogy reszket minden tagom a félelemtől ön miatt? Hiszen csak nem engedhetem, hogy önt szemem láttára elvigyék, hogy évekig elzárják, hogy soha ne lássam többet.
És hogy annál inkább érezhesse Loránd, mennyire reszketnek kezei? letépte szép báli keztyűit, s két kezébe szorítá Loránd kezét, úgy könyörgött előtte.
Loránd e kézszorításra kezde az eddigi síri hidegség helyett valami észháborító hőséget érezni agyában, mintha a halál hideg csontkeze egy másik ismeretlen dæmonnak adta volna át kezét.
— Mit keressek én külföldön? Senkim, semmim, semmi utam oda. Minden, a kit szeretek, itt van ezen a földön. Odakinn meg kellene őrülnöm.
— Nem fogsz egyedül lenni ott, mert az, a ki legjobban szeret a földön, a ki mindenek fölött imád, a ki üdvénél, lelkénél, a mennyországnál jobban szeret, az veled megy és nem távozik el tőled soha.
S hogy semmi kétsége ne lehessen az ifjúnak a felől, kit értett az alatt? Hermine átfonta karjaival az ifjú nyakát és arczát elhalmozta csókjaival.
Loránd nem volt magáé többé. Egy óra alatt elveszté hazáját, jövőjét és szívét.

DEZSŐ NAPLÓJA.

X. ÉN ÉS A DÆMON.

Késő este volt már, midőn Bálnokházyék komornyikja egy levelet hozott hozzám, s azután sietve eltávozott, mielőtt a levelet elolvastam volna.
Bátyám írása volt. Rövid volt ; ennyiből állt :

«Kedves öcsém!»

«El vagyok árulva, menekülnöm kell; vigasztald meg kedves szülőinket. Isten veled.»

Én felugrottam ágyamból, — már feküdtem, hogy holnap korán keljek, — s hirtelen felöltöztem.

Első gondolatom az volt, hogy elmegyek Bálnokházyhoz. Ő urambátyám, rokonunk, bennünket igen szeret, aztán nagy befolyású ember, mindent kivihet, ha akar; elmondok előtte mindent, őszintén, s megkérem, hogy tegyen meg bátyámért, a mit tenni képes; — eszközölje ki, hogy ne üldözzék, ne fogják el; ha vétett, adjanak neki kegyelmet. Hisz ilyen nagy úrnak mi volna lehetetlen?

Kértem az öreg Mártont, hogy bocsásson ki az ajtón.

— No no! Discipulus negligens! Már meg éjszaka is elkószálni a háztól; az nem járja. A ki éjszaka jár, az nem vicekspán, az ha hivatalos ember, legfeljebb bakter.

— Oh ne tréfáljon most; a bátyámat üldözik! neki kell segítségére mennem.

— Ah! hát miért nem mondja mindjárt? üldözik? Hát ezt kellett volna mondani. Kik? Tán a mészároslegények? Akkor megyünk mind a hatan dorongokkal a segítségére.

— Oh nem mészároslegények. Hova gondol?

— No mert a mult esztendőkben sokat verekedtek a jurátusok a mészáros legényekkel, tudja, hát azt gondoltam.

— El akarják fogni, súgtam neki. Börtönre akarják vetni, mert az országgyűlési ifjak társaságában volt.

— Aha! monda Márton, s nagyon sokszor köszöngetett, az egész skalpját előre-hátra tolva. Így vagyunk? No már ezen én nem segíthetek. Hát maga mit tehet?

— Bálnokházy urambátyámhoz akarok menni, megkérni, hogy vesse közbe magát.

— No, az bizony okosan lesz. Már így én is magával megyek. Nem azért, mintha maga éjszaka félne magában járni, hanem azért, hogy elmondhassam majd az öreg úrnak, hogy maga jó helyen járt.

Az öreg legény hirtelen kabátot öltött magára, csizmát húzott, s eljött velem Bálnokházyékig.

Oda nem akart bejönni, azt mondta, hogy majd ha visszatérek, koczogtassak be a szögleti lebujkorcsma ajtaján, ott fog rám várni.

Siettem fel Bálnokházyékhoz.

Olyan rosszul esett, hogy bátyám ajtaja most zárva van; máskor ide szoktam mindig elébb betérni.

A teremből zongorahang ütötte meg füleimet, oda nyitottam be.

Melanie húgom zongorázott a nevelőnővel.

Nem látszottak csodálkozni rajta, hogy ilyen késő órában jövök; csak annyit vettem észre, hogy kissé feszesebben viselték magukat irántam, mint máskor.

Melanie húgom igen el volt merülve a hangjegyek tanulmányában.

Kérdeztem, hogy nem beszélhetnék-e nagyságos urambátyámmal?

— Még nem jött haza a kaszinóból, válaszolt a nevelőnő.

— Hát kedves asszonynéném?

— Ő elment a bálba.

Ez bántott egy kissé.

— S mikor jönnek haza?

— Az udvari tanácsos úr tizenegy órakor, addig szokott whisztezni, a nagyságos asszony pedig valósziműleg éjfél után. Meg akarja várni?

— Míg urambátyám visszatér.

— Akkor velünk vacsorálhat.

— Köszönöm, én már elvégeztem.

— Olyan korán vacsorálnak a péknél?

— Ilyen korán.

Én aztán leültem a zongora végéhez, s egy óra hosszat gondolkoztam azon, hogy milyen ostoba műszer ez a zongora; az embernek ha tele van is a feje gondolattal, mind kiveri belőle.

Pedig oly sok végiggondolni valóm volt. Mit mondjak majd urambátyámnak, ha megjön? Min kezdjem? Hogyan adjam elő, a mit tudok? Mire kérjem tulajdonképpen?

De hogy is lehet az, hogy ilyen válságos időben egyik sincs itthon a háznál? Hisz az ilyen balesetről csak lehetnének előre értesülve.

A nevelőnő előtt nem mertem Lorándot előhozni. Ki tudja, kiben mi lakik?

Aztán nem is volt hozzá semmi hajlandóságom. Nekem igen csélcsap volt egy nevelőnőben.

A teremben volt egy nagy óra; ezzel volt legtöbb bajom. Ez is milyen lassan tud közeledni a tíz órához. Aztán mikor üt, ez is olyan arisztokratikus orrhangon szól, mintha neki is meg kellett volna már azt szokni.

Néha a nevelőnő elnevette magát, ha Melanie valami furcsa hibát követett el; olyankor Melanie is nevetett s ki-

kacsintott a hangjegytámla mögül, hogy hát én nevetek-e?

Volt eszemben!

Azután szép húgom ajkpittyesztve vonta vissza fejét, s hátravetette fürtös haját, mintha bosszankodnék rajta, hogy most már én kezdem irányában a közönyöst játszani.

Végre valahára csöngettek az utczaajtón. Hallottam a léptekről, hogy urambátyám érkezett meg. Oly méltóságos hangzású léptei voltak!

Nem sokára benyitott a terembe a komornyik s mondá, hogy beszélhetek már a nagyságos úrral, ha akarok.

Én egész testemben remegve, vettem kalapomat, és jójczakát kivántam a hölgyeknek.

— Hát nem jön vissza, a cavatinát végig hallgatni? kérdezé Melanie húgom.

— Nem lehet, mondám, és ott hagytam őket.

Urambátyám dolgozószobája a folyosó tulsó oldalán volt; a komornyik lámpával vezetett odáig. A lámpát letette a szekrényre, hogy vissza is találjak.

— Nos hát, kis öcsém, mi kell? kérdezé urambátyám, azon a vidám, enyelgő hangon, a milyennel gyermekek irányában szoktuk kifejezni, hogy még velük nem sokat törődünk.

Én elfogultan, mintha egy sírkő feküdnék mellemen, válaszolék:

— Kedves urambátyám, Loránd elhagyott bennünket.

— Hát már tudod? kérdezé tőlem, s hálókabátot vett magára; tarka virágos kelméjű hálókabátot.

— Szintén tetszik tudni? kérdezém én, elámultan.

— Hogy Loránd megszökött? monda urambátyám, hidegvérrel csombókolva össze hálókabátja selyemzsinórjait; de bizony még többet is tudok; — azt is tudom, hogy vele szökött a feleségem is, és a feleségem ékszerei mind s a mi pár ezer forintom volt a háznál, azok is mind Loránd bátyáddal együtt szöktek.

Hogy én ezen szavak után hogy jutottam ki az utczára? nyitottak-e előttem ajtót? vezettek-e? kergettek-e? azt bizony nem tudom; csak arra neszeltem föl, mikor Márton legény kinn az utczán megfogta a karomat s rám kiáltott:

— No, Herr Vicekspan! hát úgy elmegy előttem, hogy meg se lát. Eluntam várni a korcsmában; már azt hittem, hogy magát is becsípték. No, mi baja? De támolyog!

— Oh Márton, rebegém én, nagyon rosszul vagyok.

— Hát mi történt?

— Oh azt meg nem mondhatom senkinek.

— Senkinek? senkinek! Nem ám a Herr «Brodfresser»-nek (így hítta a professor-t), meg a Herr «Komiszernek»: de a Mártonnak, az öreg Mártonnak. Hát beszélt ki valaha valamit az öreg Márton? Az öreg Márton sokat tud, a mit érdemes volna elmondani; hát hallotta maga, hogy az öreg Márton valaha pletykázott volna? Árulkodott magára vagy másra, vagy legényekre az öreg Márton? Hát ha «én» tudnék valamiben segíteni?

Annyi őszinte jó szív volt e szemrehányásában; s nekem csakugyan a legelső szalmaszál után is kellett kapnom, hogy menekülést találjak.

— Nos, hát mit mondott a vén kolléga? Tudja, csak azért hívom kollégának, mert az én hajam úgy tesz, mintha paróka volna, az ő parókája pedig úgy tesz, mintha haj volna.

— Azt mondta, rebegtem én a péklegény karjába fogózva, hogy többet tud, mint én. Loránd nemcsak elszökött, de elrabolta nagybátyám nejét.

Erre a szóra Márton elkezdett kaczagni; kétrét görnyedt, a hasára nyomta két kezét, úgy kaczagott, azután a másik oldalra fordult, mintha az utcza tulsó felét is meg akarná nevettetni: áhhahhahá! s azután azt mondta, hogy ez nagyon jó tréfa volt tőle; a min én eléggé megbotránkoztam.

— De még azonfelül azt is mondta, hogy elrabolta a pénzét.

Erre a szóra aztán kiegyenesedett Márton s nagyon komolyan emelte föl a fejét.

— No ez már rossz. Ez már «malom», mondaná Fromm papa diákul. Hát már most mit gondol, úrfi?

— Azt gondolom, hogy ez nem lehet igaz, és föl akarom keresni bátyámat, akárhová lett a világban.

— És azután, ha megtalálta?

— Azután, — ha az a nő fogja az egyik kezét, megfogom a másikat s akkor majd meglátjuk, hogy melyikünk lesz erősebb!

Márton legény nagyot ütött a hátamra kettőt, «Teufelskerl!» mondá. Mik jutnak eszébe? — Bánná más gyerek a bátyját akárhová viszi is egy szép asszony? Ez meg közéjük akar állni. Nagyon jól van. Hát fölkeressük a Loránd úrfit ugy-e? Hogyan fog hozzá kezdeni?

— Azt nem tudom.

— No hadd látom: mit tanult az iskolában? Mit tud csinálni, ha hirtelen segíteni kell magán? Merre indul el?

jobbra vagy balra? Kiabálni fog-e az utczán, hogy «ki látta a bátyámat?»

Én igazán nem tudtam, hogy mit fogok kezdeni.

— No hát, — lássa, hogy az öreg Márton legénynek is lehet néha-néha hasznát venni. Bízza csak magát rám. Ide hallgasson most, mintha én volnék a Brodfresser. Ha ketten szöktek, ugyebár kocsin szöktek? A kocsi fiakker volt. A madamenak egy bizonyos bérkocsisa van, a nro 7. Azt pedig én jól ismerem. Hát legelőször is felkeressük a Móczlit: az a hetes fiakker. Lakik a Zuckermandelen. Átkozott messze van; de mire oda érünk, annál bizonyosabban otthon találjuk.

— Ha őket vitte?

— Csak ne okoskodjék most, studiosus úr! A fiakker lovát én ismerem; az nem visz el senkit az operencziáig. Az elvitte őket legfeljebb valamelyik vendégszállásig, a hol gyors parasztok szoktak szállásozni s a szökevények most ott várnak rá, míg a fiakker megint visszatér.

Én bámulva kérdezém, hogy miből gyanítja mindezt? hiszen a gyors parasztokkal azóta elvágtathattak már a túl határon.

— Herr Vicekspan! Herr Vicekspan! dorgálózott Márton legény; hogy beszélhet ilyeneket! Vicekspán akar lenni, s még annyit sem tud, hogy a ki a határon át akar menni, annak passusának kell lenni. Pozsonyból Bécsbe útlevél nélkül nem mehet az ember, ha még úgy kergeti is a szeretőjének a férje. A madame bizonyosan visszaküldte már azóta a Móczlit, hogy vigye el hozzá azt az urat, a kinek az útlevelével majd odább szöknek.

— Micsoda urat?

— Hát egy szinészt innen a theatrumtól, a ki aztán majd úgy elmaszkirozza az úrfit, hogy az ő passusával keresztül mehet a vámon.

— De hát honnan számíthatja azt ki mind ilyen pontosan?

Márton legény egy perczre megállt, csunyául félre húzta száját, összehúzta a balszemét, egyet szítt a fogán, mintha mindezzel azt akarná kifejezni, hogy vannak dolgok, a mit gyerekeknek nem lehet az orrukra kötni.

— No de utoljára is! Hát maga vármegye ura akar lenni, bíró vagy afféle. Tudnia kell az ilyesmit, mikor majd vallatni fog. Hát megmondom. Onnan tudom, mert már egyszer Móczli egy ilyen történetet mesélt el nekem a madameról.

— Már egyszer!

— Bizony már egyszer, szólt hamisan kunczogva magában Márton. Hohó! A nagyságos asszony hamis menyecske. Hanem azt nem tudja senki: — csak én meg Móczli, meg a madame férje. A férje megbocsátott neki érte, Móczlit jól megfizették érte, s az öreg Mártonnak mi köze hozzá? Tehát mind a hárman hallgattunk, mint a sült hal. Hanem biz ez nem először történik már így.

Nem tudom miért, de ez a felfedezés valamit könnyített a keserűségemen. Kezdtem azt sejteni hogy nem Loránd viseli a bűn súlyosabb felét.

— Hát csak menjünk most legelébb is a Móczlihoz, biztatott Márton; hanem egyet kötök ki csak az úrfitól. Maga ne szóljon egy szót se, csak hagyjon engemet beszélni. Mert átkozott furfangos legény ám az a Móczli. Ha észreveszi, hogy vallatni akarják, úgy fog hazudni, mint az írás; hanem én csak egyszerre megrohanom, ráhajtok, hogy azt se fogja tudni, jobbra térjen-e ki vagy balra? Ráfogok valamit, mintha bizonyosan tudnám; mikor meg lesz ijedve, lélekzethez se hagyom jönni, kigyomrozom belőle az utolsó cseppig a titkot. Majd maga csak vigyázzon rám, valaha még hasznát veheti, ha vicekspán lesz, — hogyan kell a gyanús ficzkókból kicsavargatni az igazságot?

Azzal folyvást sietve vitt magával a Dunaparton végig, a hideg szél ellen kabátja szárnyával takargatva és iparkodott velem elhitetni, hogy milyen válogatott nevetséges tréfa az, a miben mi most fáradozunk, mennyit fogunk még azon valaha mulatni.

A várhegy tövében, a Dunapart mentén, van egy csoport roskadozott házsor. Hogy is ne lennének roskadozottak, mikor minden tavaszszal, jégzajláskor kicsap közéjük a Duna? Itt laknak a bérkocsisok. A rozzant istállókat, miket szedett-vedett deszkákból tákoltak össze, a bérkocsislovak lakják; hajdan paripák, úri hintók előfogatai, most az állatkínzás elleni egyletek távoli védenczei, kik ott a sovány abrak mellett ábrándoznak boldog ifjúkorról s tűnődnek azon a mérhetlen súlyú eszmén: «mire megvénülünk».

Bál éjszakája volt; a rozzant házak ablakaiban gyertyavilág égett; a bérkocsisok várják az éjfélt, hogy újra felszerszámozzanak, s ismét visszatérjenek a megrendelő uraságokért a bálterembe.

Egy ilyen kivilágított ablakon betekintett Márton; még

pedig kapaszkodnia kellett hozzá, mert a földszint magasan esett, hogy a víz ne járjon be mindig az ablakon.

— Itthon van, mondá ismét leszállva, de nyakában van a köpönyeg, nyilván megint útra készül.

A kapu nyitva volt, a kocsi az udvaron s a lovak pokróczczal beterítve, a hintóba fogottan, lógatták alá fejeiket, a miken még rajt voltak az üres abrakos tarisznyák.

Ezek le sem voltak szerszámozva; most érkezhettek s tovább kell menniök.

Márton intett, hogy csak maradjak a sarkában, mikor ő a házba beront.

Egy olyan ajtónak mentünk neki, melyet ha ki akart valaki nyitni, elébb a kilincset le kellett nyomni, azután az egészet fölemelni, a vállát neki feszíteni, s végre térdével egyet taszítani rajta, különben nem nyilt ki. Márton legény már ismerni látszott az ajtó zárának ezen angol sajátságait, mert egy rúgásra szerencsésen kinyitotta a boszorkányos ajtót, s azzal benn voltunk egy rémítő kulimászszagú, kicsiny, szűk szobácskában.

Egy asztalon, mely törött lábával a falnak volt támasztva, volt egy üres söröskorsó, melynek szűk torkába egy égő gyertya volt belefojtva, a mellett ült a Móczli és vacsorázott, nagy mohósággal tömve szájába váltogatva egy nagy darab véres hurkát, meg egy még nagyobb darab sós kenyeret, melyet diák műnyelven «biklá»-nak neveztek a contemporaneusok.

Hétgallérú tubákszín köpönyege fel volt öltve széles termetére, s nagy karimájú kalapja azon módon volt szemébe nyomva, a hogy a szép májusi éjszakán ráfagyott a zuzmaráz. A hideg, nedves szobában semmi oka sem volt annak leolvadni. Inkább még a falak is úgy csillogtak, mint valami cseppkőbarlang oldala.

Móczli jól táplált, húsos képű legény volt, erősen kiülő szemekkel, a miket még jobban ránk meresztett, a mint így koczogtatás nélkül berohantunk hozzá.

— Nos, hol «ég?» Ez volt az első szava Mártonhoz.

— Lassan, öreg, ne csörömpölj. Más baj van. El van árulva minden. Az úrfit elcsípik a vámnál!

Móczli egy perczre nagyon megrettent. A szájába dugott háromszögletű nagy darab kenyér megállt a félképében s az is ijedten meredt ránk, mintha még egy orra akarna nőni az arczán, hanem azután csak magához tért megint Móczli; folytatta a rágós műtételét s nagyot nyelt utána, arra megint

nagyot ivott egy öblös pohárból, miközben meredt szemeivel folyvást rám nézett.

— Én biz azt hittem, hogy valahol tűz van, s megint kell a lovaimmal menni fecskendőért. — Mindig nekem kell menni a fecskendőért, ha tűz üt ki valahol. Még ha a malomligetben van is a tűz, csak engemet hajtanak el; minek nem tart a város maga lovakat?

— Hallod-e Móczli, vágott szavába Márton, ne beszélj te nekem most a város tűzi fecskendőiről, a torkodat se nagyon fecskendezd, mert nem ott ég, hanem a hátad ég mindjárt, ha rám nem hallgatsz. Az asszonyság férje mindent megtudott! Az úrfinak elejbe kerültek, a határon feltartóztatják és visszahozzák.

Móczli még nyugodt képet iparkodott mutatni, egyébiránt a szemei nagyon elárulták.

— Micsoda úrfiról beszélsz nekem, meg micsoda asszonyságról?

Márton odahajolt a füléhez.

— Móczli, csak nem akarod előttem bolondnak tettetni magadat. Nem te hoztad el hazulról a nagyságos Bálnokházy úr feleségét egy ifjú úrral együtt? A hátadon van a numeród, azt gondolod, azt senki sem látja?

— No, ha elvittem, hát hova vittem? A bálba vittem.

— Szép kis bálba. Hiszen tudod, hogy a jurátust el akarják fogni! Majd keresi az most neked, hogy hol muzsikálnak jobban? Itt van az öcscse ni, most jön a nagyságos úrtól. Az megmondta' neki, hogy a felesége elszökött az úrfival, most aztán kerestetik mindenfelé.

Móczlira nagyon ráérkezett e közben a fogpiszkálás. Először a nyelvével, azután a körmeivel segített magán, míg csakugyan talált egy szalmaszálat, a melyikkel a fogát bosszantsa, s melybe egyúttal mint végső menedékbe kapaszkodjék.

— Hát aztán? Bánom is én; keressen akárki akárkit. Én nem láttam senkit, én nem vittem senkit. Ha vittem volna is valakit, mit tartozom én tudni, hogy annak mi dolga volt a másikkal? s ha éppen tudnám is, hogy szökteti valaki a más ember feleségét, mi közöm nekem hozzá? Nem vagyok én syndicus, hogy erről kérdezősködjem, én a tarifa szerint szállítok asszonyt, férfit, a ki fizet. Egyébiránt nem tudok semmiről semmit.

— No, úgy hát áldjon meg az Isten, Móczli, szólt Márton sietséges czihelődéssel; ha te nem tudsz róla, akkor másnak

kell róla tudni. Mi pedig nem azért jöttünk ide a ti fertelmes barákjaitok közé, hogy a te kalapácshal-szemeid közé nézzünk, hanem, hogy ennek az úrfinak a bátyját megszabadítsuk ; hát majd végig kopogtatunk itt a többi fiakkereken, a míg az igazira ráakadunk, mert főben járó dolog ám ez, s ha azt a fiakkert megkapják, a ki ebbe beleártotta magát, s ha az úrfit másfelé el nem szöktethetjük, nem szeretnék annak a bőrében lenni.

— Kinek nem? kérdé rémüldözve Móczli.

— Az úrfinak a bőrében éppen nem, de a fiakkerében még inkább nem. No, servus Móczli.

Erre a szóra Móczli felugrott a lóczáról, utána ugrott Mártonnak.

— Halt! megállj! Ne bolondulj! Jertek velem. Üljetek fel! Hanem aztán az ördög engemet vigyen el, ha láttam, hallottam vagy szóltam valamit.

Azzal sebbel-lobbal lekapkodta lovai fejéről az abrakos tarisznyákat, engem betuszkolt a hintóba, Mártont felvette maga mellé a bakra, s hajtott lóhalálában a Dunaparton végig. Én sokáig láttam a hajóhíd lámpásait a víz tükrén fényleni, egyszer aztán félre kanyarodott az út s a fedett kocsi szertelen hánykódásairól s a mély sötétségről azt kelle következtetnem, hogy valamely sikátorba térhettünk be, melyben még az utczakövezést a czivilizáczió átkai közé számítják, az utczai lámpásokat pedig a jövő nemzedék gondjaira bízták.

A kocsi egyre nehezebben haladt : tán hegynek föl mentünk ; az ostor mindig sűrűbben működött a lovak hátain, egyszer aztán megállt a kocsi velünk.

Móczli elkezdett fütyürészni, mint a hogy szoktak a fuvarosok, kocsisok lovaik magánmulattatása végett alkalmilag fütyülgetni ; erre valami kapu-nyikorgás hallatszott s egy udvarra hajtottunk be.

Mikor megállt a kocsi, a bérkocsis leugrott a bakról s beszólt hozzám a kocsiablakon.

— Itt volnánk. Az udvar végén van egy kis szoba. Gyertya ég az ablakon. Ott van az úrfi.

— A nő is vele van? kérdezém én halkan.

— Nincs. Az a «Fehér farkas»-ban vár a gyors paraszt-fogattal, míg azt az urat elhozom, a kivel elébb beszélnie kell.

— De az még nem jöhet, mert az előadásnak nincs vége.

Móczli még jobban kimereszté szemeit.

— Hát már azt is tudja?

Én siettem a hosszú, sötét udvaron végig s benyitottam a mondott kis szobába. Egy fej látszott a világított ablakban. Loránd állt ott, lehelletével melengetve föl az ablak jegét, hogy kilásson rajta, mikor az érkezik, a kire vár.

Oh, mint kell neki őt szeretni! Oh, mily nehéz küzdés vár itt reám!

A mint engem meglátott az ablakból, eltünt onnan, elém sietett.

Az ajtónál szemközt találkozott velem s bámulva kérdezé:

— Hogy jutottál te ide?

Én nem szóltam semmit, hanem átöleltem s azt fogadtam magamban, hogy most már, ha darabokra vágna, sem válok el tőle.

— Miért jöttél utánam? Hogy találtál ide?

Láttam jól, hogy bosszús. Nem tetszik neki, hogy itt vagyok.

— Utánad igazítottak, a kik láttak kocsira ülni.

Láthatólag összerezzent.

— Ki látott?

— Ne félj. Az, a ki el nem árul.

— De há mit akarsz? Miért jöttél utánam?

— Tudod, kedves Loránd, mikor hazulról eljöttünk, édes anyánk azt súgta fülembe: «vigyázz Lorándra». Mikor öreganyánk itt hagyott bennünket, azt súgta fülembe: «vigyázz bátyádra». Ők számon fogják tőlem kérni, hogyan szerettelek? S mit mondjak nekik, ha azt kérdik, hol voltál, mikor Loránd legnagyobb veszélyben forgott?

Loránd meg volt hatva. Magához szorított.

— De hát mit segíthetsz most rajtam?

— Nem tudom. Én csak annyit tudok, hogy a hová te mégy, oda én is megyek.

E nagyon együgyűnek látszó válasz Lorándot haragba hozta.

— Jössz a pokolba velem! Kell énnekem ilyenkor a nyakamra czölönk, a mit czepeljek, mikor magam sem tudom, merre fussak? Magamat sem tudom oltalmazni s még téged is oltalmazzalak!

Loránd erősen pattogott s iparkodott lerázni magáról. Én azonban nem tágítottam tőle.

— Hátha én foglak oltalmazni téged?

— Te? szólt ő, végig nézve rajtam, ökleit mély zsebeibe dugva. Ugyan mit védelmezhetnél te én rajtam?

— A becsületedet, kedves bátyám.

Loránd megdöbbent e szóra.

— Az én becsületemet?

— És a magamét. — Tudod, hogy egyet hagyott ránk apánk, a min nem osztozhatunk meg, tiszta nevét. Ez az enyim egészen, úgy, mint egészen a tiéd.

Loránd egykedvűleg vállat vont.

— Hát legyen egészen a tiéd, átengedem.

E közöny a legszentebb eszmék irányában engem egészen elkeserített. Magamon kívül jöttem. Ki kell törnöm.

— Igen! Mert vándorszinész nevet akarsz felvenni, szökni akarsz egy asszonynyal, a kinek férje van!

— Ki mondta ezt neked? kiálta rám Loránd, s elém állt összeszorított ököllel.

Távol voltam attól, hogy most valakitől megijedjek, hidegen feleltem neki:

— Annak a nőnek a férje.

Loránd erre elhallgatott s hevesen kezdett alá s fel járkálni a szűk, rövid szobácskában. Egyszer megállt, s félvállról odaszólt hozzám, még mindig indulat-zaklatta hangon.

— Dezső! Te még gyerek vagy.

— Tudom.

— Vannak olyan dolgok, a miket még neked nem lehet megmagyarázni.

— Azokat hallgasd el.

— Te beszéltél annak a nőnek a férjével?

— Ő mondta, hogy feleségét elszöktetted.

— S te azért jöttél utánam?

— Egyenesen azért.

— És most mit akarsz?

— Azt akarom, hogy hagyd el ezt a nőt.

— Elment az eszed?

— Az enyim? Még nem.

— Azt akarod vele mondani, hogy talán az enyim ment el. Az meglehet. Az nagyon meglehet.

Azzal leült az asztal mellé s arczát két tenyerébe fektetve, elkezde a gyertya-világba bámulni, mint egy valódi őrült.

Én odaléptem hozzá s vállára hajtottam fejemet.

— Kedves Loránd, te megharagudtál én rám.

— Nem. Csak beszélj. Mit tudsz még?

— Ha kívánod, itt hagylak és visszamegyek.

— Tedd, a mit akarsz.

— S mit mondjak édesanyánknak, ha felőled kérdezősködik?

Loránd kedvetlenül fordította el tőlem a fejét.

— Azt írtad nekem, hogy vigasztaljam meg anyáinkat; mondd hát, mit írjak nekik, ha kérdezősködnek rólad?

Loránd daczosan felelt:

— Írd azt, hogy Loránd meghalt.

E szóra felforrt bennem a vér. Megragadtam bátyám kezét s azt kiáltottam neki:

— Loránd! Eddig az apák voltak öngyilkosok családunkban, azt akarod, hogy most már az anyák is elkezdjék a sort?

Ez kegyetlen mondás volt tőlem, jól tudom. Loránd elkezdett reszketni: éreztem. Felállt előttem és olyan halovány lett.

Szelidebben akartam volna szólni.

— Kedves Lorándom, kedves bátyám; el tudnád te felejteni egy anyáért, a ki gyermekét elhagyja, azt az anyát, a ki gyermekéért meghal?

Loránd kezeit csüggedten kulcsolta össze s lehajtá fejét.

— Oh, ha tudnád, hogy miket mondasz most nekem? szólt olyan fájdalmas szemrehányással, hogy azt soha nem felejtem el.

— Pedig még nem mondtam el mindent, a mit tudok.

— Mit tudsz te? Te még boldog vagy; játék az életed; szenvedély nem bánt. — Én pedig már el vagyok veszve. A miről neked fogalmad nincsen, ne is legyen soha.

Nagyon szereti ezt az asszonyt!

Kevés szavamba kerülne, hogy meggyűlöltessem őt vele, de nem akartam összetörni a szívét. Volt más eszközöm, a mivel megaczélozzam szívét, hogy mint mámoros álomból, más életre ébredjen.

Hisz nekem is volt ábrándom zongorázó szépemről, de azt az ideált, a ki zongorázni tudott, midőn tudta már, hogy anyja megszökött, az örökkévalóságig elfelejtettem már. — Hanem ez hát gyermekszerelem, gyermekgondolat; ámde van valami a szívben, a mi korábban ébred, s későbben hal meg, mint a szenvedély: ez a becsvágy; s ez nekem is annyi volt már, mint Lorándnak, hadd beszéljenek ezek egymással.

— Loránd! én nem tudom, minő bűbáj volt, a mivel ez a nő maga után tudott vonni? de azt tudom, hogy nálam is van egy varázs-szó, mely tőle elszakaszt.

— A te varázsod? — Anyánkról akarsz beszélni? Az ő nevével akarsz utamban megállítani. — — Teheted. — — Annyit elérhetsz vele, hogy ha nagyon kínzasz, itt előtted lövöm magamat főbe, de attól a nőtől el nem szakíthatsz.

— Nem fogok szegény anyánkról beszélni. Más az.
— Mi? és ki?
— Bálnokházy az, a ki miatt el fogod hagyni e nőt.
Loránd vállat vont.
— Azt hiszed, hogy félek Bálnokházy üldözésétől?
— Ő nem fog téged üldözni. Ő igen elnéző neje iránt hasonló esetekben. No, ne ránczold össze szemöldöködet, nem szólok én nejéről egy szót sem. Asszonyra nem árulkodom. Bálnokházy nem üldöz téged, csak elmondja a világnak azt, a mi vele történt.
Loránd némi zománczával a gúnymosolynak, kérdé tőlem :
— Mit fog elbeszélni a világnak?
— Azt, hogy neje feltörte szekrényeit, meglopta ékszereit, készpénzét, s egy fiatal emberrel megszökött.
Loránd, mint a kit a kigyó csípett meg, fordult hirtelen felém :
— Mit mondott?
— Azt, hogy hűtlen neje egy ifjúval, kit ő mint gyermekét tartott házánál, megrabolta pénzét, és elszökött, mint tolvaj, — tolvaj-czinkosával!
Loránd tántorogva kereste az asztalt kezével, hogy rá támaszkodjék.
— Ne mondd! Ne mondd tovább.
— Mondom tovább! Láttam a feltört üvegszekrényeket üresen, a mikbe máskor családi kincsek voltak kirakva. Hallottam a bérkocsistól, ki az útitáskát utána emelte : «annak tele kellett lenni aranynyal, olyan nehéz volt».
Loránd arcza most már égett, mint az alkonyi viharos ég felhői.
— Volt-e kezedben ez az útitáska? kérdezém tőle.
— Egy szót se szólj többet! kiálta rám s úgy megszorította karomat, hogy fájt. Nem fog engem ez az asszony látni soha!
Azzal leborult az asztalra és zokogott.
Oh, milyen jól esett nekem, hogy így megríkathattam.
Nemsokára fölemelte könnyes arczát, fölkelt, odajött hozzám, megölelt, megcsókolt.
— Győztél! — Most már mondd, hogy mit akarsz velem tovább?
Én nem voltam egy szónak ura, úgy elfogult a szívem örömömben, fájdalmamban. Hisz ez nem gyermeknek való munka volt. Ilyen harczot nem szokott bízni a sors egy gyermek kezére.

— Kedves bátyám! Többet nem bírtam mondani; úgy voltam, mint egykor ő, mikor a Duna fenekéről felhúzott, mint vízbe halót.

— Te nem fogod engedni, suttogá ő, hogy felőlem ezt a rágalmat mondja valaki.

— Bizonyos lehetsz felőle!

— Anyánk előtt nem engeded, hogy gyalázzanak.

— Oltalmazni foglak. Látod, hogy mégis oltalmazhatlak én! — Hanem most már drága az idő; téged másért is üldöznek, tudod. Itt már a menekülés kötelesség. Nincs elveszteni való pillanatod. Siess.

— Hová? Anyánk házához nem vihetek új szerencsétlenséget.

— Én gondoltam valamit. Nekünk van egy sokat emlegetett rokonunk, messze, az ország belsejében, a kinél senki sem fog keresni, mert mi nem szerettük őt soha: Topándy bátyánk.

— Az istentagadó? kiálta fel Loránd, s aztán keserűen mondá: ez jó ötlet volt tőled; nekem most igen jó helyem lesz egy atheista házánál, a ki az egész földdel, azonfelül még az éggel is meghasonlva él.

— Ott jól fogsz rejtve lenni.

— Jól és örökre.

— No, ne mondd ezt. Ez a veszély valaha csak el fog vonulni.

— Hallgass rám, Dezső, szólt Loránd elfásultan; én ráállok arra, a mit mondtál; elmegyek, nem nézek többet vissza, eltemetem magamat, de egy feltétel alatt, a mit vagy megigérj, vagy ha nem, akkor megyek a legelső kaszárnyába s följelentem magamat.

— Mit kivánsz?

— Azt, hogy anyánknak és nagyanyánknak meg ne mondd, hova lettem?

— Soha sem? kérdezém én megrettenve.

— Nem. Csak tíz esztendeig ne. E mai naptól számítsd a tíz esztendőt.

— Miért?

— Azt ne kérdd, csak add szavadat arra, a mit kértem tőled. Ha azt nem tennéd, mind rám, mind családunkra nagy, nagy gyászt hoznál vele.

— De ha változnak a körülmények?

— Mondtam, hogy tíz évig nem. S ha az egész világ tánczolna örömében, te akkor is hallgass és engem elő ne híjj,

és nyomomba anyámat ne utasítsd. Nagy okom van ezt kívánni, s azt neked meg nem mondhatom.

— De ha ők kívánni fogják; ha sírni fognak előttem?

— Mondd nekik, hogy semmi bajom, jó helyen vagyok. Én más nevet veszek fel; nevem lesz Tátray Bálint. E név alatt fog ismerni Topándy is. Beszegődöm hozzá ispánnak, cselédnek, a minek elfogad s aztán neked minden hónapban írni fogok. Te elmondod az én kedveseimnek is otthon, mit tudsz felőlem? s tégedet azok kétszeresen fognak azért szeretni. Helyettem is téged.

Én tétováztam. Ez nehéz ígéret volt.

— Ha engemet szeretsz, ezt meg kell fogadnod értem.

Én ölébe dőltem s azt mondtam, hogy elvállalom a titoktartást. Tíz évig nem fogom anyám és nagyanyám előtt kimondani, hova lett legkedvesebb fiuk!

Érik-e ők e tíz évnek végét!?

— Fogadod ezt — becsületszavadra? szólt Loránd, merően szemembe nézve. Arra a becsületre, a mire az imént olyan büszkén hivatkoztál? nézd, most az egész Áronffy nevet egy magad viseled. Az egész név tisztaságára fogadod nekem, hogy anyám és nagyanyám előtt soha el nem mondod e titkot?

— Fogadom — — becsületemre.

Ő megszorította kezemet. Olyan sokat adott erre a szóra!

— Mostan tehát siess. A bérkocsi vár.

— Bérkocsi? Azzal én nem utazhatom messzire. Szükségtelen is. Van két jó lábam, az elvisz, ha kell, a világ közepéig is, aztán fizetést se kér.

Én egy kis tárczát vontam elő zsebemből, a minek lapját édes anyánk himzette, s észrevétlenül akartam Loránd oldalzsebébe csusztatni.

Rajtakapott.

— Mi ez?

— Egy kevés pénz. Gondoltam, hogy szükséged lesz rá az úton.

— Hol jutottál te pénzhez? kérdé ő bámulva.

— Hiszen tudod, te magad adtad, két huszast ívenkint, mikor azokat a bizonyos iratokat lemásoltuk.

— S te azt megtartogattad? — Loránd kibontotta a tárczát, s látott benne vagy húsz forintot. Ezen elkezdett nevetni.

A milyen jól esett nekem az, hogy ő most nevet, azt én ki nem mondhatom. Nevetése rám is ragadt, nem tudom

miért? Aztán együtt kaczagtunk, nagyon jóizűen. Még most is, hogy ezt leírom, szememben a könny: úgy nevettem.

— Hiszen te most engem milliomossá tettél.

Azzal jókedvűen zsebébe tette tárczámat. És én nem tudtam hová lenni örömömben, hogy Loránd elfogadta a pénzemet.

— Most már, bajtárs, a világ végeig is el tudnék menni. Nem kell az útban «armer Reisender»-t játszanom.

Mikor az alacsony ajtón ismét kiléptünk a szűk, sötét udvarra, Márton legény és Móczli bámulva álltak előttünk. Látszott rajtuk, hogy nem tudják megfogni azt, a mit az ablakon keresztül leskelődve kivehettek.

— Én vagyok itt, ifjuúr, szólt Móczli, kalapja karimájához nyulva. Hová hajtsak?

— Te csak hajts oda, a hová küldtek, szólt Loránd; vidd el azt, a kiért küldtek, ahhoz, a ki érte küldött. — Én másfelé megyek.

E szónál Márton legény olyat csípett a karomon, majd elordítottam magam. Ez nála sajátságos neme volt a tetszésnyilvánításnak.

— Jól van, ifjuúr, monda Móczli, s nem kérdezősködött többet, hanem kapaszkodott fel a bakra.

— Megállj! kiálta rá Loránd, s elővette erszényét. Ne mondja azt senki, hogy olyan szolgálatért, a mit nekem tettél, más pénzével fizettek ki.

— Mi-it? hörögetett alá gorombán Móczli. Nekem fizetni? Hanák fuvaros vagyok-e én, hogy nekem fizessen valaki, mikor jurátust szöktetek? Ez még nem volt a világon. Agyiő!

Azzal lovai közé vagdalt, s kihintózott az udvarból.

— Ez aztán a ficzkó! szólt röhögve Márton. A Móczli! Ismerem én a Móczlit. Ménkű gyerek. Nála nélkül soha ide nem találtunk volna. Hanem hát most már, úrfi, merre?

Ez a szó Lorándnak volt mondva.

Bátyám ismerte a tréfás öreg legényt, sokat hallgatta bohó adomáit, mikor hozzám eljött.

— Legelébb is ki Pozsonyból, öreg.

— No de melyik úton? Én azt hiszem, legjobb volna a hídon meg a ligeten keresztül.

— Arra még nagyon sok ember jár. Valaki felismerhetne.

— Hát akkor csak egyenesen a Duna mentében lefelé; reggelre a mühlaui révhez ér az úrfi, ott átszállítják két garasért. Van-e apró pénze? Az mindig legyen. Gyalogjáró ember mindig rézpénzzel fizessen, különben gyanuba veszik.

Kár, hogy hamarább nem tudtam. Vándorkönyvet adhattam volna kölcsön. Mehetett volna vele mint péklegény.

— Majd utazom mint legátus.

— Az is jó lesz.

E közben kiértünk az utcza végére. Loránd búcsút akart tőlünk venni.

— Ohó! monda Márton, de bizony elkisérjük a város végeig. Magában nem eresztjük, a míg biztos helyen nincsen, . . . az országúton. Tudják mit? Maguk ketten menjenek előre, én egy kicsit hátrább maradok, s úgy teszek, mintha egy kicsit részeg volnék. Patrolok járnak az utczán. Ha nagyon fogok dalolni, majd rajtam vesz a figyelmük, s magukat nem veszik észre. Ha kell, majd egy kicsit beléjük is veszek, s a míg engemet bevisznek, addig maguk tovább mehetnek. Magának pedig, Loránd úrfi, odaadom a botomat az útra. Jó derék bot, egész Németországot bejárta velem. No, Isten áldja meg.

Az öreg legény megszorongatá Loránd kezét kérges tenyéreivel.

— Tudja. Mondanék én valamit. De nem mondok semmit. Hanem nagyon jól van. Így van jól, a hogy van. Nem szólok semmit. Isten áldja meg, úrfi.

Azzal hátra maradt az öreg s elkezdett torok szakadtából valami jodlirozó nótát énekelni végig az utczán, s hozzá a kapukat döngetni öklével, mint valami igazi részeg ember, a ki okvetetlen azzal akarja a napot bevégezni, hogy megveresse magát.

«Hai-dia-dő!»

Mi egymás kezét fogva siettünk előre. Itt már nagyon sötétek az utczák.

A város vége felé kaszárnyák vannak, mik előtt el kell haladni; az őr kiáltása hangzott a távolból: «ki vagy? őrjárat el!» S nem sokára hátunk mögött hallottuk a lovas czirkáló csapat kopogását a kövezeten.

Márton csakugyan megtette, a mit megmondott. Beleveszett az őrjáratba. Nem sokára hallottuk álomverő ordítozását, a mint a fegyveres hatalommal szóbeli vitába ereszkedett.

«Én polgár vagyok! Csendes, békességes polgár! Fugias Mathias! (Ez a műszó nekünk volt mondva.) Tíz kancsó sör még nem a világ. Én polgár vagyok. A nevem Fugias Mathias! Megfizetek én mindenért. Ha palaczkot törtem, megadom az árát. Ki mondja azt, hogy én ordítok? Én éneklek. Hai-dia-dő! A kinek nem tetszik, énekeljen szebben.»

Már a városon kívül voltunk s még mindig hallottuk rettentő lármáját, a mit irántunk való önfeláldozásból követett el.

Hogy a szabadba kijutottunk, könnyebben lélekzettünk mind a ketten; jó oltalom a csillagos ég!

A hideg is kényszerített, hogy siessünk. Jó félórát gyalogoltunk már a szőlőskertek között.

Egyszer Lorándnak valami jutott eszébe.

— De hát te meddig akarsz engemet kísérni?

— A míg megvirrad. Ebben a sötétben nem mernék egyedül a városba visszatérni.

Most ő is megijedt. Mit tegyen velem? Éjféli időben e rosszhírű külvárosi háztömkelegen keresztül egyedül bocsásson-e haza? vagy magával vigyen mérföldnyi útra? onnan megint csak egyedül kell visszatérnem.

Loránd tétovázva állt meg az útfélen.

Ekkor egy hintó közelített sebes vágtatva, s a mint előttünk elhaladt, a hátulsó bakról valaki lehömpölyödött elénk s kaczagva jött oda, a hol mi álltunk, a kerítés mellett.

Az öreg Mártont ismertük meg benne.

— Mégis csak rájuk találtam, szólt az öreg nevetve. Jaj, be jó mulatságom volt. Csakugyan elhitték, hogy részeg vagyok. Összevesztem velük. Az volt a gaudé! Húztak, vontak, még jól a hátamra is húztak a kardlappal; az valami dicső volt!

— Hát aztán, hogy szabadult meg? kérdezém én, ki nem találtam olyan dicsőnek azt a kardlappal készült mulatságot.

— Hát a mint egy hintót látok közelíteni, egyszer csak kiugrom közülök, a bakra felkapaszkodom; azok se kergettek tovább, magukat is utólértem nagy hamar; tudtam én azt.

A jó öreg egészen meg volt elégedve azzal a jó mulatsággal, a mit magának szerzett.

— Hanem már most igazán búcsúzzunk ám el egymástól, Loránd úrfi. Aztán maga ne menjen arra felé, a merre az a hintó ment, hanem vágjon neki itt a hegyeknek a mély úton; a bimbó-háznál reggelizhetik, akkorra odaér, mire megvirrad, aztán csak mindig arra, a honnan a nap kél.

Mi összeölelkeztünk. El kelle válni. S ki tudja, mennyi időre?

Márton rángatott már. Menjünk, menjünk. Loránd is hadd siessen a maga útjára.

Oh hiszen tíz év elég hosszú út még. Akkorra meg is vénülünk.

— Szeresd helyettem is anyánkat. Aztán adott szavadra emlékezzél. Loránd e szót súgta még. Aztán megcsókolt és néhány percz mulva a mély hegyi úton eltünt előlem.

Ki tudja, mikor látom őt újra?

Mélázásomból Márton legény kunczogása vert föl. Az öregnek valami fúrta az oldalát, a min szörnyen nevethetnékje volt.

— Tudja, hogy — — kérdezé tőlem nevetésre hajló hangnyomattal; tudja maga, hogy — hahaha! tudja maga azt, hogy miért mondtam Loránd úrfinak, hogy ne menjen arra, a merre az a hintó ment?

— Nem én.

— Hát nem ismert rá a kocsisra? Az volt a Móczli.

— A Móczli?

— Hát azt tudja, hogy ki ült a hintóban? — Találja ki. — Hát a madame.

— Bálnokházyné?

— A bizony. — Meg az a bizonyos aktor.

— A kinek az útlevelével Lorándnak kellett volna szökni?

— Hát ha az ember szökésben van, — mindegy: útitársának csak kell lenni. Ha egynek nem, hát másnak.

Mese volt ez előttem. De olyan rémes mese, hogy a hideg borzongatott tőle végig.

— De hát hová mehetnénk?

— Hová? No az operencziáig talán nem, legfeljebb odáig, a meddig az a táska üres lesz, a mit a Móczli a nagyságos asszony után emelt a kocsiba. — Hai-dia-dő!

Most már a vén Márton igazán jókedvéből kezdett el jodlirozni: «hai-hai-dia-hia-dő!»

Még tánczolt is a poros úton — galoppot.

De hát lehetséges-e ez? Azzal a Madonna-arczczal, aminél én szebbet, bájolóbbat nem láttam soha, — sem azelőtt, sem azóta!

DEZSŐ NAPLÓJA.

XI. AZ ADOTT SZÓ.

Két nap mulva Loránd eltünése után útihintó állt meg Frommék háza előtt. Az ablakból ráismertem kocsira, lovakra és kocsisára: a mieink voltak.

Valaki érkezett tőlünk!

Futottam le az utczára, hol már akkor, midőn én leérkez-

tem, Fromm papa nagy igyekezettel iparkodott felcsatolni a hintónak körül lekapcsolt bőrfüggönyeit.

Oh nem «valaki» : az egész család volt itt! a mennyi még otthon maradt, mind. Anyám és nagyanyám, és Frommék Fannyja.

Még anyám is eljött. Szegény anyám!

Úgy kellett leemelni a kocsiról ; nagyon össze volt törődve. Tíz évvel idősebbnek látszott, mint mikor utóljára láttam.

Mikor leszállt, Fannyra támaszkodott egyfelől, másfelől én rám.

— Csak be, be a házba! sürgetett bennünket nagyanyám, attól tartva, hogy szegény anyám az utczán talál összeroskadni.

Nagyon csendesek voltak mind, a kik érkeztek, alig váltottak velem szót, midőn üdvözlém őket. Anyámat felvezettük a terembe, a hol legelőször fogadtak bennünket. Fromm mama és nagymama ez alkalommal nem kötöttek harisnyát ; úgy tetszett, mintha erre a jelenésre vártak volna. Ők is igen csendesen, ünnepélyesen fogadták szülőimet ; mintha minden ember attól tartott volna, hogy a legelső szó, melyet e roskadozó, kézen vezetett alakhoz intéz valaki, azt rögtön hamuvá fogja omlasztani, mint az ó-sírboltokban talált alakokról regélik.

És ő mégis eljött erre a hosszú útra! Nem várta, míg az idő átmelegszik. A zord fagyos tavaszi szélnek szembeindul, arra a hírre, hogy Loránd elveszett.

Oh ha volna mérték, mely az anyai szeretet mélységét ki tudná fejezni!

Szegény anyám pedig úgy iparkodott erőt mutatni! Úgy meglátszott rajta, hogy törekszik visszatartani ideges rohamait, éppen e perczben, mely minden emléket fölidéz lelke előtt.

— No csak csendesen, leányom ; csendesen, szólt nagyanyám. Tudod, mit fogadtál? hogy erős fogsz lenni. Tudod, hogy arra szükséged van. Ne engedd át magadat az indulatnak. Ülj le.

Anyám le is ült, az asztal mellé, hová vezették, és ott lefektette fejét két karjára, és mivel megígérte, hogy nem sír, — tehát nem sírt.

Oh mily keserves volt ez alakot látni, a ki ide jött ez idegen házhoz, s itt leborult némán, hogy ne sírjon, mert úgy igérte.

Mindenki távol állt tőle : a nagy fájdalom nagy tisztelet!

csak egy alak mert közelében maradni, a kire én eddig nem is ügyeltem, a kit észre se vettem: Fanny.

Mikor útigunyáját leveté, egészen kék ruhában maradt. Valaha szegény anyámnak volt ez kedvencz színe, apám is nagyon szerette azt.

Ő állt anyám mellett s valamit suttogott fülébe, mire anyám felemelte fejét, s mint ki a túlvilágról tér vissza, nagyot sóhajtott, magához jönni látszott s nyugodt mosolygással megszólalt, a háziakhoz fordulva:

— Bocsánat! Nagyon el voltam fogulva.

Csakhogy beszél már! Ez a hallgatás kínoz engemet nagyon.

Azután Fannyhoz fordult, azt megölelte, megcsókolta kétszer is a fejét, s azt mondta Fromméknak:

— Ugy-e bár, megengedik, hogy Fanny tovább is nálam maradjon? Ő már olyan, mintha az én gyermekem volna.

Én nem voltam többé Fannyra irígy. Láttam, hogy anyám mennyire boldog az által, hogy őt ölelheti.

Fanny ismét súgott valamit anyám fülébe, mire ő fölkelt, egészen erőhöz látszott jönni; Frommnéhoz közelített, szilárd, nem ingadozó léptekkel, megszorítá mindkét kezét és azt mondá neki: «köszönöm». Még egyszer ismétlé suttogva: «köszönöm».

Mindezt én némán néztem egy szegletből. Úgy féltem anyám tekintetétől.

Ekkor nagyanyám közbeszólt:

— Nekünk sietős útunk van, leányom. Ha képes vagy rögtön jönni, jer.

Anyám helyeslőleg inte fejével s folyvást Fannyra nézett.

— Fanny azalatt itt marad, monda nagyanyám; Dezső pedig velünk jő.

Anyám e szóra rám tekintett, mintha most jutott volna eszébe, hogy hiszen én is itt vagyok még, hanem azért csak Fanny szőke hajfürteit simogatá.

Fromm papa sietve küldé Henriket bérkocsiért. Senki sem kérdezte tőlünk, hová megyünk? Mindenki gondolta azt, hová? miért? mi járatban? Hanem azt, hogy mi lesz ennek a mai járatnak a vége? azt csak egyedül én tudtam.

Nem tolakodtam vele. Vártam, míg rám kerül a sor. Tudtam, hogy nem történhetik az nálam nélkül meg.

A bérkocsi előállt, Frommék levezették anyámat a lépcsőn. Őt ültettük fel legelébb, s mikor mind benn ültünk, Fromm papa azt kiáltá a bérkocsisnak:

— A Bálnokházy-házhoz!

Tudta jól, hogy oda kell most mennünk.

Egész odáig nem váltottunk egy szót sem ; mit mondhattak volna ők ketten énnekem?

Mikor Bálnokházy lakása előtt megálltunk, úgy tetszett nekem, mintha anyám egész ifjúi erővel lett volna megáldva ; elől ment, arcza égett, léptei ruganyossággal birtak és fejét fennhordozta.

Nem tudom, szerencsénk volt-e vagy előre tudatva volt szülőim jövetele? az udvari tanácsos éppen otthon volt, midőn kerestük.

Kiváncsi voltam rá, vajjon milyen arczczal fogad bennünket?

Sokat tudtam már felőle, a mit nem kellett volna soha megtudnom.

Midőn szobájába léptünk, elénk jött, több udvariasság, mint szívesség látszott arczán, némi neheztelés is iparkodott azon kitünni, de az olyan volt, mintha órahosszat tanulta volna tükörből : mesterkélt, ráfogott, kiszámított neheztelés.

Anyám egyenesen odasietett hozzá s megfogva mind a két kezét, e szóval köszönte be indulatosan :

— Hol van Loránd fiam?

Nagyságos urambátyám hátraszegte az állát magas nyakravalójába s nagyot szíva fogain, kegyes elnézéssel válaszolt ez anyai kitörésre :

— Kedves asszonyhúgom, e kérdést nekem kellene legjobban erőltetnem ; mert nekem feladatom kegyed fiát üldöznöm. S ha azt felelem : nem tudom, hol van? úgy hiszem, legtöbb atyafiságot tanusítottam irányában.

— Miért üldözni fiamat? szólt anyám reszketve. Egy ifjúkori botlás miatt lehet valakit örökre semmivé tenni?

— Engem nem egy, de több ifjúkori botlás jogosít föl erre ; nem mint hivatalnok csupán tartozom őt üldözni.

Bálnokházy e szónál élesen reám szegezé szemeit. Nem sütöttem le előtte az enyéimet ; tudtam, hogy jogom és hatalmam van kiállni tekintetét. Majd rám is kerül a sor.

— Hogyan? kérdezé anyám. Mi oka lehetne még üldözni?

Bálnokházy nagyon vonogatta a vállát, keserű mosolyra vonta félre félszáját, félbajuszát.

— Alig tudom, valóban, hogyan adjam ezt kegyeteknek tudtokra, ha még nem tudják. Én azt hittem, mindenről értesülve vannak. A ki tudatta kegyetekkel az úrfi eltüntét, talán megírta annak okait is.

— Igen, szólt anyám, tudok mindent. A szerencsétlenség nagy ; de gyalázat nincs vele összekötve.

— Nincsen-e? szólt Bálnokházy, vállait gúnyosan felhúzva, s fejét féloldalt alákonyítva. Ah, azt nem tudtam, hogy ezt nem tartják a provinczián gyalázatnak? Ezt igazán nem tudtam. Hogy egy fiatal ember, egy jurista, alig több, mint suhancz, egy rangbeli férfinak, ki őt, mint rokona, házába fogadta, családja tagjává tette, atyai gondjait azzal hálálja meg, hogy nejét elcsábítja, elszökteti, pénztárát feltörni, ékszereit elrabolni segít, s a becstelen nővel együtt az ország határán túlszökik. Valóban nem tudtam, hogy ezt nem tartják üldözésre méltó bűntettnek.

Szegény anyám, mintha ismételt villanyütés érte volna, úgy rázkódott össze a kétszeres vádra, s sápadtan kapott nagyanyám keze után, ki maga is fehér lett e pillanatban, mint ősz haja. Ő fogta fel a szót anyám helyett, ki nem volt arra többé képes.

— Mit mond ön? Loránd nőcsábító?

— Fájdalom, hogy az. Elszökteté nőmet.

— És tolvaj!

— Keserű szó, de nem tudok neki más nevet adni.

— Az Istenért, csendesen, uram.

— Hiszen láthatják, hogy egész eddig igen csendesen viselém magamat ; még csak zajt sem ütöttem a kárból. Pedig a becstelenségen kívül károm is van. E hűtlen tett engem és leányomat ötezer forintig megkárosított. Ha csak magamról volna a szó, megvetéssel hallgatnék róla ; de ez összeg kis leánykám takarékpénztára volt.

— Uram, ez meg lesz önnek térítve, szólt nagyanyám, de kérem, ne szóljon ez asszony előtt tovább e tárgyról. Láthatja, hogy megöli őt vele.

Bálnokházy e beszéd alatt egyre engemet nézett, s nézésében sok kérdés volt, a mire én mind igen jól tudtam volna felelni.

— Azon bámulok, szólt végre, hogy ezek a fölfedezések kegyetekre nézve mind újak. Én azt hittem, hogy ugyanaz, ki kegyetekkel Loránd eltünését tudatta, egyúttal azon kényes körülményeket is fölfedezte, a mik között az eltünés végbement, miután én azt vele magam tudattam.

Most azután anyám és nagyanyám is reám fordíták tekintetüket.

— Te erről nekünk nem írtál semmit, szólt hozzám nagyanyám.

— Nem.

— És itt sem említél róla semmit, míg jöttünk!

— Pedig én megmondtam azt az öcsémnek magam.

— Miért hallgattad ezt el? kérdé most nagyanyám indulatosan.

Anyám nem tudott szólni, csak a kezeit tördelte.

— Azért, mert bizonyos tudomásom volt róla, hogy ez a vád alaptalan.

— Ohó! fráter! szólt büszke, dölyfös hangon Bálnokházy.

— Elejétől végig alaptalan, ismételtem én nyugodtan; bár minden ízem reszketett az izgalomtól.

Hanem azt kellett volna látni, mint fogtak egyszerre körül, hogy rohant hozzám anyám és nagyanyám? hogy fogta meg egyik jobb-, másik balfelől kezemet, mint megfogják a vizbefulók a mentő kezét; s hogy állt elém villogó szemekkel a büszke haragos úr? Mind a hármat elhagyta minden józansága, egyszerre kiáltottak hozzám minden hangján az indulatnak, a dühnek, az őrültségnek, a reménynek, az örömnek: «beszélj! mit tudsz? beszélj!»

— Hát beszélek. — A mint ő nagysága tudtomra adá e két rettenetes vádat Loránd ellen, én rögtön elindultam, hogy bátyámat fölkeressem. Akadt két becsületes szegény ember, a ki segítségemre jött, hogy őt feltalálhassam; két szegény iparos, ki munkáját hagyta abba azért, hogy egy elvesztett életet megmentsen. Ugyanezek lesznek tanuim arra, hogy a mit mondok, mind igaz és úgy történt; az egyik Braun Márton, a péklegény, a másik Fleck Mátyás.

— Az nőm bérkocsisa, szólt közbe Bálnokházy.

— Igen. Ő vitt el oda, a hol Loránd ideiglenesen el volt rejtve. Ő tudatta velem, hogy a nagyságos asszony másutt van. Ő vitte keresztül a határon a nagyságos asszonyt — testvérem nélkül. Bátyám pedig elindult ugyanakkor gyalog, pénz nélkül, Magyarország belseje felé; én és Márton kisértük el a hegyekig, az én zsebpénzem volt egyedüli útiköltsége, mit tőlem elfogadott, s Márton legény vándorbotja egyedüli útitársa, a ki őt tovább kisérte.

Azon vettem észre, hogy anyám mellettem térdepel és megcsókol.

Ezt a csókot Lorándért kaptam.

— Ez nem igaz! ordíta Bálnokházy; ő nőmmel szökött. Nekem bizonyos tudósításaim vannak róla, hogy e nő a határszélen egy fiatal sima arczú férfival kelt át, s azzal együtt Bécsbe is megérkezett. Az Loránd volt!

— Az nem volt Loránd, hanem más.

— Ki lett volna?

— S nem tudná azt nagyságod? Hát én megmondhatom. Az a sima arczú férfi volt Bleinberg német szinész, ki ő nagyságát Bécsig elkísérte, — — s nem ezúttal először.

Hah! A szívéig döftem neki ; a mája közepéig, a hol a dölyf lakik. Olyan nyilat törtem bele, a mit soha sem fog onnan kihúzhatni. Nem bánom, ha agyonüt is már most.

Azt hiszem, ehhez lett volna is kedve ; de próbálta volna most meg! Mikor egyfelől anyám, másfelől nagyanyám álltak mellettem. Nem két asszony volt az ; — két nőoroszlán. Széttépték volna értem!

— Jerünk, szólt anyám, megragadva kezemet. Semmi dolgunk itt többé. Azzal anyám előre sietett, engem közrefogtak, nagyanyám hátrafordultában egy kategorikus «alászolgájá»-t mondott Bálnokházynak, s azzal ott hagytuk magára.

Melanie húgom most is játszotta a cavatinát, a mit akkor nem akartam végighallgatni ; mégis okos gondolat az a zongora : nem hallatszik ki tőle az utczára, mikor pörpatvar van a háznál.

A mint ismét benn ültünk a kocsiban, anyám szenvedélyesen magához ölelt és csókjaival elhalmozott.

Oh mint féltem én az ő csókjaitól! Most mindjárt Loránd felől fog kérdezősködni, azért csókol így. És én nem fogok neki felelhetni rá.

— Szót fogadtál. Vigyáztál szegény bátyádra. Segítettél neki. Kedves fiam. Így suttogott folyvást hozzám.

Nem mertem elérzékenyülni.

— Mondd meg hát most, hogy hol van Loránd?

Tudtam, hogy azt fogja kérdezni. Szorongva huzódtam el tőle és tekintgettem magam körül.

— Hol van Loránd?

Nagyanyám észrevette szorongásomat.

— Hagyd ezt most ; inté anyámat. Nem vagyunk még elég biztos helyen, a bérkocsis meghallhatná. Várj vele, míg hazaérünk.

Tehát addig van csak időm, míg hazaérünk. Mi fog történni ottan? Hogyan tagadjam meg a választ erre a kérdésükre?

— Alig érkeztünk vissza Frommékhoz, alig vezetett Fanny azon szobába bennünket, mely szülőim számára volt berendezve, midőn szegény anyám újólag nyakamba borult és bánatos örömmel kérdezé tőlem :

— Te tehát tudod, hol van Loránd?

Milyen könnyű lett volna azt felelnem, hogy «nem tudom». De mit értem volna el vele? Így soha sem mondhattam volna el neki, hogy Loránd mit ír a távolból, hogy üdvözli, hogy csókolja őket ezerszer?

— Tudom, kedves anyám.

— Oh, mondd sietve, hol van?

— Jó helyen van, kedves anyám, vigasztalám én és siettem elmondani mind azt, a mit tudatnom szabad volt. Loránd benn van a hazában, biztos helyen, hol nincs mitől tartania ; rokonunknál, a ki őt szeretni és oltalmazni fogja.

— De hát mikor fogod már megmondani, hogy hol?

— Majd egyszer megmondom, édesanyám.

— De mikor? mikor? Miért nem mindjárt? Mikor?

— Majd — tíz év mulva. Alig mertem e szót kimondani.

Mindketten elszörnyedtek e szavamra.

— Dezső! Tréfát akarsz-e velünk űzni?

— Oh bár tréfa volna. Ez való ; nagyon nehéz való. Én Lorándnak megfogadtam, hogy tíz évig nem mondom meg sem anyámnak, sem nagyanyámnak, hogy ő hol tartózkodik?

Nagyanyám érteni látszott a dolgot ; szemével inte Fannynak, hagyjon bennünket magunkra ; azt hitte, ő előtte nem akarom e fölfedezést tenni.

— Ne menj ki, jó Fanny, szóltam én hozzá. Én távollétedben sem fogok többet mondhatni, mint eddig mondtam.

— De hát eszeden vagy-e? förmedt rám nagyanyám, ki azt hitte, hogy kemény szóval velem sokra lehet menni. Előttünk akarsz-e titkolózni? Azt csak nem hiszed, hogy mi fogjuk őt elárulni?

— Dezső! szólt anyám, azon szelíd, mindig édes hangon. Légy hát jó.

Hm. Mennyire csalatkoztak bennem. Én már nem voltam az a jó gyermek, a kit erős szóval meg lehet ijeszteni és édes szóval megszelidíteni. Kemény, érzést el nem áruló gonosz fiúvá lettem ; — engem kivallatni nem lehet.

— Azt nem mondhatom meg.

— Miért nem? Nekünk sem? kérdék kétfelől.

— Miért nem? azt magam sem tudom. De tinektek sem. Loránd becsületszavamat adatta velem, hogy hollétét éppen anyánk és nagyanyánk előtt el nem árulom. Azt mondta, nagy oka van kivánni, azt mondta, nagy szerencsétlenség lenne belőle, ha ezt meg nem tartanám. Én szavamat adtam neki rá, s szavamat meg kell tartanom.

Szegény anyám odatérdelt le elém, átölelt, összecsókolt, úgy kért, mondjam meg neki, hol van Loránd? Kedves «egyetlen» fiának nevezett; ezen azután sírva fakadt és én elég kegyetlen tudtam lenni, hogy minden szavára azt feleljem: «nem, — nem, — nem».

Képtelen vagyok e jelenetet végig leírni, képtelen vagyok végiggondolni rajta. Utóljára anyám elájult, nagyanyám megátkozott s én kimentem az ajtón és azután odatámaszkodtam a másik szobában az ajtófélhez.

E leírhatlan jelenet alatt a háziak mind összefutottak anyám ápolására, ki iszonyú kínokat szenvedett, s onnan egyenkint jöttek ki hozzám, ki folyvást az ajtófélen álltam s ott próbálgatták rajtam sorban rábeszélő tehetségeiket. Először kijött Fromm mama, igen szépen kérlelni, hogy mondjam ki azt az egy szót, a mi anyámat rögtön meggyógyítja; azután jött Fromm nagymama, iszonyú fenyegetőzésekkel veszekedni; majd megint Fromm papa, ki igen bölcs okoskodásokkal iparkodott rám beszélni, hogy akkor volnék tulajdonképpen a legbecsületesebb ember, ha most a szavamat megszegném.

Beszélhettek nekem!

Hiszen úgy kérni csak nem tudott senki, mint előttem térdelő anyám kért! úgy átkozódni nem tudott senki, mint rettenetes nagyanyám tevé, s oly jól nem tudta azt senki, hogy milyen rossz ember vagyok én, mint saját magam.

Hagyjanak nekem békét. Nem mondhatom meg.

Utóljára kijött hozzám Fanny; odahajolt vállamra s elkezdte fejemet simogatni.

— Kedves Dezső.

Egyet rántottam a vállamon, hogy eltávolítsam magamtól.

— Dehogy vagyok én «kedves Dezső». — Nevezz «infámis, rossz, átkozott Dezsőnek». — Az vagyok.

— De hát miért vagy az?

— Mert nem lehetek más. Megígértem, mert meg kellett ígérnem; s már most megtartom, mert megígértem.

— Szegény anyád azt mondta, hogy meghal, ha nem tudatod vele, hol van Loránd?

— Loránd pedig azt mondta, hogy meghal, ha tudatom vele azt. Azt mondta, hogy a mint anyámnak vagy nagyanyámnak fölfedezem hollétét, ő vagy följelenti magát a legközelebbi hadparancsnokságnál, vagy főbelövi, a mint éppen kedvében lesz. S a mi családunkban az ilyen ígéretek nem szoktak a levegőben eloszlani.

— De hát mi oka lehetett rá, hogy tőled ilyen igéretet csikarjon ki?

— Azt én nem tudom. Hanem azt tudom, hogy ok nélkül nem tette volna. Kérlek, eredj innen.

— Megállj Dezső, szólt ekkor Fanny elém állva. Te azt mondod, Loránd megfogadtatá veled, hogy sem anyádnak, sem nagyanyádnak meg nem mondod : hova lett? Másnak nem tiltotta meg, hogy elmondd?

— Az természetes, feleltem rá ingerült dölyffel. Mert azt a nélkül is jól tudta, hogy még az a más valaki nem született a világra, a ki azt tüzes harapófogókkal is ki birja csikarni tőlem.

— De igenis született, szólt Fanny dévaj komolysággal. Még pedig épp tizenkét év, nyolcz hónap és öt nap előtt született.

Ránéztem.

— «Te neked» mondanám meg? azt gondolod?

Bámultam ezen a vakmerőségen.

— Igenis, nekem. Minthogy adott szavad csak anyádnak és nagyanyádnak tilt nyilatkoznod. Megmondhatod nekem ; én megmondom ő nekik. Te nem szóltál nekik semmit és ők mégis megtudtak mindent.

— De hát «senki» vagy-e te?

Fanny szemembe nézett, elkomolyodott s reszkető szóval ezt mondá :

— Ha te kívánod, — hát senki vagyok. Olyan senki, mint a ki rád nézve nem született.

E pillanattól fogva kezdett rám nézve Fanny «valaki» lenni.

Ez az ő sophismája tetszett nekem. Megálljunk. Ezen az alapon talán csak ki lehetne alkudni.

— Nehéz dolgot kivántál tőlem Fanny ; de nem lehetetlent. Hanem hát várj egy kissé, hadd gondolkozzam rajta. Addig is légy közbenjáró közöttünk. Eredj be és mondd meg nagyanyámnak, hogy mit ajánlottál nekem, s hogy én arra azt mondtam : «jól van».

Ravasz voltam. Alattomoskodtam. Arra gondoltam e perczben, hogy ha Fanny gyermekes örömmel fog berontani a szomszéd szobába s diadalmas hangon mondja el, a mit tőlem engedélyül kicsikart, akkor, majd ha visszajön, mondok neki valami helynevet, a mi nem igazi, s ezzel lerázom a nyakamról.

De nem azt tette.

Csendesen ment vissza és sokára tért meg, mikor szülői a tulsó ajtón eltávoztak; akkor is súgva mondá:

— Sokáig késtem. Nem akartam anyám előtt beszélni. Most a tieid egyedül vannak, szólj.

— Még valamit elébb. Eredj vissza Fanny és mondd meg, hogy csak azon feltétel alatt mondom meg neked a valót, ha anyám és nagyanyám megígérik, hogy a míg én nekik Loránd írását nem mutatom, a melyben őket magához hívja, őt sem maguk fölkeresni, sem mással fölkerestetni nem fogják, s ha levelet akarnak hozzá intézni, azt elébb nekem adják, hogy én küldjem el neki és senkinek még csak egy tekintettel sem fogják mutatni, hogy tudnak Loránd hollétéről valamit.

Fanny helybenhagyólag inte fejével s visszament a mellékszobába.

Néhány percz mulva ismét kijött s feltárta előttem az ajtót.

— Gyere be.

Én beléptem, ő becsukta utánam az ajtót, s azután kézenfogva odavezetett anyám ágyához.

Szegény jó anyám most már nyugodt volt és olyan halavány. Szemeivel szinte vonni látszott magához. Én odamentem hozzá és megcsókoltam a kezét.

Fanny odahajolt hozzám és arczát közel tartotta ajkamhoz, hogy súgjam fülébe azt, a mit tudok.

Mindent megmondtam neki röviden.

Ő viszont odahajolt anyám vánkosára s fülébe súgta, a mit tőlem hallott.

Anyám felsóhajtott és meg látszott rajta nyugodni.

Azután nagyanyám hajolt oda édesanyámhoz, hogy megtudja tőle a mondottat.

Mikor meghallotta azt, az ősz alak fölegyenesedett s két kezét feje fölé kulcsolva, rebegé izgatott látnoki elragadtatással:

— Oh én uram Istenem! ki gyermekekre bízod a te akaratodat, legyen meg, a mit elvégeztél!

Azután odajött hozzám és megölelt.

— Te tanácsoltad Lorándnak, hogy odamenjen?

— Én.

— Nem tudtad, hogy mit cselekszel? Isten akarta így. Most már mindennap imádkozzál testvéredért.

— Ti pedig hallgassatok érte. Mert a mint fölfedezitek őt: elvész bátyám és én nem élem őt túl.

A vihar elcsendesült, ismét kibékültek velem. Szegény anyám nehány percz mulva elaludt és szunnyadt édesdeden,

Nagyanyám inte Fannynak és nekem, hogy hagyjuk őt most magára.

Mi leeresztettük az ablak-függönyöket s kimentünk a szobából.

Mikor kiléptünk, azt mondtam Fannynak:

— Most már becsületem a te kezedbe van letéve: úgy viseld gondját.

A leány égő lelkesüléssel nézett szemembe és azt mondá:

— Ott fogom azt őrizni, a hol a magamét.

Ezt már nem a gyermek mondta, — hanem a szűz.

XII EGY PILLANTÁS A PISZTOLY SZÁJÁBA.

Mintha két elkárhozott dæmon harczolt volna a föld felett, egyik tűz-, másik jégfegyverrel, oly gyorsan változott az időjárás. Május közepén már olyan rekkenő meleg lett, hogy a mult héten még csonttá fagyott föld most már repedezni kezdett.

A szemünk elől elveszett vándort megtaláljuk azon az alföldi rónán, a hol még a hány kocsinyom, annyi országút.

A sík rónán este van már, a nap nem rég áldozott le, felhőtlen piros eget hagyva maga után; a láthatáron két-három helység tornya látszik, mind sokkal távolabb, mint hogy az a vándor, ki előttünk siet, éjszakára gyalog beérhetne valamelyikbe.

A por nem lepte még annyira be, a nap nem sütötte el annyira arczát, hogy e szép nemes vonásokban a pozsonyi ifjúság büszkeségét, Lorándot fel ne ismerhetnők.

A hosszú út, a mit idáig tett, nem lankasztotta el izmai erejét; ugyancsak iparkodni kell annak a lovasnak, ki háta mögött jön, hogy koczogva beérje.

A lovas kurtára húzott kengyelben ül, huszárok módjára, öltözete ezüstgombos mente, zsíros kalap, rongyos veres nadrág, s félvállra vetett kopott farkasbőr-kaczagány; oldalán széles tüszőt visel, s abból két pisztoly agya látszik elő, csizmaszárába ezüst-veretes kés van dugva. Lova szerszámán is úgy csillog az ezüst, mint gazdája rongyos, foltos ruháján.

A lovas rég közelít már ügetve a gyalog utazó felé, a ki még csak arra sem méltatta eddig, hogy visszanézzen, ki jön a háta mögött.

Mikor aztán utólérte, odarugtatott mellé.

— Servus, diák!

Loránd feltekintett rá, s hasonló kötekedő hangon fogadta a szót.

— Servus, czigány!

A lovas e szónál ellökte melléről a féloldalt fityegő kaczagányt, hogy a pisztoly agyát láthassa a diák s gondolhassa felőle, hogy ha czigány is, de valamivel több, mint muzsikus. Loránd pedig annyi megszeppenést sem tanusított, hogy görcsös botját levette volna a válláról, melyre csizmái voltak felakasztva. Mezítláb utazott. Így még olcsóbb.

— Ej ha! De kevély vagy a piros csizmáidra, gúnyolódék a lovas, Loránd mezítelen lábaira kacsintva.

— Könnyű neked onnan a deresről, vágott vissza Loránd. Jelent pedig a «deres» olyan négylábú állatot is, a mit ez a lovas nem örömest hallott emlegetni.

— Magam nevelése! szólt büszkén s némileg mentegetőzve e vágásra.

— Tudom. Ismertem még kis kutyakölyök korában.

— Hát aztán hová baktatsz most, diák?

— Megyek Csegére, papolni, czigány.

— Aztán mit kapsz a legatióból, diák?

— Húsz ezüst forintot, czigány.

— Hát tudod mit? diák; mondok valamit, — ne menj te most Csegére; térj ki ide a juhászhoz, a hol azt a cserényt látod, aztán várj reám ott holnapig, akkor én visszajövök, ott aztán mondd el nekem a prédikácziódat, én még soha sem hallottam olyat. Én adok neked érte negyven forintot.

— Nem úgy lesz a' czigány; hanem térj te be ide a cserénybe, ne menj most a pusztára, várj reám ott egy hétig; akkor én visszajövök, aztán majd ott húzd el az én nótámat, adok érte tíz forintot.

— Nem vagyok én muzsikus! felelt a lovas, mellét előre feszítve.

— Hát az a furulya minek az oldaladon.

A czigány röhögött az ötletnek. Az ő puskáját furulyának nevezni! Hej sokan megfizettek már azért, hogy annak a szavát ne hallják!

— Te diák, te fránya ficzkó vagy. Nesze húzz egyet a kulacsomból.

— Nem iszom belőle, czigány; hátha olyan van benne, a mi «utánam kajabajál!»

A czigány még jobban nevetett a népmesei idézetnek.

— No hát jójczakát, diák!

Azzal sarkantyúba kapta a lovát s vágtatva porzott végig a pusztai úton.

Ezután csendesen beesteledett. Loránd egy gyöpös dombоldalhoz ért, melyet boróka-bokrok árnyaztak be. Ezt a helyet választá éjszakai tanyául. Sokkal jobb szeretett a bokor alatt keresni tanyát, mint az útféli csárdák bűzös, ronda borivó szobáiban.

Ott felhúzta a csizmáit, elővette a tarisznyájából a kenyeret, szalonnát s hozzáfogott a falatozáshoz. Jól esett neki; éhes volt és fiatal.

Alig végezte el a lakomáját, midőn ugyanazon az úton, melyen a lovas előkerült, öt lóval vágtató hintó közeledett felé. A három előlfogott lovon csengetyű volt; messziről lehetett közeledésüket hallani.

Loránd jónak látta rákiáltani a kocsisra.

— Héj. Álljon meg egy kicsit, földi.

A kocsis megállítá a lovakat.

— No csak frissen, szólt Lorándhoz, rekedt hangon, kapjon fel legátus uram, ide mellém. A lovak nem tudnak várni.

— Nem azt akartam én mondani, szólt Loránd, hogy vegyenek fel, hanem hogy vigyázzanak magukra, mert az elébb ment ezen egy lovas betyár, a kivel jó lesz nem találkozni.

— Van legátus urammal sok pénz?

— Nincs.

— Velem sincs. Hát mit félünk a zsiványtól?

— Talán, a kik a hintóban ülnek?

— Ott a nagyságos asszony ül, s ilyenkor aluszik. Ha fölkeltem és megijesztem, aztán nem találunk zsiványt, összetöri a hátamon az ostornyelet. Nem gondolok én vele. Üljön fel no. Lankadombig is jó lesz kocsin menni, az ebugattát.

— Kendtek Lankadombon laknak? kérdé Loránd meglepetve.

— Ott hát. Én nagyságos Topándy urat szolgálom. Igen derék ember, az úgy is nagyon szereti az olyan embereket, a kik prédikálnak.

— Tudom, híréből.

— No ha híréből ismeri, hát ismerje meg személyéből is. Üljön fel hát, no.

Loránd szerencsés véletlennek vette a találkozást. Topándynak ez gyönge oldala volt, papos embereket elfogdosni, magánál tartani és bosszantani. Neki éppen erre volt most szüksége. A találkozás ürügye meg volt már.

Felkapaszkodott hát a kocsis mellé, s a csillagos ég derűje mellett, az öt paripa vígan csengve ragadta a hintót tovább a gyepes úton.

A kocsis elmondá, hogy Debreczenből jönnek; még reggelre be akarnak jutni Lankadombra, útközben esik egy csárda, ott egy abrakot kapnak a lovak, a nagyságos asszony krampampulit fog égetni és sonkát falatozni, úgy mennek azután tovább. A nagyságos asszony mindig éjszaka szeret utazni, mert akkor nincs olyan meleg; aztán nem fél az semmitől.

Éjféltájon járhatott az idő, midőn az emlegetett csárda elé megérkezett a hintó.

Loránd leugrott a bakról, s előre besietett a csárdába, nem akarva a kocsi úrnőjével találkozni. Nagyott dobbant a szíve, midőn a csárda udvarán megpillantotta azt az ezüstös szerszámú lovat, felnyergelve, felszerszámozva. A paripa nem volt megkötve sehova, szabadon járt; a hintó érkeztére valami sajátságos nyerítést hallatott, a mire egy sötét ajtóból kilépett a lovag, a kivel már Loránd a pusztán találkozott.

Egészen meg volt lepetve, hogy Lorándot meglátta.

— Hát te már itt vagy, diák?

— Látod szemeiddel, czigány.

— Hogy jöttél ilyen sebesen?

— Tudod, hogy sárkányon járok, garabonczás vagyok.

De már ekkor a hintó lakosai is beérkeztek. A nagyságos asszony és egy piros pozsgás szolgáló. Az első sűrű gombos gyöngyösi mentébe volt burkolva, feje selyemkendővel bekötve, a másik kurta piros rokolyát viselt, derekán átkötött tarka kendővel, hosszú haja szalagokba volt fonva. Mind a két keze tele volt pinczetokkal, hideg konyhával.

— Vagy úgy? szólt ezeket látva a lovag; hát kocsin hoztak! Azzal engedte a jövevényeket a vendégszobába nyugodtan bemenni, maga pedig fogta a lovát s odavezette a kúthoz, vizet húzott neki a váluba, hogy megitassa.

Loránd azt kezdé hinni, hogy talán nem is olyan ember ez, m nt a minek tartá. Azzal ő is bement a vendégszobába.

A hosszú vendégszobán kívül volt még egy benyiló is a csárdában, de ez annyira tele volt a csapláros apró gyerekeivel, a kik már vaczkaikban henteregtek, hogy a hintóbeli uraság jobbnak találta a vendégszoba hosszú, keresztlábú asztalánál helyet foglalni, melyen a parasztcseléd nagyhamar kiteregette a hideg sültfélét, a czintányérokat és az ezüst éteszközt, a mikkel a nagyságos asszony falatozni fog.

A nagyságos asszony hátravetette gyöngyösi mentéjét, letette fejéről a selyemkendőt, s két gyertyát tétetett maga elé: mind a kettőt meg is koppantotta, mint a ki «szereti a szépet».

Igaza is volt: arczát igen szépnek lehetett nevezni; eleven élettüzű szemei, barna erőteljes arczszíne, piros, élveteg ajkai, sugár szemöldei voltak; úgy illett, hogy a mi világosság van a házban, az mind ő előtte égjen.

Hátul, a sötétben, az asztal tulsó végénél ült Loránd a hosszú lóczán, s egy palaczk bort adatott magának, inkább azért, hogy ne üljön ott hiába, mint hogy megigya a keserves alföldi szüredéket.

A söntés mellett, kiterített zsúpszalmán aludt egy szentképáruló tót, s egy vándor mesterlegény; a söntésben szolgált nagy álmosan a borzas fejű csaplár, kinek tetszettek végtelenül az ilyen vendégek, a kik magukkal hordják az enni-inni valót s csak parancsolgatni jönnek.

Lorándnak elég ideje volt nyugodtan elnézni ezt a nagyságos asszonyt, a kinek a kocsiján idáig jött, s a kivel valószinűleg egy födél alatt fog lakni ezután.

Vígkedvű, jótermészetű teremtés lehet; minden falatját megosztja a szolgálóval; a kocsisnak is küld ki általa a maradékból. Talán ha tudná, hogy más névtelen útitársa is van, azt is odahíná a lakomázáshoz. Nincs is egyébre gondja, mint az étvágyára; olyan szép fehér fogsorai vannak. A falatozás alatt kitölti a finom gabonapálinkát a czintányérba; fügét, mazsolát, czukrot hány bele s azután meggyujtja. Ezt a forró italt híják nálunk krampampulinak. Éjszakai útban egészséges gyomornak jó lehet.

A mint a falatozásnak éppen vége van, nyílik az udvarra vezető ajtó, s belép rajta a künnhagyott betyár; kalapja szemére lenyomva, kezében az övéből kivont egyik pisztoly.

— Asztal alá! ágy alá! a kinek az élete kedves! kiált az ajtóban megállva; mely haragos szóra a földön alvó képes-tót és vándorlegény menten feliramodnak a kandalló kéményébe; a csaplár eltünik a pinczébe, s magára csapja az ajtót, a szolgáló pedig elrejti magát a pad alá: mire a betyár odalép az asztalhoz, s kalapjával mind a két égő gyertyát leüti, hogy nem marad egyéb világosság az asztalon, mint a czintányérban égő borszesz.

Ez pedig valami kísérteti világítást ad. Mikor czukornemű ég a borszeszben, sírfény dereng minden tárgyon; az élő arczok mintha halottak volnának; minden szín elmulik

benne; az arcz pírja, az ajkak ragyogása, a szemek fénye mind zöldre válik; mintha sírból fölkelt rémek néznének egymásra.

Loránd borzadva nézte e jelenetet.

Az imént oly vidám, oly mosolygó hölgy arcza olyan volt egyszerre, mint a kit a koporsóból költenek fel; s ez a másik, a ki szemközt áll vele felvont fegyverrel, mintha maga volna a halál, fekete szakállal, fekete szemöldökkel.

Egy perczben pedig úgy tetszett Lorándnak, mintha mind a ketten elnevetnék magukat: a halottarcz is meg a halálarcz is; hanem ez csak egy perczig tartott: az is meglehet, hogy talán csak káprázat volt.

Azután erős, hatalmaskodó hangon megszólalt a rabló:

— No csak ide gyorsan a pénzzel!

A nő elővette a tárczáját s szó nélkül odadobta neki az asztalra.

A rabló felkapta mohón, s a szeszvilágnál vizsgálni kezdé a tárcza tartalmát.

— Hát aztán mi ez? kérdezé mérgesen.

— Pénz, felelt a hölgy röviden s elkezdett ezüstös nyelű antik késével a csirkecsontból fogpiszkálót faragni.

— Pénz! Pénz! De mennyi pénz? riadt rá a rabló.

— Négyszáz forint.

— Négyszáz forint! ordított a rabló, a tárczát mindenestül az asztalhoz vágva. Hát négyszáz forintért jöttem én ide? Négyszáz forintért ácsorgok én itten egy hét óta? Hol van a többi?

— Többi? szólt a hölgy; azt most csinálják Bécsben.

— No no; nem kell tréfálni; én tudom, hogy ebben a tárczában kétezer forint volt.

— Hiszen ha az mind benne volna, a mi benne volt valaha, kettőnknek is elég lenne.

— Ördög teringette! ordított a rabló, öklével az asztalt ütve, hogy a borszesz-láng magasra lobogott a czintányérban. Én nem értem a tréfát! Ebben a tárczában most volt kétezer forint, tegnapelőtt, debreczeni vásáron eladott gyapjúnak az ára. Hova lett a többi?

— Hát gyere ide, majd elszámlálom, szólt a nő, az evőkés hegyével mutogatva ujjain: kétszázat odaadtam a szűcsnek; négyszázat a főkötőcsinálónak; kétszázat a szíjgyártónak; háromszázat a boltosnak; háromszázat a szabónak; kétszázat elköltöttem vásárfiára; számold ki, mennyi maradt hát.

— Nem kell nekem a számadás! nekem a pénz kell! sok pénz! Hol van a sok pénz?

— Mondtam már, hogy Körmöczön van, a pénzverdében.

— Aztán vége legyen már a tréfának! fenyegetőzék a zsivány. Mert ha kutatni kezdek, abban majd nem lesz köszönet.

— Hát kutasd ki az egész hintót ; a mit találsz benne, az mind a tied lehet.

— De majd nemcsak a hintót kutatom ki, hanem tégedet is a bőrödig!

— Mit? kiálta fel e szóra dühösen a nő, s e perczben olyan lett az arcza, összevont szemöldeivel, mint egy mythosi furiáé. Azt próbáld meg! s e szónál úgy ütötte a kés hegyét az asztalba, hogy az egy hüvelyknyire hatolt be.

A rabló egy hanggal alább kezdett beszélni.

— Hát mit adsz még?

— Mit adnék? szólt a nő, durczásan vetve magát hanyatt a székben. Az ördögöt meg a fiát.

— Karperecz is van a kezeden.

— Nesze! szólt a nő, lekapcsolva kezéről a smaragdos ékszert, s odahajítva az asztalra.

A rabló elkezdte azt műértőleg nézegetni.

— Mennyit érhet ez?

— Én kaptam ajándékba, neked is adnak érte egy ital bort a legelső korcsmában, a hova betérsz.

— Még egy szép gyűrű is ragyog az ujjadon.

— Csak hadd ragyogjon.

— Nem hiszem, hogy le ne jönne onnan.

— De nem megy le, mert nem adom.

Ebben a pillanatban a rabló hirtelen elkapta a nő kezét, melyben a kést tartá, csuklóján keresztül kapva, s míg ez erősen küzködve vonaglott aczélszorítása alatt, a másik kezében tartott pisztoly végét a sikoltó szájába dugta bele.

Ez a rémjelenet mindeddig csak úgy tünt fel Loránd előtt, mintha egy részeges férj czivódnék durczás feleségével, ki annak minden követelésére tromffal tud válaszolni : az utasnő nem bírt eleget megijedni, s a rabló nem bírt eléggé ijeszteni ; valami természettelen közöny látszott meghazudtolni azt a jelenetet, a miről ifjú képzelem egészen más képeket alkot. Egy rabló találkozása egy védtelen hölgygyel, éjszaka, a pusztai csárdában! Lehetetlen, hogy azok így beszéljenek egymással.

Hanem a mint a zsivány megragadta a hölgy kezét, s az

asztalon keresztül hajolva, azt erőszakosan levonta maga elé, a pisztolylyal folyvást fenyegetve a sikoltozót, akkor egyszerre felforrt az ifjúban a vér, előugrott a sötétből, hol eddig a rablótól észre nem véve ült, egy szökéssel ott termett mellette, félkezével megragadta annak jobbját, melyben a pisztolyt tartotta, másikkal pedig kirántá a rabló öve mellől a másik pisztolyt.

A rabló, mint a megriadt fenevad, fordult egyszerre megtámadója felé, s kezét ki akarta azéból szakítani.

Érzé, hogy az övével egyenlő rangú vaskézzel van dolga.

— Te diák! acsarkodék rá, farkasok módjára felhúzott ajakkal, összecsikorgatott fehér fogait villogtatva elő.

— Ne moczczanj! szólt Loránd, a rabló homlokának irányozva a pisztolyt.

A rabló azonban jól látta, hogy a pisztoly sárkánya nincs felhúzva: nem is lehetett volna azt felhúzni e rövid tusa alatt. Lorándnak ez az izgalomban eszébe sem jutott.

A rabló tehát hirtelen lekapta a fejét s a koponyájával, mint a faltörő kossal, olyat taszított Lorándon, hogy az hátra esett a padra, s míg e közben baljával önkénytelen elbocsátá a zsivány kezét, fegyveres jobbjával kénytelen volt a továbbesés meggátlására maga elé kapni.

Ekkor a zsivány fordítá a másik pisztoly csövét az ő homlokának.

— Most aztán én mondom, hogy ne moczczanj diák!

Azon rövid pillanat alatt, a míg Loránd a homlokának szegzett pisztoly öblébe nézett, ez a gondolat villámlott át lelkén:

«Ime itt van az alkalom, melyben a sors átkát ki lehet játszani: a saját kéz fenyegető fegyverétől megmenekülni. A ki elvész becsületes tusában, üldözött gyöngék, utasok védelmében, az mint derék ember halt meg. Lássuk meg ezt a halált.»

Hirtelen fölemelkedék a rászegzett pisztoly előtt.

— Ne mozdulj, mert meghalsz, rivallt rá ismét a rabló.

Loránd pedig folyvást a fejének szegzett pisztoly szája előtt egy lábnyomnyira, rátette nyugodtan hüvelykujját a kezében tartott pisztoly sárkányára s felhúzta azt.

Erre a rabló hirtelen hátra ugrott, az ajtónak rohant, s annyira meg volt rettenve, hogy a befelé nyíló ajtót egyelőre kifelé akarta tolni.

Most aztán Loránd vette őt czélba.

Hanem a mint kinyujtotta felé a karját, az úrhölgy onnan

az asztal mellől egyszerre felugrott, odaszökött eléje, elfogta Loránd karját s rémült arczczal sikolta :

— Ne ölje meg! ne ölje meg! ne ölje meg!

Loránd bámulva tekinte rá.

A szép asszonynak minden izma vonaglott a görcsös iszonyattól ; szép szemei kerekre felnyiltan, delejes zsibbadást terjesztettek el az ifjú idegein. A mint erővel odaveté magát keblére s leszorítá karjait, ez ölelés egészen megbénítá azokat.

A zsivány, látva, hogy menekülhet, nagy kaparászás után meglelte az ajtó kilincsét, s mikor azt aztán végre ki tudta nyitni, a halálos rémület helyébe ismét visszatért nála a czigányos humor. Visszadugta bozontos fejét a félig nyitott ajtón, s beszólt, azon a göröngyrázta hangon, a mi az ijedt embereké.

— Hiszen, verjen meg a devla, czudar ördögjárta diákja! te diák! te tintásujjú diák! lett volna csak megtöltve ez a pisztolyom is, mint a másik, a melyik a kezedben van ; majd adtam volna én neked passust a pokolba! De kerülj még egyszer a kezembe : tudom, hogy . . .

Azzal hirtelen visszarántotta a fejét, a mi nagyon tréfás illusztrácziója volt a nagyhangon kezdett fenyegetésnek ; s mint a kit kergetnek, futott ki az udvarra, s nehány percz mulva paripa-robogás hangzott : a rabló menekült. Mikor aztán kiért az utczára, ott elkezdett istentelenül káromkodni, szidva, átkozva minden diákot, legátust és kölyök-papot, a kik a helyett, hogy az Istent otthon dicsérnék, az országúton őgyelegnek, s a szegénylegények mesterségét elrontják. Mikor már messze járt is, hangzott még nagyhangú káromkodása. Hetekig fog ez a káromkodás hangzani a lankadombi ingoványban, a hol a fenevad megközelíthetlen tanyáját felütötte, egész csendes éjszakán át ; a farkasok fognak rá felelgetni, kiket a ménló megrugdalt, mikor csikót orozni jártak.

Lorándnak oly megfoghatatlan volt mindez.

A negédes, csaknem tréfás beszélgetés a rémes szeszlángnál egy rablógyilkos és megtámadott áldozata között ; az érthetetlen talány, hogy egy éjjeli orv-támadó üres pisztolylyal jöjjön be egy házba, midőn övében egy másik pisztoly van golyóra töltve ; s azután ez a nő : ez az érthetetlen alak, a ki szemébe nevet a rablónak ; a ki öklébe szorított késsel szegül ellene, s a ki ha kiszabadíthatja kezét amazéból, bizonyosan úgy fúrja a kést annak az oldalába, mint a hogy az asztalba ütötte ; s ugyan az, midőn megszabadítója a

rablót le akarja lőni, az ijedelem görcsös erejével rohan ennek karjai közé, félrerántja a kezét s bántalmazóját saját testével védi.

Mi nyitja lehet e talánynak?

E közben az asszonyság újra meggyujtotta a gyertyákat; ismét nyájas fény áradt szét a tárgyakon. Loránd rá nézett a nőre. Az iménti zöldeskék arcz helyett, mely a zilált őrültség vad tekintetével meredt reá, egy mosolygó, jókedvű, deli képet látott maga előtt, ki tréfás hangon kérdi tőle:

— Hát maga diák? Miféle diák? Honnan került ide?

— Nagysádtokkal együtt jöttem ide, a kocsis mellett ülve.

— Lankadombra akar jönni?

— Éppen oda.

— Talán Sárvölgyiékhez. Az szereti az imádkozókat.

— Nem ahhoz. Topándy úrhoz.

— No azt nem tanácslom; az igen goromba ember az ilyenfélékhez. Maga prédikálni is szokott. Ne menjen oda.

— Pedig odamegyek; s ha nem tetszik megengedni, hogy a bakon üljek: megyek gyalog, mint maig jöttem.

— Tudja mit, lelkem? a mit ott kapna, az nem sok lenne. Ezt a pénzt, a mit az az ember itt hagyott, úgy is maga vette el tőle; tartsa meg magának, én oda adom és menjen vissza a kollégiumba.

— Asszonyom, én nem szoktam ajándékok után élni! szólt Loránd, visszautasítva büszkén a nyujtott tárczát.

A nő rábámult és gondolá: ez furcsa legátus, nem él az ajándékkal.

A nagyságos asszonynak csak ennél a szónál tünt fel, hogy ennek a fiatal embernek porlepte arczvonásaiban van valami, a mi különbséget tesz az emberek között. Most kezdte még csak meglepni e nemes, büszke tekintet.

Talán gondolkozott is rajta, hogy micsoda tünemény lehet az, a ki puszta kézzel meg mer támadni egy fegyveres rablót, hogy megszabadítson kezéből egy idegen nőt, a kihez semmi köze, s aztán nem akarja elfogadni az ajándékot, a mit olyan jól megérdemelt?

Loránd észrevette, hogy szükségtelen rést engedett szívén nyílni, a min könnyen jelleme titkai közé láthatna valaki; sietett betakarni hibáját.

— Nem fogadhatom el az ajándékát, nagyságos asszonyom, minthogy ennél sokkal többet kívánok. Én nem vagyok prédikáczióval járó legátus; hanem iskolából kitaszított tanuló. Helyet keresek, a hol két kezem munkája után megéljek;

midőn nagyságodat védelmeztem, az jutott eszembe, ez asszonyságnak szüksége lehet valami gazdatisztre, férjének ajánlhat; én híven fogok szolgálni: hűségemnek élő bizonyságát adtam, mert papirosra írott bizonyságom nincsen.

— Hát maga ispán akarna lenni Topándynál? Hja, lelkem, tudja-e, hogy az milyen istentelen ember?

— Hisz éppen azért keresem fel; egyenesen hozzá indultam; magamat is istentelenségeimért zártak ki az iskolából. Nem vethetünk egymásnak semmit a szemére.

— Tehát maga valami vétket tett, azért kerüli a világ szemét? Vallja meg, mit vétett? Gyilkolt? Vallja meg. Én azért magától meg nem ijedek s el nem mondom senkinek. Megígérem, hogy oda lesz fogadva a házhoz, akármi vétke van. Ezt már megmondtam. Hát gyilkolt?

— Azt nem tettem.

— Megverte az atyját, anyját?

— Nem, nagyságos asszony; az a bűnöm, hogy lázítottam az ifjúságot a felsőbbek ellen.

— Micsoda? a szolgabíró ellen?

— De bizony még annál is felsőbbek ellen.

— Tán éppen a papok ellen? No akkor aranyba foglaltatja magát Topándy. Az nagy bolond ebben a dologban.

A nő nevetve mondá e szavakat; azután egyszerre sötét mélázásba ment át az arcza. Majd tétova tekintettel lépett az ifjúhoz s kezét annak karjára téve gyöngéden, azt kérdé tőle súgva:

— Tud maga imádkozni?

Loránd megütközve tekinte rá.

— Úgy, könyvből imádkozni? Meg tudna maga valakit tanítani könyvből imádkozni? — Sok idő kellene ahhoz? Mi?

Loránd mindig jobban bámult a kérdezőre.

— Jól van, jól, no; nem mondtam semmit! Jöjjön velünk. A kocsis már pattog az ostorral. Akar benn ülni velünk a hintóban? Vagy jobb szeret kinn ülni a kocsis mellett, a szabad levegőn? Jobb is az! Én is inkább ott szeretnék. No hát menjünk.

A szolgáló, ki előkuporodott a pad alól, összetakarította ez alatt az éteszközöket, a nagyságos asszony kifizette a korcsmárost, s nem sokára ismét fenn ültek a hintóban és gondolkoztak egymásról az egész úton. Az ifjú arról a nőről, ki a rablóval enyelegve daczol, gyűrűjeért küzd; aztán a rablóról, ki üres pisztolylyal jön fosztogatni és ismét a nőről, ki hatóság alatt nem ért mást, mint szolgabírót, s arról kér-

dezősködik, hogy tud-e más ember könyvből imádkozni? és a mellett arany karpereczet visel, ezüstről étkezik, selyembe öltözik, s az ifjúság tüzét hordja szemében; a hölgy pedig arról az ifjúról, ki tud küzdeni, mint egy hős, kész dolgozni, mint egy napszámos; pénzt eldobni, mint egy nemes; asszonyokat elbűvölni, mint egy angyal, s hatalmasokat káromolni, mint egy ördög!

XIII. MELYIK TÉRÍTI EL E MÁSIKAT?

Reggel felé gördült be a hintó a lankadombi kastély udvarára. Topándy a folyosón állva várta az érkezőket s eléje sietve, lesegíté a fiatal hölgyet a hintóból, nagy tisztességgel kezet csókolva neki. Lorándra pedig, ki a kocsis mellől szállt le, kérdő bámulattal tekinte.

A hölgy felelt helyette.

— Egy kicsapott diákot hoztam, a ki ispán akar lenni magánál. Meg kell őt fogadni.

Azzal az elésiető cselédekre bízva, hogy úti lomjait hordják utána, ő maga minden további szóvesztegetés nélkül felment a kastélyba, Lorándot magára hagyva Topándyval.

Topándy szokott gunyoros kedvében fordult az ifjúhoz.

— No, fráter, téged jól berekomendáltak! kicsapott diák; ezzel sok van mondva. Hát öcsém: ispán akarsz-e nálam lenni vagy tiszttartó, vagy præfectus? Mert az mindegy. Válaszsz olyan titulust, a milyen tetszik. Konyítasz-e valamit ehhez a mesterséghez?

— Gazdaság körül nőttem fel. Nem szentírás biz az.

— Jól van, fráter! Hát megismertetlek vele, mi nálam az ispánnak a dolga. Tudsz-e négyesben szántani? Tudsz-e asztagot rakni, fennállva a kévék tetején? Tudsz-e elől rendet vágni tizenkét kaszással a sarkadban? Tudsz-e ágyást csinálni nyolcz szérűre, mind a nyolczat kinyomtatni, bemérni, szekérre rakni?

Loránd nem volt meglepetve a kérdésektől.

Azt felelte mindenre, hogy tud hozzá.

— No azt szeretem, szólt Topándy. Hozzám sokan jöttek már híres, kitanult œkonomusok, csattos czipőkben gazdatisztnek ajánlkozni, de a mint azt kérdeztem tőlük, hogy tudnak-e trágyát rakni a szekérre? mindannyi megfutott. Szeretem, hogy te még itt állsz. Hát a conventio tudod-e, mi lesz?

— Tudom.

— Már hogy tudnád?

— Addig, a meddig hasznossá nem tudom magamat tenni, semmi ; azontúl pedig annyi, a mennyi egyik napról a másikra kell.

— Ez okos beszéd. Hát valami tiszti lakás, iroda vagy mi felől nincsenek igényeid? Mert az egészen szabad tetszésedre lesz bízva. Nálam az ispán ott lakhatik, a hol akarja : — akár a birka-akolban, akár a tehénistállóban, akár a bivalyosban. Nekem mindegy szabad választásra bízom.

Topándy hamis szemszúrással kacsintott Lorándra, hogy mit mond erre?

Loránd pedig a legkomolyabb arczczal válaszolá, hogy legszükségesebb lesz a jelenléte a birka-akolban, ott fog megtelepedni.

— No, e szerint hát megalkudtunk, szólt nagyot nevetve Topándy. Majd meglátjuk, hogyan álljuk ki egymás barátságát? A szegődést elfogadom ; mikor meg tetszik unnod, meg se tessék mondanod : ott a kapufélfa.

— Nem fogok hozzá fordulni.

— Bravo! Becsülöm az elszántságot. Most hát gyere fel öcsém : az asszony majd kiadja számodra az öt napra való cselédkenyeret, szalonnát, lebbencset, levesbe főzni valót és az átalag vinkót ; vedd át, majd a juhász megtanít rá, hogyan kell sütni, főzni?

Loránd az arczát sem fintorította félre a sajátságos ispánfogadási feltételekre ; mindenbe belenyugodott, mint a ki mindezt leghelyesebbnek találja.

— No hát gyere utánam, fráter ispán!

Azzal bevezette őt Topándy a kastélyba, még azt se kérdezte tőle, hogy hívják? Gondolta, úgy is odább szökik ez holnapután.

A nagyságos asszony éppen az előteremben volt, a hol reggelizni szoktak.

Míg Topándy mutogatta Lorándnak az aklokat, a mikből hálószobát választhat magának tetszése szerint, az alatt ő nagysága elkészítteté a kávét, a villás-reggelit, szilvapálinkát a szép sávolyos abroszszal terített kerek asztalra, melyre három csésze s ugyanannyi éteszköz és asztalkendő volt föltéve.

Mikor Topándy belépett, maga után eresztve Lorándot, ő nagysága éppen azzal volt elfoglalva, hogy az ezüst főzőgépből az illatos moccanedvet a csészékbe öntögesse, míg a kövér bivalytej a fehér mázos lábasokban párolgott előtte. Topándy

levetette magát a legközelebb talált székre, s hagyta Lorándot állva várni, míg ő nagysága ráér a lebbencset és tarhonyailletményt kimérni a számára.

— Maga nem ül oda! riadt rá a szép hölgy. Topándy felugrott hirtelen.

— Bocsánat, hát kinek a helye ez?

— Azé az úré ott! mutatott Lorándra fejével a hölgy, mindkét keze el levén foglalva az ibrikkel.

— Tessék, kérem alássan, szólt Topándy, helyet csinálva Loránd előtt.

— Maga ott fog mindig ülni, szólt a hölgy, letéve a kávés üstöt s ujjával arra a helyre mutatva, mely balfelől az övé mellett volt megterítve. Reggelinél, ebédnél, vacsoránál.

Ez másképp hangzik, mint a háziúr biztatása: a lebbencs, tarhonya és cselédkenyér.

— Ez lesz a szobája itten jobbra! intézkedett a hölgy tovább; Györgynek hívják az inast, a ki ki fogja szolgálni; a kocsisok közül János fog állni rendelkezésére.

Loránd egyik bámulatból a másikba esett. Valami észrevételt akart tenni; de maga sem tudta, mit?

Topándy azonban homéri hahotára fakadt. Szinte elfulladt bele.

— Hiszen öcsém! mért nem mondtad, hogy az asszonynyal már elvégezted a szerződést? akkor nem vesződtem volna veled. Ha így van, aludjál a pamlagomon, s igyál a poharamból.

Loránd akarta játszani a kevély szegényt. Megrázta a fejét daczosan.

— Aludni fogok a szénában, s iszom a vederből.

— Tanácslom önnek, hogy tegye azt, a mit én mondok, szólt a hölgy, agyonsujtva villogó tekintetével a két férfit.

— Bizony öcsém, monda Topándy, annál okosabb tanácsot én sem adhatok neked. Üljünk le tehát és igyunk legalább bruderschaftot egy pohár papramorgóban.

Loránd jónak látta a hölgy parancsoló tekintete előtt meghunyászkodni s elfogadni a mutatott helyet, mire aztán az végtelen jókedvvel elnevette magát. Olyan kedves volt, olyan természetes, olyan szeretetreméltó, mikor így nevetett.

Topándy meg nem állhatta, hogy meg ne csókolja kezét.

— No hát maga is! No? Hát micsoda?

Loránd is megcsókolta a másik kezét.

Mire aztán mind a két kezét összecsapta a feje fölött, úgy kaczagott — az úrhölgy — a czigány leány.

— Nini! Magának én egy levelet is hoztam a városból, szólt a hölgy, elővéve a tárczáját. Ugyan jó, hogy az a zsivány pugyillárisostól el nem vette tőlem ; a maga levele is odaveszett volna.

— Zsivány? szólt elkomolyodva Topándy. Micsoda zsivány?

— No hát, itt a Fejbetörő csárdában, mikor megálltunk itatni, egy zsivány rajtunk rontott, azután ki akart rabolni. A pénzt már odadobtam neki meg a karpereczemet, hanem még ezt a gyűrűt is le akarta húzni az ujjamról, de én nem engedtem. Aztán megfogta a kezemet, s hogy ne sikolthassak, a szájamba dugta a pisztoly végét, a bolond.

A hölgy olyan könnyűvérű negéddel adta ezt elő, hogy Topándy nem tudta, tréfál-e ez most vagy valót beszél?

— Micsoda mese ez?

— Mese?! kiáltottak rá egyszerre két oldalról, egyfelől a nagyságos asszony, másfelől a kis szobaleány ; ez telelármázta a fülét, hogy ő mennyire meg volt ijedve, még most is reszket, amaz pedig feltűrte karjáról a ruha himzett szegélyét s odatartá Topándy elé a karját.

— Nézze, hogy lement a bőr a kezemről, a mint megszorította a rabló ; s nézzen ide : az ínyem egészen el van hasadozva, a hogy a pisztoly végét a számba dugta, szólt szétnyitva korallpiros ajkait, mik közül a leggyönyörűbb fehér fogsor ragyogott elő. Jó, hogy ki nem ütötte egy pár fogamat!

Bizony azért nagy kár lett volna.

— De hát hogy szabadultatok meg? sürgeté Topándy aggodalommal.

— Bizony nem tudom én, hogy látott volna-e engemet még maga valaha vagy soha sem, ha ez a fiatal ember ott nincs és segítségünkre nem jön. Hanem aztán a mint ez odaugrott, kikapta a zsivány kezéből a pisztolyt : az is egyszerre fogta magát és elszaladt.

Topándy még egyszer rázta a fejét. Nagy sor ezt elhinni.

— Még tán most is itt van a zsebében a pisztoly, a mit a zsiványtól elvett. Adja ide ; de ne bolondozzanak itt vele, mert elsül s még valakit meglő.

Loránd átadta Topándynak a rablótól elvett pisztolyt.

A fegyver csöve bronzból volt ; agya ezüst czifrákkal kiverve.

— Csodálatos! szólt Topándy, szemügyre véve a pisztoly czirádáit. Ezen a pisztolyon a Sárvölgyiek czímere van.

Azonban nem folytatta tovább. Eltette a pisztolyt a zsebébe. Lorándnak pedig kezét nyujtá az asztalon keresztül.

— Öcsém, derék gyerek vagy; — becsüllek érte, hogy ilyen bátran védelmezted az enyéimet, s annyival több okom van beleegyezni, hogy velem egy födél alatt lakjál ezentúl, ha csak te magad nem félsz, hogy az a födél miattam rád szakad. — Milyen volt az a rabló? szólt ismét a nőkhöz fordulva.

— Nem láthattuk, mert eloltotta a gyertyát s azután nagyhamar elfutott.

Lorándnak feltünt, hogy az asszony nem akar emlékezni a rabló arczvonásaira, a miket pedig jól kivehetett a szeszláng mellett; s különösen, hogy egy szóval sem említette azt, hogy a rabló czigány volt.

— Nem tudom, milyen volt, ismétlé, kifejezéssel tekintve Lorándra, egyikünk sem láthatta, mert sötét volt. Azért is nem lőhetett rá az elvett pisztolylyal szabadítónk, mert a sötétben bajos volt czélozni. Ha nem talál, a zsivány mindnyájunkat megölhetett volna.

— Ez szép kaland! dörmögé Topándy. Máskor nem engedem, hogy éjszaka utazzatok.

— Majd fegyvert hordok én is magammal máskor.

— Ezt a mocsári tanyát pedig nem tűröm itt a közelben tovább; ott végtére is olyan embernek kell lakni, a ki mi ránk leskelődik. Mihelyt a Tisza árja jön, felgyujtatom körülötte a nádast, s akkor aztán a kazal is ott ég.

Ezalatt megtalálta az asszony a levelet.

— Itt van, szólt odanyujtva azt Topándynak.

— Nő-írás, szólt rátekintve a czimzetre Topándy.

— Hát még azt is meg lehet ismerni a betűkről, hogy asszony írta-e, vagy férfi? kérdezé naiv kiváncsisággal kandikálva az írásba a szép asszony.

Loránd is odatekintett, s úgy tetszék neki, mintha ezt az írást már látta volna valahol. De sehogy sem jutott eszébe, hogy hol? Idegen kéz írása; semmi nőismerőse kézvonásaihoz nem hasonlítnak a betűk; pedig mégis látta azt valahol!

Töprenghetel, gondolkozhatol azon, jó fiú, sokáig: soha sem fogod te azt kitalálni. Nem gondolkoztál te arról soha, a ki azt írta, észre se vetted, hogy a világon van: Fanny írása az, a bohókás csere-leánykáé; valaha Dezső mutatott neked hasonló írást egy pillanatra, mikor anyád csókját tudatta veled a gyermektárs leveléből. Most pedig azt írta az ismeretlen kéz Topándynak, hogy ha e napokban egy fiatal

ember fog hozzá vetődni, sárosan, rongyosan, ne kérdje tőle honnan jön, miért fut? nézzen jól nemes arczába, abból meg fogja tudni, hogy ez ifjú nem aljas bűn miatt kénytelen kerülni az üldözésére kiindult világot.

Topándy hosszasan nézett az előtte ülő ifjú arczába: vajjon ez-e az igazi?

Ő is jól ismerte már akkor az országgyűlési ifjúság társulatának történetét.

Nem kérdezősködött.

* * *

Az első naptól fogva egészen otthon volt Topándy házánál Loránd.

Topándy úgy bánt vele, mint egy herczeg az egyetlen fiával, kiben trónörököst nevel; Loránd pedig úgy viselte magát irányában, mint egy szegény ember fia, ki az apja házánál tanulja a szolgálatot.

Mind a ketten sok rendkívüliséget találtak egymásban, s mindkettő szerette volna e rendkívüliségek okát kifürkészni a másikban.

Loránd megjegyzé nagybátyjában, hogy ez istentagadó kérgen belül valami mély érzés rejlik ott, a minek nyitjára senki sem akadt még; Topándy pedig ismeretlen unokaöcscsében azt sejté, hogy e nagy léleknyugalom tengertükre alatt egy korán feldúlt élet örvénye sötétlik.

Sokat próbáltak egymás lelkébe behatolni — és hasztalan.

A nagyságos asszony élet-titkával mindjárt az első nap megismerkedett Loránd. Mikor este vacsora után kezet akart neki csókolni, eldugta a háta mögé a kezeit s nem engedte neki e tisztességtételt.

— Hallja maga, édes lelkem; nekem többet ne csókoljon kezet és engemet ne is nagyságoljon. Én csak egy szegény czigányleány vagyok; apám, anyám, minden pereputtyom sátorosczigány. A nevem Czipra. Cseléd vagyok a háznál, a kit a nagyságos úr tréfából selyemben, csipkében járat, s nagyságoltat a cselédekkel; a miért azok aztán kinevetnek. Persze, csak a hátam mögött, mert ha szembe tennék, felpofoznám őket. De maga ne nevessen a hátam mögött. Árva czigányleány vagyok. A nagyságos úr a szemétről szedett fel; a nagyságos úr igen jó hozzám, s én meghalnék érte, ha rákerülne a sor. Ez az egész állapot, látja.

A czigányleány nedves szemekkel tekinte Topándyra, ki mosolyogva hallgatta őszinte vallomását, mintha helyeselné

azt. Azután, mintha nagyságos ura helybenhagyását elértette volna, fordult ismét Lorándhoz.

— Azért csak híjon maga engemet Cziprának.

— Jól van, Czipra húgom, szólt Loránd, kezét nyujtva eléje.

— «Húgom?» — No látja, ez szép magától, hogy ezt is hozzáteszi.

Azzal megszorítá Loránd kezét s magukra hagyta a férfiakat.

Topándy azonban más tárgyra vitte át a beszédet, s nem beszélt Lorándnak Czipráról többet.

Elébb meg akarta figyelni, mi hatást fog az ifjúra tenni a fölfedezés?

Az első napok elárulták azt.

Loránd ettől fogva nem hogy bizalmasabbá, sőt tartózkodóbbá lett a vélt háziasszony irányában, mióta az kivallá neki, hogy ő nem háziasszony, hanem csak czigányleány. A mellett oly kimélettel bánt vele, mint a ki tudja jól, hogy a legkisebb sértés kétszeresen fáj annak, a ki azért nem panaszolhat. Előzékeny, figyelmes volt irányában, mint a ki a boldog nő álarcza alatt látja a mélyen eltitkolt boldogtalanságot és ártatlanságot. Cziprát az ismeretlenek a ház asszonyának hitték, az ismerősek a háziúr kedvesének; pedig az nem volt más, — mint egy asszonynak öltöztetett szűz.

És ezt a titkot Loránd meg tudta sejteni.

Ha Topándy figyelt ő rá, ő is figyelt Topándyra. Ő észrevette, hogy Topándy nem őrzi, nem félti ezt a leányt; egyedül hagyja utazni, rábízza vagyona nagy részét, elhalmozza ajándékaival és azontúl nem törődik vele. Pedig van valami ragaszkodása hozzá, a mi több a megszokásnál; a leányon esett legkisebb bántalmat bárkin is megtorol, a miért az egész cselédség jobban fél Cziprától, mint magától az uraságtól, s ha véletlenül a kettőjök akarata összeütközik, mindig a Czipráé jön foganatba.

Topándy viszont észrevette Lorándon, hogy az nem fut a szép arcz után, a kit megnyerni nem nehéz, mert senki sem őrzi, s eldobni megint könnyű, mert csak czigányleány. Valami tárgynak kell e szívben lenni, mely azt betölti, vagy egy végtelen űrnek, a mit be nem képes tölteni semmi.

Topándy zajos életet élt, mikor czimborái akadtak hozzá; hanem mikor egyedül maradt, egészen más ember volt, a milyennek csak maga előtt szeretett látszani.

A természetbuvárlat volt szenvedélye.

A kastély egyik földszinti zugában vegytani laboratoriuma volt; természettudományi kísérletekkel töltötte az időt, gépekkel vesződött, csillagokban buvárkodott, a föld mélyének titkait tanulmányozta.

Ilyenkor csak Lorándot szivelte maga körül. Benne föltalálta azt, ki tudományos szenvedélyét osztani képes volt, bár kételyeit nem vette is föl.

Az anyag minden! A természetbuvárok nagy részének régi jelszava ez, s azért olyan rokon elem a természetbuvárlat a mindent tagadással.

Gyakran meglepte Czipra is a két férfit e csendes mulatságuk közepette s úgy el tudta őket bámulni órahosszat, s ha nem értette is, a mi e magas tudományban fogalmain túl ment, el tudta magát mulatni Cartesius elmerülő ördögöcskéin, rá mert ülni a villanyos szigetre, s öröme határtalan volt, ha ilyenkor Loránd ujjával közel érve hozzá, villanyszikrákat csalt ki ruhájából, kezeiből. Sőt abban is tudott élvezetet találni, ha a nagy távcsöveken az ég csodáit órahosszat elnézegetheté.

Loránd szívesen felelt neki minden kérdésre; pedig szegény leány annyira elejétől kezdve nem értett mindezekhez.

Pedig milyen bűbájos gondolat: mindent tudni!

Egyszer, mikor nagyon jól megmagyarázta neki Loránd a nap-spectrum elméletét, a leány felsóhajtott s hirtelen odahajolva Lorándhoz, azt súgá neki, elpirulva:

— Tanítson meg engemet olvasni!

Loránd rábámult; Topándy pedig félvállról azt kérdezte tőle:

— Ugyan már minek volna neked az olvasnitudás?

A leány összetette keblén kezeit és áhitattal rebegé:

— Szeretnék imádkozni tudni.

— Imádkozni-e? Hát aztán miért imádkoznál? Van valami, a mi nélkül nem lehetsz el?

— Van.

— Vajjon mi lehet az?

— Azt szeretném éppen megtudni az imádkozás által.

— Hát magad sem tudod, hogy mi?

— Nem tudom kimondani, hogy mi?

— S ismersz valakit, a ki azt meg tudja neked adni?

A leány felmutatott az égre.

Topándy vállat vont rá.

— Eredj, bohó, nem leánynak való az olvasás. Az asszonyféle úgy jó, ha nem tud semmit.

Azzal a szeme közé kaczagott a leánynak; Czipra sírva kelt föl és elment.

Loránd megszánta ezt az árva teremtést, a ki selyemben, finom keztyűben jár és a betűket nem ismeri — és az Istenhez nem bír emelkedni.

Loránd kedélye annyira elsekélyült már e pusztai magányban, hogy tudott másokat szánni.

Idegen név alatt, senkitől nem ismerve, jól elrejtve a világ elől, feledni tudta a magas ábrándokat, mik egykor töretlen pályát mutogattak előtte, s melyen a sors az első lépésnél kikaczagta. Letett arról a gondolatról, hogy ez a czím is legyen a világon: nagy hazafi: az, a kinek nagy hivatala van. A kinek ez nem kell, maradjon az eke szarvánál. Az ambitiónak csak rendes vonalozott útjai lehetnek, s a sikert kell kezdeni az esküdtségen vagy a tiszteletbeli aljegyzőségen, — ha az ember nemes ember; a városi irnokságon, ha az ember csak honoratior; tertia non datur! Nagy emberek sine titulo? azokra szűk szállások várnak.

Hanem hiszen a kinek duzzogni tetszik, arra nézve igen szép pálya a mezei gazdaság; s a ki el akarja temetni magát, annak élve is szolgál temetővel a föld: igen szép, regényes, virágos, buzakalászos temetővel; melynek közepéből az élet boldog halottjai vígan kinevetik azokat, a kik lótnak-futnak, fáradnak, lármáznak, firkálnak, azt hiszik, hogy tesznek valamit s aztán ők is csak odajutnak, a hova a többi.

Loránd már az iránt is kezdett elfásulni, hogy minő szomorú kötelezettség áll előtte az évek határidejének leteltén. Még az messze idő. Az ember szép csendesen is meghalhat odáig; tán az a másik is elveszhet addig, a ki e titkot őrzi. És talán az ember lelkén is megvastagszik a bőr tíz évi földturó munka után, miként arczán és tenyerén, hogy akkor nevetni fog egy olyan fogadáson, melyet ifjú túlfeszült kedélylyel teljesített volna, s a mit ha nevetve elutasított magától, senki sem lesz, a ki azt ne mondja rá, hogy okos ember volt, s ha ellenkezőt mondhatna is valaki, hol találhatná meg őt, hogy ezt szemébe mondja? Saját magával pedig talán megalkuszik akkorra az ember. Otthon maradt családja iránt is meg volt nyugtatva félig-meddig. Dezsőtől gyakran kapott levelet, álczimzete alatt; otthon egészségesek s az elbukott fiú sorsát jó szívvel viselik. Megtudta azt is, hogy Bálnokházyné nem tért vissza férjéhez, külföldre ment azzal a szinészszel, kivel korábbi ismeretsége volt már. Ez is ki volt hát

törülve emlékéből. — Fehér lap volt az egész kedélye, a melyen a más ember bajának is volt helye.

Lehetetlen volt észre nem vennie, hogy ez a szegény leány mennyire ragaszkodik hozzá együgyűségében; mit azelőtt nem tudott, szégyenleni tudja magát, ha Loránd előtt éri valami csintalan tréfa Topándy vendégei részéről. Szánta ezt az elveszett lelket.

Egyszer, mikor hosszasabban mulattak együtt Topándyval optikai észleletek mellett a magányos műtevő szobában, Loránd bátorságot vett magának, hogy előhozza e tárgyat.

— Igazán úgy nőtt fel az a leány minden ismeret nélkül?

— Bizony nem ismer ez se Istent, se ábéczét.

— S miért nem engedi ön, hogy megismerje, szegény?

— Az ábéczét? Mert ez ránézve egészen fölösleges dolog. Nekem bolond kedvem jött egyszer az utczáról fölszedni egy meztelen czigánygyereket, azzal a fogadással, hogy ebből boldog embert fogok csinálni. Mi a boldogság a világban? A kényelem és az ismeretlenség. Ha saját gyermekem van, azzal is így teszek. Az az életnek a titka, hogy az embernek jó gyomra, jó álma és jó szíve legyen. Ha végig gondolok rajta, hogy egész életemben mi keserűségek értek? annak az alapja mind az volt, a mit tanultam. Sokszor éjszakákon át elkínzott valami eszme, a míg cselédeim boldogul horkoltak. Akartam egy olyan boldog embert látni magam előtt, a milyen az én ideálom; a kit nem kínoznak azok a czifra válogatott torturák, a miket a czivilizált világ, sub titulo «jó erkölcs» egymás üldözésére feltalált. Tehát — azon kezdtem, hogy Cziprával nem ismertettem meg az ábéczét.

— De hát az Istent?

Topándy elvette szemét a távcsőtől, melylyel éppen a csillagos égre kinézett.

— Magam sem ismerem.

Loránd bántott kedélylyel fordult el tőle. Topándy észrevette azt.

— Édes fiam, húszéves gyermekem; te talán többet tudsz, mint én; kérlek, ha te ismered, taníts meg engemet is rá.

Loránd vállat vont. Azután elkezdett a kéz alatt levő tárgyakról beszélni.

— Mutat-e ez a Dollond-féle teleskop csillagokat a tejútban?

— Igen: az egész tejutat millió csillagképletre osztja szét, minden egyes csillag egy nap.

— Hát az «éjszaki vadászkutya» fejében levő ködöt felderíti-e?

— Az köd marad előtte. Gömbölyű köd; körülötte egy gyűrű, ködből.

— Talán a Gregory-féle távcső, mit most küldtek Bécsből, jobban nagyít?

— Igaz. Hozd elő. Még azóta, hogy ez megjött, nem volt tiszta idő, hogy kísérletet tehettünk volna.

Topándy nagy érdekkel nézett fel az új távcsövön az égbe.

— Áh! szólt meglepetve. Ez igen jó cső. A csillagköd ritkul, néhány apró csillag kiválik a gyűrűből.

— Hát a tömeg maga?

— Az köd marad. Atomjait még ez sem bonthatja szét.

— Hát a Chevalier-féle mikroskopot nem kísértjük-e most meg?

— Jó lesz, készítsd el.

— Mit tegyünk alá? Egy rhinchitest?

— Nem bánom.

Loránd meggyujtá a légszeszt, mely fényt vetett a górcső tárgyaira, s elébb maga nézett bele, hogy eltalálja a helyes gyúpontot. Azután elragadtatva szólt:

— Nézze ön! Nincs az a mesebeli vért Homer Iliásából, mely e kicsi rovar-szárnypaizshoz fogható legyen. Csupa smaragd és zománczozott arany.

— Valóban az.

— És most figyeljen ön oda: e kis rovar két szárnya között van egy kis élősdi féreg, és annak is van két szeme, élete, életének czélja, a vér lüktet az ereiben s e féreg gyomrában megint más férgek élnek és azokat már e mikroskop nem mutatja meg.

— Értem, szólt az atheista, Loránd szemébe tekintve. Te most megmutattad nekem, hogy a milyen végtelen a teremtés eszméje a rettenetes mindenségig, olyan végtelen az lefelé a képtelen semmiségig: és ez az Isten!

Loránd arczán a magasztos megnyugvás mutatá, hogy ez volt a czélja.

— Kedves öcsém, szólt Topándy, két kezét Loránd vállára téve. Ezt az eszmét én régóta ismerem. A végtelenség előtt én is leroskadok, s azt is felfogom, hogy mi is egy osztályt képezünk felfelé a csillagokhoz, s egy fokozatot lefelé az ázalékférgekhez. Hanem azután eddig van. S tán ez a féreg, a kit én megöltem, hogy a szárnyában gyönyörködjem, éppen úgy hitte azt, hogy ő a mindenség közepe, a ki körül a világ forog, mint

Plato tollatlan kétlábú állatai, s midőn haldokolva utolsó zöngését hallatta, tán éppen úgy követelte, hogy e bosszúra hívó hangot feljegyezze valaki, mint mikor Varsóban négyezer martyr énekelte utóljára, hogy : «nincs még oda!»

— Nem az a hitem, uram. Az ephemer rovar története az egy nap ; az ember története az egy élet ; a nemzetek története a századok és a világok története az öröklét ; s az örök igazság eljön mindenkire az elmaradhatlan egymásutánban.

— Megengedem öcsém ; még azt is néked hagyom, hogy az üstökös-csillagok bizonyosan ilyen hosszú igazságra elbocsátott pörkeresői a makrokozmosznak, a kik egyszer valamikor mind meglelik apai örökségüket, a miből őket valami zsarnok nap kilódította ; hanem azt viszont te engedd meg nekem, hogy ránk, gondolkozó, gondolataikat elmés káromkodásokban kifejezni tudó férgekre, vagy ha akarod csillagokra, a gondviselésnek éppen semmi gondja. Mindennek, mindennek van gondviselése : legyen úgy, elhiszem ; de ennek az élődi fajnak nincs, ha csak annak nem veszszük, hogy egyszer-egyszer egy dögvész neki indul, mikor már nagyon el van népesülve ez a faj a földön s megritkítja azt.

— Uram, engemet sok csapás ért a földön. Nagyon sok! és olyan, a mit válogatva oszt a sors ; de azért egyet meg nem ingatott bennem : a hitet.

— Engem nem ért soha semmi csapás. Nem tett skeptikussá a szenvedés. Mindig kedvem szerint tölt az élet. Ha imádságért osztaná valaki a jót, nekem nem volna betevő falatom. — Az álszenteskedők hajtottak erővel ez útra. Talán, ha azokkal nem lennék körülfogva, elhallgatnám hitetlenségemet ; nem csinálnék másoknak botrányt vele ; nem keresném, hogyan bosszanthatom a világ hypokritáit azzal, a mit ők káromlásnak neveznek? Hidd el öcsém, hogy egymillió ember közül, egy híján mind, csak egy gazdag hitelezőnek nézi a gondviselést, a kitől mindig lehet kölcsönt kapni, de mikor kamatfizetésről van a szó, akkor csak az az egy emlékezik meg róla.

— És az az egy elég arra, hogy megdicsőüljön benne az eszme!

— Az az «egy?» — Hanem az az egy te nem fogsz lenni öcsém.

Loránd bámulva kérdezé :

— Miért nem?

— Azért nem, hogy ha sokáig itt maradsz az én közelem-

ben, te neked is múlhatatlanul olyan mindenttagadóvá kell válnod, mint én vagyok.

Loránd magában mosolygott.

— Oh kegyes öcsém, nem én rólam fog az rád ragadni, a ki gúnyt űzök, botrányt csinálok, hanem arról a másikról, a ki harangszóra imádkozik.

— Ön Sárvölgyit érti?

— Hát kit érteném mást? Te ezzel az emberrel naponkint érintkezni fogsz, s utóljára is azt fogod mondani, a mit én: «ha így kell a mennyországba jutni, akkor én inkább itthon maradok».

— De hát mi ez a Sárvölgyi?

— Egy álszenteskedő, a ki valamennyi szentnek sorba hazudik, s kicsalná az arkangyalok szemeit, ha nem vigyáznának magukra.

— Ön nagyon gyűlöli azt az embert.

— Hogy gyűlölöm-e? Ez az egy jó tulajdonsága van a szívemnek, hogy ezt az embert gyűlölöm.

— Azért, mert kegyeskedő? Mai világban pedig az is egy neme a bátorságnak, ha valaki a pietásokat külsőleg is ki meri mutatni a skeptikus, a közönyös világ előtt. Nekem kedvem volna ez embert védelmezni ön ellenében.

— Volna kedved? Jól van. Fogjunk akár most mindjárt hozzá. Húzz magadnak ide egy széket és hallgass rám. Én leszek az «advocatus diaboli». Elmondok neked egy történetet erről az emberről. Ez ismét nem velem történt; én csak egyszerű tanuja voltam a történetnek. Engem nem bántott ez ember soha; engem nem bántott soha senki. Még egyszer mondom neked, hogy nekem semmi panaszom sem az emberekre, sem az alattuk vagy felettük lehető lényekre. Ülj mellém, öcsém.

Loránd elébb feléleszté a tüzet a kandallóban, eloltá a mikroskop légszesz-világát, hogy a szobában csupán a pattogó hasábok vörös fénye, s a láthatáron emelkedő hold az ablakon át vetett derengő világot. Azután leült egy karos szalmaszékre, Topándyval szemközt.

— Volt nekem fiatal koromban egy igen kedves barátom, rokonom, a kivel eleitől fogva együtt jártuk az iskolákat; még pedig annyira együtt, hogy a klasszisban is egymás mellett ültünk mindig. Az én pajtásom volt az osztályban a megingathatlan első, én mindjárt utána; néha kettőnk közé jutott válaszfalnak ez a Sárvölgyi, a ki már akkor is nagy hizelgő és árulkodó volt, s ezen az úton néhányszor kitolt a

helyemből, a mire a kis diákok oly sokat tartanak. Én persze már akkor is olyan istentelen voltam, a kire nem győztek eleget panaszkodni. Később, hogy a franczia háború alatt idebenn az iskolák rendje is sokat szenvedett, kiküldtek bennünket együtt Heidelbergbe. Az ördög ezt a Sárvölgyit oda is utánunk hozta. Szülői pöffeszkedő emberek voltak; a mit a mi szülőink tettek, azt nekik is utánozni kellett. Hisz küldhették volna fiukat Jénába, Berlinbe vagy Ninivébe, de éppen oda kellett neki jönni, a hol mi is ott vagyunk.

— Még nem mondta ön meg a barátja nevét, szólt Loránd, ki aggódva figyelt a történet kezdetére.

— Vagy úgy? Hisz a névre nincsen semmi szükség. Barátom volt. A történetre nézve mindegy, akárhogy hítták; egyébiránt nehogy azt hidd, hogy mesét mondok, a nevét is tudathatom veled: Áronffy Lőrincznek hítták.

Loránd minden idegén delejes zsibbadás futott végig, midőn atyja nevét hallá kimondatni. Azután egyszerre elkezdett a szíve sebesen dobogni. Érzé, hogy itt áll a kripta ajtaja előtt, melynek titkát annyiszor kisérté megfejteni.

«— Soha délczegebb alakot, nemesebb kedélyt, melegebb szívet nem ismertem nálánál, folytatá Topándy; — nemcsak mint rokonomat, de mint ideálját az akkori ifjúságnak, bámultam és szerettem. Mindenféle apró titkocskák közössége, miket csak az ifjak értenek egymás között, azt a bizalmas összetartást szilárdíták meg közöttünk, a mi a késő vénségre ki szokott hatni. Akkor keletkeztek Európa-szerte azok a szabadelvű világnézetek, miknek olyan varázsló hatása szokott lenni a fiatalságra; akkor ébredezett itthon is valami, a mit most már nemzeti önérzetnek neveznek. Mind ez bensővé tette a viszonyt, mely közöttünk gyermeki megszokás volt ez ideig.»

«Két évig voltunk az akadémiákon; elég zajban, kedvben tölt le a két év. Ha pénzünk volt, azt elköltöttük együtt; ha nem volt, együtt koplaltunk. Egymásért nélkülöztünk, egymásért verekedtünk, egymásért becsukattuk magunkat. Itt már nagyon keveset találkoztunk Sárvölgyivel; az akadémia nagy erdő, nincs az ember úgy összeszorítva benne, mint a gymnasium padjain.»

«Éppen a franczia háború legnagyobb hevében az az ötletünk támadt, hogy egy írott újságot szerkesztettünk magunk között.»

(Loránd még nagyobb érdekkel kezde figyelni.)

«No ez nem volt valami országháborító kérdés, mindössze

is annyiból állt, hogy mi a hirlapban mindazt, a mit az Augsburger nagy pathosszal adott elő, tréfás gúnynyal travestáltuk, a kik olvasták, nevettek rajta.»

«Hanem a vége mégis az lett a mulatságnak, hogy egy szép napon mi ketten megkaptuk a consilium abeundit.»

«Engemet bizony nem nagyon keserített az: annyi transcendentalis tudományt, annyi világismeretet belém vertek már, hogy szinte vágytam haza a falusi kántor társaságába, a ki még azt hiszi, hogy az anekdota-mondás a legelső tudomány a világon.»

«Csak két napunk maradt Heidelbergában, hogy holmiainkat összeszedjük, filisztereinkkel megalkudjunk, s úgynevezett «kincseink»-től búcsút vegyünk. E két nap alatt csak kétszer láttam Áronffyt. Egyszer az első nap reggelén, midőn igen izgatottan jött hozzám s azt mondá: «Fogom a fülét annak, ki bennünket elárult; — ha nem térek vissza, lépj nyomomba és bosszulj meg». Én kérdeztem tőle, miért nem választ engem segédnek? Arra azt felelte: «Mert te is érdekelve vagy s utánam kell következned». — És azután másnap este, midőn ismét hazajött, egészen fásult, lelankadt kedélylyel, — beszéltem hozzá: alig adott választ, s midőn végre azt kérdezém tőle: «talán megöltél valakit?» azt felelte rá határozottan: «igen».

— Ki volt azon ember? kérdé Loránd szorongva.

— Ugyan ne vágj a szavamba! majd megtudod! förmedt rá Topándy, s folytatá a történetet:

«E naptól fogva egészen megváltozott Áronffy. A kedélyes jókedvű fiúból egyszerre hallgatag, komoly, fásult ember lett, a kivel nem lehetett többé mulatni. Kerülte a világot, s úgy vettem észre, hogy az egész világban legjobban került engem.»

«Azt hittem, hogy én tudom, miért van ez?»

«Azt hittem, hogy én tudom komolyságának titkát. Megölt egy embert, a kit párbajra ő hívott ki. Ez nyomja lelkét. Nem tud elég hidegvérű lenni, hogy egy ilyen bagatellet kiverjen a fejéből. Más ember bravournak számítja azt, s legfeljebb is a mások üldözésétől tart miatta, de saját maga nem üldözi érte magát. Majd elfelejti, mire megvénül.»

«Az én atyámfia azonban csak évről-évre komoly kedélyű ember maradt s ha később találkoztam is vele, fanyar, oly élvezhetlen volt rám nézve a társasága, hogy biz én nem is igen örömest kerestem aztán fel.»

«Pedig a mint hazaérkezett, azonnal megházasodott. Még

Heidelbergbe menetele előtt jegyzette el mátkáját, ki igen kedves, szép, szelid leányka volt. Szerették egymást. Hanem azért Áronffy borult kedélyű maradt. Házassága első évében fia született, később ismét egy másik. Mondják, hogy szép, okos fiú volt mind a kettő. Ez nem derítette őt fel soha. Mindjárt a mézeshetek után elment a hadjáratba s ott úgy viselte magát, mint a ki azt akarja, hogy minél előbb levágják. Később minden hír, a mit felőle kaptam, azt erősítette, hogy Áronffy gyógyíthatlan kedélybetegségben szenved. — Érdemes-e erre egy ember, a kinek elkoppantottuk az élete gyertyáját?»

— Hogy hívták azt, a kit megölt? sürgeté megújult nyugtalansággal Loránd.

— Mondtam már, hogy majd megtudod; nem fut el előled a história! Hallgasd tovább.

«Egy napon, lehetett már tizenkét éve annak, hogy a heidelbergi iskola porát levertük csizmáinkról, én egy csomagot kapok Heidelbergából, az ottani helyhatóság comitivájával, melyben tudtomra adatik, hogy bizonyos Stoppelfeld doktor ezt a lepecsételt csomagot hagyta nekem végrendeletileg.»

«Stoppelfeld? Stoppelfeld? Törtem rajta a fejemet, ki lehet az, a ki az operenczián túlról még nekem testálhat valamit? végre eszembe jutott, hogy járt velünk együtt a tanórákra egy hosszú szőke hajú medikus, a ki híres legény volt a maga idejében minden Keilereinál és Kneipereinál. Ha nem csalódom, schmollist is ittunk egymással s valami paukereinál két rossz kardot fűrészszé duelláltunk egymás kezében.»

«Felbontom a csomagot, s abban találok egy levelet, mely hozzám volt intézve.»

«A levél még most is megvan nálam, de tudom könyv nélkül minden szavát, annyiszor elolvastam azt. Ez volt a tartalma :»

«Bajtárs uram! Emlékezhetel rá, hogy Heidelbergből elutazástok előtti napon egyik fiatal collegánk, Áronffy Lőrincz, valamely becsületbeli ügy elintézése végett segédeket keresett az ismerősök között. Történetesen engem talált legelőször megszólítani. Én természetesen elfogadtam a felhívást és kérdezém okát és tárgyát. Minthogy te is ismered, ő megmondta azt nekem, tehát nem írom ide. Azt is közölte velem, miért nem választott téged segédjének? és egyúttal lelkemre köté, hogy ha ő el találna esni a párbajban, tudassam azt veled s te folytasd azt. Én elfogadtam a cartell-

megvivést s elmentem vele a kihivandóhoz. Előadtam neki, hogy ilyen esetben verekedni szokás és verekedni kell; ha ki akar alóla bujni, kénytelen lesz megszökni az akadémiáról.»

«A kihívott nem utasította vissza a kihívást, hanem azt mondá, hogy miután ő gyönge testalkatú, közellátó és mindennemű fegyverben gyakorlatlan, az amerikai párbajt választja.»

... Topándy véletlenül Loránd arczára pillantott, azt hitte, a színváltozás, mit ez arczon lát, a kandallóban fellobbanó s meg alvó láng tétova visszfénye.

«A levél ezt mondja tovább:»

«Akadémiánkon nagyban divatozott akkor az az ostoba neme a párbajnak, hogy két ember sorsot húzzon s a melyiknek a neve kijön, az lője magát főbe bizonyos idő mulva. Ostobaság! Már akkor is volt annyi eszem, hogy hasonló eseteknél, ha segédül hívtak, iparkodtam a feleleket rábírni, hogy mentől hosszabb határidőt szabjanak, igen helyesen számítva, hogy tíz, tizenkét év alatt a legkeserűbb ellenségek kibékülhetnek, jó barátokká lehetnek; a győztes fél lehet nagylelkű, elengedheti ellenének a meghalást vagy a vesztesnek nőhet meg ez alatt a hája, s elfelejtheti commode az ilyen bolond kötelezettséget.»

«Ennél az esetnél tizenhat évi haladékot eszközöltem ki a felek között. Ismertem az embereimet: míg az árulkodó Schulfuchsból tisztességes ember válik, míg a büszke délczeg fiú kellő flegmához jut, hogy egymással valahogy kiegyenlíthessék különbségeiket, arra kell tizenhat év.»

«Áronffy pattogott eleinte; vagy mindjárt, vagy sohasem! de végre is segédei szavát meg kellett fogadnia, s mi sorsot húztunk fölöttük.»

«Áronffy neve jött ki.»

... Loránd merev szemekkel bámult az elbeszélőre, s már nem érzett semmit a külvilágból, minden idegével a regére hallgatott.

«A kihúzott nevet átadjuk a nyertes félnek, annak áll jogában e névjegyet, tizenhat év leteltével, ha ellenfele elmulasztaná a kötelezettsége végrehajtását, neki megküldeni, eszébe juttatva tartozását.»

«Azzal szétmentünk, ti hazautaztatok, s én azt hittem, hogy el fogjuk felejteni a dolgot, mint annyi sok mást.»

«Azonban csalódtam. Ez az egy halálom órájáig mindig emlékemben marad, mindig kínoz, mindig üldöz. Tudakoztam magyarországi ismerőseimtől a két ellenfél felől s amit megtudtam, csak növeli aggodalmamat. Áronffy büszke és

komoly férfi. Ostobaság ugyan az embernek megölni magát, mikor boldog, mikor jó dolga van, hanem egy büszke ember mégis inkább engedi testén, mint lelkén rágódni a férgeket, s nem fogja viselhetni azt a gondolatot, hogy egy embernek, kit tegnap még neki volt joga megvetni, holnap e megvetés jogát saját maga ellen engedje át. Meghal, de meg nem szégyenül. Bolond érte, de következetes.»

... Loránd minden tagján a hideg veríték csorgott végig.

«Én a halál küszöbén állok, folytatá Stoppelfeld levele; a szíverem kövesül meg; a napot, az órát tudom, melyben elvégzek mindent s e gondolat nem nyugtalanít annyira, mint az, hogy most nem mehetek magam, hogy nem kereshetem fel magam azt az embert, a ki Áronffyt kezében tartja, hogy megmondanám neki: íme uram, tizenkét év letelt. Önnek ellensége tizenkét év óta szenvedett már egy rettenetes fogadás miatt, neki az élet minden öröme meg volt keserítve, előtte a jövendő örök homálylyal volt borítva; elégelje meg ön az áldozatot, ne kívánja a legnagyobbat is. Adja vissza az élet verőfényének ez örökké borult egű végzetet; adjon vissza egy embert családjának, hazájának, az Istennek! — De én nem mehetek. Itt kell ülnöm mozdulatlanul s számlálom érütéseimet s számítgatom, hogy mennyi van még hátra az utolsóig?»

«Azért fordultam te hozzád, te ismerős vagy mind a kettővel, barátja voltál az egyiknek; menj, szólj, tégy érte. Lehet, hogy én nevetséges bolond vagyok, árnyék elől irtózom, de ez engem kínoz, gyötör, meghalni nem enged. Vedd át tőlem e hagyományt, hadd pihenjek csendesen poraimban. Úgy áldjon meg téged az Isten!»

«Azon férfi, ki Áronffy szavát bírja, mint tudom, igen kegyes ember, könnyű lesz rábeszélned — a neve Sárvölgyi.»

... E szóknál felkelt Topándy székéről s az ablakhoz ment, kitárva annak mindkét szárnyát: olyan nehéz a levegő idebenn. A hideg holdvilág odasütött Loránd homlokára.

Topándy ott az ablakban állva folytatá a kezdett rémregét. Nem volt nyugalma ülve beszélni ezt el. Nem is úgy beszélt, mintha csak Lorándhoz szólna csupán, akarta, hogy hallja meg azt a néma ég is és a bámuló hold és a reszkető csillagok és a lehulló meteorok s czáfoljanak meg egy földi férget, a ki beszél.

«Én rögtön magam átsiettem az emberhez. Kinek küszöbét át nem léptem soha, kinek soha nem köszöntem, ha találkoztunk: most elmentem hozzá nyájas, békeajánló arczczal.

Én nyujtottam neki előbb a kezemet, hogy legyen közöttünk béke ezentúl. Én kezdtem el magasztalni kegyességét, erényeit. Én kértem tőle bocsánatot azon bántalmakért, miket eddig rajta elkövettem ; kívánjon tőlem bármi vezeklést, én alája vetem magamat.»

«Az ember kegyes alázattal fogadott : megszorítá kezemet. Lelkére mondá, hogy semmi bántalomra nem emlékezik, mely tőlem érte volna valaha. Ellenkezőleg elszámlálta, mennyi jót tettem vele életében, kicsiny iskolás diák korától fogva? Mennyi javammal élt, milyen sok szívességet tapasztalt részemről? a mire én csak azt mondhattam, hogy bizony nem emlékezem rá.»

«Siettem egyenesen látogatásom czéljára térni.»

«Mondám neki, hogy a mi ezúttal házához vezérelt, olyan ügy, melylyel egy régi jó barátomnak tartozom, s kértem, hogy olvassa végig ezt a levelet, melyet éppen ma kaptam.»

«Sárvölgyi végig olvasá a levelet ; én folyvást arczára figyeltem, míg olvasott. Egy perczre sem hagyta el azt ama stereotyp édeskés mosolygás, a mitől engem a hideg lel, ha látom.»

«Mikor készen volt a levéllel, csendesen összehajtá azt és visszaadta.»

«Nem jöttél rá, szólt hozzám, jámbor arczczal, hogy az az ember, ki e levelet írta — őrült?»

«Őrült? kérdezém én, megütközve.»

«Kétségen kívül, felelt Sárvölgyi ; ő maga is azt írja, hogy idegbaja van, rémeket lát, árnyékától irtózik. Ez az egész történet : mese. Nekem nem volt soha semmi összezördülésem Áronffy barátunkkal, a mi akár amerikai, akár khinai párbajra adott volna alkalmat ; ez elejétől végig : költemény.»

«Én tudtam, hogy nem költemény ; valami párbaja volt Áronffynak, de soha sem tudtam meg, hogy kivel? nem is kérdezősködtem nála e felől tovább, miután arra a kérdésemre : talán embert öltél? azt felelte : igen. Értette : saját magát. Tovább hatoltam ez ember szívébe.»

«Uram, szomszédom, felebarátom! Légy ember! légy keresztyén, a mivel kérkedel, a minek tartatni akarod magadat ; tekintsd, hogy e felebarátunknak kedves, szerető családja van : ha nálad van az a névjegy, a mit tizenkét év előtt párbaj-segéde átadott, ne kínozd, ne gyötörd vele tovább : írd rá, hogy «ki van egyenlítve», s add át nekem e rettentő kötlevelet. Holtomig tisztelni foglak érte. Úgy is tudom, hogy a határidő előtt egy nappal ezt fognád tenni. Nem hasz-

nálnád azt a rettentő hatalmat, mit a vaksors kezedbe adott, hogy névjegyét üresen küldd meg hozzá, figyelmeztetve, hogy az idő letelt. Te megbocsátanál neki akkor. De tedd azt most. Ez ember élete nyarán keresztül borult volt e kínos tartozás miatt, mely szüntelen boldogsága felett függött; engedd az őszi napsugárt fejére sütni. Nyujtsd ki feloldó kezedet felé most mindjárt.»

«Sárvölgyi bizonynyal állítá, hogy nála semmiféle cartellje nem volt és most sincs Áronffynak, hogy is tehetem fel ő róla, hogy az ő lelkéhez férne a boszúállást éveken keresztül tartogatni? Az ő multja, az ő jelen élete megczáfol minden ilyen vádat. Neki nem volt soha semmi ellenkezése Áronffyval, s ha lett volna, rég megbocsátott volna neki érette.»

«Én még mindig nem eresztettem el az embert a kezemből. Azt mondtam neki, hogy gondolja meg, mit cselekszik? Áronffy egykor azt hagyta rám, hogy ha ő ez ügyben elvész, folytassam én tovább, s én is tudom egy nemét a párharcznak, a mi túltesz még az amerikain is, mert gombostűszúrásokkal gyilkolja az embert agyon. Tehát gondoljon rá, hogy a jámbor, szelid és távollevő Áronffy után a szomszéd pogányt ne szerezze meg cserébe örökké lerázhatlan ellenségül.»

«Sárvölgyi esküdött, hogy nem tud e tárgyról semmit. Megesküdött Istenre és minden szenteire, hogy legkisebb része sincsen Áronffynak semminemű veszelmében.»

«Miért van hát Áronffynak oly borult kedélye?»

«S te ezt nem tudnád? szólt a farizeus, meglepetést mutató arczczal; nem tudnál felőle semmit? Hát megsúgom neked bizalmasan. Áronffy családi életében nem volt boldog. Hiszen tudod, a mint hazajött, megházasodott, rögtön rá elment a fölkelő sereggel, onnan egy önkéntes csapattal tovább, az egész háborút végig harczolta, úgy tért vissza, úgy került ismét családjához; de most is azt a férget hordja még szívében.»

Jó, hogy a tűz már elhamvadt; — jó, hogy a hold elé sötét felhő vonult; — jó, hogy az elbeszélő nem láthatta hallgatója arczát, mikor ezeket mondá.

«És én oly bolond voltam, hogy azt elhittem neki! Hitelt adtam a rágalomnak, a mivel egy becsületes ember angyaltiszta nejének jó hírét leköpték. Meg hagytam magamat nyugtatni azzal az ámítással, hogy sok szomorú ember van a világon, a kinek a felesége szép.»

«Hanem egyszer, mégis, véletlenül összetalálkozva Áronffy anyjával, előhoztam neki a mesének tartott levelet; s az

öreg asszonyság ezt nagyon köszönte, de kért, hogy Áronffynak ne szóljak e felől.»

«Azt hiszem, hogy azóta mindig vigyázott fia magaviseletére.»

«Négy évig megálltam, hogy Sárvölgyi személye iránt tiszteletteljes távolban tartsam magamat.»

«Hanem volt egy napja az évnek, mely vörössel jegyezve állt naptáramban: a Heidelbergából elutazásunk előtti évforduló.»

«Mikor aztán az a tizenhatodik évforduló is eljött, utána harmadnapra levelet kaptam, melyben tudtomra adták, hogy Áronffy azon a veresjegyű napon családja körében megölte magát.»

Az elbeszélő itt elhallgatott s kezeit leeresztve, nézett ki a világos éjszakába, a szobában mély hallgatás volt, csak a nagy perczinga számlálta a multat és jövőt.

«Nem tudom, mit tettem volna, ha akkor a hypokritát megkapom; de ő akkor éppen elutazott: számomra egy levelet hagyott hátra, melyben még ő sajnálkozik, hogy szerencsétlen barátunk (barátunk!) ily szomorú véget ért; bizonyos családi viszályok vitték erre. Megrója érte, hogy oly kevés lélekerővel bírt, s ígéri, hogy lelkéért imádkozni fog.»

«Ha-ha-ha-ha!»

«Megöl egy embert hideg vérrel, miután tizenhat évig gyötörte! Megküldi neki a halálintést levélben! Kényszeríti a kegyes, szelíd, becsületes családapát önkezével szakítani el életét.»

«Hideg, mosolygó arczczal használja fel a pokoli hatalmat, mit a vaksors, s egy magas lélek túlcsigázott becsületérzete, a katonai rang tisztasága, kezébe adott; s azután vállat von, kezét dörzsöli, szemeit ég felé forgatja, s azt mondja: öngyilkosok számára Istennél sincsen irgalom.»

«Ki hát az, a ki az igaz embert az álnoknak két kezébe adja, hogy a míg a jobbal a testét, ballal a lelkét fojthassa meg?»

«Nos, bölcs ifjú, hát jer, védelmezd ellenemben ezt a jámbor férfit. Mondd el, mit tanultál?»

De a bölcs ifjú nem mondta el, hogy mit tanult! aléltan, eszméletlenül hevert a széken, hátradűlt arczára teljes fényében sütött a hold.

XIV. KÉT LEÁNY.

Nyolcz év telt el az időből.

A pusztába eltemetett ifjúból férfi lett, arcza megnyúlt, a szakáll körülnőtte; régi ismerősei közül kevesen ismertek volna már rá. Igazi nevétől maga is elszokott régen.

Topándy házánál folyvást megvolt a régi házirend; Czipra a háziasszony, ki az asztalfőn elnököl; Loránd a külgazdasági mindenes, ki a háznál lakik, az asztalnál ül s a jövő-menő czimborákkal per tu van, velük együtt iszik és mulat.

Iszik és mulat!

Mit is tegyen egy ifjú ember egyebet, a ki előtt az életnek nincsen semmi czélja?

Négyszemközt Cziprával is per tu van; mások előtt tens-asszonyozza.

Egy estebédnél Topándy azt mondá Cziprának és Lorándnak:

– Gyerekek; a napokban még egy új gyerek jön a házhoz. Egy igen kedves rokonomat, a kivel olyan nagyon szerettük egymást, hogy soha se szóltunk egymáshoz, elvitte az ördög. Én ugyan nem hiszem, hogy volna ördög a világon, de arra a rövid időre, míg ezt elvitte, mégis megengedem, hogy legyen. Ma kaptam a leányától egy lamentabilis levelet; igen szépen, fájnul van írva, nincs az a kanczellista a vármegyében, a ki szebben kalligrafiázzon és rendesebben konczipiáljon. Tehát azt írja szegényke, hogy a papa halála után mindjárt megrohanták a házat azok a minden pietást lábbal taposó sadduceusok, a kiket hitelezőknek neveznek; mindent lepecsételtek, elfoglaltak; még az ő zongoráját is; még a saját kezével rajzolt képeit is elliczitálták, sőt a Gedenkbuchot, a mibe annyi okos és nevezetes ember annyi ostobaságot sajátkezűleg összeírt, azt is eladták; a táblája végett megvette a dohánykereskedő egy tizesen. A szegény leánykát eddig az apáczáknál nevelték, azoknak is tartozik három negyedévi salláriummal, s jelenleg úgy áll a nap alatt, hogy a parazolján kívül nincsen egyéb födél, mely alá magát meghúzhassa. Volna ugyan még valami anyja is, hanem annak a társaságát bizonyos okoknál fogva nem keresheti fel; egyéb rokonait és ismerőseit már mind sorra próbálgatta, de azoknak mind alapos kifogásaik vannak családjuknak ez útoni szaporodására vállalkozni; szolgálni nem mehet, mert

arra nem tanították ; ő tehát eszébe juttatta magának, hogy van még valahol Ázsia határán egy félbolond rokona (az én vagyok) ; jó lesz egyenesen azt fölkeresni, s beállani hozzá princzesznek. — Én egészen helyeslem a húgomasszony argumentatióját, s már el is küldtem neki a szükséges útiköltséget, kifizettem a zárdai tartozását s arra is küldtem neki pénzt, hogy rangjához illő decorummal jelenhessen meg közöttünk.

Topándy nagyot nevetett saját előadásának.

Csak maga nevetett, a többiek nem osztoztak benne.

— Tehát már ezután kisasszony lesz a háznál: fáin, művelt, sentimentalis fehérszemély ; a ki előtt meg kell gondolni az embernek elébb, hogy milyen szót ad ki, s a ki valószinűleg mindnyájunk magaviseletét ránczba fogja szedni.

Czipra bosszúsan taszította el magát székestül az asztaltól.

— No no, te ne félj semmit. Téged nem fog ő ránczba szedni, arról biztosítva vagy. Neked korlátlan uralkodásod van a házon, azt már tudod ; a mit te rendelsz, parancsolsz, az történik és akaratod ellen egy árva malacz sem jut az asztalunkra. Maradsz, a mi voltál ; életnek és halálnak ura a háznál. Mikor akarod, mosás van a háznál, s minden ember tartozik beszámolni az utolsó ingéről is ; a mi nem tetszik a háznál, azt kidobhatod az ablakon, s a mit megkívánsz, bevásárolhatod. Az új kisasszony egyetlen egy kulcsot sem fog elvenni tőled, a mi most azon az ezüst lanton, piros övedre akasztva függ ; s ha csak az öcsémet meg nem hódítja, ellened pártot nem fog üthetni. Még akkor is én foglak védelmezni.

Czipra durczásan vállat vont.

— Tegye, a mi neki tetszik.

— Mi is teszszük, a mi nekünk tetszik, ugy-e bár?

— Maguk? szólt Czipra, fekete szemeivel élesen nézve Topándyra. Maguk azt teszik majd, a mi annak a kisasszonynak fog tetszeni. Oh előre látom én azt. A mint be fogja tenni a lábát, minden ember azt fogja csinálni, a mit ő csinál. A hogy ő fog mosolyogni, úgy fog rá vissza mosolyogni minden. Ha ő németül beszél, úgy fog beszélni az egész ház ; ha ő lábujjhegyen jár, úgy fog járni az egész ház ; ha neki a feje fáj, suttogva fog beszélni mindenki a háznál ; nem úgy, mint mikor a szegény Ciprát a forró hideg lelte, s aztán kilencz férfi odajött az ágyához, circumdederumot énekelni s paprikás pálinkával kínálták.

Topándy még jobban nevetett ezen invectivákra ; a sze-

gény czigányleány égő két szemét Loránd arczán feledé és azután addig feledé ott, míg a két égő szemből két vízben úszó szem lett. Akkor felugrott, feltaszította a székét és elfutott az asztaltól.

Topándy csendes vérrel emelte föl a felfordított széket s ismét helyére tette, azután utána ment Cziprának, s egy percz mulva karjára öltve hozta vissza az étterembe, szerfelett tréfás prosopopœiával és spanyol grandhoz illő udvariassággal, a mit a szegény bolond czigányleány nem értett el.

Olyan könnyen meg tudott haragudni, s aztán olyan könynyen ki hagyta magát engesztelni. Megint leült a helyére és tréfált, kaczagott, — mindig és folyvást a finom nevelésű jövevény rovására.

Loránd kiváncsi volt megtudni az új családtag nevét.

— Valami Bálnokházy udvari tanácsosnak a leánya, szólt Topándy, ha jól megtanultam: Melanie.

Loránd megdöbbent. Egy arcz a multból!

Különös, hogy itt kell vele találkoznia.

Egyébiránt, olyan régen volt az, hogy látták egymást. Bizonyosan egyik sem fog a másikra ismerni többé.

Melanienak másnap este kellett megérkeznie.

Reggel jókor felkereste Czipra Lorándot saját szobájában. A fiatal embert éppen tükre előtt találta.

— Ahá! szólt hozzá nevetve, maga éppen tanácsot tart a tükrével, hogy elég szép-e? Szép, szép; hányszor mondjam már? higyje el egyszer.

Pedig Loránd nem azon tanácskozott a tükrével, hanem hogy eléggé elváltozott-e már az arcza?

— Jöjjön no, szólt Czipra, bizonyos lanyhasággal. Majd én fölcziczomázom, legyen még szebb; hadd akadjon meg a szeme rajta annak a nagyságos kisasszonynak. Üljön le, majd én felbodorítom a haját.

Lorándnak pompás gesztenyeszinű hajfürtei voltak, oly símák, mint a selyem és tömötten kétfelé omlók. Ezekbe a szép hajfürtökbe bolondult úgy bele Bálnokházyné valaha; ezeket a szép hajtfürtöket szokta Czipra sajátkezűleg felbodorítani, mindennap, minden reggel; ez az ő szabadalmai közé tartozott. És úgy értett hozzá.

Loránd pedig olyan bölcs volt, hogy engedte magát szolgáltatni, s átengedé Czipra finom ujjainak azt az előjogot, hogy hajfürteiben babráljanak.

— Ne féljen, na! Ma nagyon szép fog lenni, szólt Czipra, együgyű szemrehányással, az ifjúnak.

Loránd pedig tréfásan átkarolta a derekát s azt mondta neki :

— Abból pedig ma semmi sem lesz, kedves Czipra, mert ma gabonát kell szeleltetni, a hajam mind tele lesz porral. Inkább, ha jó akarsz hozzám lenni, tedd meg, hogy vágd le a hajamat.

Czipra arra is készen volt. Ő volt Loránd friseurje és Topándy borbélya. Ezt ő egészen természetesnek találta.

— Hát hogyan parancsolja a haját? Kerekre? vagy rövidre? Elől meghagyjam fürtöknek? micsoda?

— Adsza az ollót, majd megmutatom, szólt Loránd ; s azzal kivéve Czipra kezéből az ollót, egyik markával homlokán összefogta az egész üstökét, s a másik kezével azt tőbül levágta ; a lenyírt csomagot elhajítva a földre. Csak így a többit is.

Czipra az ijedtség hüledésével rebbent vissza e gyilkos tettre, olyat sikoltva, mintha saját testébe vágtak volna azzal az ollóval. Ez a szép selyem-hajcsomag a földön.

Már most a többit is ilyen rövidre kell vágni, az természetes.

Loránd leült előtte egy székre, a honnan a tükörbe láthatott s intett neki, hogy fogjon hozzá.

Czipra alig tudott erőt venni magán, hogy azt megtegye. Ezt a szép főt, melyen lopva annyiszor elmerengett, úgy eléktelenítení! ezt a sűrű hajsátort, melynek villanyos tömkelegébe ha ujjai elmerültek, úgy érzé mindannyiszor, mintha saját lelke amazéval vegyülne össze ; a mindennapi ábrándos ölelkezésnek e delejes tárgyát most levágni tőből, símára, mint egy vármegyerab fejét!

Hanem azután elégtétele volt abban a gondolatban, hogy így majd nem fogja más oly hamar észrevenni az elcsúfítottat ; nem ragadja meg így oly hirtelen a jövevény hölgy szívét ; tehát csak le azzal a sámsoni bűverővel az utolsó szálig! Ez a gondolat kegyetlen erőt kölcsönzött ollójának.

Mikor aztán egészen símára volt lenyírva Loránd feje, olyan furcsa volt ránézni. Oly tréfásan esetlennek látszott, hogy ő maga is elnevette rá magát, mikor a tükör felé fordult.

A leány is együtt nevetett vele. Nem állhatta meg, hogy a szemébe ne kaczagjon, azután meg elfordult tőle, kihajolt az ablakba, úgy kaczagott.

Tulajdonképpen nehéz lett volna megkülönböztetni, hogy kaczag-e vagy sír?

— Köszönöm, Czipra húgom, szólt Loránd, megölelve a

tőle elfordult leány derekát, ma az ebéddel ne várjatok, mert kinn leszek a szérűn.

Azzal kiment a szobából.

Czipra pedig, a mint egyedül maradt, mielőtt valaki meglephette volna, letérdelt a padlóra, összeseperte kezeivel a levágott hajfürtöket a földről, mind, mind ; egy szál se maradjon belőle másnak, s az egész bűbájos csomagot elrejté keblébe. Talán soha sem is fogja azt onnan elvetni.

— — — — — — — — — — — — — —

Czipra azzal az ösztönnel, a mit a természet csak a nőknek adott, előre érezé, hogy az, a ki most érkezik a házhoz, neki mindenben ellentéte, mindenben vetélytársnéja lesz, hogy ebből harcz fog lenni, életre és kárhozatra.

Egész nap azon töprengett, milyen lesz az új ellenség megjelenése?

Tán valami finnyás, büszke, előkelő arczhordáshoz szokott báb? No, így jöjjön csak! ezt szép lesz megalázni.

Könnyű munka. A tönkrejutott kevélyt elgázolni. Szökni fog a háztól vagy sárgaságba esik a sok bosszantás miatt, s megvénül idejekorán.

Vagy tán valami kényeskedő, érzékeny nebántsvirág, a ki multját siratni jő ide, a ki minden szóban czélzást lát, a ki helyzetét mindennap át- meg átérzi? Oh, ennek is jól meg lesz vetve a fejealja, hogy minden reggel nedves legyen a vánkosa a könnyektől. Mert irgalomra ne számítson.

Vagy talán éppen annak ellenkezője lesz? Vidám, könnyelmű, csapongó madár! A ki minden helyzetbe beletalálja magát ; csak a mai nap legyen derült, a tegnapot nem siratja, a holnapért nem aggódik. Lesz rá gond, hogy jókedve szárnyait megnyírják! Annál nagyobb diadal lesz a mosolygó arczból síró arczot csinálni.

Vagy tán léha, rest, semmivel sem törődő háziczifraság? a ki csak piperézkedni szeret, óra hosszat elül a tükör előtt, s este lámpánál regényt olvas. Oh, minő tréfa lesz azt űzni, hajtani a falusi munka után, drága kezeit beleártatni a bőrkérgesítő gazdasszonykodásba, s nevetni ügyetlenségein.

Vagy pedig hizelgő, alattomos, mindenkinek kedvét kereső macska? Nem fog messze menni vele! Le lesz álarczozva, mielőtt bársony kacsóinak körmeit mutogathatná.

Vagy tán rideg, minden megbántáson túlemelkedni akaró, senkitől nem érdekelt, senkivel nem törődő érczbálvány akar lenni? Annál jobb! Így is lesz, a ki meg fogja találni azt az érző részét, a min meg lehet sérteni, porrá törni, megolvasztani.

Mert akár milyen, akár mekkora legyen, arról bizonyos lehet, hogy itt egy ellenségre talál, a kivel semmi kegyelemre ki nem alkudhatik.

Oh, Cziprától őrizkedni jó! Cziprának két szíve van, egy jó, meg egy rossz! az egyikkel szeret, a másikkal gyűlöl. S mentől jobban szeret az egyikkel, annál jobban gyűlöl a másikkal. Ő belőle lehetne igen jó, szelíd, áldott teremtés, a kinek nagyító üvegen keresztül kellene keresni a hibáit, hogy megláthassa valaki, de ha fölébresztik azt a másikat, akkor nem fognak a régire találni többé.

Cziprának minden csepp vére azt kívánta, hogy annak a másiknak minden csepp vére annyi könnycseppé változzék át.

Így vártak Melaniera Lankadombon.

Még nem volt este, hogy a hintó megérkezett, mely Melanie elé volt a tiszafüredi állomásig küldve.

Melanie nem várt, míg elfogadásra érkezik valaki, le tudott szállni maga a hintóból s feltalált maga a verandára, az eléje jövő Topándyval már az ajtóban találkozott össze. Ő kezet csókolt nagybátyjának, az megcsókolta unokahúga homlokát s bevezette a tornáczba.

Ott várt reá Czipra.

A czigányleány tiszta fehér ruhát viselt, fehér kötényt és semmi ékszert magán. Keresve kereste, hogy egyszerű legyen, azt a városi kisasszonyt azzal lepje meg. Hiszen öltözhetett volna csipkés selyembe is, mert van elég.

Pedig tudnia kellett volna, hogy a jövevény nem lehet czifra, mert — gyászol.

Melanien pedig a legegyszerűbb fekete ruha volt, minden diszítmény nélkül, csak nyaka körül és kezefején volt egy-egy csinos horgacsolt csipkekörék.

Ez is éppen olyan egyszerű volt, mint ő. Szép halavány, megnyúlt arcza, még gyermeteg vonásokkal, nyugodt, szelíd tekintete rokonszenvet sugárzott maga körül.

— Fogadott leányom, Czipra, szólt Topándy, bemutatva őket egymásnak.

Melanie azzal a nevelt hölgyekkel közös nyájassággal, mely mindenki irányában eltalálja a símaság mértékét, nyujtá kezét a leánynak s szelíden üdvözölte.

— Jó estét, Czipra.

Czipra keserű gúnynyal mondta rá:

— Ugy-e, bolond egy név?

— Sőt inkább, egy istennő neve: Cypria.

— Micsoda istennő? Pogány? Ez nem tetszett Cziprának; összevonta sötét szemöldeit s fejét ingatta elutasítólag.

— És egy bibliai szent nőt is úgy hívnak: Czippora, Mózes neje.

— Bibliai? kapott e szón a czigányleány s felvillanó szemekkel tekinte Topándyra, mintha mondaná neki: hallod ezt? — Csak akkor fogadta el Melanie kezét, hanem aztán nem is eresztette el többet.

— Erről a bibliai szent asszonyról sokat kell még megtudni! Jöjjön velem. Megmutatom a szobáját.

— Legyünk te és te, mondta Melanie, Czipra vállára hajolva szeliden.

Czipra azon vette észre, hogy megcsókolták egymást.

Topándy vállat vont, nevetett s hagyta őket együtt elmenni.

Az újon érkezett leány semmi elfogultságot sem mutatott Czipra irányában, ellenkezőleg, úgy viselte magát, mintha gyermekkori ismerősök volnának.

Mindjárt a legnagyobb bizalommal szólt hozzá, a mint Czipra a számára rendelt lakószobába átvezette.

— Sok bajod lesz velem eleinte, kedves Cziprim, mert én oly ügyetlen vagyok. Most veszem észre, hogy semmit sem tanultam eddig, a mivel magamnak vagy másnak hasznot tehetnék. Oly gyámoltalan vagyok. De te annál ügyesebb vagy, tudom, majd tőled tanulok. Oh, te nagyon sokat meg fogsz engem szidni, mikor valamit elkontárkodom; de mikor leány leányt szid, az még jól esik. Ugy-e bár, megtanítasz engemet, hogyan kell gazdasszonynak lenni?

— S te meg akarnád azt tanulni?

— Természetesen. Örökké nem maradhat az ember rokonainak a terhe; akár valami szegény ember vesz el valaha, akár valami idegennél kell szolgálnom, mindegyik csak úgy veheti hasznomat.

Magában e szavak értelmében annyi keserű volt, de a tönkrejutott nagy úr árvája annyi megnyugvással, oly kibékült kedélylyel mondta el azt, hogy Czipra szívében minden húr lehangolódott bele, mint mikor a hárfán nedves köd vonul keresztül.

Ezalatt behozták Melanie útibőröndjét, csak egy volt és semmi skatulya hozzá; — csaknem hihetetlen.

— Jól van; tehát kezdd el legelébb is azon, hogy saját holmidat szedd rendbe. Itt vannak a szekrények ruháid, fehérneműid számára. Ezeket tartsd magad kéz alatt. A ki után

a fél harisnyát az egyik szobából, a másik felét a másikból kell összekeresgetni a szobaleánynak, az olyan kisasszonyból nem lesz jó gazdasszony.

Melanie lehajolt egyetlen útibőröndje mellé s azt felnyitva, kiszedegeté legelébb is, a mi legfelül volt, felső ruháit.

Csak négy darab volt, egy perkál, egy batiszt, egy hétköznapi s egy ünneplő.

— Kissé gyűröttek lettek a bemálházás miatt ; légy szíves majd egy vasalót adatni, ki kell vasalnom, mielőtt helyeikre akasztanám.

— Magad akarod kivasalni?

— Természetesen. Kevés van, azt meg kell becsülnöm ; cseléd kiégethetné, pedig ennek soká el kell tartani.

— Miért nem hoztál magaddal többet?

Melanie arczát egy perczre halvány rózsaszín pir futotta be, azután ismét nyugodtan felelt ez indiscret tudakozásra :

— Csak azért nem, kedves Cziprim, mert a többit lefoglalták hitelezőink, a kiknek tartoztunk.

— S nem tehetted volna el hamarabb előlük?

Melanie kezét mellére szorítva, az erkölcsi iszony bámulatával mondá :

— Hogyan? Hisz akkor megcsaltam volna őket.

Czipra észrevette magát.

— Igaz. Igazad van.

Czipra segített Melanie holmiait elrakosgatni a szekrénybe. Megbirált asszonyi műértő szemmel mindent. A fehérneműeket nem találta elég finomaknak, ellenben a himzés rajtuk egészen kielégítette. Ez Melanie saját kézimunkája. Könyvféle csak egyetlen egy volt a bőröndben : egy imádságos könyv. Czipra kinyitotta, belenézett. Voltak benne aczélmetszetek. Egy szép hölgy mellképe, hét csillaggal a feje körül, ki könnyező szemét égnek emeli s egy térdeplő ifjú férfi képe, kinek szép, lehajtott fejére az égi világosság ömlik alá. Sokáig elnézegette a képeket. Vajjon kik lehetnek azok?

Semmi ékszer sem volt az érkezett hozománya között.

Cziprának feltünt, hogy még a függő is hiányzik Melanie fülgombjaiból.

— Függőid is ott hagytad? kérdé, hogy a kérdésben a mi gyöngédtelen van, azt eltakarja, csak suttogva.

— Az ügyvéd azt mondta, szólt Melanie lesütött szemmel, hogy ezek a függők is a hitelezők pénzéből vannak véve ; és igaza volt ; odaadtam neki azokat.

— De így be fog füleiden a fúrás forrni, szólt Czipra, adok neked egyet az enyéimből.

Azzal elfutott szobájába s percz mulva visszatért egy pár fülbevalóval.

Melanie éppen nem titkolta örömét az adományon.

— Nézd, az enyim is ilyen zafir köves volt, csakhogy a kövei nem voltak ilyen nagyok.

És megcsókolta Czipra arczát s engedte általa a függőket fülébe berakatni.

A függőkkel a mellcsatt is együtt jár. Czipra azt is fel kapcsolá Melanie himzett nyakkörékére, s itt megakadt a tekintete magán a csinos köréken, ujjaival megtapogatá azt; közelről megnézte, s nem találta ki: «hogy készült ez? nincs himezve, nincs kötve, nincs szőve».

— Nem ismered még? ez horgacsolva van, nem régi mesterség, de igen könnyű. Jer, mindjárt megmutatom.

Azzal hirtelen elővett tárczájából egy pár horgacsoló tűt, gyapotczérnát, s elkezdte a műtételt Cziprának magyarázni, azután kezébe adta, hogy próbálja meg. Rögtön sikerült a kisérlet, Czipra is tanult valamit a jövevénytől, s úgy vette észre, hogy még sokat fog ettől tanulni.

Czipra egy óráig volt együtt a jövevénynyel s egy óra mulva arra a gondolatra jött, hogy ő még csak most kezd el — leány lenni.

Vacsorakor már úgy jelentek meg, hogy egyiknek a karja a másiknak a nyaka körül volt fonva és viszont.

Az első est Cziprának teljes örömére folyt le.

A jövevény lányka egyike sem volt azon gyűlölt képeknek, a miket ő képzelme boszorkány-üstjéből előidézett; nem volt vetélytársnő, nem volt úrhölgy; társnő volt. Egy tizenhétéves gyermek, a kivel együtt lehet fecsegni, eltölteni az időt, s nem kell előtte válogatni a szót, mert még nem sértékeny. S úgy látszott, hogy Melanie is szereti azt, hogy van egy leány a háznál, kinek jelenléte népessé teszi a magányt.

Czipra azzal is meg lehetett elégedve, a mint Loránd irányában viselte magát Melanie. Szemei soha sem keresték az ifjú arczát, bár nem is kerülték tekintetét. Közönyösen találkozott vele, s egész napi szóváltása vele annyiból állt, hogy megköszönte neki az asztalnál, ha vizet töltött poharába.

És valósággal Loránd oly szigorú egyszerűségre reducálta külső előnyeit az által, hogy ily rövidre nyirt koponyával járt, s azzal a semmivel nem törődő taglejtéssel élt minden mozdulatában, a mit a mezei munkával foglalkozók szoktak elsajá-

títani, hogy Melanie szemeinek nem is volt okuk rajta miért különösen megakadni.

Oh, ahhoz nem értenek egy tizenhétéves lányka szemei, hogy egy porlepte, elhanyagolt, ellazult külső alatt meg tudják érteni, mi az a férfi-szépség?

Loránd is meg lehetett a felől nyugodva, hogy Melanie nem ismerte fel. Egyetlen csillámа a meglepetésnek nem mutatkozott arczán, egyetlen vizsgáló tekintet nem árulá el, hogy ő e messze földön véletlenül vele találkozó férfiban régi ismerős arcz eredetijére gondol. Idegen volt rá nézve Lorándnak arcza, járása, hangja.

Az arcz megférfiasodott, a járás parlagi modort vett fel, s a hajdani szép discant hang alámélyedt erőteljes baritonná.

Nem igen találkoztak egyébkor, mint ebédnél, vacsoránál, reggelinél. Melanie a nap egyéb részét szüntelen Czipra mellett tölté.

Czipra idősebb volt nálánál hat évvel, jól illett neki a protectori szerep, az a nyers, rövid elbánású utasítgatás, a mi mégis tele volt kedélylyel, az a folytonos asszonyi zsémbelés, a miről maga Topándy azt mondta, hogy ha egy óráig nem hallaná Czciprát zsémbelni, azt hinné, halottak országába jutott ; az ember megszereti azt. És ez ügyes, gyorskezű, gyorsnyelvű lány mellett, kinek minden tagja csupa villany és ruganyosság, olyan kiegészítő ellentét volt a tanoncz neophyt bűbájos ügyetlensége: mennyit nevettek együtt, mikor Melanie jött jelenteni, hogy elfeledett élesztőt tenni a már meg is dagasztott kalácstésztába, mindkét keze tele ragadós kovászszal, mintha téli keztyű volna rajtok! vagy mikor köténybe szedte a kis sárga pelyhes mai csirkét, Czipra parancsára, hogy meleg szobába vigye őket a hideg udvarról s e közben élénk párharczba elegyedett a féltékeny kotlóval, mely harcz utóljára is Melanie futásával végződött.

Ezer ilyen bohó semmiségen mennyit tud két leány nevetni együtt!

— S ezer még bohóbb semmiségről mennyit el tudnak csevegni, mikor este holdvilágnál kinyitják a kertre nyiló ablakot, s a himzett ablakvánkosra dűlve, éjfélig elbeszélgetnek ; mindenről, a mi senki mást nem érdekel.

Melanie sok új dolgot tudott mondani Czciprának, a mit az örömest hallgatott.

Czipra különösen egy tárgyat szeretett volna tőle kivenni, a mit tréfás czélzatokkal érintgetett egyszer-másszor.

Mikor egyszer-egyszer Melanie, önmagától észre nem véve, nagyot sóhajtott.

— Valami távollevőnek szólt e sóhaj?

Vagy mikor ebédnél legkedvesebb falatját tányérján feledte.

— Valami távollevőre gondolt most valaki, a ki talán éhezik?

— Oh, «az» nem éhezik, súgá vissza Melanie.

Tehát valaki mégis van!

Ez Cziprát megörvendezteté.

Az esti beszélgetéskor fölvette e tárgyat :

— És ki az az «Az»?

Melanie pedig elértette, hogy a három «az» közül az egyik mit jelent?

— Oh, az egy igen kitünő ifjú. Több külföldi fejedelem megbizottja. Rövid idő alatt nagy hírt, nevet szerzett magának. Mindenki magasztalja. Sokat járt a házunkhoz papa életében, s engem még kicsiny koromban neki szántak.

— Szép ember? kérdé mohón Czipra. Ez volt a fő megtudni való.

Melanie e kérdésre csak szemjátékkal felelt. De Czipra meg lehetett elégedve a válaszszal. Legalább is olyan szép ember Melanie szemeiben, mint az övében Loránd!

— Hozzá fogsz menni?

E kérdésre Melanie finom bal kezét odatartá Czipra elé, negyedik ujját magasabbra emelve, mint a többit. Azon volt egy karikagyűrű.

Czipra lehúzta ujjáról a gyűrűt s belenézett. Betűket látott benne. Ha ismerné azokat.

— Ez az ő neve?

— Nevének előbetűi.

— Hogy hívják?

— Gyáli József.

Czipra visszahúzta Melanie ujjára a gyűrűt. Nagyon meg volt elégedve ezzel a felfedezéssel. Egy régi kedves, a ki szép ember, kitünő, nevezetes férfi, gyűrűje ott az ujján. Szent a béke.

Most már egészen hitt Melanienak ; hitte, hogy az a közöny, melyet Loránd irányában tanusít, nem tettetés. El van már az a hely foglalva mástól.

Hanem ha Melanie felől megnyugodott is, annál kevésbbé lehet csalódásban Loránd szemeinek békés intentiói felől.

A hogy ezek a szemek Melanie arczával vétkeznek mindennap!

Hiszen ki vehetné rossz néven, ha férfiszemnek tetszik a «szép?» Örök kiváltság. A szép arczot szembenézni, még utána is nézni; ki róhatná azt meg?

Ah, de asszonyi szemnek megvan az a csodás adománya, hogy különbséget tud tenni tekintet és tekintet között. A féltés prismáján keresztül színekre törik a szemsugár, s ez a csodálatos optikai elemző megmondja: ez itt a kiváncsi pislogás, ez itt a kaczér kacsintás, ez itt a sárga féltés, ez itt az égő szerelem, ez itt a sötétkék elmerengés.

Czipra nem tanulta az optikát, hanem ezt nagyon jól értette.

Nem is látszott rá figyelni, mintha nem is venné észre, nem is járnának ott a szemei, mégis mindent látott, tudott.

Loránd szemei elemészték a szép hajadon alakját.

Minden látáskor megteltek vele, mint megtelik a méh a virág láthatlan mézével, s lassankint sejtet tölt vele. Minden pillantása egy ilyen hazatérő méh volt, mely szerelem mézét hordja haza a zúgó, rajzó szívbe.

Vehette azt észre különben Czipra abból is, hogy Loránd azóta sokkal tartózkodóbban viselte magát irányában, mióta Melanie a házhoz került. Nagyon szorgosnak találta jelenlétét minden mezei munkánál, hogy mentől kevesebbet legyen otthon.

Czipra nem állhatta sokáig e kínzást.

Egyszer négyszemközt találva Lorándot, dévaj gúnynyal fordult neki:

— Bizony pedig, barátom Bálint (Loránd álneve ez volt), arra a kis leányra hiába pislogunk, — mert annak már vőlegénye van.

— Igazán? szólt Loránd, megsimogatva a leány gömbölyű állát, mintha egy kényes virágbimbóhoz nyulna.

— No-no, minek az a nagy nyájasság egyszerre? Ha én, lelkem, annyit néznék egy leányra, azt is régen megláttam volna, hogy karikagyűrű van a kezén; az pedig jegygyűrű szokott lenni.

— Hát sokat nézek én erre a leányra? kérdé Loránd tréfás hangulattal.

— Valahányszor én önre nézek.

Ez szemrehányás is volt és vallomás is.

Czipra iparkodott e gyöngéd mondás lehető hatását rögtön eltörölni azzal, hogy mértéktelenül felkaczagott.

— Barátom, Bálint! Annak a kisasszonynak a vőlegénye igen nagy úr! Külső országi fejedelemnek fiskálisa; hintóban

jár, nagyságos úrnak hívják; mihelyt Melanienak egy nagy pörét megnyeri, a mi őket megint úrrá teszi, azonnal el fogja venni. És igen szép ember ám: nem, olyan mint maga. Fáin, csinos gavallér.

— Gratulálok hozzá! szólt nevetve Loránd.

— De igen. Nekem Melanie mondta: — a nevét is megmondta. Gyáli Józsefnek hívják.

— Haha!

Loránd nevetve, s jókedvűen megcsípte Czipra csattanó orczáját, odább ment.

Nevetett, de a mérges nyíl szúrásával szívében!

Oh be rossz szolgálatot tett magának Czipra, mikor ezt a nevet kimondta Loránd előtt.

XV. HA SZERETI, HÁT SZERESSE.

Loránd egész lényét kifordítá alapjából, a mit Czipra mondott neki.

A halálos ellenség mátkája ez a leány! Azé az emberé, a ki miatt neki meg kell halni. És ez az ember kaczagni fog, midőn őt, a túlzott becsületérzés áldozatját, a kriptába lopva elszállítják, s ugyanekkor tán nászéjén világos virradtig fog tánczolni s gyönyörködik azon arcz mosolyában, mely az elveszettet még csak meg sem sirathatja.

Oh ez kárhozatra vivő gondolat!

Nem, nem! Nem a kárhozatra: még annál is odább, még onnan is vissza: bele abba a mondhatatlan körbe, a hol a becsvágy hátramarad s az erkölcsi érzéketlenség az úr. Loránd szívéből az a gondolat képes volt kiszorítani azt a meggyőződést, hogy ha egy becsületes ember ellenségének kezébe adta az életét vagy a becsületét, kettő közül csak a másodikat válthatja ki.

Ez órától fogva egészen más életrendet követett.

Most már a mezei munkák megtörténhettek az ő felügyelete nélkül is; nem volt jelenlétére olyan minden órai szükség. Sokkal több ideje jutott az otthon maradásra.

Nem is tartotta magát többé távol a házileányoktól; utánuk járt, fölkereste őket; elmés volt a társalgásban, válogatós az öltözékben, s hogy ügyességével remekeljen, mind a két leánynak egyszerre udvarolt; kinek színből, kinek szívből.

Topándy nevetve nézte őket. Nem bánta, akármi fordulatot vesz ez ügy. Ciprát épp úgy szerette, mint Melaniet, s az ifjút

mindkettőnél jobban. A három közül csak egy pár válhatik ; a melyik összetalál, arra ő is ráadja az áldást. Lotteria ez! Idegen kéz ne húzzon benne más számára sorsot.

Hanem Czipra egészen tisztában volt már mindennel. Loránd nem ő érte maradoz otthon.

Ő maga is kénytelen volt elismerni azt a fölényt, a mit Melanie gyakorol aháznál, átgondolt, finom, szerény magaviseletével ; ő mindenben oly okos, oly eszes. A legkényesebb helyzetben úgy fenn tudja tartani a nők méltóságát, a min még rajta van a hajadoni ártatlanság hamva. Ha víg czimborák ülnek az asztalnál, Topándy cynikus jó kedvében kétértelmű tréfákkal iparkodik zavarba hozni a lánykákat, kiknek az asztalnál úrnői szerepet kell játszani ; Czipra olyankor lármás negéddel utasítja őt rendre, míg Melanie okosan, szellemdúsan kerüli ki a tréfa nyílhegyét, sem ostoba pruderiet, sem hideg érzéketlenséget nem vetve ellenében ; s hogy uralkodik ezáltal minden szíven!

Oh bizonynyal, ő az uralkodónő a háznál ; ő a legkedvesebb, legszebb, a legokosabb ; övé minden diadal!

Ilyenkor aztán Czipra kétségbe volt esve, ha erre gondolt.

«Pedig hiába! Azért akármilyen okos és szép és bűbájos az a másik, azért mégis én vagyok az igazi! ezt érzem, ezt tudom ; de nem tudom bebizonyítani! Téphetnénk csak ki a szíveinket, s hasonlíthatnánk össze ; — de hát az nem lehet.»

Cziprának azt kellett mindig látni, hogy ő vele mindenki csak enyeleg, amahhoz pedig komolyan közelít.

Ez egészen megmérgezte a lelkét.

Minden szellemi műveltség nélkül, az erkölcsi tartalék kincséből egyedül annyival felruházva, a mennyit a természet és az ösztön szívébe oltott, hit és erény magas fogalmait csak álomképpen sejtve: ez a leány képes volt arra, hogy azt, a kit jobban szeretnek, mint őt, megölje.

Megölje, de nem úgy, a hogy a regék királyasszonya megölte a tündér Hófehérkét, a miért a gnómok azt súgták untalan fülébe : «szép vagy, szép vagy, szép királyné ; de Hófehérke még szebb!» Czipra meg akarta őt ölni, de úgy, hogy ne haljon meg, azután is éljen. Csak annak haljon meg, a minek most látszik.

Czigány leány volt, pogány leány volt, szerelmes leány volt.

Az örökölt hajlam, az elvadító nevelés és a szenvedély vitte odáig, a hol ezt ki tudta gondolni.

Pokoli gondolat volt! A megszelidítetlen ördög tanácsa, ki egy védetlenül hagyott nőszívbe belopta magát.

Egyszer csak eszébe jutott összevissza forgatni a kastélyban a lakási rendet; cselédeket űzött, hajtott rendes laktanyáikból, máshová költöztette őket, a férfiakat kikergette szobáikból; azon ürügy alatt, hogy a falszőnyegek nagyon rongyosak már, azokat letépette, a szobákat újra szőnyegezteté; olyan felfordult világot csinált, hogy Topándy megszökött előle a városba, míg a szobákkal ismét rendbe jön. A kastélynak négy homlokzata volt, s a szerint vonult át rajta két, egymást keresztbeszelő folyosó; az egyik folyosó főajtaja az udvarra nyilt, a másik a kertre vezetett. E folyosóról nyiltak jobbról balra a szobák.

A nagy házfelforgatás alatt Czipra átköltözteté Lorándot az átellenes szobák egyikébe. A másikat, mely a folyosóról amazzal szembe nyilt, Melanie ideiglenes szobájául rendezé be. Hiszen nem sokáig tart; holnapután ismét rendbe jönnek s akkor mehet ki-ki ismét rendes helyére vissza.

És akkor az a pokolbeli gondolat támadt szívében: «ha szereti, hát szeresse!»

Estebédnél csak hárman ültek egyedül az asztal mellett. Loránd a szokottnál is szórakozottabb volt, alig beszélt velük valamit; ha Czipra szólt hozzá, válaszában oly valami elfogultság volt, a mit lehetetlen volt észre nem venni.

Czipra pedig különösen tréfás kedélyben volt ma.

— Bálint barátom, maga álmos! Pedig jó lesz, ha az éjjel vigyáz ránk, hogy el ne lopjanak bennünket.

— Zárkózzál be jól, kedves Czipra, ha félsz.

— Zárkózhatom, szólt Czipra könnyűvérű nevetéssel, mikor ezek az átkozott cselédek úgy elrontották ezen az oldalon minden ajtó zárait, hogy egy nyomásra mind kinyilik.

— Jól van, hát majd vigyázok rátok.

Azzal Loránd jó éjt kivánt nekik, vette a gyertyáját és eltávozott.

Czipra sürgeté Melaniet is.

— Mi is lenyugodjunk jókor, mert holnap korán talpon kell lennünk.

Ez este a szokott ablaktársalgás is elmaradt.

A két leány kezet szorított, jó éjt kivánt egymásnak s azzal Melanie eltávozott szobájába.

A mellette való szobában hált Czipra.

A mint Melanie becsukta maga mögött az ajtót, Czipra elfujta a gyertyát saját szobájában és sötétben maradt. Öltözetestül veté le magát ágyára s azután könyökére emelkedve, hallgatózott.

Egyszer aztán úgy tetszék neki, mintha a folyosó átellenes szobájának ajtaja halkan nyikorogna.

A szívlüktetés majd kiszakította keblét.

«Ha szereti, hát szeresse.»

Azután leszállt ágyáról s lélekzetét visszafojtva odacsúszott az ajtóhoz, s a kulcslyukon átnézett Melanie szobájába.

Ott még gyertya égett.

Hanem Melaniet nem láthatá e helyről. Öltönysuhogásról gyanítá, hogy Melanie felöltönyét veti le. Most csendes léptekkel közelít az asztalhoz, melyen a gyertya ég. Fehér hálóköntösben van, haja félig lebontva ; kezében az a kis fekete könyv, a miben azokat a glóriás képeket annyiszor megbámulta Czipra, a nélkül, hogy merte volna kérdezni: kik azok? Melanie az asztalhoz érve, a kis imakönyvet tükre táblájához támasztá, térdre ereszkedék, két kezét összekulcsolva az asztal szélére nyugtatá és imádkozott.

És e perczben a megdicsőülés sugárzott egész alakjáról!

Szép volt, mint egy imádkozó szeráf, mint egyike azon fehér tüneményeknek, kik az örök dicsőség pálmaágával a megnyilt mennybe légalakjaikkal fölemelkednek.

Czipra megsemmisülten rogyott össze.

Most látta, hogy van egy emberfölötti tünemény, mely előtt minden szenvedély térdre roskad, minden indulat kristálylyá jegesül ; egy imádkozó szűz alakja! A ki e látományt meglopta, az minden bűnös gerjedelmet elvesztett szívéből.

Ismét az áruló judáslyukhoz hajolt, ismét átnézett. A leány folyvást imádkozott. Mikor szemeit fölemelte, azok úgy ragyogtak : két könnycsepp ragyogott bennök.

Czipra a mellét verte néma fájdalmában. Ez tud repülni, én pedig csak a földön csúszok!

Mikor aztán elvégezte a leány az imádkozást, rányitott a két dicsfényes képre, s azokat boldog elragadtatással többször megcsókolá. Így csókolja a szenvedő jóltevője kezét, az árva atyjának, anyjának arczképét, a nyomorult védtelen ember az Isten arczát, ki védi ködoszlop alakjában azt, a ki árnyékába hajtja le fejét.

Czipra haját tépte kétségbeesésében s homlokával verte a földet, vonagolva, mint egy féreg.

E zajra Melanie felriadt s odasietett az ajtóhoz, megnézni, mi baja Cziprának?

Czipra, a mint észrevette Melanie közeledtét, felszökött helyéből, s mielőtt Melanie benyitott volna hozzá, kirohant a másik ajtón a folyosóra.

Itt új megdöbbenés várt reá.

A folyosó szögletén, a hol a két tornácz átszeli egymást, ott találta Lorándot, egy asztal mellett ülve. Az asztalon lámpa égett, Loránd előtt könyv volt, mellette székéhez támasztva a rézfokos.

— Mit csinál ön itt? kérdé Czipra, visszariadva.

— Titeket őrizlek, felelt Loránd. Miután azt mondtad, hogy szobáitok ajtajai nem záródnak, itt virrasztok reggelig, hogy valaki rátok ne törjön.

Czipra visszaszökött szobájába. Szemben találkozott Melanieval, ki gyertyáját kezében tartva, sietett ki hozzá, kérdezve, hogy mi baj?

— Semmi, semmi. Zajt hallottam odakinn. Megijedtem tőle.

Nem kellett magát tettetnie, mert minden ízében reszketett.

— Te félsz? szólt Melanie bámulva. Lásd, én nem félek. Jó lesz, ha kijövök hozzád s együtt maradunk az éjjel.

— Igen, jó lesz, felelt Czipra. Te feküdjél az én ágyamba.

— Hát te magad?

— Én? kérdezé szilaj tekintettel Czipra. Majd csak itt!

Azzal végigvágta magát a földön az ágy előtt.

Melanie ijedten hajolt le hozzá, megfogta karját, emelgette, engesztelé: kérdezgeté tőle: «Cziprim! Mi bajod? szólj, mi lelt?» — Czipra nem felelt, nem mozdult, nem nyitotta fel szemeit.

Mikor aztán Melanie, látva, hogy nem bír bele lelket verni, rémülten felállt, s kezeit összekulcsolva rebegé:

— Jézus, Mária! mi történt? — akkor hirtelen fölemelkedett Czipra fektéből s elkezdett nevetni.

— Hahaha! hahaha! Most ugyan megijesztettelek.

És azután dévajon henteregve a földön, kaczagott egyre, mint a kinek sikerült társnéját ugyan jól megtréfálni.

— Hogy megrémültem! rebegé Melanie, két kezét hullámzó keblére nyomva.

— Feküdjél az ágyamba, biztatá őt Czipra; én itt hálok a földön. Tudod, hogy megszoktam a földön hálni, pokróczczal takarózni.

«Czigány asszony volt az anyám,
Megtanított földön hálni,
Télvízben mezitláb járni,
Rongyos sátor volt a tanyám!»

E bizarr dalt, sajátságos bús dallamával kétszer is eléneklé Melanienak, s azután hirtelen maga körül göngyölte az ágy elé terített pokróczot, egyik karját feje alá tette és úgy maradt mozdulatlanul ; Melanienak semmi szavára nem felelt többet.

Másnap, hogy Topándy hazaérkezett a városból, alig rakta le az útigúnyát magáról, midőn Czipra rajtarontott.

Megfogta erőszakosan a kezét és vad tűzzel nézve szemébe, azt mondá :

— Uram! Én nem élhetek így tovább. Én elölöm magamat. Tanítson meg engemet imádkozni.

Topándy bámulva tekinte rá, s gúnyolódva húzta fejét vállai közé.

— Hát te hozzád mi ütközött most, hogy így rám rontasz? Azt gondolod, a bodajki búcsúról jövök, minden zsebem tele szentek hegedűjével, olvasóval meg mézeskalács-szentekkel? Hát lévita vagyok én? barát vagyok én, hogy rajtam keresed az imádságodat?

— Tanítson meg engemet imádkozni. Elég régen könyörögtem érte, nem várok tovább.

— Eredj. Ne veszekedjél. Magam se tudok. Hol vegyem a neked valót?

— Az nem igaz. Ön tud olvasni. Önt megtanították mindenre. Ön csak eltagadja, hogy ismeri az Istent, mert szégyenkedik előtte ; de én vágyom eléje! Engem tanítson imádságra!

— Nem tudok én egyebet, rózsám, mint a bakkancsos imádságát.

— Jól van ; megtanulom azt.

— Azt elmondhatom előtted.

— No hát mondja!

Czipra úgy tett, mint Melanietól látta ; térdre ereszkedék az asztal előtt, két kezét áhitattal összetette, s az asztal szélére nyugtatá.

Topándy furcsául rázta a fejét ; ez komolyan veszi a dolgot.

Azután odaállt eléje, hátratette két kezét, s elkezdte előtte mondani a bakkancsos imádságát :

«Adjon Isten három «B »-ét,
Három «F»-et, három «P»-ét ;
Bort, buzát, békességet,
Fát, füvet, feleséget,
Pipát, puskát, patrontást,
És egy butykos pálinkát!
Ikétum, pikétum, holt! berdo! vivát!

A szegény nyomorult teremtés az első mondatokat oly mohónkapó áhitattal rebegte az istentelen szája után ; — hanem azután, mikor a mondat határozottan tréfás fordulatot kezdett venni, hirtelen dühösen felugrott térdeiről, s mielőtt Topándy ellenőrizhette volna, egy olyan egészséges pofont alkalmazott az orczájára, hogy a füle is megcsendült bele ; azzal elfutott s becsapta maga után az ajtót.

Topándy sóbálványnyá lett bámulatában. Hogy Cziprának hirtelen keze van, azt tudta ; de hogy ezt a gyors kezecskéjét valaha az ő uránák és jóltevőjének orczája ellen föl merje emelni egy rövidke tréfa miatt, azt csakugyan nem volt képes megérteni.

Ennek valami nagy bajának kell lenni.

Egyébiránt a kapott pofonról ő sem szólt senkinek, Czipra sem. A legelső találkozáskor ismét azok voltak egymás irányában, a kik eddig : az egyik az ingerkedő, csipkelődő tréfás bohó, a másik a dévaj, durczás, elkényeztetett kópé.

Topándy asztal felett még czélozgatni is mert e tréfás jelenetre, Lorándnak mondva ebéd után :

— Bálint öcsém, kérdezd meg Cziprától, hogy nem mondaná-e el az asztaláldást, a mit tőlem tanult ; hanem megfogd elébb a két kezét.

— No no! fenyegetőzék Czipra, lángvörösre gyulladt arczczal. Csak sokat tréfálózzanak velem. Kezemben az életük. Egyszer farkasalmát főzök az étel közé s mindnyájukat megmérgezem magammal együtt.

Topándy mosolyogva vonta őt keblére, megsimogatva kondor fejét ; Czipra érzékenyen szorítá ajkaihoz az ő ura kezét, csókjaival nedvesítvé azt ; — azután eltaszítá őt magától mind a két kezével s kiment a konyhába tányérokat törni, cselédek haját megtépni.

XVI. AZ A GYŰRŰ.

A tizedik év is eljött. Lefelé járt már. És Loránd kezdett már nem törődni a végzetes határidővel.

Szerelmes volt.

Ez az egy gondolat elűzte szívéből a többit ; életunalom, atheismus, misanthropia, mind eltünt életköréből, mint bolygófény a napsugár elől.

Melanienak is tetszett az ifjú.

Szenvedélyei nem voltak erősek, okos leány volt ; hanem

annyit bevallott magának, hogy ez a fiatal ember neki tetszik. Arczvonásai nemesek, modora gyöngéd, állása is elég biztos arra, hogy egy asszonyt eltarthasson.

A szép platánfák árnya alatt sokszor sétált Loránddal egyedül, míg Czipra magányosan ült kesergő czimbalma mellett s verte rajta a régi pusztai emlékeket — magamagának.

Lorándnak nem volt nehéz észrevenni, hogy Melanie is örömest jár ott, a hol ő fel szokta keresni, s szívesen hallgatja a rokonszenvű szív apró vallomásait. Hanem ő maga azért oly zárkózott. És a karikagyűrű folyvást ott az ujján. Ha ez a bűvzár lepattanhatna onnan?

Pedig már szinte két év elmult azóta, hogy az apa halálát meggyászolá, a fekete ruhát rég letette; s az árvaság kenyere ellen sem lehet panasza, Topándy mindennel elhalmozta, a mi nőnek kedves, mintha tulajdon leánya volna.

Egy délután Loránd bátorságot vett magának megfogni Melanie kezét. Egy domború hídon álltak, mely a parkon átkanyargó patak fölé volt építve, annak a karfájához dűlve nézték a vízfenék úszó virágait; — vagy tán egymás alakját a víz tükrén.

Tehát Loránd megfogta Melanie kezét s azt kérdezé tőle:

— Miért kegyed örökké oly szomorú? Hová repülnek ezek az örök sóhajok?

Melanie a kérdező arczába nézett nagy, okos szemeivel s megtudta annak minden vonásából, hogy szív intézte e kérdést a szívhez.

— Lássa ön: már az elég nagy ok a szomorúságra nekem, hogy ezt soha sem kérdezte tőlem senki és ha kérdezte volna, soha sem mondhattam volna meg senkinek.

— Tehát tiltva van e kérdés?

— A kinek megengedtem, hogy észrevehesse azt, hogy bánatom van, annak megengedtem azt is, hogy megkérdezze tőlem, mi az? Lássa ön, nekem van anyám és még sincs anyám.

A lányka itt félrefordítá arczát.

Loránd értette ezt jól; de éppen ez a tárgy volt az, a miről még többet akart megtudni, hiszen saját sorsa volt vele kapcsolatban.

— Mit tesz ez, Melanie?

— Ha azt elmondom önnek, át fogja látni, hogy semmi titkom sem lehet ön előtt többé a világon.

Loránd szótlanul, kérőleg tette össze két kezét.

— Most körülbelül tíz éve, hogy anyám egy este elhagyta

házunkat s azóta soha vissza nem tért. A mendemonda egy ifjú eltünésével hozta kapcsolatba az ő eltávozását, ki házunknál lakott s kinek politikai vétség miatt ugyanazon este szökni kellett.

— Hogy hívták azt az ifjút? kérdezé Loránd.

— Áronffy Loránd volt a neve. Távoli rokonunk. Igen szép ifjúnak tartották.

— És azóta nem hallott kegyed anyjáról hírt?

— Soha sem. Azt hiszem, valahol álnév alatt Németországban, mint szinésznő, keresi a világot, hogy eltemesse magát a világ elől.

— Hát az az ifjú hova lett? Nincs vele többé?

— Úgy tudom, kiment Keletindiába, onnan írt öcscsének, Áronffy Dezsőnek s minden vagyonát ráhagyta, azóta ő sem tudatott magáról semmit. Valószinű, hogy meghalt.

Loránd fellélekzett. Nem tudnak felőle semmit. Azt hiszik, Keletindiákra ment.

— Néhány hét mulva ismét itt lesz az évfordulója azon szerencsétlen napnak, melyen anyámat elvesztettem ; anyámat, a ki még most is él és ez a nap mindig fátyollal közelít felém ; a bánat, a szégyen, az elhagyottság érzete akaratlanul elnyomja kedélyemet. Most már tudja ön legféltettebb titkomat ; és nem fog megítélni érte?

Loránd gyöngéden odavoná ajkaihoz a finom kezecskét s annak rózsás ujjahegyét megcsókolá, mi alatt szemeit folyvást kérdőleg szegezé azon karikagyűrűre, a mi ez ujjak egyikén volt.

Melanie elérté a kérdést, mely ez ékesenszóló tekintetben oly forrón volt kifejezve.

— Ön azt kérdi tőlem ugy-e bár : nincsen-e még ennél is féltettebb titkom?

Loránd némán igenlé e vonatkozást.

Melanie lehúzta ujjáról azt a gyűrűt, s azután két ujja hegyei közé fogta.

— Igaz. De ez nem élő titok rám nézve többé. Én annak, a kihez e titok fűzött, meg vagyok már halva. Mikor eljegyzett, még gazdag voltam ; atyám volt, a ki hatalmas befolyással bírt. Most szegény vagyok, árva és elhagyott. Az ilyen gyűrűkről meg szoktak feledkezni.

Abban a perczben kipattant kezéből a gyűrű, s a hídról felszökve, a vízbe esett, a tulipános nymfeák levelei között eltünve.

— Felhozzam a vízből? kérdezé Loránd.

Melanie ránézett, szelíden, ábrándosan és azt mondta:

— Hagyja ott...

Loránd magánkívül a boldogságtól szorítá ajkaihoz a nálafelejtett szép kezet s forró csókjaival halmozá el először a kezet, azután annak átadóját. A virágos fákról virágkelyhek hullottak le fejeikre; olyan koszorús fővel tértek vissza, mint vőlegény és menyasszony.

Loránd még aznap beszélt a felől Topándyval, hogy nagy ideje volna az ispánlakot fölépíteni, a mi oly rég tervben volt.

— Aha! szólt Topándy nevetve. Értem. Úgy jöhet, hogy az ispán megházasodhatik, s akkor kell külön lakának lenni, a hova feleségét vigye. Meglesz három hét alatt.

Loránd egészen boldog volt.

Szerelmét viszonozva látta, s élete sötét rémétől megszabadult.

Melanie nemcsak a felől győzte meg, hogy benne Áronffy Lorándra ismerni nem lehet többé, sőt a felől is megnyugtatá, hogy azt a hajdani Áronffy Lorándot rég meghaltnak, elpusztultnak hiszi minden ember; senkinek gondja nincs rá többé: vagyonát is elfoglalta a testvér, bár jövedelmének illető részét titkon mindig megküldi testvérének. Ez egy emberen kívül senki sem tud semmit. Az pedig hallgatni fog örökké, ha megtudja, hogy testvérének élete függ további hallgatásától.

A szerelem ellopta Loránd lelkének aczélját!

Egészen megbarátkozott azzal a gondolattal, hogy egy olyan fogadást, a mely valakit Isten és ember és természet törvényei megszegésére kötelez, megtartani bolondság. Ki vetheti szemére, ha meg nem tartotta? Ki ismerhetne rá ezentúl? e helyzetben, ez arczczal, e név alatt? Nem született-e ő újra? Nem egészen más ember-e az, a kinek életét folytatja most? Nem bevégezte-e már azt az életet, a mit eljátszott akkor?

Bolond volna, ki a rosszak irányában a végletekig vinné a becsületérzést; és végre, ha volna is ember, a ki e szószegésre azt mondaná: bűn! nincs-e Isten, ki ugyanarra azt mondja: «erény volt!»

Erős bástyát talált ez önvédelemre ama családi sírbolt falaiban is, melynek üregében öreganyja oly rettentő átkot mondott az utolsó lakóra. Hisz neki is tett fogadást. És e fogadás is erős volt. Két ellenkező fogadás egymást eltörli. Inkább tartozik megtartani azt, mit szülőjének, mint azt, a mit gyilkosának adott.

Szép sophismák ezek mind! Loránd bennök kereste menedékét.

És aztán e szép szemekben. Lehet-e meghalni annak, a kire e két csillag mosolyog? Lehet-e a megsemmisülést kívánni a mennyország kapujában?

És aztán az is jól esik, hogy e mennyországot éppen azon ellenségtől vegye el, ki szeretné őt a hideg földbe eltemetni!

Loránd kezdte magát megadni sorsának. Óhajtott élni. Kezdte sejteni, hogy még van boldogság a világon. Csendes, félrevonult, eltitkolt boldogság, a miről csak az a két ember tud, a ki azt egymásnak cserébe adja.

Sokszor látjuk az életben e tüneményt. Egy-egy délczeg gavallér, a ki a divatvilág első arszlána volt, csak eltünik a salonok illatszeres gőzköréből s évek mulva alig ismerünk rá az elhanyagolt külsejű, durva kabátos falusi gazdában. Boldog családélet alakította így át. Nem lehetséges-e, hogy ugyanazon boldog érzés, mely ezt kivetkőzteté fényes gombos frakkjából, a büszke jellemet is leöltse az ifjúról, s adjon fel helyette jó kényelmes, tág és vízmentes hétköznapló zubbonyt : a világ iránti közönyt és érdektelenséget? Hadd kiabálja az ellenség gúnyhahotával az ország egyik szélétől a másikig, hogy Áronffy Loránd nem gavallér, nem lovag ; a feleség mosolygása kárpótol az elvetett büszkeségért.

Most csupán csak még arra az egyre van szükség, hogy az egyetlen ember, kinek hollétéről tudnia szabad, a testvér, örökre elhallgasson azzal.

Vajjon felfedezzen-e neki mindent? a fogadott párbajt és a házasságot s egészen kezébe adja az élete fölötti uralmat, hogy fentartsa a fenyegető rejtelmet, melylyel eddig távol tartotta őt és szülőit magától?

Ezt meg kell még gondolni jól. Ezt ki kell főzni jól.

Loránd nagyon mélázó lett néhány nap óta.

Egyszer ebéd után Czipra megfogta kezét s azt mondá neki enyelegve :

— Maga nagyon eltöprenkedik valamin. Maga igen halavány. Jöjjön, majd mondok magának szerencsét.

— Szerencsét?

— No igen : majd én magának kártyát vetek. Tudja :

«Czigány asszony volt az anyám,
Megtanított kártyát vetni.
Tolvajt rostán kipörgetni.
Túlteszek vele sok banyán!»

— Jól van, Czipra húgom, hát mondj nekem szerencsét.

Czipra úgy örült neki, hogy Lorándot egyszer ismét egyedül láthatja czigányos pompájú szobájában. Leültette őt a bársony tábori székre.

Maga pedig letelepedett a tigrisbőrre, s elővette zsebéből kártyáit. Két év óta mindig magával hordta azokat. Ezek voltak egyedüli tanácsadói, barátjai, tudománya, hite, imádsága: a jövendőmondó kártyák.

Valamit csak kell az embernek hinni!

Először megkeverte a kártyákat, azután tenyerére téve, Loránd elé nyujtá.

— Itt van, emelje meg. Annak kell emelni, a kinek jövendőt mondanak. Ne balkézzel: az nem jó. Jobbkézzel maga felé.

Loránd megtette kedveért azt a tréfát.

Czipra kirakta maga elé a kártyákat.

Azután térdére nyugtatva könyökét s tenyerébe fektetve szép nap-aranyozta arczát, nagy figyelemmel vizsgálta végig az ismeretes ábrákat.

A szívlovag éppen a középre jutott.

— Magának valami utazás áll, kezdé komoly arczczal magyarázni a czigányleány. A gyászos asszonynyal fog találkozni. Nagy öröm. A virágbokréta az öröm. A szív-leány egy sorban áll. Jól talál össze. Hanem az irígy-leány meg a gyilkos közbül állanak és elválasztják. A kutya hűséget, a macska ravaszságot jelent. Bús-leány a kutya mellé jutott. — Vigyázzon magára, mert magát valami nő, a ki haragszik, meg akarja ölni.

Loránd oly szánalmas mosolylyal nézett Cziprára, hogy annak el kellett érteni az ifjú gondolatát.

Ő is úgy némán felelt meg rá. Három ujja hegyét keblére nyomta, s aztán csendesen ingatva kezét, mutatá, hogy «az» nem ő! A sárgaruhás nő, az irígy-leány a kártyában, valaki más. Mutatóujját arra a zöldruhásra tette, — az a bús-leány. És Loránd most vette észre, hogy Czipra régóta zöld ruhát hord, mint a bús-leány ott a szerencsemondó kártyában.

Czipra hirtelen összecsapta a kártyákat.

— Vessük ki még egyszer. Emelje meg háromszor egymás után. Így.

Újra kirakta a kártyákat.

Loránd észrevevé, hogy a mint a kártyák egymás mellé jutottak, Czipra arcza egyszerre átpirult, szemei elkezdtek szokatlan tűzben ragyogni.

— Nézze, most a bús-leány éppen mellette van és azon túl

van a gyilkos. Az irígy-leány, a szív-leány a tulsó szögletben. Másik oldalon az öreg asszony. Feje fölött az égő ház. Őrizkedjék valami nagy szerencsétlenségtől. Valaki bántani akarja nagyon. De valaki védelmezni fogja.

Loránd nem akarta nagyon megkeseríteni a szegény leányt azzal, hogy együgyűségeért a szemébe nevessen.

— Kelj fel már, Czipra, elég volt ebből a játékból.

Czipra szomorúan szedte fel kártyáit. De nem fogadta el Loránd kezét, ki fel akarta őt a földről segíteni. Felszökött magától, mint a zerge.

— De hát mit csináljak? mikor egyébhez nem értek?

— Jöjj, játszd el nekem az én kedves nótámat a czimbalmon. Olyan régen nem hallottam már.

Czipra megszokta a szófogadást; rögtön hozzáült hangszeréhez, s elkezdte a pusztai ábrándot verni rajta, a mit annyian csodálva emlegettek már, a kik azt mondták, hogy itten egy művész és egy költő lelke kísért.

A zenehangra előjöttek a szomszéd szobákból is Melanie és Topándy. Melanie Czipra mögött állt meg; Topándy széket húzott melléje, s pipázott erősen.

Czipra verte az érző húrokat s az alatt vette észre, hogy Loránd folyton folyvást odaszegzi szemeit boldog elragadtatással, a hol ő ül; csakhogy nem az ő arczára, hanem azon túl, azon felül, a mögötte álló leányéra. Egyszer aztán kiesett kezéből a hangverő toll, eltakarta két kezével arczát és azt mondá fuldokolva:

— Ah — ez a pipafüst megöl!

Arra Topándy még egy hosszú füstgomolyt fújt tréfásan a leány arczába; hadd szokjék hozzá, s inte Lorándnak, hogy menjenek innen oda, a hol korlátlanabb szabadság uralkodik.

Czipra pedig elkezdé hangoló-kulcsával leajzani a czimbalom húrjait.

— Minek eregeted le a húrokat? kérdé Melanie.

— Nem játszom én ezen többet.

— Miért ne játszanál?

— Meglásd, hogy úgy lesz, nekem mindig koporsó áll a kártyában; vagy mellette, vagy alatta, vagy fölötte, de mindig: ha nem hiszed, nézzed bár!

S azzal szétteríté ismét az asztalon kártyáit s szomorú diadallal mutatott a képletre:

— Nézd: most is itt a koporsó a zöld-leány alatt.

— Ah, hiszen te nem az vagy, szólt Melanie félig tréfából, félig vigasztalva, hanem emez.

S a szív-leányra mutatott kezével.

Czipra pedig — valami mást látott meg, mint a mit mutattak neki.

Hirtelen megkapta Melanie gyönge kézcsuklóját aczélerejű jobbkezével, s baljóslatú balkeze mutatóujjával rámutatott a fehér kéz fehér ujján még fehérebbnek maradt üres körvonalra.

— Hová lett innen «az a» gyűrű?

Melanie arcza mélyen elpirult e szóra: Czipráé annál jobban elsápadott. A pokol mély sötétsége látszott a czigányleány felnyilt két szemében!

— — — — — — — — — — — — — —

XVII. A SÁRGARUHÁS NŐ A KÁRTYÁBAN.

Loránd elodázta, a míg lehetett, az időt, hogy Dezsővel tisztába jöjjön az iránt, mihez tartsák mindketten magukat, ha a végzetes tíz év is letelt?

Anyja és nagyanyja bizonyosan sürgetni fogják, hogy ha letelt a határidő, tudassa velük fiuk hollétét. Ha pedig azok megtudják azt, s őt felkeresik, akkor a mentő alakoskodásnak vége van; a boldog ember, ki Tátray Bálint személyében él, kénytelen lesz helyet adni Áronffy Lorándnak, a ki nem választhat, csak a meghalás és a világ csúfsága között.

Mikor tíz év előtt Dezsővel megfogadtatá, hogy szülőinek ez idő alatt hollétét el nem árulja, az a kiszámított véggondolata volt, hogy a napok végeztével, a hogy fogadta, úgy meg is fogja tartani végzetes kötelezettségét. Élete végéről egyedül Dezső fog értesülni, s a két anya előtt azontul is titkolni fogja bátyja történetét. Azok az idő alatt hozzászoktak már, hogy őt távol tudják, s a testvér haláluk órájáig fogja őket csalogatni azzal a boldog ámítással, hogy fiuk még valaha ismét bekopogtat az ajtón, s mutogatni fogja a leveleket, miket a testvér írt, mikor az már régen ott lesz, a honnan nem járnak fel a napvilágra izenettel; s a jó szelíd anyák mindennap meg fogják teríteni a várt fiú számára az asztalt, mikor már az ismeretes ivópohár is magától elpattant régen.

E tiszta, hideg, átlátszó ábránd helyén most e forró chaos!

Mit tegyen most, midőn élni, az életnek örülni, boldog napokat látni akar?

Akárhol jár, utczán, mezőn, a háznál, mindenütt e tömkelegben járva érzi magát; mindenütt e végtelen láncz csö-

römpöl utána, mely, a hol elvégződnék, ott újra kezdődik ismét.

Nem is veszi észre, ha mellette elmegy valaki: köszön-e vagy nem köszön?

Megmenekülni, adott szótól életét megváltani, kizárni az egész világot titkából: ez a fejtörő feladat. Mit mond a büszkeség? mit mond az apa emléke, ki hasonló esetben meghajolt önbüszkesége előtt, s életet, boldogságot martalékul dobott becsületének? mit mond a két anya siralma? s hogy küzd meg ennyi erős ellenséggel a lágykezű szerelem egymaga?

Hogy rázhatná le magáról Tátray Bálint azt az egész világot, mely Áronffy Lorándhoz mint egy nyúlós iszaptenger tapad?

A mint elgondolkozva halad a falusi lakok sövénye mellett, kalapját mélyen lenyomva szemébe, észre sem veszi, hogy a tulsó félről egy hölgy vág keresztül a göröngyös utczán, egyenesen feléje tartva, s a mint melléje érkezik, negédes vidámsággal megszólítja:

— Jó napot, Loránd!

Az ifjú, rettegett neve hallatára, riadtan tekinte föl, s a megszólító arczába nézett.

Az pedig a kétségtelen felismerés vidor mosolyával ragadta meg kezét.

— Igen, igen! Én ráismertem önre annyi idő óta, ön pedig már nem is ismer tán többé, kedves Loránd?

Oh! Loránd is nagyon jól ráismert! Ez a nő — Bálnokházyné volt . . .

Bálnokházyné arczán most is megvoltak a hajdani szép nemes vonások; csakhogy modorában a régi hajlékony úrias rátartást bizonyos kellemetlen szabadelműség váltotta fel, a mely tulajdonává lesz oly nőknek, kik sokszor kénytelenek magukat mindenféle balhelyzetből tréfás könnyelműséggel keresztülvágni.

Utiasan volt öltözve, divatos, bár kissé gyűrődött piperével.

— Kegyed itt? kérdé tőle Loránd elbámulva.

— Itt bizony. Egész véletlenül. Éppen most szálltam le a kocsiról Sárvölgyiéknél. Valami nagy zálogos pörömet nyertem meg, s a végett jöttem az «öreg»-hez, hogy ha eladhatnám neki a megnyert jószágot, a mire hajlandónak igérkezett. Aztán most egyúttal a leányomat is hazaviszem.

— Igen?

— Igen ám. Tudja: szegényke, elég sokáig élt már árva-

ságban egy félbolondnak a házánál. De ugyan kérem, nyujtsa a karját, hadd kapaszkodom bele; biz azt hiszem, hogy még most is fél tőlem; pedig ezen az átkozott göröngyös falusi utczán olyan nehéz járni, a ki nincs hozzászokva. — Azért is adom el a megnyert jószágot, hogy oda fenn kell laknunk Bécsben.

— Igen?

— Minthogy Melaniemnek a jövendőbelije is ott lakik.

— Igen?

— Ön tán ismerni is fogja, valaha jó barátok voltak, Gyáli Pepit?

— Igen?

— Oh az nagy carrièret csinált! Rendkívül híres ember. Iszonyú sokra vitte. Egész csoda az a fiatal ember.

— Igen?

— Hanem ön itt csak egyre mondogatja nekem a sok «igent»-t; beszéljen már hát ön, hogy került ide? Hogy találom itten?

— Én itt ispán vagyok Topándy úrnál.

— Ispán? Ah hahaha! A rokonánál?

— Ő nem tudja azt, hogy rokona vagyok.

— Tehát incognito? Azóta mindig? Éppen mint én: én is azóta hatodik nevem alatt járok a világban. No ez dicső. És most olyan véletlenül találkozunk együtt. Annál jobb: legalább elvezet ön Topándy lakásáig; nem húznak le az istentagadó kutyái, az ön védelme alatt. — Hanem aztán ezúttal megvédelmezzen ám!

Lorándnak az is rosszul esett, hogy ez a nő most tréfára fordítja azokat az emlékeket, a mikbe mindkettőjük szégyene van eltemetve.

Egyébként elég udvarias volt hozzá: gondoskodott, hogy útközben a pocsolyákat kikerültesse vele, s kezét fogta, míg valami gyaloghídon átment.

Topándy éppen kastélya tornáczán volt a két leány társaságában, midőn Loránd az idegen hölgyet bevezeté.

Loránd legelébb is Melaniehoz ment vele.

— Tisztelt nagysád, íme, ki után annyit sóhajtozott ... azután Topándyhoz fordult: Bálnokházyné ő nagysága!

Melanie egy perczre meg volt lepetve; csak bámult az érkezőre, mintha nehéz volna egyszerre ráismerni, míg az színpadi elragadtatással hozzárohant, megölelte, kebléhez szorítá, összecsókolta; zokogott, letérdelt előtte; ájuldozott, ismét ölre fogta; a hogy ezt számtalanszor látni érzékeny nézőjátékok ötödik felvonásának zárjelenetében.

— Milyen szép lett! Milyen angyal! Az én kedves, egyetlen, imádott Melaniám! A kiért én mindennap imádkoztam, kiről mindennap álmodtam. — Hát te, szólj, oh szólj, gondoltál-e néha reám?

Melanie anyja fülébe súgott:

— Majd ha egyedül leszünk.

Az asszonyság jobban tudta ezt («majd ha egyedül leszünk, akkor beszéljünk hideg, prózai tárgyakról; de mikor látnak, akkor sírjunk, ájuljunk el és ölelkezzünk»). Azért e találkozási scenának még egyszer elől kelle vala kezdődni, ha Topándy szépen meg nem kéri az asszonyságot, hogy legyen szíves besétálni a szobába, a hol tágasabb tér s alkalmasabb elájuláshoz való előkészületek vannak kézügy alatt.

Itt azután vidám, csevegő lett az asszonyság. Köszönte ezer milliomszor Topándynak (a vén bolond istentagadónak), hogy gyermekének menhelyet adott, hogy egyetlen kincsét megőrizte. Azután szétnézett, hogy kinek köszönhetne még meg valamit? meglátta Cziprát.

— Ugyan kérem, szólt Lorándhoz, még nem mutatott be tisztelt nejének.

Általános lett a zavar.

Csak Topándy maradt kivétel! ő felelt nyugodt humorral:

— Az az én gyámleányom és még hajadon.

— Ah! Bocsánat ügyetlenségemért; én bizony azt hittem, hogy már nő.

Bálnokházynénak volt már ideje észrevenni azt is, hogy Czipra szemei, mikor Lorándra tekint velük, hasonlítanak a hű asszony szemeihez, s édes alkalma volt egyszerre két embert szívig megsérteni, talán hármat is?

— No de hiszen, a mi nincs, az lehet, kedves Loránd; ugy-e bár?

«Loránd!» rebegé egyszerre három hang.

— Itt van ni! Most meg már elárultam önt! De hát végre is mire való lehet itt a titkolózás, merő jó barátok és rokonok között? Igen: ő Áronffy Loránd, kedves rokonunk. S te nem ismertél rá Melanie, ez ideig?

Melanie fehér lett, mint a fal.

Loránd nem felelt semmit.

Válasz helyett közelebb lépett Topándyhoz; az megszorítá kezét, s e kézszorítással ott tartá maga mellett.

Bálnokházyné nem engedett mást is szóhoz jutni.

— Nem fogok sokáig terhére lenni, kedves urambátyám. Szállva itt vagyok a szomszédban, Sárvölgyi úrnál, a ki

jószágunkat meg fogja venni; mert egy nagy zálogos pört nyertünk meg.

— Igen?

Bálnokházyné nem magyarázta tovább a zálogos pör genesisét Topándy előtt, a ki most maga esett bele abba a rossz szokásba, hogy mindenre «igen»-t mondjon, mint az imént Loránd. (Azt pedig mindketten igen jól tudták, hogy a magyar nyelv természete nem tűri kérdésre feleletül az «igen»-t; így például, ha e kérdés négyszeres változatára: «te voltál ma a kertben?» más nemzet változatlanul «yes», «oui», «ja wohl»-lal válaszol, a magyar, a szóadás szerint, így felel: «Én». — «Voltam.» — «Ma.» — «Ott», hanem ezúttal olyan jól esett mindenre e száraz, hideg, folytatásra nem buzdító «igen»-t mondhatni.)

— E végett néhány napig itt kell mulatnom.

— Igen?

— Remélem, kedves urambátyám, nem fogja tőlem megtagadni azon örömet, hogy ez idő alatt Melanie ott lehessen mellettem? Én ugyan sokkal illendőbbnek találtam volna, hogy egyenesen kegyed házánál alkalmatlankodjam, ha Sárvölgyi elébb igen szívélyesen fel nem ajánlotta volna vendégszeretetét.

— Igen? (Topándy tudott néha igen kacskaringós igeneket mondani.)

— Azért ne nehezteljen azon kérésemért, hogy egyetlen Melaniemet azon időre magamhoz viszem. Majd később vissza fogom őt hozni újra, s itt hagyom mindaddig, míg a sors úgy nem kívánja, hogy bennünket elhagyjon végképpen.

Itt igen kegyes matronai arczot csinált Bálnokházyné. Kivánta, hogy megértsék, miről van szó?

— Igen természetesnek találom kegyed kívánságát, szólt Topándy röviden, s ismét az asszonyságra nézett, mintha mondaná: «mit tetszik még tudni a mulattatásunkra?»

— Kegyednek addig is végtelen köszönettel tartozom, hogy pártját fogta szegény elhagyatott árvámnak. Az ég meg fogja jutalmazni érte.

— Nem tettem fizetésért.

Bálnokházyné szemérmesen nevetett; mintha akarna is, nem is tréfát elérteni, olyankor, midőn magasabb sphærák lakóiról van szó.

— Kegyed — kedves bátyám — még mindig oly tréfás bizonyos tekintetekben.

— Oly istentagadó, akarta mondani, kedves húgom, ugy-e? Valóban, keveset változtam vénségemre.

— Oh ismerjük mi jól! szólt malasztteljes hangon az úrhölgy ; csak kívül mutatja azt, de szívét ismeri mindenki.

— S fut előle, a merre lát, kedves húgom, ugy-e bár?

— Nem, nem, nem : éppen ellenkezőleg, szabódék ő nagysága. Ne értse félre, kedves bátyám, mostani eltávozásunkat ; hogy bebizonyítsam, mennyire sokat tartunk mindnyájan azon áldásteljes közellétre, a mi a kegyedé : csak egy szót súgok kegyednek, a mi meg fogja győzni legőszintébb tiszteletünk felől.

E szót csakugyan súgva mondá Topándynak, keztyűs kezével annak vállára támaszkodva.

— Kedves urambátyámat akarom fölkérni, hogy midőn az ég felhozza azt a boldog napot, legyen Melaniemnak násznagya.

E szóra mégis elmosolyodott Topándy, s Bálnokházyné kezét karja alá húzva, azt mondá :

— Jól van, asszonyhúgom. Még több is leszek, nemcsak az. Ha az égnek az a bizonyos napja úgy fog sütni, a hogy én óhajtom, ez az én istentelen kezem két embert boldoggá fog tudni tenni. Ha azonban az ég napjának nem úgy tetszik sütni, a hogy én gondolom : akkor áldást, szeretetet, gratuláló verset, hosszú fohászkodást és mindent, a mi pénzbe nem kerül, én is quantum satis, a mennyi csak elég. Tehát attól a boldog naptól függ, a mit e kérdésre válaszolok.

Bálnokházyné szívéhez szorítá Topándy kezét s ég felé forgatott szemekkel rebegé, hogy ily jó rokonnal csak jó kedvében áldja meg választottait a gondviselés ; és azután Melaniet is odavonta, hogy köszönje meg végtelen jóságú bátyjának azt a kegyes gondoskodását, a mivel iránta viselkedik.

Loránd kedvetlenül nézett e csoportozatra, míg Czipra észrevétlenül kilopta magát a szobából.

— És most talán lesz olyan szíves Loránd öcsénk, hogy elkísér bennünket Sárvölgyi úr házához?

— Házáig, igazítá ki Loránd a mondatot.

— Hol van kedves barátnéd, Melanie? az a kedves szép teremtés? Végy tőle rövid búcsút. De hová lett?

Loránd nem mozdult, hogy Ciprát fölkeresni menjen.

— Hiszen majd találkozunk még a kedves gyermekkel, szólt Bálnokházyné, észrevéve, hogy arra hiába várnak. Nyujtsa karját, Loránd.

Ő maga jobbfelül Lorándba kapaszkodott s inte Melanienak, hogy foglalja el helyét az ifjú másik oldalán, mit azonban a leány nem tett, hanem anyja karjába fogódzott. Így haladtak az utczán végig. Bálnokházyné még onnan is nagy szeretettel visszaintegetett Topándynak, ki az ablakból nézett utánuk.

Melanie egy szót sem szólt az egész úton.

Bálnokházyné annál többet csevegett; kérdezősködött, tudakozódott.

— Az öreg úr, úgy látszik, rossz harmoniában él Sárvölgyivel?

— Igen.

— Még mindig oly szentségtörő, istentagadó?

— Igen.

— És ön ki tudta őt ennyi ideig állani?

— Igen.

— Pedig ön maga oly kegyes, istenfélő ember volt mindig; és most is az?

— Igen.

— Tehát Topándy és Sárvölgyi kijelentett viszálykodásban élnek egymással?

— Igen.

— Hanem azért ön csak meg fog bennünket látogatni többször, a míg itt leszünk?

— Nem.

— No hála az égnek, hogy valahára egy «nem»-et is hallok öntől. Az a sok «igen» már idegessé kezdett tenni. Tehát ön is az ellenségek közé tartozik?

— Igen.

Ezalatt elég sietve, elértek Sárvölgyi küszöbéig. Itt megállt Loránd és nem lépett többet előre.

Bálnokházyné megfogta Melanie kezét, hogy előtte el ne menjen.

— Nos hát? kedves Loránd, nem fog tőlünk búcsút se venni?

Loránd Melaniera nézett, az föl sem emelte szemeit.

— Isten önnel asszonyom, szólt Loránd röviden; kalapot emelt, köszönt és eltávozott.

Bálnokházyné egy tekintetet vetett utána azokkal a szép, kifejezésteljes mindentmondó szemeivel. — Azok a szép, mindentmondó szemek teljes tele voltak öldöklő gyűlölettel.

Mikor hazaért Loránd, Czipra a házajtóban várta.

Mutatóujját felemelve, ezt súgá fülébe:

— Ez volt a sárgaruhás asszony!

Pedig nem volt rajta semmi sárga.

XVIII. A HALÁLRA INTŐ.

Loránd kimerülten veté magát karszékébe.

Tehát vége minden menekülési kísérletnek.

Fel van ismerve és éppen azon asszony által, ki őt legkeserűbben tartozik gyűlölni a világon.

A Nemesis! A jól megfizető örök igazság keze!

Ezt az asszonyt ő az út közepén hagyta el, melyen szenvedélyesen rohantak együtt a gyalázatba, s most ez asszony állja útját, midőn az életbe vissza akar térni.

Nincs semmi remény az irgalomra! Ki is fogadná el azt: ilyen kezekből! ilyen áron! Üdvösség volna is, el kellene utasítania az ilyen ajándékot.

Isten hozzád, nyugalmas boldog élet! Isten hozzád, mámoros szerelem.

Csak egy út van és ez az egyenes: — a nyitott sír felé.

Nevetni fognak az elbukott fölött, de legalább szemébe nem fognak nevetni.

Az apa is elment ezen az úton; pedig annak szerető neje, növendék gyermekei voltak: ő egyedül áll a világban. Nem tartozik senkinek semmivel.

Van ugyan még egy pár földön lézengő árny, a kihez köti valami gondolat, de hisz azok is nem sokára utána fognak menni, s addig nekik sem olyan hosszú már az út.

A végzetnek teljesülni kell.

Az apának a vére baljóslat a fiakon. Egyik kisértet a másikat vonja maga után kezénél fogva, míg végre valamennyien otthon lesznek.

Csak néhány nap még az élet.

E néhány nap alatt vígnak, derültnek kell lenni; meg kell csalni minden szemet és szívet, a ki figyelve kiséri az útja végéhez közelítőt, hogy senki se gyaníthasson semmit.

Még egy óvatosan elintézni való körülmény volt hátra.

Dezső megteheti azt, hogy a végzetes napnál hamarább eljő. Legközelebbi levelében ilyesmire példálózott. Ezt meg kell akadályozni. Másként kell elintézni a találkozást.

Rögtön levelet írt öcscsének, hogy az utolsó napon, mely az évforduló előtt van, jöjjön eléje Szolnokig, s ott a vendéglőben várjon reá. Topándy cynismusát veté okul. Nem akar ezzel zűrhangzatot hozni ama gyöngéd jelenetbe. Ott találkozni fognak, s onnan azután együtt meglátogathatják szülőiket.

A terv egészen érthető és természetes volt. E levelet rögtön postára küldé Loránd.

Így hárítja el a gondosan útrakészülő az akadályokat, a mik elindulásakor visszatartóztathatnák.

Alig küldé el levelét, midőn Topándy belépett szobájába. Loránd eléje ment. Topándy megölelte, megcsókolá.

— Köszönöm neked, hogy éppen hozzám menekültél, midőn üldöztek, kedves Loránd öcsém, különben nincs szükséged e bujdosást folytatnod többé. A mi tíz év előtt történt, azt rég elmosták a későbbi események, s te újra visszatérhetsz a világba bántatlanul.

— Azt rég tudom, hisz hírlapokat olvasunk ; de én szeretek itt maradni, s meg vagyok elégedve ezzel a világgal.

— De neked anyád és testvéred is van, a kik előtt nincs okod bujdokolni.

— Csak akkor kívánok velük találkozni, mikor úgy mutathatom be magamat előttük, mint boldog embert.

— Az csak rajtad függ.

— Néhány nap határozni fog.

— Siess vele minél elébb. Egy dolog jusson eszedbe: Melanie Sárvölgyi házában van most. A milyen nagy lelki örömemre szolgál nekem arra a hypocratesi halálarczra gondolni, a mit a farizeus váltani fog, mikor e csacska asszony kifecsegi előtte, hogy az a fiatal férfi, ki itt tőszomszédjában lakik: Áronffy Lőrincz fia! épp olyan aggodalom rád nézve, hogy ő ezt megtudja. Mert bizony hidd el, hogy mindent el fog követni arra, hogy te, a ki amaz éjszakára emlékezel, a mikor a végtelen nagyokról és parányokról beszéltünk együtt, ebben a földben gyökeret ne verhess. Még lebeszéli Melaniet. — Loránd könnyelmű kedélylyel szólt, vállat vonva:

— Nem Melanie az egyedüli leány a kerek földön.

— Úgy is jó. Nem bánom. Nekem már egyszer te vagy a fiam, s a kit te hozasz ide, az a leányom. Csak hozd minél elébb.

— Nem vetek neki egy hetet.

— Úgy még legjobb. Ha akarsz, tedd gyorsan. Az ilyen dolognál vagy rögtön, vagy éppen ne, vagy bátran, vagy sehogy se.

— A bátorságban nem lesz hiány.

Topándy menyegzőről beszélt, Loránd pedig a pisztolyról.

— Tehát egy hét mulva kézfogódon akarok áldomásozni.

— Minden bizonynyal!

Topándy nem akart tovább hatolni Loránd titkába. Azt

sejté, hogy az ifjú két leány közül válogat, azt nem gyanítá, hogy egy harmadikat választott már: azzal a lefelé fordított fáklyával.

Lorándnak pedig a következő napok alatt oly derült kedve volt, mint egy vőlegénynek menyegzője előtti héten; olyan derült kedve, mint apjának a halála előtti estén.

Az utolsó előtti nap is eljött; ismét május volt, de nem oly rideg, mint tíz év előtt. Virágillatos lég a parkban, tele pacsirta-dallal, fülemile-énekkel.

Czipra lepkéket kergetett a pázsiton.

Azóta, hogy Melanie eltávozott a háztól, ismét visszatért csapongó kedve. A játszi dalos madárral együtt játszott a szép tavaszban ő is.

Loránd engedte neki, hogy enyelgései körébe bevonja.

— Hogy illik nekem ez a jáczint a hajamban?

— Nagyon szép vagy vele, Czipra.

A czigányleány levette Loránd fejéről a kalapot s levélből koszorút font körüle, így tette vissza, ide-oda illesztgette homlokán, míg eltalálta, hogyan fog illeni legjobban?

Azután karja alá fűzte kezét, forró arczát odafekteté vállára s együtt sétált vele.

Szegény leány! Mindent elfeledett, mindent megbocsátott már!

Hat nap óta nem volt a háznál az az uralkodó vetélytársné; Loránd nem búsult, nem merengett utána, Loránd jókedvű volt, tréfált, enyelgett: mulatott. Czipra azt hitte, hogy talán ismét közelítenek a csillagaik egymáshoz.

Loránd pedig nevetve, vigadva gondolt arra, hogy még egy nap az élet, s akkor aztán Isten veled szép illatos mező, Isten veled madárdalos visszhang, Isten veled szép, szerelmes czigányleány!

Karöltve mentek végig a hídon, azon a kis hídon, mely a patak fölött ívlik. Ott megálltak a híd közepén s a karfának dűlve lenéztek a vízbe; azon a helyen, a hol Melanie jegygyűrűje a vízbe hullott. Lenéztek a víztükörbe, a síma hab visszatünteté alakjaikat; a czigányleánynak most is zöld ruhája volt, rózsaszín szalaggal; Loránd most is Melanie arczát látta a víz tükrén.

Ezen a helyen volt az ő keze a kezében; ezen a helyen mondá az elveszett gyűrűre «hagyja ott»; ezen a helyen ölelte őt karjai közé!

És holnap már ez sem fog fájni.

Topándy is csatlakozott hozzájuk.

— Tudod mit, Loránd? szólt derülten az öreg manikhéus; azt gondoltam, hogy ma délután én is elmegyek veled Szolnokra. Annak a napját, hogy öcséddel találkozol, meg kell ülnünk; csinálunk «magnum áldomást!»

— Engem nem visznek el magukkal? kérezkedék Czipra fél tréfával.

— Nem!! volt rá egyszerre mind a két oldalról a felelet.

— Miért nem?

— Mert nem való vagy oda. — Nincs ott helyed.

Ezt is ketten felelték.

Topándy értette alatta: nem vehetsz részt férfi-tivornyákban; ki tudja hova jutsz még? Loránd pedig — egészen mást értett.

— Hát aztán mikor jön vissza Loránd? sürgölé Czipra.

— Elébb hazatér szülőihez, felelt Topándy.

«Valóban oda!» gondolá Loránd. Apámhoz és nagyapámhoz.

— De csak nem marad oda örökké?

Erre mind a két férfi nagyot nevetett. Micsoda kifejezés ez a szó «örökké!» ember szájában. Van az időnek mértéke?

— Mit hoz ön nekem, ha visszajön? kérdé gyermetegen a leány.

Loránd olyan kegyetlen volt, hogy tréfálni tudott; leszakított egy lizinka-levelet, mely olyan gömbölyű, mint egy kis pénz; azt a tenyerére tette és azt mondá:

— Valamit, a mi e levél körületénél nem nagyobb.

Ketten azt értették e példából, hogy «gyűrűt», ő maga azt értette, hogy «golyót» a homloka közepén.

Milyen kegyetlenek egy halálra kész ember tréfái.

Ez enyelgések között a hajdú zavarta fel őket, ki jött jelenteni, hogy odafenn egy ifjú úr várakozik, ki Loránd úrfival akar beszélni.

Loránd szíve nagyot dobbant. Ez Dezső!

Nem kapta volna a levelet? Nem engedett volna bátyja kívánatának? Csakugyan eléje sietett egy nappal hamarább, mint kimért engedélye volt rá?

Loránd felsietett a kastélyba.

Topándy utána kiáltott:

— Ha jó barátod, fogd itt és hozd le a parkba magaddal; együtt ebédeljen velünk.

— Itt fogjuk várni a hídnál, egészíté ki a meghívást Czipra, s ott maradt a hídon, s maga sem tudta miért, úgy el tudta nézegetni azokat a nymphéákat a víz felett, a mik Melanie gyűrűjét elrejték.

Loránd egészen borult kedélylyel sietett a folyosókon végig; ha öcscse jött meg, ez rá nézve az utolsó órákat kétszeresen kínossá fogja tenni.

Az alakoskodás, a cynikus hetykeség komédiája nehéz szerep lesz ő vele szemben.

A jövevény a teremben várt reá.

Midőn Loránd benyitott és szemközt állt vele, egészen új meglepetés fogadta.

Az az ifjú gavallér, ki őt úgy sietett legelébb fölkeresni, nem az öcscse volt Dezső, hanem — Gyáli.

Gyáli Pepi most sem volt magasabb, most sem látszott férfiasabbnak, mint tíz év előtt; olyan gyermeteg arcza, olyan apró porczikái, olyan finom mozdulatai voltak most is. A divatról most is oly correct fogalmakkal bírt; s ha valami különbséget tett rajta az idő, azt csak bizonyos előkelő úrias modorban lehetett rajta észrevenni, a mit megszoknak azok, kiknek sokszor van alkalmuk protectori szerepet játszani hajdani barátaik irányában.

— Jó napot, kedves Loránd! szólt vidám, kedélyes hangon Gyáli, amazt megelőzve. Rám ismersz-e még?

(«Ah, gondolá Loránd; itt vagy halálraintőnek?»)

— Nem akartalak elkerülni; a mint megtudtam Bálnokházynétól, hogy itt vagy, siettelek fölkeresni.

Tehát csakugyan «ő» hozta nyomába!

— Nekem itt Bálnokházyné ügyében volt dolgom Sárvölgyivel; holmi törvényes egyesség.

Loránd lelkén egész gondolatroham vonult azalatt keresztül, a míg Gyáli a bevezető szavakat elmondá; hogyan viselje most magát ez emberrel szemben?

— Remélem, szólt a vendég, nyájasan nyujtva Loránd elé kezét, hogy az a tréfás összekoczczanás, a mi tíz év előtt történt közöttünk, rég feledve van nálad, úgy mint nálam.

(«Ez emlékeztetni akar rá, ha megfeledkeztem volna róla!»)

— S mi ismét fidélis czimborák leszünk.

Loránd készen volt a perrel, mely mint villám, egy percz alatt támadt és lejárt agyában. «Ha ezt az embert én innen most kirugdalom, a hogy módomban volna, a katasztrófa eredetét mindenki világosan érteni fogja, s úgy veszi, mint a megsértettnek adott elégtételt. Nem: ez a diadaluk ne legyen azoknak; lássa meg ez a nyomorult, hogy az, a ki saját halálával néz szemközt, semmivel sincs hátrább a derült jókedvben, mint az, ki őt odáig üldözni gyönyörűséggel vágyik.»

Loránd tehát nem dühöngött, nem mutatott se daczot, se borús arczot, hanem mint hajdan diák korában szokta, belecsapott a piperkőcz tenyerébe, s megrázta azt emberül.

— Szervusz Pépó! De hogy az ördögbe is ne ismertem volna rád! Csakhogy én azt képzeltem magamban, hogy velem együtt te is megvénültél annyi idő óta, s most elém állsz, mint a hajdani tacskó. Csaknem azt kérdeztem tőled, hogy mi lesz a leczke holnap?

— No, látod: annak örülök! Semmi sem esett rosszul életemben, csak az, hogy tőled haraggal váltam el. Mi! a vidám czimborák! és valaha összeveszni! Aztán miért? Egy rongyos ujságért! Az ördög vigye el valamennyit. Összevéve sem érdemlik meg, hogy két jó czimbora egymásnak a hátára mászszon miattuk. No! de szó se többet erről!

— Ne bizony, fiú, ha jót akarsz. Mi különben is falusi emberek vagyunk, a kik sokat felveszünk egymástól. Ma lehunczutoljuk egymást s holnap együtt filkózunk.

Hahaha!

— De mutass be az öregnél. Hallom, hogy vialis bolond az öreg. Nem szereti a papokat. No hiszen tudok én neki annyi anekdotát a papokról, hogy egy hétig kitartom vele. Jer, ismerkedtess meg. Tudom, hogy be nem áll a szája a nevetéstől, ha én rákezdem.

— Az persze magától értetődik, hogy itt fogsz maradni nálunk.

— Természetesen! Az öreg Sárvölgyi már úgy is savanyú képeket csinált vendégei szokatlan szaporodásán; s átkozott csúf gazdasszonya van. Az is alkalmatlan, hogy a két dámának örökösen szépeket mondjon az ember. Az ember nem azért jön falura. Apropos! Neked valami szép czigányleányod van itt? azt hallom.

— Már azt is megtudtad?

— Remélem, hogy csak nem vagy rá féltékeny?

— Oh! a patvart! egy czigányleányra?

(«No iszen csak azzal kezdj! gondolá Loránd, legalább azt a pofont, a mit én nem adhatok neked, megkaphatod «per procura».)

— Hahaha! Czigányleányért nem duellálunk, ugy-e pajtás?

— Még más leányért sem.

— Okos ember lettél, velem együtt: ezt szeretem. Az asszony csak asszony. A többek közt, mit szólsz Bálnokházynéhoz? Én úgy találom, hogy most is szebb még, mint

a leánya. Ma foi! becsületemre mondom! Az a tíz esztendei színpadi cursus csak használt neki. Azt hiszem, hogy most is szerelmes még beléd.

— Az nagyon természetes, szólt Loránd tréfás gúnynyal.

Ez alatt leértek a parkba; Topándyt és Cziprát ott találták a hídnál. Loránd bemutatta Gyáli Pepit, mint hajdani iskolatársát.

E névre Czipra egészen átdelejesült. Melanie vőlegénye! A vőlegény tehát utána jött menyasszonyának. Oh milyen kedves ember ez a Gyáli Pepi! Igazán szeretetreméltó ifjú!

Gyáli egészen félreértette azt a kedvező benyomást, a mit neve és megjelenése Czipránál előidézett; hajlandó volt azt ellenállhatlan hódítói szerencséjének betudni.

Az öreggel röviden megismerkedve, nagy hirtelen átvette az udvarlói szerepet, a mire minden gavallér a nélkül is világi szabályok szerint kötelezve van. Aztán: czigányleány. Aztán: Loránd nem féltékeny.

— Nagysád egy percz alatt megtanított engem valamire, a min egy egész nap hiába törtem a fejemet.

— Mi lehet az? kérdezé Czipra kíváncsian.

— Az, hogy mint szeretheti valaki a rántott halat és a rántott zsemlyét Sárvölgyi házánál jobban, mint Topándy úrnál a toros káposztát?

— Ki lehet az?

— Azt nem tudtam megérteni, hogy Melanie kisasszony mint bírta magát rá, hogy ezt a háztájat amazzal felcserélje; de most már tudom: itt nagy üldözést kelle kiállania.

— Üldözést? szólt Czipra bámulva, a férfiak is megnézték e szóért. Ugyan ki üldözte volna itt?

— Ki? Hát ezek a szemek! szólt Gyáli, Czipra szemébe hizelegve. Ilyen versenyt nem állhatott ki szegény. Igen természetes, hogy a hold, bármilyen kedves és költői tünemény, a nap elől mindig elszökik.

Cziprának nagyon meglepő volt ez a beszéd. Sokan vannak, a kik nem szeretik a túlterhelten édest.

— Ah, Melanie sokkal szebb, mint én, szólt szemeit lesütve, s nagyon elkomolyodva.

— Hiszen nekem tartozó kötelességem ezt úgy hinnem, mint az apostolok minden csudáit; de mit tehetek róla, ha kegyed eretneket csinál belőlem.

Czipra félrefordította a fejét, s sértett szeméremmel nézett le a vízbe; Loránd pedig, ki Gyáli háta mögött állt, azt gondolá magában:

(«Ha én most téged nyakadnál fogva ebbe a vízbe belefojtanálak, azt te megérdemlenéd és az az én lelkemnek jól fogna esni; de arról megtudnák, hogy gyűlöltelek, s azzal ne dicsekedhessék soha senki! A te neveddel az enyim még a halálban se keveredjék össze.»)

Mert hogy Gyáli megjelenése ezen a napon nem volt egyébre való, mint Lorándot figyelmeztetni rettentő kötelességére, azt Loránd tudhatta szentül.

— Pajtás! szólt Loránd, tréfásan ütve Gyáli vállára; most már mégis meg kell mutatnom, hogy milyen hadvezér lett volna belőlem? Nekem ma délután sürgős utam van Szolnokra.

— Oh, csak eredj! miattam ne aggódjál! Tégy egészen kedvtelésed szerint.

— Nem úgy van az Pépó; te nem fogsz az alatt itt maradni.

— Mennykőt! Tán csak kilöksz?

— Oh ho hó! Ma éjjel nagyszerű dáridót csapunk Szolnokban, az én újjászületésem ünnepélyére. Valamennyi víg czimbora a környékből mind hivatalos rá. Oda neked is velünk kell jönnöd.

— Áh! A te újjászületésed ünnepélyén! kiáltá fel extasiált hangon Gyáli s azonközben mentegető kacsintással nézett Czipra felé. Már úgy, bármennyire is vonzzanak egyéb mágnesek e helyre, de oda okvetlenül el kell mennem. A te «újjászületési» ünnepeden nekem toasztoznom kell, Loránd pajtás!

— Az öcsém is ott lesz: a Dezső gyerek.

— Áh! A kis Dezső? Az a kis kurucz fiú? No annál inkább. Azzal sokat fogunk kötődni. Hajdanonta is nagyon mulatságos fiú volt azzal az ő komoly arczával. No úgy veletek megyek. Megadom magamat. Capitulálok. Tehát ma éjjelre Szolnokba megyünk.

Hiszen tudni lehetett ezt jól; nem éppen ezért jött-e ide, hogy azon az egy napon Loránd agoniájában gyönyörködjék?!

— Igen Pépó, biztatta őt Loránd; ott vígan fogunk lenni, mint voltunk valaha, tíz év előtt. Sok félretett öröm vár nálunk; azt mind egyszerre ki hagyjuk törni. Tehát velünk jöszsz te is.

— Okvetetlen, csak az útiköpenyemért légy szíves elküldeni valakit a szomszédba. Veletek megyek. A te «újjászületésed» ünnepére!

És ismét nyájasan megszorítá Loránd kezét, mint a ki szavakban nem képes kifejezni mind azt a jó kívánatot, a mitől szíve túlömleni készül.

— No látod, hogy mégis lett volna belőlem hadvezér, szólt Loránd nevetve; milyen szépen elfogtam az ostromló sereget.

— Ah, semmi esetre sem; a bloquade fentartatik.

— A kiéheztetés azonban nehezen fog menni a jól táplált helyőrség mellett.

A szegény czigányleány mind nem értette e banális tréfákat, a mik az ő rovására mondattak; ha értette volna is, nem azért volt-e czigányleány, hogy ilyen modorban enyelegjenek vele? Nem így szokott-e vele tréfálni maga Topándy és a többi víg czimborák?

Hanem ezúttal Czipra nem nevetett a tréfákon annyit, mint máskor.

Az valami oly undorító hatást gyakorolt szívére, mikor az ifjú dandy oly könnyelműen beszélt Melanieről s még ócsárlá azt más leány szeme előtt! Hát mind így beszélnek a férfiak szeretőikről? S minden leányról így beszélnek a férfiak?

Az öreg Topándy azonban más fordulatot adott a társalgásnak. Első tekintetre megismerte ő az emberét. Ennek több gyönge oldala is van. Elkezdte őt «méltóságod»-nak czímezni, s kérdezősködött azon külföldi fejedelmek után, a kiknek teljhatalmú megbizottja méltóztatik lenni Gyáli úr.

Ez hatott.

Gyáliból egyszerre más alak lett; dignitásának fölemlítésére mintha nyársat nyelt volna, tekintélyes tartást iparkodott fölvenni; addig félrevágott figaróját egyenesen húzta homlokára, kezét hátradugta sötétlilaszín frakkja szárnyai alá, s száját diplomatiai lefelé húzott szögletekbe idomítá.

Ez fölséges alkalom volt nagyszerű dicsekedéseket kitalálhatni. Az a másik hadd lássa, hogy hová repült ő, míg a többi a földhöz ragadva, elmaradt!

— Éppen egy nagyszerű perét fejezendem most be a hohenelm-weitbreitsteini fejedelem ő kegyelmességének.

— Uralkodó fejedelem, persze? kérdezé Topándy naiv csodálkozással.

— Hisz azt tetszik tudni.

— Oh, hogy ne? kérem. Ott fekszik tartománya mindjárt, a hol a lippedetmoldi, schwarzburg-sondershauseni és reuszmájor nagy fejedelemségek szögletei összeérnek.

Oh be nagyon el kellett telve lenni önhittséggel Gyálinak,

hogy a vén táblabíró e sajátságos geografiai helyhatározására azt felelje, hogy «igen».

— Méltóságod bizonyosan eddig is kitünő állást foglal már el e nagyfejedelemségben?

— Kamarási czímem és rangom van ő kegyelmességétől.

— De bizonyosan még többre is viheti.

— Oh igen. Mihelyt ő kegyelmessége dominiumait, a mikre anyai ágon van örökösödési igénye ő kegyelmességének, megnyertem, ötezer holdnyi birtokot fog számomra inscribálni.

— Hohenelm-Weitbreitsteinban?

— Nem. Itt Magyarországon.

— Azt hittem Hohenelm-Weitbreitsteinban ; mert az igen szép vidék.

Gyáli kezdte észrevenni, hogy mégis több, mint együgyűség mondatja a hitetlennel ezeket az elismerő magasztalásokat, s mikor az éppen arról kezdett el tudakozódni, hogy a Corpus Juris hányadik törvényczikkelyébe van beiktatva ő kegyelmességének magyar indigenatusa, melynél fogva oly szabadon inscribálhat itten uradalmakat? akkor nagyon kényelmetlenül kezdé magát érezni Gyáli s inkább arra fordította a beszédet, hogy ő kegyelmességéről kezdett pletykázni, hogy az milyen derék, szabadelvű ember? felhordott róla százféle adomát, hogy kergette ki a jezsuitákat birodalmából? hogy bánt el a muckerekkel? minő tréfákat követett el az apáczákkal? hogy tudja üldözni a pietistákat s egyéb ily adatokat, a mik mind fölöttébb terhelő körülmények lehetnek ő kegyelmességére, a hohenelm-weitbreitsteini nagyfejedelemre nézve, azon esetben, — ha csakugyan létezik ily nevű nagyherczegség és uralkodó valahol a világon.

Ez a thema azután eltartott az ebéd végéig.

Czipra nagyon ki akart ma tenni magáért. A búcsúebédre mindent kitalált, a mit valaha ellesett, hogy azt Loránd szereti : és Loránd olyan háládatlan volt, hogy csak Gyálit engedte komplimentirozni a bevett jókért ; ő egy jó szót sem tudott neki adni.

Pedig, ki tudja, mikor ül ennél az asztalnál megint?

Ebéd végeztével Lorándnak nehány perczre még szét kellett nézni a háznál ; minden cselédnek utasítást adni, hogy két hétig, míg ő ismét visszakerül, mi munkát végezzenek a mezőn, a kertben, az erdőn? Mindenkit jól helybenhagyott s borravalót osztott ki, hogy azt igyák meg az ő egészségére, ki holnap nagy ünnepnapját fogja ülni.

Topándy is félrenézett a szükséges útikészületeket megtenni. Czipra volt a háziasszony ; az ő feladata volt egyébkor is a magára maradt vendéget mulattatni ; Topándy bizony nem törődött azzal, hogy valakit, a kinek jóltartásáról gondoskodott, még mulattasson is. Ott van Czipra, hallgassa, a mit az beszél.

S még nem volt rá eset annyi víg czimbora megfordultán, hogy ezen valami botrány keletkezett volna. E finom nagyvárosi gavallér még inkább itthon találhatja magát.

Ez alatt visszaérkezett a hajdú, a kit Sárvölgyiékhez küldtek, hogy hozza el Gyáli útiköpenyét.

Ugyanaz egy levelet is hozott Loránd számára a kisasszonytól.

«A kisasszonytól?»

Loránd elvette tőle a levelet, s mondta, hogy a köpenyt vigye a vendég úr szobájába fel.

Ő maga sietett saját szobájába.

A mint a termen keresztül haladt, szemközt jött rá Czipra szobájából Gyáli. Olyan sajátságosan zavarodott arcza volt a dandynek, mint mikor valaki véletlenül a meggyujtott szivarral együtt a gyufán lévő kén illatát is be találta lélekzeni, s aztán egy ideig álmélkodva kapkod a levegő után.

— Barátom! szólt Lorándhoz ; ez a te czigánylányod valóságos nőstény párducz! És igen jól dressiroztad, azt mondhatom! — Hol itt egy tükör?

— Ugy-e bár? mondá rá Loránd. Azt se tudta, mire mondja azt ; hallotta, de nem eszmélt rá.

Csak az a levél! Melanie levele!

Úgy sietett vele szobájába érni.

Ott egyedül levén, bezárta az ajtót, megcsókolta a finom rózsaszín levélkét, annak azurkék betűit, a piros pecsétet rajta ; kebléhez szorítá, mintha szívétől akarná megtudni, hogy mi van benne?

De hát mi is lehet benne?

Loránd letette maga elé a levélkét s öklével ránehezkedett.

«De hát okvetetlen meg kell-e nekem tudnom, hogy mi van e levélben írva?»

«Hát ha azt írja benne : hogy szeret, hogy boldogságát várja tőlem, hogy szerelmét veti a mérleg másik felébe egy egész elvesztett világért? Hogy kész követni a tengereken túl, az ismerősök gúnyhahotáján túl s elveszni velem együtt az elfeledett alakok csoportjaiban.»

«Nem töröm fel e levelet.»

«Utolsó lépésem ne legyen ingadozó.»

«És hátha csak ennyi véletlennek látszó találkozás nem egyéb egy jól kifőzött bosszútervnél? Hátha mindezek rég egyetértettek már, s csak azért jöttek össze, hogy odáig vigyenek, a hol majd bevallom, hogy meg vagyok alázva, hogy koldulom a boldogságot, a szerelmet, hogy félek az egy haláltól, mert szerelmes vagyok az élet mosolygó arczaiba s mikor ezt bevallottam, a szemembe kaczagjanak és ott hagyjanak az egész világ megvetésének; enmagam megvetésének?...»

«Csalatkozzanak hát!»

Loránd fogta a szép levélkét és elzárta azt íróasztala fiókjába, feltöretlenül, olvasatlanul.

Hadd legyen az az utolsó gondolatja, hogy talán szeretve volt, s hadd tegye ezt az utolsó gondolatot könnyűvé az a kétely, hogy «talán?»

És most készüljünk arra az útra.

Loránd két jó öblös pisztolyt szokott magával hordani az úton, azokat most újra gondosan megtölté; kettős adag lőport eresztett beléjök, s mindegyikbe egyet azok közül az aczélhegyű golyók közül, a mik vadászaton olyan jó szolgálatot tesznek, átfúrják a vadkan koponyáját s nem lapulnak el rajta, mint a közönséges ólomgolyó. E pisztolyokat saját útitáskájába rejté.

Hajdújának meghagyta, hogy annyi tiszta fehérneműt rakjon el számára a bőröndbe, a mennyi két hétig elég lesz, mert tovább is fognak utazni.

Topándy két kocsiba fogatott; az utazó hintóba és a bérkocsiba.

Mikor a kocsik eléjártak, Loránd felvette útiköntösét, rágyujtott rövidszárú tajtékpipájára s lement az udvarra.

Czipra a kocsik körül rendezett, ügyelve, hogy kinek-kinek az ülésben legyen a köpönyege; a bőröndök jól felkötözve, s különösen a pinczetok, a huszonnégy üveg válogatott borral, biztos helyre juttatva.

— Mégis jó leány vagy te, Czipra! szólt Loránd, gyöngéden megveregetve a leány hátát.

— «Mégis?»

Aztán már olyan nagyon van hozzá esküdve ahhoz a pipához, hogy egy perczre sem veheti ki a szájából?

Pedig egy búcsúcsókot talán mégis megérdemelt volna.

— Te ülj nagybátyámhoz a hintóba, Pépó! szólt Loránd a dandyhez; velem koczkáztatnád az életedet, hogy valahol

felfordítalak az árokba s kitörik a nyakad. Pedig kár volna ilyen reménydús ifjúért.

Loránd felkapott a kocsis-ülésbe s maga vette kezébe a gyeplőt.

— No hát Isten veled, Czipra! A hintó előre hajtott, a szekér utána.

Czipra kiállt az utczaajtóba, onnan nézte, míg láthatta az eltávozót, fejét szomorúan a küszöbnek támasztva.

Még csak egyszer sem tekintett az vissza!

És már most hát megy nyargalva a végzet elé.

És mikor majd az est utóléri az utazókat s az éj millió fénye feltünik elsőrendű csillagaival és csillagködeivel, s az árokpartokon felcsillámlanak az apró szentjános-bogárkák, akkor elég ideje lesz végig gondolni az ifjúnak azon a themán, hogy a végtelen nagyoknak és a végtelen parányoknak örök törvénye van; de mi a közbeeső férgek története? az egynapos légyé? a nagyravágyó emberé s a lételükért küzdő nemzeteké? «Íme két kezébe adja a sors az igazat a gonosznak, hogy míg jobbjával életét oltja ki, baljával lelkét fojthassa meg.»

DEZSŐ NAPLÓJA.

XIX. FANNY.

Valami bölcs, a ki a mellett költő is volt, azt mondá: legjobb hír az egy nőről, ha semmi híre sincs. Én még hozzá teszem: legjobb élettörténet az, a melynek nincsen története.

Ilyen életregény Fannyé és az enyim.

Nyolcz éve mult már annak, hogy a fürstenalléi pékházból helyettem cserébe elhoztak egy kis leányt; a kis leányból azóta nagy leány lett, — és még mindig az én helyemet foglalta el.

Mennyire irígykedtem rá az első napokon, hogy e helyet át kellett neki engednem: e szentelt emlékezettel körülfátyolozott helyet családunk gyászos lakában, anyáim fájó szívében; s mennyire áldottam érte később a sorsot, hogy e helyet betöltve tudtam általa.

Engem az életpálya messze vidékekre vezetett magával, évenkint egy pár hónapot tölthettem csak otthon; anyám megőszült volna, nagyanyám megőrült volna a rettentő magányban, ha az ég egy oltalmazó nemtőt nem küld le közéjük.

Oh mennyit köszönhetek én Fannynak!

Anyám arczának minden mosolygását, nagyanyám életének minden újabb napját — neki kell köszönnöm.

Minden évben, midőn az iskolai szünidőkre hazatértem, a derült hosszútűrő békét találtam hajlékunkban.

A hol annyi joga van mindenkinek naponkint őrjöngve átkozni a sorsot, az embereket, az egész világot, a hol fájdalomnak kellett uralkodni minden gondolatban, nem találtam mást, mint békét, türelmet és reményt.

Ő volt, a ki biztatta őket, hogy határideje van a szenvedésnek; ő vigasztalta őket közelebb hozott reményekkel; ő csalogatta őket ezer lehetséges változatával a véletlen örömnek; a mi eljöhet talán holnap, talán holnapután.

És ő saját magáról mintha nem is eszmélt volna.

Mennyi lemondás kell ahhoz, hogy egy szép, életvidám gyermek ifjúsága legragyogóbb éveit két fájdalomtörte nő ápolásának áldozza föl, hogy velük együtt szenvedjen, hogy nehéz kedélyüket tűrje, hogy kínos eszmejárásukat naponkinti tanulmányává tenni ne irtózzék.

És ő mind ezzel nem volt nekünk adós. Hiszen csak csereleány volt a háznál.

S mikor én Pozsonyból eljöttem, Frommék házát elhagytam, szülői haza akarták őt is vinni; s akkor Fanny könyörgött nekik, hogy hagyják őt még egy évig; ő úgy szereti azt a szegény szenvedő anyát.

És azután minden évben még egy évet, megint újra egy évet kért, s ott maradt kis lakunkban, míg felnőtt hajadon lett.

Pedig Pozsony víg, zajos főváros. Frommék háza nyitva a világ előtt s a virág nyílni akar tavaszkor; az ifjú leánynak joga van élni s az életnek örülni.

Fanny önkényt kizárta magát az életből. A mi házunknál nem volt vigalom.

Szülőim ugyan sokszor biztatták, hogy el fogják vinni mulatságokba, ők is vele mennek.

— Az én kedvemért? Azért, hogy én mulassak, ti is odajönnétek a vigalomba? S mulatság volna nekem az? Maradjunk itthon. — Majd lesz még rá idő.

És midőn így áldozott, tudta azt akként tenni, hogy ez ne lássék áldozatnak.

Vannak sokan, jó türelmeskedélyű leánykák, kiknek ajka nem panaszol; de panaszkodnak némán a tört szemek, a sápadt arcz, a borult kedély s tanubizonyságot tesznek az eltemetett vágyakról.

De Fanny arcza piros volt és mosolygó ; szemei elevenek és tüzesek, kedélye mindig vidám, nyilt, elégült ; minden vonása azt vallotta, hogy a mit tesz, az szívéből jő s szívének jól esik. Derült, örökvidám jelensége megvilágítá körüle az egész borongós kört ; mint mikor angyal jár a sötétben, dicsfénynyel alakja körül.

Évről-évre így találtam őt otthon, midőn szünnapjaimra haza kerültem, s évről-évre egy elhatározott gondolat kezdett közöttünk megállapodni.

Nem beszéltünk mi arról soha ; de azért tudtuk mindannyian.

Tudta ő, tudtam én, tudták az ő szülői és az enyéim ; nem is gondoltunk rá, hogy az másképp lehessen. Csak idő kérdése volt közöttünk e gondolat. Annyira nem kétkedtünk benne, hogy nem is beszéltünk róla soha.

Mi nem adtunk egymásnak hajfürtöket emlékül, mi nem esküdtünk egymásnak holdra, csillagokra, minden istenekre ; mi gyűrűt sem váltottunk egymással ; olyan jól tudtuk azt, a mit tudtunk.

Mikor aztán én elvégeztem a pálya előkészületeit, ügyvéd lettem, mikor a legelső agentiát kaptam, uradalmi fiscalatus állomásában, akkor egy napon karom alá vontam Fanny kezét és azt mondtam neki :

— Kedves Fanny, emlékezel-e Jákob történetére a szent historiából?

— Emlékezem.

— Nem gondolod-e, hogy Jákob igen jeles fiú volt, mert hét évig tudott szolgálni, hogy a feleségét megkapja?

— Nem tagadom, hogy az volt.

— Akkor el kell ismerned, hogy én még derekabb fiú vagyok ; mert én már nyolcz esztendeje szolgálok — érted.

Fanny felnézett rám azokkal a nyári hajnal mosolygású szemeivel, s gyermeteg derültséggel felelt :

— És hogy még derekabb ember légy, tehát még két esztendeig kell várnod.

— Miért? kérdeztem én tőle neheztelve.

— Miért? szólt ő szelid komolysággal. Hát nem tudod-e, hogy egy üres hely van asztalunknál, a mely míg be nincs töltve, addig nem lehet itthon az öröm ennél a háznál. Tudnál-e boldog lenni, ha anyád szemeiből mindennap azt kellene olvasnod : hát a másik hol van? Minden örömöd sértené ezt a szenvedő szívet, s annak minden néma tekintetében szemre-

hányás volna, hogy mi örülni tudunk. Oh Dezső, itt nem lehet menyegző addig, a míg a gyász tart!

És a midőn azt mondta, hogy ne szeressem még, akkor kényszerített, hogy még jobban szeressem.

— Mennyivel magasabb vagy nálamnál!

— Hiszen elfut az a rövid két év is, mint a többi. Nem tegnaptól fogva gondolunk mi egymásra, s a míg megvénülünk, elég időnk lesz boldognak lenni. Én várok s e várásban nekem elég örömöm van.

Oh mint szerettem volna e szóért megcsókolni; de sokkal szentebb volt előttem ez arcz, mint hogy szentségtörésnek ne tartottam volna azt ajkaimmal érinteni.

— Mi tehát maradunk, a hogy voltunk.

— Jól van.

— Semmi szó erről még két esztendeig, a mikor Loránd tilalma alól becsületszavad felszabadul, s te felfedezheted, hogy ő hol van? Miért e hosszas titkolózás? azt én nem értem; titkaitokba soha sem igyekeztem mélyebben behatni, mint a mennyire magatok hívtatok; de ha fogadást tettél rá, tartsd meg, s ha e fogadással tíz évig tartó gyászt öltettél fel családoddal, magaddal és velem, viseljük azt, míg le nem szakad rólunk.

Én megszorítám a kedves lány kezét; elismertem, mily szörnyű igaza van; ő aztán vidor, játszi kedélylyel sietett anyámhoz vissza és soha senki nem vette volna észre arczáról, hogy ő néhány perczig komoly is tudott lenni.

Én még egy merész kísérletet koczkáztattam e tárgyban.

Lorándnak írtam, eléje terjesztve, hogy bizony már olyan tiszta a láthatár köröskörül, hogy ő akár trombitaszóval járhatja körül az országot, hirdetve, hogy ő ez és ez, s nem fog senkire találni, a ki őt elfogja; minthogy tehát úgyis mindegy akár tíz év, akár nyolcz, engedje el már azt az utolsó két évet s bocsásson bennünket magához.

Erre aztán Loránd ezt a rövid sort írta vissza:

«A mire becsületszavunkat adtuk, arra nem szoktunk alkudozni.»

Ez rövid elutasítás volt.

Többször aztán nem alkalmatlankodtam neki ezzel a kéréssel. Vártam és tűrtem, míg a napok letelnek . . .

. . . Oh Loránd! én te érted két évet adtam oda a menny országból e földön!

DEZSŐ NAPLÓJA.

XX. A VÉGZETES NAP.

Végre tehát eljött ez is!

A napokat számláltuk már, a mik még hátra vannak.

Egy héttel a határnap előtt levelet kaptam Lorándtól, melyben arra kér, hogy ne menjek eléje Lankadombra, hanem inkább adjunk találkozót egymásnak Szolnokon; nem akarja ez érzékeny jelenetet Topándy sarkasmusai által megrontani.

Nekem így is jó volt.

Napok óta minden készen állt már az útra. Előkeresgettem mindent, a mi emlékül maradt rám a tíz év előtti időkből, midőn Lorándtól elváltam, az utolsó emléklapig. Ez foglalta el most minden gondolatomat.

Nagyon hasztalan fáradság lett volna tőlem a nők előtt arról beszélnem, hogy az út milyen rossz ilyenkor az alföldön, hogy egy nappal később Loránd úgy is hozzájuk jön. Nem is kísérlettem meg, hogy őket lebeszéljem az útról. Ki maradt volna közülök ilyenkor itthon; ki engedte volna el egy perczét is annak a napnak, a mikor már Lorándot ölelni szabad? Mind eljöttek velem.

Egy nappal hamarább érkeztünk Szolnokra, mint Loránd; csak arra kértem őket, hogy addig maradjanak szobájukban, míg én beszéltem Loránddal.

Megfogadták és bennmaradtak egész nap a fogadó egyik szobájában, míg én egész álló nap az udvaron ácsorogtam, lesve minden érkező kocsit.

Pedig ezúttal szokatlanul sok vendége jött e fogadónak; Topándy víg czimborái a környékből, kiknek Loránd itt adott találkozót. Néhányat ismertem személyesen, a többit híréből. Azokkal is hamar megvolt az ismeretség.

Mindannyian azzal a tudomással jöttek, hogy ma egy víg éjszakát fogunk tölteni annak az örömére, hogy Loránd ismét visszatér a nagy világba, honnan, mint nemzeti martyr, eddigelé száműzve volt.

Nekem csak az tünt fel különösen, hogy minek írta hát nekem Loránd azt, hogy nem akarja első viszonttalálkozásunk elegiai hangulatát a lankadombi stoikusok lármája által zavartatni, ha az egész epikuri szövetséget mind ide csődíti? a mi összejövetelünknek majd nagyon is dithyrambi hangulatot fog adni.

No de hát legyen mulatság. Én a mulató embereket is szeretem.

Késő este volt már, midőn egy ötlovas hintó hajtatott be a fogadó udvarára ; a legelső kiszállóban Gyálit ismertem fel.

Hát ez mit keres itt köztünk?

Utána egy virgoncz öreg úr szállt ki a kocsiból ; fölfelé fésült bajuszára, neki hegyesedő szemöldökeire a régi időkből emlékeztem. Ez nagybátyám, Topándy.

Csodálatos! Loránd azt írta, hogy éppen ő miatta keres egy közönyös találkozó helyet.

Topándy egyenesen felém jött.

Oly komoly volt az arcza, midőn hozzám érve, kezemet megfogta, hogy szinte megzavart vele.

— Te Áronffy Dezső vagy? monda, s két kezével megfogta vállamat, hogy szemembe nézzen. Ha nem mondod is, rád ismerek. Mintha csak boldogult atyádat látnám magam előtt. Oly szakasztott hasonlatosság!

Ezt már sokan mondták, hogy atyám ifjúkori arczához nagyon hasonlítok.

Topándy azzal érzékenyen megölelt.

— Hol van Loránd? kérdezém én tőle. Nem jött el?

— Más szekéren jön utánunk, felelt ő, s egész hangján felismerhető volt a legnagyobb meghatottság. Mindjárt itt lesz. Ő nem szeret hintóban ülni. Maradj itt és várj reá.

Azzal a körüllézengő czimborákhoz fordult :

— Mi meg, pajtások, menjünk addig a terembe. Hagyjuk ezeket a fiúkat magukra, mikor találkoznak. Tudjátok, hogy az ilyen jelenethez nem kell publikum. Tehát előre! marsch, nemes galléria!

Ezzel beterelte valamennyi pajtást a folyosóról ; Gyálinak arra sem adott időt, hogy elmondhassa, mennyire örül találkozásunknak.

Egyre talányosabb lett előttem ez összejövetel.

Hisz Topándy maga érzi azt legjobban, hogy mi ebben az órában az átérzeni való? Mi szükség volt őt kerülnünk?

Most zörgött a szekér ; a két paripa vágtatva nyargalt be az udvarra a könnyű útikocsival. Ő maga hajtotta a lovakat.

Alig ismertem rá. Nagy körszakálla, röviden nyírt haja, portól lepett arcza egészen más alakot állítottak elém, mint a milyennek én szoktam Lorándot albumomba lerajzolni, képzelet után, a hogy én hittem őt magam előtt látni, s a hogy anyám és nagyanyám igazítottak rajta, hogy de biz ilyen

meg olyan : ez hiányzik, ez a vonása más, ez több, ez kevesebb, ez másként van, számtalanszor mulattunk mi ezzel.

Loránd egyik képhez sem hasonlított, a mit én rajzoltam. Izmos, erős, nyers falusi gavallér volt.

A mint leugrott a szekérről, egymás elé siettünk.

A fogadói udvar közepe nem volt arra való, hogy itt egymással valami érzékeny jelenetet játszszunk el. Különben sem szerette egyikünk is a komédiázást.

— Jó estét, öreg!

— Jó estét, bátyám!

Ez volt mindössze, a mit egymáshoz szóltunk, kezet szorítottunk, megcsókoltuk egymás arczát s siettünk be az udvarról, egyenesen a czimborákkal telt terembe.

Azok falrengető éljennel fogadták Lorándot. Loránd mindannyival sorba csókolózott.

Valami elkeserült megyei szónok dikcziót is akart hozzá tartani, de Loránd azt mondta, hogy tartsa ezt akkorra, majd ha bor lesz az asztalon, a száraz toasztokat nem kedveli.

Azután ismét visszakerült hozzám, s megfogta két kezével az arczomat.

— Teringettét, öreg! hiszen te egészen megtollasodtál! Mi a mennykő? Én azt hittem, hogy most is olyan kis gyerek vagy, s iskolába jársz. Hiszen félfejjel magasabb vagy, mint én. Még megérem, hogy meg is házasodtál, tudtom, hírem nélkül? Micsoda?

Loránd úgy hányivetiskedett előttem, mintha azt akarná velem éreztetni, hogy ámbár én már férfi vagyok, azért ő nekem mégis bátyám.

Jó, jó.

Hanem én azért karonfogtam s félrevontam őt egy szögletbe.

— Kedves bátyám. Anyánk és nagyanyánk is itt van.

Erre szilajon kirántotta a karját kezemből.

— Ki mondta neked, hogy ezt tedd? dörmögött rám ingerülten.

— Csak csendesen, kedves Loránd. Nem követtem el semmi hibát, még alakhibát sem. Te, holnap lesz tíz esztendeje, azt mondtad, hogy tíz év mulva mondhatom meg anyámnak, hol vagy? Aztán te magad írtad, hogy a mai napon legyek Szolnokban. A holnap adandó válaszszal tartoztam anyámnak, a mai megjelenéssel neked. Szolnok a mi lakóhelyünkhöz két napi járó föld ; tehát — hogy mind a

két kötelezettségemnek eleget tegyek, magammal kellett őket hoznom ide.

Loránd éktelenül dühös lett.

— A kaszakő üssön meg minden prókátort, a hány a világon van! Most, ihol van, kileguléjuskodol a legvilágosabb igazságomból.

— De hát kedves Loránd, bánt tégedet az, hogy ők, szegények, egy nappal hamarább lássanak meg téged?

— Jól van. Kezdd rá! — Bolond beszéd. — Itt mi most egy jó napot akartunk magunknak csinálni, s te most elrontod vele.

— Hát hisz azért mulathattok, a meddig tetszik.

— Igen? A meddig tetszik! s aztán akkor azon részeg disznó módra menjek az anyámnak magamat bemutatni, ugy-e?

— Nem szoktál te részeg lenni soha, Loránd.

— Ejh, mit tudod te? Én nagyon garázda vagyok, mikor bekaptam. Bolond gondolat volt ez tőled, öreg.

— Hát, tudod mit? Tedd a találkozást elébbre, s azután a mulatságot.

Loránd kicsinyben mult, hogy birokra nem kelt velem ezért a szóért.

— Mondtam már, egyszer mindenkorra, fiskális úr, hogy nem alkuszunk! Itt nincs transactio, — fiskális úr!

— Már azért csak ne fiskálisurazz.

— Megállj hát. Ha te olyan átkozottul pontos tudtál lenni a napok kiszámításában, hát még én tökéletesítem az astronomiai és chronologiai tanulmányaidat. Vedd elő az órádat, s igazítsd az enyimhez. Mikor szavadat adtad, Pozsonyban a barátoknál éppen háromnegyedet ütött tizenkettőre. Holnap este háromnegyed tizenkettőre szabadul fel a becsületszavad, akkor aztán tehetsz velem, a mit akarsz.

Én nagyon rossznak találtam ezt a hangot, s kedvetlenül fordultam félre.

— No, no, ne neheztelj öreg, szólt aztán Loránd s odahúzott magához és megölelt. Ne haragudjunk mi még ma egymásra, ha eddig nem haragudtunk. De azt látod, hogy micsoda helyzetben vagyok? Ennyi korhely pajtást, ennyi istentagadót összecsődítettem, nem tudva, hogy te anyámmal együtt jöszsz. És ezek nekem tíz évig hű bajtársaim voltak, sok rossz, sok jó napot megosztottam velök, nem mondhatom most azt nekik, menjetek Isten hírével, mert az anyám itt van. Én sem tehetem, hogy fancsali pofával üljek itt közöttük

reggelig. Reggel tehát el leszünk mindnyájan ázva. Én, ha győzöm is a bort, de a fejem nehéz lesz utána. Szükségem van arra a néhány órára, a mit kértem tőled, hogy kiheverjem magamat, s azután tisztult fővel léphessek szegény kedveseim elé. Magyarázd meg ezt nekik.

— Ők tudják azt már, s holnapnál elébb nem is kérdezősködnek utánad.

— No, így hát szent a béke közöttünk, öreg.

Mikor aztán a társaság látta, hogy már kimagyaráztuk magunkat s parolázni kezdünk, odacsődült mindenki körénk, s azután lett olyan lárma, hogy én most sem tudom, ki miről beszélt benne? Annyit tudok, hogy Gyáli Pepi egy párszor belém akart kötni, hogy valami beszélgetést kezdjen s hogy olyankor mindig a hozzám legközelebb esőtől kérdeztem azt, hogy «meddig szándékozik itt mulatni?» «hogy érzi magát?» s más ilyen meglepő bárgyúságot.

Ezalatt megteríték a hosszú asztalt a terem közepén, felrakták a borokat, előhozták a párolgó, illatos ételeket, kinn a folyosón ránántotta a mezőtúri banda a hallgató nótát, s kiki iparkodott helyet foglalni.

Nekem oda kellett az asztalfőre ülnöm Loránd mellé. Balról Loránd mellett ült Topándy, jobbról én, mellettem Gyáli Pepi.

— No, öreg, ma te is velünk iszol, ugy-e? szólt hozzám dévánkodva Loránd, s pajtásosan átölelte a nyakamat.

— Nem, bátyám, tudod, hogy én soha sem iszom bort.

— Soha sem? Még ma sem? Még az én egészségemért sem? Mi?

Ránéztem. Miért akar ez ma engemet különösen leitatni?

— Nem, bátyám. Tudod, hogy fogadásom tartja, hogy nem iszom bort, s becsületes ember megtartja azt, a mit fogadott, akármilyen absurdum is.

Soha sem felejtem el azt a tekintetet, a mit e szónál Loránd vetett rám.

— Igazad van, öreg. Azzal megrázta a kezemet. Becsületes ember megtartja a fogadását, akármilyen absurdum is . . .

És a míg ő ezt mondta, oly komoly volt, oly riasztó hidegséggel nézett a mellette ülő Gyáli szemébe. Az pedig mosolygott. Azokkal a szép leányos, gömbölyű ajkaival olyan nyájasan tudott mosolyogni.

Loránd vállára ütött.

— Hallod-e ezt, Pépó? Az én öcsém megállja, hogy nem iszik bort, mert a becsületes ember megtartja a fogadá-

sát. Jól teszed, Dezső! Ki mit kimondott, legyen ura a szavának.

Aztán röviden hozzáfogtak a dáridóhoz.

Sajátos tanulmány egy bornemiszára nézve végig nézni egy egész éjszakai férfi-tivornyát, egészen józan fővel, s e divina komédiában, hol tudtán kívül mindenki szerepel, egyedül lenni publikum és kritikus.

Az első felvonást megkezdik a toasztok. Kinek az Isten hazánkban szónoki tehetségeket adott (s kinek ne adott volna?), fölemeli poharát, csendet kér, eleinte kap is, később stentori hangerő-feszítéssel eszközöl — ha nem kap ; s igen komoly arczczal igen komoly frázisokat mond ; egyik tudja czifrázni, a másik győzi pathosszal, harmadik classicusokból idéz, negyedik humorizál, s maga elneveti a javát, s valamennyi végzi nagy pohárcsöngéssel, ölelkezéssel, csókolózással, a trombita-tusban elvesző éljen harsogása mellett.

Később tüzesebb szónoklatok jőnek : hazafi-keservek általános kifakadásai. Az agyak mind jobban áthevülnek, mindenki ráül kedvencz pálczalovára s ugratja azt maga alatt ; a nemzetgazdász, a művész, a gazda, a menyecskék lovagja, mind saját élményeiről kezd beszélni, minden szokásos megtartása nélkül a conversationalis tempóknak, hogy egyik ember várja ki, míg a másik elvégezte, sőt inkább egyszerre valamennyi beszél, egyik a másik szavába, míg utóljára az, a ki egy bús nótára rágyujt, valamennyi elől elveszi a vezetést ; a dal általános lesz, s kiki magáért megvan a felől győződve, hogy szebben a világon sehol sem énekelnek.

S e közben az asztal megtelik üres palaczkokkal.

Azután a paroxismus egyre fokozatosan halad fölfelé. A ki eleinte szónokolt, most már dadog, belesül s káromkodással vágja ki a kudarczot ; amott ül egy, ki már harmadszor kezdett valami beszédhez, de a multakért gyászoló keserv annyira elfojtotta érzelemtől túláradó keblét, hogy mindannyiszor könnyekben tört ki, az általános hahota közepett. Másik, ki már az egész czimboraságot végig csókolta, most a czigányok közé tör s azokkal csókolózik rendre, testvériséget esküdve brugósnak, klarinétosnak. Az asztal tulsó végén egy cholerikus természetű czimbora, ki minden tort verekedéssel szokott végezni, már kezd garázdálkodni, s öklével veri az asztalt, s esküszik, hogy azt, a ki őt megbántotta, még ma meg fogja ölni. Szerencséje, hogy nem tudja, kire haragszik? A víg danoló nem tartja már elégnek a jókedvre, hogy torkát neki ereszsze, tenyereivel tapsoljon és lábaival tomboljon ;

most már az üres palaczkokat, tányérokat kezdi a falhoz csapkodni s gyönyörködik benne, hogy ennyi cserép tanusítja diadalát. Egy úr, félrecsapott kalappal, a szoba közepén tánczol nagymagában, abban a boldog meggyőződésben, hogy mindenki őt nézi, míg egy áldott természetű czimbora már odajutott, hogy feje hátrahanyatlik a szék támlájára, s csak olyankor neszel fel, mikor pohár-koczintásra szólongatják, akkor sem tudja már, hogy mit iszik: bort-e, vagy timárcsávát?

Hanem azután később nem megy ily fokozatban a láz lefolyása.

Ennek is, mint más lázrohamnak, megvan a krizise, melyen túl fordulat áll be.

Éjfél után már a zűrzavaros lárma lecsendesül. A bor első hevítő hatása már lecsillapult. Egy-kettő, a ki nem bírt vele megküzdeni, megadta magát, s azt lefektették aludni, a többi helyen maradt, s most már folytatják az ivást; nem azért, hogy mámort adjon, hanem virtuozitásból: mutassa meg kiki, hogy nem hagyja magát megverni a bortól.

Ekkor kezdődik azután csak az igazi hősök szerepe. A kiknek az első pohár nem oldotta fel mindjárt, s a tizedik nem kötötte le nyelvét.

Most kezdenek el aztán csendesen inni s ivás közt anekdotázni.

Egyik ember nem vág már a másik szavába, hanem mikor amaz elvégezte a magáét, azt mondja «tudok én annál sokkal jobbat», s rákezdi, hogy «itt meg itt történt, magam is ott voltam».

Az adomák néha a trágárságokig mennek, s olyankor nekem rosszul esik Loránd kaczagását hallanom oly tréfák fölött, a mikben a nők megvetése van kifejezve.

Csak az nyugtatott meg, hogy ily késő éjfél utáni órában a «mieink» rég elnyugodtak már, nem lehetséges, hogy anyám vagy valaki más közülök, kegyelendő kíváncsiságból, a mellékajtón hallgatózzék, Loránd szavára lesve.

Egyszer aztán Loránd vette át a társalgás vezetését.

Azt hozta fel, hogy vajjon a világ minden nemzete közül melyik a leghíresebb ivó?

Ő mindjárt a maga részéről előre kimondta, hogy a németet tartja a leghíresebb ivónak.

Ez állítása természetesen nagy nemzeti ellenszegüléssel találkozott.

A magyar elsőbbségét e téren sem engedék át.

Akadt egy pár békülékeny kedély, a ki az által akart egyezséget létrehozni, hogy elfogadta majd az angolt, majd a ráczot elsőnek az ivásban, a mivel természetesen egyik vitázó felet sem elégítette ki. Loránd egymaga az egész ország közvéleménye ellen azt merészkedett állítani, hogy a németek a világon a legjobb ivók. Felhozott rá hirdetett példákat.

— Halljátok ezt! Egyszer Batthyány herczeg két gönczi hordó aszút küldött ajándékba a hyberni confratereknek. A drága magyar borra azonban rettenetes vám volt vetve a Lajtán túl. Az ajándékvevőknek húsz lázsiást kellett volna fizetni a borért, a mi nagyon szép pénz. A confraterek tehát, hogy fizetni ne kelljen, s a bor se veszszen kárba, ott egy álló helyben a vámsorompón kívül megitták a két gönczi hordó tartalmát.

Ah, ennél kétszer-háromszorta jobb ivókat tudtak neki felhozni a Lajtán innenről.

Loránd még sem engedett.

— Hát mikor a te druszád, Henneberg Pépó, mesélt Loránd, Gyálihoz fordulva, azt a szokást hozta be, hogy a mint egy hosszú asztalnál együtt ültek, a vendégei fülönfüggőin végig egy zsinórt húzott, s akkor aztán valahányszor ivott, valamennyinek fenékig kellett üríteni a kupát, ha azt nem akarta, hogy a fülegombja leszakadjon.

— Ah, az mi nálunk nem mehet, mert a mi füleink nincsenek kifúrva! kiáltá erre az egyik.

— Mi iszunk kényszerítés nélkül is! replikázott a másik.

— Mindent megtesz a magyar, a mit a német meg tud tenni!

Ez volt az általános felkiáltással elfogadott határozat.

— Még a wartburgi pohárürítést is? kiálta fel Loránd.

— Mi az ördög az a wartburgi pohárürítés?

— Hát a wartburgi czimborák megtették azt, mikor jókedvük volt, hogy egy pisztolyt megtöltöttek keményen golyóra, akkor a pisztoly öblét megtölték színültig borral, azután felhúzták a pisztoly sárkányát, s ilyenformán sorban kiüríték egymás barátságáért ezt a furcsa poharat.

(Látlak Loránd!)

— Nos, hát melyiteknek van kedve ezt a pohárürítést a német gavallérok után megcsinálni?

Topándy közbeszólt:

— Nekem nincs, de neked se legyen!

— Nekem van.

Ezt a szót pedig nem Loránd mondta, hanem Gyáli.

Ránéztem. Ez az ember józanon maradt. Csak kóstolgatta a bort, a míg mások itták.

— Ha van kedved, hát próbáljuk meg! legénykedék Loránd.

— Szívesen, csak tedd meg te elébb.

— Én megteszem, de te nem fogod utánam tenni.

— Ha te meg, én is meg. De én meg azt hiszem, hogy te nem fogod előttem megtenni.

Rajtam egy világos gondolat rémlett át, mely egész testemet végig borzongatta. Mindent látok, mindent értek most már ; tíz év misztériuma fel van fedve előttem : látom a futót, látom az üldözőt, s kezemben tartom mind a kettőt, olyan aczélszorítással, mintha Isten kölcsönzötte volna ide e perczre pallosviselő arkangyala kezét.

Beszéljetek csak!

Loránd arcza egészen lázasan ki volt pirulva.

— Jól van, ficzkó! fogadjunk, ha tetszik.

— Mibe?

— Húsz palaczk pezsgőbe! azt itt megiszszuk.

— Tartom a fogadást.

— A melyikünk visszahúzza magát a tréfától, veszti a bánatpénzt.

— Itt van!

Mind a ketten tárczáikba nyúltak, s kivetettek az asztalra egy-egy száz pengőst.

Én is a tárczámba nyultam s kivettem belőle egy összehajtott papirt ; de az nem volt bankjegy.

Loránd a hajdúnak kiáltott.

— Vedd elő a táskámból a pisztolyaimat.

A hajdú oda tette mind a kettőt eléje.

— De meg vannak-e igazán töltve? kérdezé Gyáli.

— Nézz be a csövébe, ott mosolyog rád a golyó aczélhegye.

Gyáli jobbnak látta hitelt adni, mint a pisztoly csövébe nézni.

— Tehát áll a fogadás : a melyikünk nem meri kiinni a magáét, fizeti a pezsgőt.

Loránd fogta a poharát, hogy a benne levő veres bort áttöltse a pisztoly öblébe.

Az egész társaság elhallgatott e jelenet alatt ; valami kínos feszültség ülte el a mámorkábított idegeket ; minden szem odameredt Lorándra, mintha meg akarnák gátolni ez

őrjöngő tréfa végrehajtásában. Topándy homlokán nehéz verítékcseppek gyöngyöztek.

Én csendesen odatettem kezemet Loránd kezére, melyben a fegyvert tartá s e nagy csendesség alatt azt kérdeztem:

— Nem jó volna, ha sorsot húznátok arra nézve, hogy melyitek tegye meg elébb ezt a tréfát?

Mind a ketten zavarodva néztek rám, mikor a sorshúzást említettem.

Fel volna titkuk fedezve?

— Csakhogy, ha sorsot húztok ezúttal, folytatám én csendes hangon, ne mulaszszatok el egymás néviratáról magatoknak meggyőződést szerezni, nehogy az a tréfa ismétlődjék, a mi történt tíz év előtt, midőn arra sorsoltatok, hogy melyitek tánczoljon a fehér elefánttal?

Gyálit olyan fehérré láttam válni, mint a papiros.

— Micsoda tréfa? hebegé, s kezdett székéről fölemelkedni.

— Mindig olyan tréfás gyerek voltál bizony te Pépó; akkor is velem huzattátok ki a sorsot, s azt mondtátok, hogy vessem a kihuzottat és a benmaradtat is a kandallóba, én azonban a helyett a tánczrendet dobtam bele, s amazokat eltettem, megtartottam. Te a saját neved helyett is a bátyámét írtad a papirra, s akármelyiket húztam ki: Áronffy Loránd jött ki a kalapból. Nézd, a két sorsjegy most is itt van nálam, ugyanazon kétfelé szakított papir két darabja, ugyanazzal a névvel mind a két darabján, a levél tulsó oldalán Bálnokházyné írása.

Gyáli mint a kisértetlátó emelkedett fel e szavaim alatt ülő helyéből, rám meredve kővé fagyott tekintetével.

Pedig én nem fenyegettem őt. Én tréfásan enyelegtem vele. Én mosolyogva terjesztém ki a két lilaszín papirdarabot, a mi szakadékainál egymásba illett.

Hanem Loránd villámló szemekkel nézett végig rajta, s a mint az előkelő magatartású alak vele szemben állt, úgy öntötte arczába a kezében tartott pohár tartalmát, hogy a sötét veres bor végigcsorgott himzett fehér mellényén.

Gyáli letörölte arczáról asztalkendőjével a meggyalázás nyomát s előkelő hidegséggel mondá:

— Hasonló állapotban levő emberekkel nem lehet vitázni. Ittas emberek bántalmára nem felelünk.

Azzal elkezdett az ajtó felé hátrálni.

Mindenki el volt ámulva e jelenettől s hagyta őt menni. Mintha mindenki egyszerre ki lett volna józanulva, s az első

meglepetés pillanatában senki sem tudna magának tanácsot adni, mi történjék itt most?

Hanem én ... én nem voltam ittas; nem kellett kijózanodnom.

Felugrottam helyemről, egy szökéssel utólértem a távozót s megkaptam azt, mielőtt az ajtót elérhette volna, mint a hogy a bőszült tigris megragadja a nyomorult cziczkányt.

— Én nem vagyok ittas! én nem ittam bort soha, tudod azt! ordíték rá, nem ismerve önmagamra többé s úgy szorítottam az embert félkezemmel a falhoz, hogy eviczkélt, mint egy denevér. — Én leszek az hát, a ki ezt az átkozott hamisítványt a pofádra kenem, nyomorult.

És tudom jól, hogy ez az egy ütés, a mit akkor neki szántam, utolsó fejezet lett volna az ő életében; — a mi nagy kár lett volna: nem ő érte, de én végettem; — ha az ég egy nemtőt nem rendelt volna mellém, a ki e rossz munkában meggátoljon.

Egyszerre csak megfogta valaki hátulról ütésre emelt öklömet, én odatekintettem s — karom zsibbadva hanyatlott alá.

Fanny megfogta a kezemet.

— Dezső, kiálta eliszonyodott arczczal az én kedvesem. Ez a kéz az enyim! Ezt a kezet nem szabad beszennyezni neked.

Érzém, hogy igaza van. Le hagytam éktelen dühömet fegyverezni; balkezemmel kilöktem a reszkető nyomorultat az ajtón; nem tudom, hova esett; s aztán visszafordultam, hogy Fannyt keblemre öleljem.

Már akkor anyám és nagyanyám is ott voltak a teremben.

Oh, a szegény nők ez egész kínos estét a mellékszobában tölték, csöndesen viselve magukat, hogy ottlétüket el ne árulják, hogy Lorándnak egy szavát elleshessék, s az utolsó rémséges jelenetet, melynek minden szavát hallani lehetett, ők is átrettegték, s mikor az én dühkiáltásomat hallák, nem tarthaták vissza magukat tovább, előrohantak, odaveték magukat a tivornyázók közé, e sikoltással: «fiam! fiam!»

Mindenki fölállt e tiszteletreméltó jelenet előtt. Két térdeplő asszony egy halálból ébredt ifjú ölén.

Mindenkit józanságra rázott a meglepő elszörnyedés. Elmult a mámor, el a borszülte kábulat.

— Loránd! Loránd! sikolta anyám, görcsösen szorítva keblére bátyámat, míg nagyanyám szótlanul, sem szólni, sem sírni nem tudva, szorongatta kezét.

— Oh kedves Loránd . . .

Loránd azonban megfogta a két matróna kezét s odavezeté őket hozzám.

— Ezt öleljétek, ne engem: ezé a diadal!

Ekkor meglátta azt a vállamra borult jó angyalt, ki kezemet most is kezében tartá. Most eszelt arra a szóra, a mivel a mult perczben Fanny titkunkat elárulá: «ez a kéz az enyim». S rám mosolygott.

— Vagy úgy? Hiszen te már kezedben tartod jutalmadat . . . Hagyd hát ezt a két síró asszonyt nekem!

Azzal arczra veté magát előttük a földre s lábaikat átkarolva, a port csókolta drága lábnyomaik alatt:

— Oh, én drágáim! Oh, én szeretteim!

XXI. AZ A LEVÉL.

Mit beszéltek, mit éltek át azon éjszakán az oly régen epedők, azt ne tegyük papirra. Vannak szent dolgok, a mik nem kívánnak közlátványnyá lenni.

Loránd bevallott mindent s bocsánatot nyert mindenért. És azután úgy örült e bocsánatnak, mint egy gyermek, kit újra kegyelembe fogadtak.

Loránd valóban úgy érzé, mintha ott kezdené most az életet, a hol tíz évvel ezelőtt ketté szakítá, s a mi tíz év alatt történt, az mind csak egy nehéz álom lett volna, melyből csak a férfikor sűrű szakálla maradt meg.

Reggel jó későn ébredtek fel Dezsővel együtt. Az álom jól esett egyszer!

Az álom — ezúttal a halál helyett.

— Te, öreg, szólt Loránd öcscséhez: én még egy kalandos tréfát tartogatok számotokra, a mivel meg akarlak benneteket lepni.

A fenyegetés olyan jókedvvel volt mondva, hogy Dezsőnek éppen nem volt oka nagyon megijedni.

— Csak ide vele.

Loránd előre nevetett a hatásnak.

— Én nem fogok most veletek menni haza.

— Hát mit csinálsz? kérdé Dezső, éppen úgy elbámulva, a hogy Loránd előre várta tőle.

— Megszököm tőletek, szólt, a fejét rázva jókedvében.

— Ah! Az merész vállalat. De megmondod, hogy hova szököl?

— Haha! Nemcsak megmondom, hogy hova szököm? sőt téged is magammal viszlek, hogy vigyázz rám ezentúl is, ha már eddig vigyáztál.

— Azt nagyon okosan teszed. S szabad megtudnom, hogy hová?

— Vissza Lankadombra.

— Lankadombra? Tán ott felejtettél valamit?

— Igen. Az eszemet. No! ne nézz rám olyan furcsán, mintha azt akarnád kérdezni, hogy «hát volt?» Te, ugy-e bár tisztában vagy ezzel a kis csereleánynyal? Úgy látom, hogy anyánk és nagyanyánk is eléggé belé vannak szerelmesedve, hogy Fannyt rajtad kívül másnak oda ne adják; hanem még az én áldásom hátra van, öreg; azt még nem kaptad meg.

— Biztat a remény, hogy talán meglágyíthatom kemény szívedet.

— Nem olyan hirtelen. Mondok neked valamit.

— Hallgatom.

— Végrendeletemben minden világi javamról lemondtam a te javadra; a pecsétes levél ott van nálad. A hogy ismerlek, úgy hiszem, hogy éktelen örömet fogok neked szerezni vele, ha végrendeletemet tőled visszakérem, s azt mondom, hogy már most fele vagyonoddal szegényebb fogsz lenni, mert a másik fele kell nekem.

— Ezt tudom, a nélkül, hogy tőled várnám, hogy megtaníts rá! de mi köze a te ó-testamentomodnak az én szívem evangeliumához?

— Oh be vastag a te fejed, öreg, hogy még sem értesz! Halljad tehát ultimatumomat. Én nem adom beleegyezésemet abba, hogy te házasodni indulj — én előttem!

Dezső Loránd nyakába borult, most értette már.

— Neked van, a kit szeretsz?

Loránd mosolyogva igenlé.

— Persze, hogy van. Hanem hát, tudod, hogy ez az ostoba ficzkó (ej, be hatalmasan megszorongattad a torkát!) menynyire összezavarta az egész életre való számításomat. E miatt nem jöhettem vele tisztába, a minek a folytatása a mai napon túl esik. Hanem most már annál jobban sietek. Fél óra kell rá, hogy anyáinkat értesítsük; fél óra, hogy kocsira üljünk; ők azalatt itt maradnak, mi az öreg Topándyval visszarepülünk Lankadombra; estig elvégzünk mindent, s holnap itt vagyunk, mint két futó bolond, a ki abban versenyez, hogy melyik tudja a másikat nagyobb gyorsasággal nyargalvást magával repíteni, oda, a hol boldogsága vár reá?

Lankadombig én hajtom a lovakat, Lankadombról vissza meg te. — Szegény lovak!

Dezső nem mert ez örömhírrel maga menni anyjához. Fannyra bízta, hogy készítse rá elő ; hiszen meglehet, hogy az öröm megölte volna.

Azt mondták, hogy Lorándnak hivatalos elintézendői vannak, a mik egy napra Lankadombra szólítják s Topándyval együtt útnak indultak.

Topándy be volt avatva a titokba, s gondolta, hogy neki Loránddal kell menni : násznagyra lehet szükség.

Loránd körül egészen átváltozott a világ ; ő azt hitte, hogy «körüle», pedig «benne» volt az átváltozva.

Valóban újjá volt születve : egészen más emberré lett, mint volt tegnap. A tegnapi zajos jókedv olyan rosszul rejté a halálmegvető elszántságot, mint a milyen jó árulója volt mai mélázása a szívet eltöltő boldogságnak.

Az egész úton Dezső alig vehette szavát, de arczán olvashatott mindent, a miről gondolkozik ; s ha egyszer-egyszer megszólalt, magasztalva a szép májusi mezőt, abból is kitalálhatá, hogy a szív is tavaszt érez belül.

Milyen szép ismét élni, boldognak, vidámnak lenni, reményleni, a jövőtől jót várni, szeretni és szerelmében büszkélkedni, fölemelt homlokkal járni, egynek mindene lehetni!

Délre megérkeztek Lankadombra.

Czipra kifutott eléjök s összecsapta a kezeit.

— Magukat kergették! hogy már itthon vannak. Most ugyan ebéddel nem várta senki.

Loránd volt az első, a ki leugrott a szekérről, nyájasan nyujtva a leánynak kezét.

— Megjöttünk, Czipra húgom. Ha nem is vártál ebéddel, jut a tiedből nekünk is.

— Nem abból, szólt a leány suttogva és elpirulva. Tudja, hogy én a cselédek ételéből szoktam enni, mikor maguk nincsenek itthon ; s még vendéget is hoztak. Kicsoda az az úr?

— Az az öcsém, Dezső, nagyon jó fiú. Csókold meg szépen Czipra húgom.

Czipra nem parancsoltatott magának kétszer ; Dezső megkapta a csókot.

— Most aztán adj neki szobát ; ma itt maradunk. Nekem pedig küldj a szobámba mosdóvizet, nagyon porosak lettünk az úton, pedig ma szépek akarunk lenni.

— Igazán? Czipra azzal kézenfogta Dezsőt s a míg szobájáig elvezeté, egész élete históriáját kikérdezte : hol lakik?

miért nem látogatta meg Lorándot hamarább? van-e már neje? jön-e még ide vissza valaha?

Dezső már annyit tudott Loránd leveléből Czipra felől, hogy a szegény leány minden kérdésére szívesen felelhetett, s az első látásra szíve minden titkát kibeszélhette előtte. Jaj, hogy örült annak Czipra.

Loránd pedig be sem várta az ezúttal hátul jövő Topándyt, hanem futott szobájába.

Az a levél! Az a levél! — Ez volt eszében az egész úton.

Legelső volt : azt kivenni a zárt fiókból és elolvasni.

Ezúttal nem tanakodott magában hosszasan, feltörje-e, ne törje-e a pecsétet? El is szakadt a boríték a kezében, a mint a pecsét nem akart engedni.

És aztán olvasta a következőket :

«Uram.»

«Azon percz, melyben önnek nevét meg kelle tudnom, örök választófalat emelt közöttünk. Annak az emléknek, a mi önt terheli, folytatása nem lehet a kettőnk közötti szövetség. Ön, ki a szerencsétlenségbe rántá le anyámat s abban hűtlenül elhagyá, nem ajánlhat nekem boldogságot s nem követelhet hűséget tőlem. Én Tátray Bálintot meg fogom könynyezni, mint halottamat, kinek ábrándjaim adtak éltet, s kit a hideg való eltemetett ; de Áronffy Lorándot nem ismerem. Ezt kötelességem önnek elmondani, s ha ön, mint hiszem, lovagias ember, úgy ön is tartozásának fogja venni, hogy ha az életben találkozni fogunk, arról, a mi Tátray Bálint volt : többé ne emlékezzék.»

«Isten önnel.» — «Melanie.»

Loránd vert szívvel rogyott le székére.

Hát ez volt a megcsókolt levél tartalma?

Ez volt abban a levélben, a mit a halálország küszöbén nem mert fölnyitni, nehogy a boldogság, a mi abból reá sugárzik, megrendítse léptei szilárdságát. «Ah! hisz ezek könnyűvé akarták rám nézve tenni a meghalást.»

«Ilyen levelet írni énnekem! Ilyen szavakat mondani annak, a kit valaha szerettünk!»

«Hiszen igaza van. Nem voltam a bibliai József Potifárné ellenében ; de a szerelem nem kezdődik-e bocsánaton? Vádoltam-e én őt a gyűrű birtokáért, a mit a vízbe ejtett? s kitől tudhatja ő, hogy az én bűnöm nagyobb volt-e e vízbedobott gyűrűnél?»

«És ha hajam száláig elmerült bűnös volnék abban, a mivel vádol, lehet-e egy angyalnak, a ki semmit sem tudhat arról,

mi történik a pokolban: ily hideg vérrel szavakat adni ilyen gondolatnak?»

«Meg akartak ők engemet ölni!»

«Be akarták mögöttem zárni az ajtót, mint nápolyi Johanna tett férjével, mikor az gyilkosaival küzdött.»

«És tisztára akarták mosni az orgyilkost, rám vetve a vádat, hogy megöltem magamat megvetett szerelemért.»

«Mindent jól tudtak, mindent kiszámítottak hideg kegyetlenül. Megvárták az órát, a mikor jönni kell, s kiköszörülték a kést, mielőtt kezembe veszem.»

«És én még sem fogom őt soha gyűlölhetni! Szívembe döfte a tőrt és én csak a csókra emlékezem, a mit adott ...»

Szelíd kéznyomás érinté vállát e perczben.

Zavarodottan tekinte föl. Hát Czipra állt a háta mögött. A szegény czigányleány nem engedheté, hogy más szolgáljon Lorándnak; ő maga hozta el neki a mosdóvizet.

A leány arczán látszott a gyöngéd rémület, ő rég szemlélhette Lorándot így, tőle észrevétlenül.

— Mi baja? kérdezé tőle, remegő aggodalommal.

Loránd nem tudott szólni. Csak az elolvasott levélkét mutatta fel neki.

Czipra nem érti az írást. Czipra nem tudja azt, hogyan lehet néma betűkkel valakit megmérgezni, szíve fenekéig megsérteni, megölni? csak azt látja, hogy Loránd a levéltől beteg.

Ismeri azt a rózsaszín papirt, ismeri azokat a finom vonásokat.

— Ezt Melanie írta!

Válasz helyett Loránd egy keserű, mondhatlan fájdalommal teljes tekintetet vetett arra a levélre.

És a czigányleány elérti, mi van e tekintetben mondva? mi van abban a levélben írva? s vadállati dühvel kapja ki azt Loránd kezéből és szikrázó szemekkel, szilajon tépi azt ezer darabra, s a földre vágva, eltapossa annak foszlányait, mint a hogy futó pókokat szoktak eltaposni.

S azután két kezébe rejti arczát és ő sír Loránd helyett.

Loránd odamegy hozzá s kezét megfogva, szomorúan mondá neki:

— Látod, látod: nem azok a czigányleányok, a kiknek az arczuk barna, a kik sátor alatt születtek, a kik kártyát vetnek, abból imádkoznak.

Azután Czipra kezét kezében tartva, sokáig járt vele alá s fel szobájában szótlanul. Egyik sem tudott a másiknak

mit mondani. Csak gondolkoztak egymás felől, hogy lehetne ezt a másik szomorú lényt megvigasztalni? és nem találták ki soha.

E szomorú mélázásából Topándy megérkezte veré fel őket.

— Most egyre kérlek, Czipra, ha engemet szeretsz, monda Loránd.

Ha szereti-e?

— Arról, a mit most láttál, ne szólj senkinek egy szót se. Velem nem történt semmi. Engemet e pillanaton túl ha szomorúan látsz, kérdezd meg, mi bajom? meg fogom vallani. De «az» a halovány arcz nem lesz azok között, a mikért gyászolok.

Czipra örült e szónak.

— Bátyám és öcsém előtt mutassunk derült arczot. Jókedvünk legyen. A fulánkot nem látja senki.

— S ki tudja, még a méh is belehalhat abba. Czipra baljóslatú arczczal távozott, ezt mondva. Az ajtóban még egyszer visszafordult.

— A kártya mind megmondta ezt nekem az éjjel. Éjfélig mindig azt vetettem. Hanem magának még mindig áll a Gyilkos. A Zöldruhás leány pedig még mindig védi. Lássa: én ilyen bolond vagyok. De ha nincs más, a miben higyjek.

— Lesz, Czipra, más is, szólt Loránd, most öcsémmel elutazom, az ő lakodalmát megülni, akkor visszatérek.

Ekkor aztán nem kellett Ciprát biztatni többet, hogy legyen egész nap jókedvű. Önként is jött neki.

Szegény leány: olyan kevés elég volt neki, hogy boldog legyen.

Loránd pedig, a hogy Czipra eltávozott, felszedegette a földről a széttépett, eltaposott papirrongyokat, nagy gonddal összeillesztė őket az asztalon, míg szó szóhoz talált, s akkor még egyszer és újra elolvasá azt.

Szobája ajtaja előtt léptek hangzottak, vidám beszéd, nevetéssel vegyest: Topándy és Dezső jöttek hozzá; Loránd szétfújta asztaláról a papirrongyokat: elrepültek szanaszét, s azzal ajtót nyitott s ő lett a harmadik nevető alak mellettük.

XXII A TUDTÁN KÍVÜL RÉM.

Min nevettek hát olyan nagyon?

— Hallod-e, mi tanácsot adott nekünk Czipra? szólt Topándy. Minthogy ő bennünket ebéddel nem várt, azt indítványozza, hogy menjünk át Sárvölgyihez, ott nagy trakta lesz ma. Valakit várnak.

— A ki valószínűleg nem fog az ebéd idejére megérkezni, tevé hozzá Dezső.

Czipra a folyosó tulsó végéről beleszólt a társalgásba.

— Itt volt nálam a vén gazdasszony Sárvölgyitől. Tortasütőt kért kölcsön meg jeget; mert ma a Gyáli úr vissza fog érkezni Szolnokból.

— Vivát! mondá rá Topándy.

— S minthogy azt látom, hogy maguk az ifjú urat ott felejtették, hát már most csak menjenek el maguk Boris asszony süteményét elkölteni, különben megint engemet átkoz össze.

— El is megyünk, Czipra húgom, szólt Loránd. Igen, igen: ne tessék rajta nevetni. Vedd a kalapodat Dezső, elég szépen kicsípted magad falusi látogatáshoz; megyünk át Sárvölgyiékhez.

— Sárvölgyiékhez? szólt Czipra, kezeit összecsapva s már erre ő is közelebb jött Lorándhoz. Maguk Sárvölgyiékhez akarnak menni?

— Nem éppen Sárvölgyi kedvéért, szólt Loránd igen komolyan, a ki különben igen kegyes, jámbor férfiú, hanem vendégeiért, a kik Dezsőnek régi ismerősei. Nem is mondtam még neked Dezső. Bálnokházyné és leánya itt vannak Sárvölgyinél valami pörös ügyben. Azokat, ha már egy faluban vagyunk, nem kerülheted el.

— El lehetnék ugyan náluk nélkül, viszonzá Dezső közönynyel; de nem bánom, látogassuk meg őket, nehogy szándékot lássanak a kikerülésben. Te beszéltél már velük?

— Oh igen. Mi jó hangulatban vagyunk egymáshoz.

Loránd áldotta magában egykori óvatosságát, hogy Melanieről sohasem írt Dezsőnek egy szót is. Úgy látszik, Dezső sem járt utána, hogy gyermekkori eszményképe hova tünt el? Más kép foglalta el helyét.

— Azonkívül is, minthogy Gyáli az asszonyságok ügyvédje, ki holmi pörös egyezséget lett volna itt létrehozandó Sárvölgyivel s minthogy Gyálit, te kedves barátom, manu-

propria expediáltad ki Szolnokból s az rögtön postára ült s azóta Pesten van, ha odább nem futott: tehát egyúttal hivatalos kötelességed is magyarázatot adni az ügyvédjükre várakozóknak, hogy hova tetted az emberüket? Ha van bátorságod hozzá.

Dezső eleinte huzódott a látogatástól, hanem az utóbbi megbízás és bátorságának kétségbevonatala megejték akaratát.

— Hogy van-e bátorságom? No azt majd meglátod. És egyúttal azt is meg fogod látni, hogy milyen szóbeli védelmet tudok ügyvédileg hevenyészni? Fogadom, hogy ha én előadom az esetet, ők maguk is nekünk fognak igazat adni.

— Oh tedd azt, kérlek, szólt Loránd, tréfásan összetett kézzel könyörögve öcscsének.

— Meg is teszem.

— Siess hát, hozd a kalapodat és menjünk.

Dezső elszánt léptekkel indult a kalapjáért.

Czipra utána nevetett. Ő tudta, hogy mi lesz ebben a nevetni való? Ez a menyasszony előtt fogja a vőlegényt meggyalázni. Hogy mivel? azt ő maga sem tudta; de annyit a férfiak beszédéből már kivehetett, hogy Gyálit valami égbekiáltó gyalázatért ez éjjel a társaságból kivetették. Tegnap óta ő is gyűlölte ezt az embert.

Loránd pedig a bosszúállás kéjétől szikrázó szemekkel nézett távozó öcscse után.

Topándy megfogta Loránd kezét.

— Ha hinném a kherubimokat, azt mondanám: egy öldöklő angyal szállt beléd, a ki ezt a gondolatot sugallta neked. Tudod-e azt, hogy Dezső oly szakasztott mása annak az alaknak, a mi atyád volt, midőn az akadémiákról hazakerült; arcza, termete, hangjának zengő mélysége, a szemeiben fel-felvillanó tűz, s az a megölő szemöldökránczolás. S te most ezt a fiút odaviszed Sárvölgyi elé, hogy végig regéltess vele egy irtóztató történetet egy emberről, ki jó barátját a legördögibb módon akarta megölni, éppen úgy, mint ő.

— Csitt! Dezső nem tud erről semmit.

— Annál jobb. Egy élő lény, a ki nem sejti, hogy ő arra az emberre nézve, a kit meglátogat, a legfélemletesebb túlvilági rém. A megölt apa, ki fiában feltámadt! Ezért a bekövetkező óráért egyet elismerek az eddig tagadott fogalmak közül: a pokol létezését . . .

Dezső visszatért.

— Nézz körül bennünket, Czipra húgom, szólt Loránd

a mindig közelében tévelygő leányhoz. Elég szépek leszünk-e? Megakadhat-e rajtunk a szépek szeme?

— Menjenek, monda Czipra, tréfás haraggal megtaszítva Lorándot, mintha nem jól tudnák azt maguk. Vigyázzanak inkább magukra, hogy ott ne veszszenek. Az ilyen szép legényeket hamar elkapják ám.

— Nem, Czipra! mi visszatérünk hozzád, szólt Loránd, oly gyöngéden szorítva magához Ciprát, hogy Dezsőre nézve fölösleges maradt minden további kérdezősködés azon tárgy felől, a miért tulajdonképpen Loránd ide hozta őt. Helybenhagyta bátyja választását: a leány szép, természetes, jókedélyű, s látszik, hogy szereti. Mi kell több? Ne félj, Czipra húgom; nem maraszt ott bennünket senki szép két szeme.

— Ejh, nem is a szép szemektől féltem én magukat, szólt Czipra csíntalan fürgeséggel csúszva ki Loránd karjából, hanem Boris asszony tortájától: — az itt nem lesz.

Erre aztán mind a hárman nevettek, utóljára még Dezső is; pedig ő nem tudta még, hogy miféle mythologiai ijesztő szörny lehet egy olyan balsorsszülte czukorsütemény, a mely Boris asszony kezéből kikerül?

Topándy mind a két fiút megcsókolá. Sajnálta, hogy ő is velük nem mehet s kérte Lorándot, hogy csak maradjanak ott sokáig.

Czipra a kapuig kikísérte őket. Loránd ott kezet szorított vele, s szép gyöngéden megcsókolta a leány kezét. A leány nem tudta, hogy szégyenelje-e azt vagy örüljön neki?

Azután háromszor is visszafordult Loránd, míg Sárvölgyi lakáig értek, s kezével köszöngetett Czipra felé.

Dezsőnek semmi további felvilágosításra sem volt már szüksége ebben a pontban. Azt hitte, hogy a legjobban van értesülve.

— — — — — — — — — — — — — —

Borcsa asszonynak pedig azalatt volt drága dolga otthon.

— Az is bolond volt, a ki azt kitalálta, hogy valami vendégséget bizonytalan időre rendeljen meg. Nem tudni: egy órakor, két órakor, három órakor, este vagy éjfél után lesz-e itt az, a kire várakozni kell?

Húszszor is kifutott már az utczaajtóba, megnézni, jön-e már? még sem jön? Minden kocsizörgés, minden kutyaugatás kicsalta az utczára, a honnan aztán annál mérgesebben tért vissza, dohogva:

— A leves mind elfő már, négyszer is fel van töltve már. A lepény szilánkká száradt. A kappan olyan már, mint a

csontváz. A felfújt kása mind összeesett. Szerencse, hogy a fánkot még tegnap kisütöttem, azt ma csak fel kell melegítni: úgy nagyon jó lesz. De hol az ördögbe is jár az a pipogya városi gavallér? Verje meg a csoda a nagyvárosi bélét, ha még ennyi időre sem éhezett meg.

Néha egy-egy rémgondolat is felsüstörgött előtte rántásos serpenyőjéből.

— Hátha az a czigányleány megint?? Ármányadta czigányleánya! Még kitelik tőle, hogy a mint ott ő náluk leszálltak az urak, ezt a vendéget is megreggelizteti magánál s csak úgy ereszti vissza. Ez ugyan képtelenség volna, minthogy a városi úrfi az itteni kisasszonynak mátkája; de a czigányleánynak is átkozott szemei vannak. Aztán sok mesterséget tud: megbabonázza az embert. Az átkozott czigányleány; mikor valami babonát mond, hát attól az ő fánkja mind szép szalagot kap körül, másik babonamondására meg az én fánkom mind úgy összezsugorodik a forró zsírban, mint a furkó; pedig ugyanabból a lisztből való, ugyanazzal az élesztővel. Ez a fertelmes czigányleány sok ilyen megrontásra képes.

Ne is mutatta légyen magát valaki a háziak közül, Borcsa asszony láttávolában, mert kikapta tőle a magáét. Mikor Sárvölgyi került eléje:

— No, a nagyságos úr megint hozott a nyakamra olyan vendéget, a ki azt hiszi, hogy este harangozzák a delet. Kár volt tegnapra nem invitálni: akkor talán mára csak megérkezett volna. Én mindent akár újból kezdjek el főzni.

Ha meg Melaniet kaphatta meg:

— Mondhatom, hogy derék vőlegény az ilyen, kisasszony! a ki várat magára. Ha én ilyen szép kisasszony vőlegénye volnék, fél nappal hamarább jönnék az ebédre, nem fél nappal később. No iszen lesz ezzel kínja, ha valaha otthon főzet. Hanem iszen Bécsben nem főznek otthon. Minden ember vendégfogadóból él. Ott lehet délután hat órakor ebédelni. Legalább, a mit a délben ebédelők meghagytak, azt összevagdalják s csinálnak belőle új kófernyát a később jövő úri vendégeknek. Köszönöm alássan!

Végre mégis éppen az utolsó kutyaugatásnál, melyre Borcsa asszony már ki sem méltatá tekinteni a konyhából, többszörös férfi-léptek hangzanak a folyosón; s midőn e hangra Boris asszony nagy felkészüléssel előrohan, hogy majd megmutatja ő most mindjárt annak a bécsi úrnak, mint szokás a vendégszeretetet élőszóval kifejezni itt az alföldön? nagy bámulatára

nem a bécsi gavallért, hanem a szomszéd úrfit látja maga előtt egy másik idegen úrfival.

— Lehet az uraságokkal szólni? kérdi Loránd a feltüzelt amazontól.

— Igenis. Odabenn vannak a nagyszobában. Hát azt a bécsi urat nem hozták el?

— Az csak ebéd után fog eljönni, szólt Loránd, ki ráért Borcsa asszonynyal még humorizálni is.

Azzal bementek, Borcsa asszonyt otthagyva a kétség maró kigyóinak martalékul.

— Vajjon való volt-e ez vagy tréfa? Vajjon mit akarnak ezek itten? Vajjon miért nem hozták el azt, a kit elvittek? Vajjon soká fognak-e ezek itt maradni? Vajjon nem üt már bele a mennydörgő mennykő ebbe az egész vendégségbe?

Az uraságok mind együtt voltak a nagyteremben.

Ők is azt hitték, hogy az ajtóban hangzó léptek azt hozzák, a kire várnak. S nagyon türelmetlenül vártak már. Gyáli azt izente, hogy a mint menekülhet a szolnoki tivornyából, azonnal kocsira ül és visszatér. Melanie és anyja selyembe voltak öltözve; Melanie hullámzott hajfürtein gondoskodó anyai kéz nyomai látszottak, s Bálnokházyné maga is igen hatásos tünemény volt négy-négy hunczutkával a két halántékától a homlokán körül; még Sárvölgyi is előkereste e napra fecskefarkú fekete frakkját, akkori időben a tisztelgési gála kizárólagos jelmezét.

Nagyon nagy ünnepélyre készülhettek itt ma!

Mikor aztán a három, udvariasan elősiető alak előtt megnyilt az ajtó, s a két testvér belépett rajta, egy ijedelemmé vált mind a három mosolygó tekintet.

«Hát te még közelíthetsz hozzám?» Ez volt Melanie ijedelme.

«Hát te még nem haltál meg?» Ezt kérdezé Bálnokházyné tekintete Loránd arczától.

«Hát te föltámadtál-e?» Ez a kérdés volt Sárvölgyi merev tekintetében, melyet Dezső arcza igéze meg.

— Testvérem, Dezső, szólt Loránd, elfogulatlan bizalmas hangon, bemutatva az öcscsét. Tőlem hallotta meg nagysádtok ittlétét, azért meg fog bocsátani Sárvölgyi úr, ha öcsém kivánatának engedve, nehány perczét látogatásunkkal elraboljuk.

— Kérem, tessék helyet foglalni. Örülök a szerencsének, szólt Sárvölgyi, oly szorongatott hangon, mintha a torkát fojtogatná valami láthatlan kéz.

— Ugy-e nagy fiú lett ebből a Dezsőből, nagysád? szólt Loránd Bálnokházyné és Melanie közt foglalva helyet, míg Dezső Sárvölgyivel szemközt ült le, ki folyvást nem bírta róla szemeit levenni.

— Nagy és szép fiú, bizonyítá Bálnokházyné. Milyen kicsiny volt még, mikor Melanieval együtt tánczolt!

— S milyen féltékeny volt bizonyos emberekre.

Ennél a szónál hárman is vetettek intő tekintetet Lorándra, hogy «ne tovább!» Bálnokházyné, Melanie és Dezső. Milyen indiszkrétek ezek a falusi emberek!

Különösen Dezsőnek igen megnehezült, az ilyen bevezetés után, kellemetlen mondókájához hozzá kezdeni.

Loránd pedig valóban jókedvre volt hangolva. Az a látvány, hogy tegnapelőtti kedvese milyen ünnepélyes piperével készült megülni azt a napot, melyen szegény nyomorult, eldobott szeretője magát főbelőni tartozik, olyan humort keltett szívében, a minek lehetetlen volt szavaiban meg nem érzeni. Csak azért is ezt folytatta.

— Tessék elhinni. A bohó ficzkó még rám is féltékeny volt. Majd megölt. — Pedig mi nagyon hívek vagyunk az emlékeinkhez.

Dezső meg nem foghatta, micsoda bolondság ütközött a bátyjához, hogy ez most őt, Melanieval együtt ilyen hamis helyzetbe akarja hozni? Talán jó volna a tárgyhoz látni és félbeszakítani ezt a beszédet.

Bálnokházyné arczán felismerhető volt bizonyos megvetéssel határos gúny, midőn Lorándra tekintett, mintha azt akarná mondani: «tehát csakugyan győzött a próza a becsületérzés poézise felett? Megél az ember halála napján túl is, csak kellő flegmával bírjon hozzá? Szégyen a futás, de hasznos; hanem hát így is csak meg vagy te ölve».

Ezt a gúnyt majd mindjárt elűzzük erről a szép arczról.

— Tisztelt nagysádtok, szólt Dezső hideg nyugalommal. Az illendő tisztelgésen kívül is, mely nagysádtok látogatására hozott, van egy indok, mely kötelességemmé tette, hogy ide jöjjek. Számot kell nagysádtoknak arról adnom, hogy nagysádtok ügyvédje miért nem jött ma ide vissza, s miért nem is fog egy ideig visszajönni?

— Az Istenért! Csak nem érte valami veszély? kiáltá fel ideges ingerültséggel Bálnokházyné.

— Oh a felől legyen megnyugodva nagysád; ő ép, egészséges, csupán az a változása történt, hogy jelenleg kelet helyett nyugat felé utazik nagy sietve.

— No és mi oka lehet arra?

— Az indok, mely őt innen eltávolítja, meg kell vallanom, hogy én vagyok.

— Ön-e? csodálkozék Bálnokházyné.

— Ha megengedik nagysádtok, s türelmük van hozzá, messze kell kezdenem a történetet, mely e sajátszerű végzetet felvilágosítja.

Loránd vette észre, hogy Melaniet nem nagyon érdekli az, hogy Gyáliról mit beszélnek. Közönyös iránta ; hiszen már vőlegénye.

Tehát elkezde neki szépeket mondani ; magasztalta szép hajfürteit, eleven arczszínét s más egyebeket, a miknek magasztalásához ingyen lehet hozzá jutni.

Míg szeretője volt, addig nem mondta neki, hogy milyen szép. Érthetett belőle. A kinek hizelgünk, azt már nem szeretjük.

Dezső pedig folytatá az elkezdett történetet.

— Éppen ma tíz esztendeje annak, hogy Pozsonyban az országgyűlési fiatalságot az irott országgyűlési napló terjesztése miatt üldözőbe vették. Csupán egyet nem bírtak megtudni, azt, hogy ki adta át eredetileg a leírandó első példányt a többieknek? míg egyike az illető legközelebbi barátainak azt el nem árulta.

— Régi dolgok már ezek, kedves öcsém, szólt fitymáló hangon Bálnokházyné.

— Következéseik azonban mind e mai napig kihatottak, s én nagyon kérem nagysádtokat, hogy hallgassák végig e történetet s azután mondjanak ítéletet fölötte. Nagysádtoknak szükséges megismerni az embereiket.

(Oh be ártatlan gyerek ez a Dezső! Egyébiránt nem is sejti, hogy az, a kiről ő beszél, Bálnokházyné leendő veje.)

— Az, a kit barátja elárult, Loránd bátyám volt, s a ki barátját elárulta, az volt Gyáli.

— Az nem bizonyos, szólt Bálnokházyné. Ilyen eseteknél a látszat és a szenvedély szemüvege gyakran csal. Az is meglehet, hogy Áronffy urat más valaki árulta el, tán valami könnyelmű asszony, a kinek «uramöcsém» minden titkát kifecsegte s a ki azt megint odább adta nagyravágyó férjének, hogy az saját érdemei szaporítására használja fel.

— Bizonyosan tudom, hogy állításom helyes, feleselt Dezső, miután egy nagylelkű úrhölgy, ki nemtőként őrködött bátyám felett, ez árulásról magasállású férje által értesülvén, erről Lorándot sajátkezűleg írt levélkében értesíté.

Bálnokházyné ajkába harapott. A méltatlan magasztalás is a szívig hat. Ő volt az a nagylelkű nemtő, kinek Dezső nevezte, s a könnyelmű asszony, kinek maga nevezte magát. A prókátor jól érti a visszavágást.

Melanie szerencsére nem hallá ezt, mert ugyanakkor Loránd azzal a természeti csodával mulattatá, hogy milyen különös az, hogy mikor még a kisasszony Topándynál volt, a jáczintok olyan szép tündércsengetyűs virágfüzérek voltak s egy hét mulva milyen sunda bogyófüzérek vannak azok helyén. Hogy tudnak a virágok ilyen hirtelen elváltozni?

— Jó, monda Bálnokházyné. Tehát engedjük meg, hogy mikor Gyáli, Áronffy urak kis diákok voltak, akkor egyik a másikra árulkodott. S mi történt azután?

— Én valóban csak ma éjjel óta tudom azt, a mi történt. Akkor este éppen látogatóban voltam Lorándnál s Gyálit is ott találtam nála. Tréfálni látszottak. Arról enyelegtek, hogy a búcsú-tánczvigalmon ki legyen a tánczosa annak az igen tiszteletreméltó hölgynek, ki nagysád kiséretében gyakran látható volt, s kinek a jó szíve és annak megfelelő áldással halmozott termete mellé azon igen méltánylandó hajlama is vala, hogy igen szeretett tánczolni. A két ifjú diák azon vitázott előttem, hogy ki fog a tante-tal tánczolni?

— Persze, mint «szerencse» fölött.

— Természetesen. Egyik sem akarván a másiknak előnyt engedni, végre azt határozták, hogy a sorsra bízzák az eldöntést ; az asztalon hevert egy darabka papir ; egyetlen írószer, a mi Loránd szobájában található volt, miután a többit, házmotozástól tartva, éppen akkor mind elégeté. E darabka lilaszín papirt szakíták kétfelé s arra írt mindenki egy nevet, azt kalapba veték s engem szólítottak fel, hogy húzzam ki az egyiket. Én kihúztam és Loránd nevét olvastam le róla.

— El szándékozik ön még azt is mondani, hogy bátyja hogy mulatott aztán ezen a tánczestélyen? Melanie még nem hallotta.

— Nem szándékozom erről a napról többet beszélni, s egyszerre tíz évet fogok ugrani. Hanem annyit az érdekfeszítés elve ellen sietek kimondani, hogy a kihúzott névjegy nem a tante-tal való tánczra szólt, hanem a Loránd és Gyáli közötti összeütközés által eredményezett amerikai párbaj sorsjegye volt.

Dezső nem vette észre, hogy Sárvölgyi arczán a rezes foltok hogy kigyulladtak e szóra : «amerikai párbaj» s azután hogy halaványodott el megint egyszerre.

— Megálljon csak, kedves öcsém, szólt közbe Bálnokházyné; mielőtt folytatná, engedjen egy kérdést. Szokás-e társaságban «még meg nem történt» párbajokról beszélni?

— Igenis szokás, ha valamely párbaj az egyik fél gyáva magaviselete miatt lett lehetetlenné.

— Gyáva magaviselet miatt? szólt Bálnokházyné, szúró tekintetet vetve oldalvást Lorándra. Ez neked szól.

Loránd pedig éppen akkor azt mesélte Melanienak, hogy tegnapelőtt éjjel, a hogy a szép holdvilág rásütött a zongorára, mely azon módon nyitva maradt, a hogy a kisasszony hagyá, egyszerre csak halk tündéri hangok kezdenek el ömledezni a zongorából. Hanem biz az nem volt szellem, a ki a billentyűkön játszott, hanem a Czipra fehér házi menyétje, mely éjszaka pillangókat vadászva, végigfutott rajtuk.

— Igenis, szólt Dezső, Bálnokházynénak válaszolva, egyike a vívás feltételeit elfogadott feleknek oly magaviseletet tanusított ez alkalommal, mely őt minden tisztes társaságból kizárja. Gyáli a saját neve helyett is Lorándét írta utánzott kézírással a czédulára.

Bálnokházyné hitetlenül pittyeszté ajkát.

— Hogy lehet ezt bizonyítani?

— Úgy, hogy én nem vetettem a tűzbe azt a két sorsjegyet, mint Gyáli hivé, hanem helyette a lehozott tánczrendet; a két czédulát pedig eltettem és megtartogattam mai napig; sejtve, hogy a kiszámított ravaszságnak tán fontosabb oka is lehet.

— Megbocsát ön. De itt egy igen súlyos vád van emelve egy távollevő ellen, a ki nem védheti magát s a kit e szerint a legelső legközelebbi embernek kötelessége védni, bárha a kimélet félretevésének árán is. Van arra valami bizonyság, valami autentikus tanuság, hogy az ön által tartogatott czédulák, melyek közül az egyik hamisított, valóban azonosak ama sorsjegyekkel, a mikből ön éppen a hamisítottat húzta ki?

Bálnokházyné nagyon a végletig ment, midőn egy férfinak igazmondási hitelességét veti a kétség latjára; hanem nagyon megjárta vele. Prókátorral volt dolga.

— Kétségtelen az azonosság, kedves jó rokonom, miután e két czédula nem más, mint két összeillő darabja ugyanannak a levélkének, a miben Loránd jó szivű nemtője őt tudósítá Gyáli árulásáról, a czédulák tulsó oldalán most is ott van e nagyon tisztelt hölgy kézírása; dátum és vízjegy rajta.

Bálnokházyné keble lihegett a dühtől. Ez a huszonhárom

éves ifjú olyan nyugodtan teszi őt semmivé, mint ugyanakkora darab papirt, a milyenről szó van.

Dezső csendesen vette elő tárczáját s bontogatá ki a végzetes jegyzékeket.

— Jól van, elhiszem, lihegé Bálnokházyné, kinek képe a nyolcz kacskaringós hunczutkával a homloka körül olyan volt e perczben, mint egy szép Meduzafő, melynek kigyói önarcza felé fordultak vissza. Elhiszem, a mit mond. Nem kételkedem felőle; s azzal fölkelt a pamlagról s az ablakba vonult.

Dezső is felállt erre székéről, látva, hogy az ülés fel van oszlatva, hanem annak a vágyának még sem állhatott ellent, hogy szívének összegyűlt keserűségét valaki előtt ki ne öntse, s ha már a nagyságos asszony neheztel, a kisasszony haszontalanságokról fecseg Loránddal, tehát egyedüli hallgatójához kénytelen egyenesen szavait intézni: Sárvölgyihez, ki mint egy megigézett, most is ülve marad, s folyvást Dezső arczán függ tekintete. A félelemmel, iszonyattal itatott tekintet nem bír megválni attól, a mitől retteg.

— És ez az ember engedte legkedvesebb barátját tíz évig a halál gondolatával kelni és feküdni; engedte őt idegen házaknál bujdokolni, kerülve anyja ölelését. Nem jutott neki egyszer is eszébe, hogy azt mondja neki: élj tovább, ne üldözd tenmagadat; gyermekek voltunk, játszottunk; tréfát űztem veled...

Sárvölgyi kékült, zöldült.

— Uram. Ön keresztyén férfi, ki Istent hisz és bízik azokban, a mik szentek; mondja ön, van-e a pokolnak elég kínja, mely egy ily módon lerombolt ifjúságért elég bűnhödés legyen?

Sárvölgyi remegve iparkodott magát felemelni ingadozó kezével. Nem hitt egyebet, mint hogy most végórája ütött.

— Nincs, felelt meg magának Dezső. Ez ember az utolsó napig tartogatta gyűlöletét, s midőn az utolsó évforduló napja eljött, még fölkereste áldozatát, hogy figyelmeztesse őt iszonyú fogadására. Oh uram, ön nem tudja talán, mi rettentő végzet ez a mi családunkban? Így halt meg nagyatyám, így hagyott el bennünket szeretett jó atyám, ki oly jó, oly nemesszivű volt, s ki egy keserű pillanatban, családi boldogsága közepett önkezével oltá ki életét. Éjjel, lopva vittük ki őt a temetőbe. Ima nélkül, áldás nélkül tettük le a kriptába, a hol ő már a hetedik volt; s azon éjjel nagyanyám őrjöngve átkozá meg azt, ki a nyolczadik helyet elfoglalja a véráldozatok sorában.

Sárvölgyi arcza úgy vonaglott, mint egy galvanizált halotté. Dezső azt hitte, a nagy részvét hatotta meg a kegyes férfiút s annál hevültebben folytatá.

— Ez az ember tudta azt jól: ismerte családunk szerencsétlen balvégzetét, s hidegvérrel vezette oda barátját a nyolczadik koporsóhoz, a megátkozott koporsóhoz: «feküdjél bele!»

Sárvölgyi ajkai úgy rebegtek, mintha azt akarná mondani: «irgalom! ne beszélj tovább».

— Vele jött egész a halál kapujáig; ő volt, a ki azt a sötét ajtót kinyitá előtte, ő kérdezte tőle kötekedve: meg van-e töltve a pisztoly? midőn Loránd kezébe fogta azt a vigadók közepett; ő hívta fel fogadásra, fogadásra a hitszegő! hogy ki meri-e üríteni a töltött fegyverből a baráti áldomást?

Sárvölgyi sápadtan emelkedék föl e rémes jelenet előtt. Mintha Áronffy Lőrincz maga jött volna ide elmondani saját halála történetét gyilkosának.

— Ekkor én egyik kezemmel megfogtam Loránd kezét, a másikkal e nyomorult szemébe tartám átkozott hamisítása tanujeleit. A rossz lelkiismeret azt tanácsolá neki, hogy fusson. Én utólértem, torkon ragadtam . . .

Sárvölgyi ijedt hörgéssel rogyott vissza székébe, míg Bálnokházyné előrohanva az ablakmélyedésből, indulatosan kérdezé: «És megölte őt?»

Dezső magas tekintettel nézett rajta végig s nyugodtan felelt:

— Nem. Csak kivetettem a becsületes emberek közül.

Lorándnak kéj volt e három arczot nézni, míg testvére beszélt. A néma düh, mely Bálnokházyné arczát hevíté, a vonagló rémület a halálos ellenség vonásain, vetélkedtek egymással, hogy melyik töltse el nagyobb gyönyörrel szívét?

Hát Melanie? Mit érzett ő ez elbeszélés alatt, mely azt az embert, kihez sorsát kötendő volt, ily sáros alakban mutatá be?

Loránd szemének az ő arczára is volt figyelme.

Az ifjú lánykát nem annyira a mese tárgya ragadá meg, mint a mesemondó. Dezső ez indulat-hevítette arczczal még egyszer oly szép fiú volt, mint különben. Minden vonása nemes szenvedélytől volt megvilágítva. Ki tudja, talán gondolt olyasmit a szép leány, hogy bizony talán Gyálihoz nem is lesz kedves dolog nőül menni ily botrány után? talán visszatért emlékébe egy-egy töredék a pozsonyi szép napokból,

mikor Dezsővel olyan sokat sóhajtoztak egymás mellett. Az a fiú akkor nagyon szerelmes volt szép húgába. A bátyjánál szebb és kedélyesebb is. Talán erre gondolt, ki tudja azt?

Annyi bizonyos, hogy mikor Dezső a nagyságos asszony kérdésére nyugodt megvetéssel azt felelte: «kidobtam őt, nem öltem meg!» akkor Melanie arczán bizonyos ragyogás volt észrevehető s e ragyogás nem abbeli örömében támadt, hogy mátkáját nem ölték meg.

Loránd észrevette ezt s sietett a mosolyt elrontani.

— Bizony megölted volna te azt, Dezső pajtás, ha szerencsédre a te jó őrző angyalod, a kedves Fanny, közbe nem jő, meg nem ragadja kezedet s azt nem mondja: «ez a kéz az enyim, azt be ne szennyezd!»

Melanie arczáról aztán eltűnt a mosoly.

— És most legyen ön ítélő bírám, uram, szólt Dezső, egyenesen Sárvölgyihez intézve szavait. Mit érdemelt tőlem ez az ember, ki ily ravasz csalással, ily hideg kegyetlenséggel akart megölni, kárhozatra vinni, az élő Isten ellen föllázadó tettre bírni egy olyan szívet, melyben az enyimmel közös vér lüktet? Van-e jogom ez embert kiűzni mindenünnen, a hol a napfényen meg mer jelenni, mindaddig, a míg oda nem kényszerítem, hogy éjszaka járjon, mikor nem látják, idegenek között, a kik nem ismerik; hogy olyan kegyetlenül megöljem őt erkölcsileg, mint a hogy meg akarta ő ölni Lorándot? — Bűnöm-e ez?

— Az Istenért, Sárvölgyi úrnak valami baja van! kiáltá fel hirtelen Bálnokházyné.

És valóban Sárvölgyi oly sápadt volt: lábai alig bírták; de azért nem rogyott össze. Kezeit hátra dugta, nehogy észrevegyék reszketését és még mosolyogni törekedett.

— Uraságod! szólt tétova hangon, mely gyakran megtagadta szolgálatát; — ámbár nem mondhatok ellene: mégis igen rossz időben és helyen mondta el kifakadásait. Ez a kisasszony Gyáli úrnak jegyese, — s ma kézfogóra készültünk itt.

— Szívemből örülök, hogy azt megakadályoztam, szólt Dezső, a nélkül, hogy megzavarodnék e fölfedezésre. Azt hiszem, hogy jó szolgálatot teszek rokonaimnak olyankor, midőn azon lépésnél visszatartom, mely őket az örvénybe buktatná.

— Ön ebben remekelni tud, szólt gúnyos keserűséggel Bálnokházyné. Gondolt reá, hogy hasonló közbenjárással neki is szolgált — éppen most tíz esztendeje. — Minthogy

tehát olyan jól sikerült önnek ezúttal bennünket az örvényből kiszabadítani, tán még azt a szerencsét is remélhetjük, hogy itt maradnak önök velünk ezt a kárba ment kézfogói lakomát barátságosan elkölteni?

Már ezt a cynismust a vándorélet köszörülte Bálnokházyné kedélyén.

Ez egyenes felszólítás volt arra, hogy mehetnek már a látogatók.

— Igen le vagyunk a szíves meghívás által kötelezve, bókolt rá vissza Loránd, hasonló édes hanggal fizetve, de otthon is várnak reánk.

Dezső helyén találta visszaadni Lorándnak az iménti szolgálatot.

— Még pedig szivek, a kiket nem szabad megbántani.

— Oh akkor nem kívánjuk elrabolni önöket, folytatá habzó epével Bálnokházyné. Üdvözöljék nevünkben is a kedves Cziprát és a kedves Fannyt. Mi e derék lánykákat igen nagyon szeretjük, s önöknek csak szerencsét kívánhatunk hozzájuk. Az Áronffy-czímer is rátalál ez által magyarázatára : a félholdalakú jegy az egyiknél fog jelenteni egy patkót, a másiknál egy kiflit. Ágyiö kedves Loránd! Ágyiö kedves Dezső!

Azok karöltve távoztak el s siettek Topándy házához vissza.

Dezsőt Bálnokházyné utolsó kirontása egészen jókedvre hangolta. Ez volt az első, a min viselt dolgai előadását kezdte Topándy előtt. Bálnokházyné gratulált az Áronffy-czímernek a «patkó»-hoz és a «kifli»-hez ; a czigányleányhoz és a pékleányhoz.

Hanem Loránd nem nevetett rajta : — milyen feneketlen mély haragnak kell e nő szívében ő iránta lenni, hogy így kitörhetett! És nincs-e igaza a nőnek, a ki azt kívánja az ifjútól, hogy ölelje át s így átölelkezve rohanjon vele az örvénybe, a gyalázatba, a halálba, a kárhozatba, ha tud igazán szeretni ; s nincs-e joga annak most kigúnyolni őt, ki a szenvedély regényes bűnei elől megfutamodott s engedte őt egyedül elbukni?

Asztal fölött azután elregélte Dezső Topándy előtt, miket mondott Sárvölgyiéknél. Úgy ragyogott az arcza, mint akármely fiatal suhanczé, ki első párbajával eldicsekszik.

Hanem a hatást, melyet meséje előidézett, éppen nem bírta megérteni. Topándy arcza egyre meghatottabb lett, elkomolyult, gyakran Lorándra nézett.

Egyszer aztán ő is bátyjára nézett s nagy bámulatára az éppen akkor törlé könnyes szemeit zsebkendőjével.

— Te könnyezesz? kérdé Dezső.
— Hova gondolsz? a homlokom törülgetem. Csak mondd tovább.
Midőn az asztaltól fölkeltek, Topándy félrehívta Lorándot.
— Ez a fiú nem tud arról semmit, a mit én neked beszéltem?
— Éppen semmit.
— Tehát nincs is sejtelme arról, hogy ez órában apja gyilkosának a szívében forgatta meg a kést?
— Nincs. Ne is tudja ő ezt meg soha. Kétféle missio jutott reánk: boldognak lenni és bosszút állni. Együtt egyikünk sem viselheti mind a kettőt. Ő boldognak lenni indult; szíve tele van édességgel: ártatlan, gyanútlan, lelkesült; ő legyen boldog; ne mérgezze meg napjait olyan kínzó gondolat, mely engem pihenni nem hágy: — a bosszúra elég vagyok én magam, s hozzá tetőtől-talpig keserű. A titkot csak mi tudjuk és nagyanyánk, s maga a farizeus. Mi majd bevégezzük a számadást a boldog emberek nélkül.

XXIII. AZ ÖRÖMNEK NAPJA.

— Most siessünk vissza a tiedhez, szólt Loránd másnap reggel öcscséhez. Nálam végeztünk már.
Dezső nem kérdezte, hogyan végeztek? de könnyűnek vélte kitalálni. Ez Loránd és Topándy között könnyen véghezmehetett; ő a leány fogadott apja, Lorándnak csak ő előtte kellett mindent felfedezni, a mit a várt katasztrófa napja előtt elhallgatnia olyan szomorú joga volt.
Nem is sejtheté Dezső, hogy a «végeztünk» szó arra a látogatásra vonatkozik, a mit Sárvölgyi házánál tettek együtt. Hogy jöhetett volna ő arra az eszmére, hogy Melanie, kit Gyáli menyasszonyául mutattak be neki, még egy hét előtt Loránd egész lelkét oltárfénynyel töltötte be?
Ez a fény bizony kialudt.
És ha nem sikerült is Lorándot megölniök, bizony holt embert csináltak mégis ő belőle. Olyan holt embert, a ki járkel, beleavatja magát a világ ügyeibe, mulat és nevet: — csak ő maga tudja, hogy mikor halt meg? s mennyi idő mult el azóta?
Dezső ejtett ki előtte annyit, hogy: «mikor?»
Ő mindig Cziprát értette.
Loránd könnyű vérrel felelt:

— Majd ha visszatérünk.
— Honnan?
— A te menyegződről.
— Hisz azt mondtad, hogy a tiednek meg kell előznie az enyimet.
— Már megint fiskáliskodol! pattogott rá Loránd. Én a terminust nem az executióra tűztem ki, hanem a levátára. Az én incattusom elébb van megidézve, mint a tied ; ez volt a kivánságom, már most a te dolgod, hogy hamarább keresztül vidd a magad ügyét a sokféle fórumon, mint én az enyimet. A te szívügyed liquidum debitum, három nap alatt brachialiter exequálhatod a jelzálogosodat.
— Ez szépen meg van magyarázva. Hát a te házasságod hosszabb előkészületeket igényel?
— Sokkal hosszabbakat.
— Mi akadály lehet Cziprán ál?
— A mit te nagyon jól tudsz. Az, hogy Czipra — még pogány. Már pedig a házassághoz legelső dolog, a mi nálunk megkívántatik : a keresztlevél. Azt tudod jól, hogy Topándy ezt a szegény leányt mindeddig a vadon gyermekének nevelte. Így őt nem mutathatom be anyámnak. Most már meg kell ismernie a vallás fogalmait, meg egy kis a-b-ab-ot, a mennyi egy falusi asszonynak kell ; — azt pedig tudhatod, hogy ebbe sok hét beletelik. No hát azt be kell várnunk.

Dezsőnek el kellett ismernie, hogy Loránd kifogása alapos. S talán nem is tréfált Loránd? Talán gondolt arra, hogy ez a szegény leány őt egész lelkével szereti, s boldog fog lenni akkor is, ha e darabokra tört szívet neki ajándékozza. De nem szólt neki ezúttal semmit. Czipra látta őt ama levél fölött kétségbeesni ; a hű szerető leányra nézve csak gúny lett volna, ha szívének bálványa a következő pillanatban csupa daczból nyujtja neki kezét, s míg ő forró szerelmét nyujtja, az csak hideg bosszút ád érte vissza.

El kell elébb ennek csillapodni. Hadd térjen minden kedély a régi árapályba vissza.

A közben igen jó iskola lesz Dezső házassága. Ő elveszi Fannyt. A fiatal pár mézeshetei alatt Lankadombot meglátogatja ; a szerelem példája jó tanító ; — aztán — a temető is kizöldül tavaszszal.

A két ifjú pontosan visszatért déltájt Szolnokra.

És onnan azután haza.

Oh az édes otthon! Az édesanya házánál otthon. Sok víg házat összejár az ember, a hol mulatnak ; a dicsvágy palo-

tákban is részelteti néha; maga is rak magának fészket, saját házat épít; — de még akkor is valami édes bűbáj fogja el szívét, mikor abba a csendes hajlékba belép, a hol az édes anya oltalmazó keze megóvott minden gyermekkori emléket, hogy mindent úgy találjon, a hogy régen elhagyta és lássa, érezze, hogy a míg ő egy életszak változó eseményeit keresztülélte, addig az a szerető szív annál a percznél maradt el, s a közbeesett idő annak az egy álló percznek örök élvezése volt csak.

Ott vannak még a gyermekkori játékok sorba rakva; az ember úgy szeretne újra leülni közéjük és játszani velük; ott vannak a megviselt gyermekkori könyvek; az ember úgy szeretné azokat újra elolvasni s megtanulni, a mit régen elfelejtett, s a mi akkor olyan nagy tudomány volt.

Loránd egy boldog hetet töltött otthon. Ez idő alatt Fannyt hazavitte Fromm mama Pozsonyba.

Miután Dezső megkérte Fanny kezét, úgy illett, hogy a menyasszonyt a szülői háztól vigyék el.

Egy hét mulva aztán útnak indult az egész Áronffy-család a menyasszony-hozásra, csak az örömanya maradt otthon.

A fürstenalleéi kis emeletes házban még mind a régi arczok várták őket, csakhogy tíz évvel mind megvénülve. A hintó ajtaját még mindig az öreg Márton szaladt kinyitni, csakhogy már az ő mozgó bóbitája is fehér volt, mint a kakadué. Fromm papa is ott várt az ajtóban, de már vendégei elé szaladni nem tudott, mert fél karját és lábát megütötte a guta; csak úgy támaszkodott egy hosszú, csontos fiatal emberre, kinek nagy fáradságába került a nőni sehogy nem akaró nehány szál szőrt a felső ajkán kegyetlen kenőcsökkel bajuszformába sodorintani. Rá lehetett benne ismerni Henrikre; a jó fiú olyan örömest mosolygott volna, de az az átkozott kifent bajusz nem engedte a száját nagyon széjjelvetemedni.

— Hozta Isten! hozta Isten! hangzott minden oldalról. Fromm papa nyujtotta ép karját az öreg mamának; Henrik ugrott a nyakába Dezsőnek; Márton legény pedig oda somfordált Loránd mellé s könyökével megtaszítva, tréfás oldalkacsintással monda neki: «no! ugy-e nem lett semmi baj belőle?»

— Nem ám, öreg. S azt mind ennek a jó botnak köszönhetem, szólt Loránd, előadva köpenye alól Márton legény vándorbotját, melynek szép ezüst fogantyút csináltatott az eddigi kutyalábszárcsont helyett.

Az öreg magánkívül volt örömében, hogy ereklyéjére így rágondoltak.

— Igaz-e az, kérdezé, mohó szemhunyorgatással, hogy az úrfi ezzel a bottal két zsiványnyal küzdött meg? Dezső úrfi írta.

— Nem, öreg ; csak egygyel.

— Azt leütötte vele?

— Nem lehetett, mert elszaladt. Most hát kijártam a vándorévet, s visszaadom a botot köszönettel.

De nem az ezüst fogantyú volt az, a minek Márton legény olyan nagyon örült. Vitte a boltba a visszakerült botját, mint valami troféumot s mesélte a legényeknek, hogy Loránd úrfi ezzel a pusztán három zsiványt vert a földre. Nem adta volna azt az egy botot egy egész Mecklenburgért, tele mindenféle bottal.

Az öreg Fromm nagymama is megvan még, s nagy dicsőségül számítja be, hogy a századik pár harisnyát éppen ma végezte be Fanny staffirungjához.

S a kit legutoljára hagytunk, a mindig szebb, a mindig kedvesebb Fanny! mintha egy örökkévalóság óta nem látták volna egymást Dezső nagyanyjával!

— Tehát mégis a mi leányunk fogsz lenni!

És valamennyien úgy szeretik Dezsőt, alig lelik helyét.

— Milyen szép férfi lett! magasztalja Fromm nagymama.

— Milyen jó ember! dicséri őt Fromm mama.

— Milyen okos ember! Milyen nagytudományú ember! dicsekszik Fromm papa.

— S milyen izmos ficzkó! szörnyűködik Henrik ; elbámulva azon, hogy más gyerek is megnőtt az alatt, a míg ő. Emlékezel-e még, mikor első este úgy az ágyba vágtál? Ej de haragudtam rád akkor!

— Emlékezel-e rá, mikor első este eldugtad a pereczet Henrik számára? mond a nagymama. Ej de elpirultál akkor!

— Emlékezel-e rá szólt közbe Fromm papa, ép kezével kettő helyett is hadonázva, mikor legelőször németül szóltál hozzám? Ej de nevettem rajtad akkor.

— Hát én rám emlékezel-e? szól Fanny, tréfásan fonva kezét vőlegénye karjába.

— Mikor itt először megcsókoltál, enyeleg vele Dezső, ragyogó szemébe tekintve.

— Ej de féltél tőlem akkor!

— Hát arra emlékezel-e, szól érzéstele hangon az ifjú, mikor itt az ajtófélnek dűlve álltam, s te odajöttél hozzám titkomat kicsalni? Oh be megszerettelek akkor!

Loránd odalép hozzájuk s mind a kettőnek vállára téve kezét, sóhajtva mond:

— Bocsássatok meg nekem, hogy ily sokáig utatokban álltam!

Erre aztán mindenki szeme megtelik könnyel; kiki tudja, hogy miért jön az?

Fromm papa elragadtatva kiált fel:

— Oh milyen boldog vagyok, én Istenem! s aztán, mintha sokalná ezt a boldogságot magától, neki förmed Henriknek: csak te volnál már más! de nézze, kedves fiamuram: nem lett belőle semmi; fuit negligens! Ha most ő is úgy tanult volna, ezóta archivarius volna. Archivarius! Ezt akartam belőle csinálni. Milyen szép titulus! Egy archivarius! Aztán mi lett belőle: maradt asinus. Quantus asinus! Péket kellett belőle csinálnom. Nem akart más lenni, az ostoba, a perversus homo. Most aztán semmi más, mint egy pistor!

Ez alapos vádakra szegény Henrik óhajtott volna szégyenében egyenesen a föld alá süllyedni, mely óhajtása ugyan nemcsak a földszint lakók, de a pinczeboltban dolgozó péklegények ellenmondásával is találkozott volna.

Loránd aztán pártul fogta sógorát.

— Ne bándd Henrik; így legalább mind a két családban van egy-egy mihaszna ember, a ki nem tud egyebet, mint kenyeret produkálni: én vagyok a paraszt, te a pék; én cséplem a buzát, te megsütöd kenyérnek; a magas uraságok hadd lakjanak jól büszkeséggel.

Erre aztán a magas uraságok közös jókedve helyreüté a társalgást. Fromm papa is kibékült lassankint sorsával, hogy bizony Henriknek csak jobb mégis az apja üzletét folytathatni. Hiszen annyiban megvan az öröme, hogy a másik gyermeke mégis csak tekintetes asszony lesz.

Dezső számára még az az öröm is fenn volt tartva, hogy hajdani rektor professorával találkozzék: ez volt a menyasszony részéről a násznagy. Most is olyan nyers hangon kiabált és most is oly őszintén szerette Dezsőt és a két családot, mint hajdan. A divat is utólérte ízlését, a mennyiben akkor minden ember olyan csonkaorrú csizmákat viselt, hogy még ő is meg lehetett vele elégedve, s bár a serdülő fiatalság kezében még akkor is eltörte a hegedű nyakát, de mind a mellett e puritán elve nem akadályozá, hogy Fanny menyegzőjén kivilágos kivirradtig sort ne tánczoljon az érettebb fiatalsággal.

Dezső részéről Loránd volt a násznagy.

E hivatalos állásánál fogva neki kellett a vőlegény balján állani, midőn az menyasszonyának az oltár előtt holtig tartó boldogságot esküszik, s egy hű kezet kap ajándékba, mely az övét még a halálban sem fogja ereszteni. Ő dicsérte meg legelébb a menyasszonyt, a miért olyan bátran és hangosan elmondta azokat a szavakat a pap után, a miken a leányok hangja úgy meg szokott reszketni. Ő emelt legelső poharat a boldog pár egészségeért ; ő nyitotta meg az első tánczot a menyasszonynyal ; és aztán egy nappal később ő vezette be kézen fogva szülői házába, ő mondta neki :

— Lépj be, kedves ángyom, ebbe a házba, a honnan a te szelid képed űzte el az örök gyászt, öleld meg ezt a rád váró jó anyát, ki fekete ruháját ma cserélte fel először azzal a kék színnel, a miben boldognak ismertük. Gazdagabb hozományt még nem vitt ara vőlegénye házához, mint te a mienkhez. Isten áldjon meg érte.

És Loránd nem is tudta azt, hogy mennyit tett titokban éppen ő érte ez a gyöngéden szorító kéz?

Az ilyen tettek jutalma az, ha sikerülnek és rejtve maradnak.

— A gyermekek hadd éljék boldog heteiket falun. Ez volt az öreg asszonyság véleménye. Különben is szokjanak hozzá, hogy maguk gazdái legyenek.

Hanem ez indítvány mind Dezső anyja, mind Fanny részéről legélénkebb ellenzésre talált. Azt ugyan helyeslék, hogy a nyarat falusi magányukban töltsék : Dezső onnan is eljárhat hivatalos teendőiben ; hanem az édesanya olyan szépen tudott könyörgeni, hogy hagyják őt gyermekei mellett ; ő nem fogja örömeiket zavarni : víg lesz, együtt kaczag velük, hiszen lám kék ruháját is felvette már, s e kérése oly forró támogatásban részesült az ellenállhatlan meny részéről, hogy az a másik kettő : a nagyanya és Loránd végre meghagyták ingattatni magukat, s beleegyeztek, hogy ő maga tehát maradjon Dezsőékkel.

— Hanem mi ketten távozzunk innen, súgá a nagyanya Lorándnak.

Ő már vette észre, hogy Loránd arcza sem illik a csendélet alakjai közé.

Az ő vígsága csak mások számára való ; a nagyanya szemeit nem lehet megcsalni.

Mikor azok odabenn el voltak saját boldogságukkal foglalva, az öreg asszony megfogta Loránd kezét s a nélkül, hogy mondanák egymásnak, hogy hová? együtt lementek a kertbe,

a kert mellett folyó patakhoz: a patak partján épült szomorú házhoz.

A kripta ajtaját tíz év alatt ismét befutotta a folyondár; a jelmondatot nem lehetett már olvasni a zöld levéltől. A két borókafa összehajolt a kupola fölött örökzöld galylyaival.

Itt megálltak, egymás keblére borulva.

Mennyit mondhattak el egymásnak: némán, egy szót nem ejtve! és mennyire megérthették egymás néma gondolatait!

Körül mély csend van; de odabenn, a bezárt, berozsdásodott, folyondárral benőtt ajtón belül, mintha valaki koczogtatna láthatlan ujjával, figyelmeztetve az öregebb fiút, hogy még egy nagy adósság lefizetve nincsen!

Egy óra mulva visszatértek a házba.

Ott lármás öröm csevegő hangjai fogadták őket. Úr és cseléd örült, vidult.

— Én most sietek odább, szólt Loránd anyjához.

— Hová?

— Lankadombra vissza.

— Új örömet fogsz hozni nekem?

— Igen. Új örömet neked, anyám. — És neked is, szólt öreg anyja kezét megszorítva.

Az értette, mi van e kézszorításban?

A gyilkos még él. — A számadás még nincs befejezve! Loránd megcsókolta a boldog rokonokat; kezet csókolt anyjának, nagyanyjának. Az öreg asszony vele ment a kocsiig; ott megcsókolá homlokát.

— Eredj!

És ebben a csókban nehéz kötelességrovó áldás súlya volt. Eredj — és állj bosszút.

XXIV. A BOLOND TRÉFA.

Hagyjuk a boldogokat örülni.

Kövessük azt a másik ifjút, kiben mind az az édes tetterő, a mi egy viszontszerető szívet a boldogság extasisába meríteni képes lett volna, keserű szenvedélylyé változott át, mely képes egy viszontgyűlölő lelket a kárhozatra üldözni.

Este volt, midőn megérkezett Lankadombra.

Topándy nagyon várta már, Cziprát nem is engedte hozzájutni. Vitte magával abba a laboratoriumba, a hol együtt szoktak és egyedül tanakodni emberek és természet felől.

Az öreg úr rendkívül jókedvűnek látszott, a mi nála rendesen az izgatottság jele volt.

— No öcsém, monda tenyerébe csapva, most vagyok már benne abban a hinárban, a mibe belekivánkoztam. Mindig óhajtottam a vármegye tömlöczével megismerkedni valami érdemteljes ostobaság végett ; most végre sikerült valamit elkövetnem, a mi czélomhoz juttat.

— Ugyan?

— De ugyan ám. Legalább is két esztendőt fogok ülni. Hahaha! Olyan bolond tréfát csináltam, hogy magam is tökéletesen meg vagyok vele elégedve. Persze, becsuknak érte, de már az mindegy.

— Mit tett, bátyám, megint?

— Hallgasd csak, hosszú krónikája van ennek. Legelébb is azon kell kezdenem, hogy Melanie húgod már férjhez ment.

— Hát jól van.

— Hiszen csak neki legyen jó ; nekem jó. De ezen fordul meg az én fátumom is ; azért csak hallgass türelemmel végig minden apró-cseprő mendemondát, a mint azt Borcsa asszony Cziprának, Czipra meg énnekem elmesélte, s a mi mind hozzá tartozik az illustratióhoz.

— Hallgatom, szólt Loránd leülve, s föltette magában, hogy igen közönyös arczot fog mutatni, mikor Melanie férjhezmeneteléről beszélnek előtte.

— «Tehát : a mint ti elmentetek innen, még nem is tudták eltávozástok hírét, midőn Bálnokházyné azt mondta leányának : csak azért is! most már csak daczból is nőül kell menned Gyálihoz : hadd lássák ezek az emberek, mennyit adunk az ő rodomontádjaikra? Azzal levelet írt maga Gyálinak, hogy rögtön térjen vissza Lankadombra, mutassa meg magát ; itt tárt karokkal várják. Az Áronffy-testvérektől ne ijedjen meg. Merjen a szemük közé nézni, mint illik előkelő úrhoz. Az ellen, hogy insultálni találják, biztosíthatja magát egy pár jó zsebpisztolylyal. Olyant hordjon mindig a zsebében, s a ki óriás termetével meg akarja riasztani, annak tartsa az orra alá. — Gyáli meg is jelent nemsokára ismét a faluban s nagy ostentatióval kucsirozott itt alá s fel az ablakom előtt, maga hajtván a lovakat, s a dámák ülvén hátul ; mintha nekem remélne azzal legnagyobb bosszúságot tehetni. Hát én meg azt mondtam rá, hogy : ha ti meg vagytok vele elégedve, nekem semmi közöm hozzá. Úgy látszik, hogy mai világban a dámáknak az a férfi tetszik, a kit leköpnek, kidobnak, kirúgnak! ők tudják, miért? Én nem rontom a gusztusukat.»

«Föltettem magamban, hogy csak azért sem teszek semmi bolondot. Okos ember fogok lenni. Contemplativ bölcsészettel szemlélem a világ bolondságát s legfeljebb azt az okos tréfát követem el, hogy előbbi végrendeletemet, melyben Melanie húgomat tettem örökösömül, s mely a megye levéltárában és a káptalanban van letéve, semmivé teszem egy másik végrendelet által, melyet itthon tartok magamnál, s melyben a húgomról egy szó említés sincs téve.»

«A lakodalom nagy ünnepélyességgel ment végbe.»

«Sárvölgyi nem sajnálta a költséget ezúttal. Azt hitte, hogy engemet fog bosszantani vele. A ki csak kapható ismerős volt a környékből, mind összecsődítette ; még én is kaptam kőnyomatú meghívó jegyet a menyegzőre. Tessék.»

Topándy előkereste tárczájából a velin nyomtatványt s odanyujtá Lorándnak.

«Tekintetes Topándy úr kedves öcscsével, Áronffy Loránddal együtt szívesen meghivatik Melanie leányom és Gyáli József úr menyegzőjére, tek. Sárvölgyi úr házához. Özv. Bálnokházy Emilia, udv. tanácsosné.» — Felét tartsd meg magadnak.

— Köszönöm. Az egész sem kell.

— No tehát aznap éppen vasárnap volt. Sárvölgyi kiválasztotta, hogyan kerül legolcsóbba az egész falu népét ünnepélyes köntösbe felöltöztetni? Ő is harangoztatott, a pap is harangoztatott ; minden ablak, ajtó tele volt kiváncsi bámulókkal, kerítésen, kútágason leste a sok siheder, hogy mi lesz itt mindjárt? Én is kiültem a tornáczra és onnan néztem.

«Megindult aztán a hintók hosszú sora. Elől a vőlegény, Sárvölgyivel, a násznagygyal, pompás bársony mentében, hattyúprémmel, kócsagos kalpaggal ; utánok a menyasszony a nyoszolyólánynyal ; fehér atlaszruha volt rajta, s ha nem csalódom, igen sok színpadi ékszer.»

Loránd közbevágott türelmetlenül :

— Bátyám azt hiszi tán, hogy én mind ezt meg fogom írni valamely divatlapnak, hogy így tudósít még az öltözetek részleteiről is.

— Regényíróktól tanultam : ha az ember meg akar valakit arról győzni, hogy története való és nem mese, a külsőségeket apróra leírja, hogy arról láthassák, mennyire szemtanu volt. — No, de a lovak sallangjának leírását mégis elengedem. Tehát, a mint a hosszú convoi végig robog ünnepélyes díszléptekben az utczán, akkor kanyarodik be az utcza tulsó végén egy úti cséza négy forspontos lóval, elől egy megyei

hajdú a kocsis mellett, hátul két úr, egy sovány meg egy köpczös.

«A mint ez a fogat a nászmenettel találkozik, a sovány úr megállíttatja a kocsiját, s rákiált Sárvölgyi kocsisára, hogy az is hozza nyugvó helyzetbe a járművet.»

«Ezzel a sovány úr leugrik a csézából, a kövér úr utána, a hajdú is utánuk s oda mennek a vőlegényhez.»

«— Ön Gyáli József? kérdi, minden titulálás nélkül, a sovány úr.»

«— Én vagyok, szól az, bosszús negéddel nézve végig a porlepte férfin s meg nem foghatva, mi jogon bátorkodik valaki őt ilyenkor megállítani, s ily röviden szólongatni, mikor hattyúprémes mente van a nyakában?»

«A sovány úr pedig megfogta a hintó ajtaját s ily szókat mondott a vőlegénynek» :

«— Ugyan, uram, van önnek lelke?!»

«A mi kedves barátunk meg nem foghatta, hogy micsoda újmódi neme ez a jónap-kivánásnak, valakitől útközben azt kérdezni, hogy «van-e lelke?»

«A sovány úr pedig minden áron ezt látszott meg akarni tudni!»

«— Ugyan! van az úrnak lelke?»

«— Micsoda?»

«— Van az úrnak lelke : egy ártatlan hajadont oltár elé vezetni, abban a helyzetben, a mi az öné?»

«— De kicsoda ön? és hogy mer engem megtámadni?»

«— Én Daruszegi Miklós, főszolgabíró vagyok és jövök önt fel- és letartóztatni a bécsi cs. kir. fenyítő törvényszék határozata következtében, mely az udvari kanczellária útján megyénkhez megküldetett, azon utasítással, hogy ön, több rendbeli hamisítás és csalás miatt, in flagranti, ott a hol találtatik, elfogattassék ; semmi jótállás el nem fogadtatván.»

«— De, uram!»

«— Semmi ellenvetésnek hely nem adatik. Ön már Bécsben tudta jól, hogy minő vád alá van helyezve, s egyenesen azért jött le Magyarországba, hogy ha hirtelen egy birtokos hölgygyel összekelhet, majd tán a primæ nonus becses személyét megvédelmezi, a miben egyébiránt csalódott volna. És most újra kérdem öntől, volt önnek lelke a börtönajtóban magával akarni rántani egy ártatlan hajadont?»

— Szegény Melanie! suttogá Loránd.

«— A szegény Melanie persze elájult, a szegény udvari tanácsosné magánkívül volt dühében, a szegény Sárvölgyi

sírt, mint egy gyermek, a szegény vendégek szaladtak vissza a házhoz, s a szegény vőlegénynek le kellett szállni a felkendőzött lakodalmas hintóból, s ugyanabban a hattyúprémes costumeban átszállásolni a szolgabíró sáros csézájára; ott ugyan adtak rá egy porköpönyeget, hogy eltakarhassa magát, hanem azért a kócsagtollas kalpag csak a fején maradt közbámulatra.»

«Én igazán megsajnáltam szegényeket! Fájt a szívem értük. Hanem azért, úgy látszik, hogy túléltem ezt a fájdalmat is. Csak már az utczán ne történt volna! Ennyi ember szeme láttára! Csak már legalább én ne láttam volna! hogy lehetne valami regényes versióját adni a katasztrófának. De milyen prózai kimenetel! Egy vőlegény, kit elfognak oklevélhamisításért, stellionatusért, filoutériáért a templom-ajtóban, a bársony jelmezben! — Azóta aztán roppant sok tréfa sült ki a mi kedves barátunkra, a mit a Hohenstein, Weitenau stb. fejedelmek rovására elkövetett, s még inkább néhány könynyenhivő tőkepénzesre, kikkel e magas urak nevében üzleteket kötögetett. Ennek a tragédiája bizony be van fejezve.»

— E szerint Melanie mégsem lett az ő neje? szólt Loránd. És e szerint Melanie nem ment férjhez?

Topándy megcsóválta a fejét.

— Türelmetlen publikum vagy, öcsém. Pedig azért sem sietek az előadással. Be kell várnod, míg egy pohár ürömessentiát leküldök a torkomon, mert arra, a mit most fogok elmondani, ha rágondolok is, felkeveredik a gyomrom.

Csakugyan nem tréfált: a sok chemicalia közül előkereste azt a palaczkot, melyben az ürömlé állt s egy pohárkával megivott belőle. Azután Lorándnak is töltött.

— Igyál te is.

— Nem ihatnám én, bátyám, szólt Loránd, más gondolatokkal eltelve.

— De igyad ki e poharat, ha mondom; mert addig nem beszélek tovább. A mit mondani fogok: erős méreg. Ez az antidotum.

Loránd ivott hát, csakhogy hallja, mi történt tovább?

— Tehát kedves öcsém, attól a gondolattól válj meg, hogy Melanie még nem nő; mert Melanie igenis két napra rá férjhez ment és megesküdött — Sárvölgyivel.

— Ah! ez tréfa! kiálta Loránd hitetlenül.

— Persze, hogy tréfa: csakhogy nagyon bolond. Ki is venné az ilyesmit komolyan. Sárvölgyi tréfált, mikor azt mondta Bálnokházynénak: «asszonyom; a botrány megvan.

A kisasszony se nem leány, se nem asszony. A kárral még a gúny is együtt jár. Kegyetek a világ előtt meg nem fognak jelenhetni többé ilyen skandalum után. Nekem van egy jó gondolatom: mi úgy is egyezkedésben vagyunk egy jószág felől, csapjunk fel egymásnak, s akkor megvan az egyezség; együtt marad a jószág is, a vételár is». — Bálnokházyné is tréfált, mikor azt mondta a leányának: «kedves Melanie; nyakig estünk az iszapba, ne válogassunk nagyon a kézben, mely bennünket onnan ki akar húzni. Loránd vissza nem jön többet, Gyáli megcsalt bennünket, de az csak cserébe esett; mert viszont mi is megcsaltuk őt ezzel a mesével a megnyert uradalomról, a melyben csak egy ember hisz még: a becsületes Sárvölgyi. Ha hozzá mégy, úri asszony fogsz lenni; ha nem mégy, jöhetsz velem vándorszinésznőnek. Egyúttal amazokon is bosszút állunk, mert ők Sárvölgyit is gyűlölik. Aztán elvégre Sárvölgyi igen kedves ember». — Aztán bizonyosan Melanie is tréfált, mikor harmadnapra az oltár előtt azt mondta a papnak: «hogy az egész világon csak egyetlenegy ember van, a kit érdemesnek tartson szerelmére és az Sárvölgyi». Én elhiszem, hogy ez mind tréfa volt; — hanem így történt.

Loránd eltakarta arczát kezével.

— Igenis tréfa, ocsmány, émelyítő, vérkeverő tréfa! tört ki Topándy haraggal. Az a leány, a kit úgy szerettem, kit gyermekemül tartottam, ki bálványa volt előttem annak, a mit női tisztaságnak képzelnek: odaveti magát leggyűlöltebb ellenségemnek, egy undok hullának, kinek teste-lelke élve megrohadt már. Hiszen ha megtörve jön hozzám s azt mondja: «én hibáztam!» még mindig tárt karral fogadtam volna vissza, nem kellett volna így befertőztetni azt az érzést, a mivel én gondoskodtam róla. Oh barátom, nincs undorítóbb tárgya a kerek világnak, mint egy nő, a ki meg tudta magát utáltatni!

Loránd hallgatása helyeslé ez ítéletet.

— Most következik aztán az a bolond, a mit én elkövettem. Azt mondtam: «no ha ti mind tréfáltok, hát hadd tréfáljak én is. A házam éppen tele volt víg czimborákkal, a kik segítettek káromkodni. De hát mit ér a káromkodás? Ekkor nekem egy bolond ötletem támadt. Azt mondtam: ha ti lakodalmat tartatok odaát, én is azt fogok tartani itt. Emlékezel rá, hogy volt kinn a tanyán egy vén, csonkafülű szamaram, a min a juhász szokta az esett birkák bőreit behordani, s a mit cselédeim elneveztek csufondárosságból Sár-

völgyinek. Aztán volt egy szép harmad-fűre menő telivér csikóm, a mit Melanie maga választott ki hajdan, hogy az az ő nevét viselje. A szamarat és a csikót felöltöztettem vőlegénynek és menyasszonynak, egyik részeg pajtás felöltözött barátnak, s ugyanakkor, midőn az igazi Sárvölgyi és Melanie húgom esküvőre mentek, én az udvaromban, e két állat személyében kiparódiáztattam e szertartást.

Loránd elszörnyedve riadt fel.

— Ez bolond gondolat volt, én magam is elismerem, folytatá Topándy. A vallási szertartásokat kigúnyolni! Ezért ülni fogok legalább két esztendeig a vármegyén ; nem is védelmezem magamat ; rászolgáltam, kiállom. Tudtam én azt akkor is, a mikor ez eszeveszett tréfát végrehajtottam, hogy mi lesz majd annak a jutalma? de ha mind azt, a mi jó van az északi vadászkutya csillagörvétől le a vinczellérbogár szárnysmaragdjáig, nekem igérték volna is, s viszont mindennel, a mi onnan lefelé a föld közepéig pokolnak képzelhető, megfenyegettek volna is, mégis megtettem volna, ha már kigondoltam. Nekem pokolbeli bosszúállás kellett: ez az volt. Hogy mennyire az volt? azt észre lehetett abból is venni, hogy a kortyondi fráterek, a mint kijózanodtak, mind szétiramodtak a háztól s azóta egy pártól már levelet is kaptam, hogy ne áruljam el, hogy ő is itt volt akkor. Csak azt szeretem, hogy te nem voltál akkor itten.

— És én sajnálom, hogy nem voltam itt. Akkor ez nem történt volna meg.

— Ne mondd azt, öcsém. Ne állj magadról jót. Nem tudod te, mit éreztél volna akkor te is, ha láttad volna, hogy halad egy szekéren az, a kit bálványoztunk, azzal, a kit úgy gyűlölünk? Nekem az eszemet forgatta az ki a helyéből. És most mégis olyan iszonyú ürességet érzek lelkemben. Ez a leány nagy helyet foglalt el abban. Érzem, hogy nekem magamnak még jobban fáj az, hogy ily triviális tréfát követtem el a nevén, az emlékén. Hanem hát már ez megtörtént s vissza nem csinálhatjuk. Elkezdtük a gyűlöletet, s magunk sem tudjuk, hol fogjuk azt bevégezni? Most beszéljünk másról. Az alatt, míg én ülni fogok, te átveszed gazdaságom vezetését és itt maradsz.

— Itt maradok.

— Hanem elébb egy nehéz dolgon kell átesned.

— Tudom.

— Dehogy tudod. Minek akarsz engemet mindig kitalálni! Nem tudhatod te azt, a mire én gondolok.

— Czipra . . .

— Nem egészen ő az. Hiszen az is jutott eszembe, hogy egy fiatal embert és egy fiatal leányt hogyan hagyjak itt magukra egyedül? Hanem e tekintetben megvannak a magam syllogismusai. A fiatal embernek vagy van szíve, vagy nincs. Ha van szíve, akkor vagy távol tartja magát a leánytól, vagy ha megszerette, nem kérdi, ki volt apja, anyja? mit hozott magával? ő érte magáért megbecsüli a ritka értéket: a hű asszonyt. Ha nincs szíve, a leány lássa: legyen neki több. Őrizze meg magát. Ha egyiknek sincs szíve, hát akkor történik, a mi mindennapi eset a nap alatt. Ugyan ki búsult rajta valaha? Ebbe én nem szólok bele. A ki elismeri magáról, hogy állat, semmi más: annak is igaza van; a ki feljebbvaló lénynek tartja magát, embernek, nemes embernek, annak is igazat adok, s a ki angyal akar lenni, az is lehet következetes. Szeretőddé tedd-e a leányt vagy hitveseddé? az kettőtök dolga; attól függ, hogy melyik kategoriájába akarjátok magatokat osztályozni a természetrajznak? Azt mondja-e az egyik: én, mén-szamár, veled akarok a bogácson együtt legelni, oh szép szamár-vemhe! vagy azt: én, férfi, istened akarok lenni, oh asszony, ki téged üdvezít! ez, mint mondám, ízlés és fogadalom dolga. Rátok van bízva. Hanem sokkal nagyobb aggodalom van itten. Nem vetted észre, hogy itt Lankadomb körül roppant sok rablás történik?

— Talán nem több, mint másutt; csakhogy mi a más bajáról nem tudunk.

— Nem úgy van; ez a mi környékünk valóságos góczcza egy messze elágazó rablóbandának, a minek működését én rég ideje nagy figyelemmel kísérem. Ezek a mocsárok itt körültünk igen alkalmas menedéket adnak azoknak, a kik a világot kerülni szeretik.

— Van az mindenütt. Szökevény cseléd, tolvaj pásztor, szegénylegények, a kik belátogatnak a tanyákra egy ital bort, szalonnát, kenyeret kérni; én is elégszer találkoztam velük, tárczámból annyit adtam nekik, a mennyit nekem tetszett s békével odább mentek.

— Itt másokról van szó. Czipra többet tudhatna erről, mint én, ha beszélni akarna. Az a sátoros had, a melytől őt magamhoz váltottam, szüntelen itt lappang körülöttünk s gonoszabb mint a híre. Tetteiket nagyon el tudják titkolni, igen ravaszok és vigyázók. Nem szorulnak az emberi társaságra, el tudnak telelni a nádasban: éppen azért sokkal nehezebben megejthetők, mint a mi gavallér betyárjaink, a kik

a rablott jószággal a csárdába sietnek mulatni. Engem sohasem mertek megtámadni lakásomon, mert tudják, hogy elfogadásukra készen állok. Hanem közvetve mégis gyakran megadóztattak. Mikor Czipra egyedül utazott valahová, őt igen sokszor kirabolták. Te magad tanuja voltál ily esetnek. Nekem az a gyanúm van, hogy az a rabló-vajda, a ki Cziprával ott a csárdában küzdött, Cziprának saját apja volt.

— Az bizony meglehet.

— Czipra mindig bedugta a szájukat egy pár száz forinttal s aztán békében maradtak. Lehet, hogy fenyegette is őket, arra az esetre, ha engemet bántani találnának. Meglehet, hogy ő végette kiméltek bennünket eddig. De az is meglehet, hogy valami más okuk is van Lankadombot üzletük középpontjának tartani, mint a miket eddig elmondtam. Emlékezel rá, hogy azon a pisztolyon, a mit akkor attól a rablótól elvettél, Sárvölgyi czímere volt?

— Mit gondol, bátyám?

— Azt gondolom, hogy ez a Sárvölgyi az egész zsiványbandának az orgazdája.

— Honnan jön erre az eszmére?

— Onnan, hogy olyan igen kegyes ember. Azonban ne kutassuk most ezt. Egész elmélkedésemnek a vége az, hogy mielőtt azt a hosszú ülést meg kell kezdenem, mely nem portraitirozás végett fog velem megtörténni, szeretném a nyakunkról lerázni ezt a gyanús hadat.

— Hogyan?

— Fel kell perzselnünk azt az ó-kazlat, a miről már sokszor mondtam, hogy télen-nyáron laknak benne.

— S hiszi bátyám, hogy azzal el vannak űzve a környékünkből?

— Bizonyosan tudom. Ez a faj gyáva. Ha valahol megizenik neki a háborút, onnan eltakarodik, csak addig mer garázdálkodni, a míg tapasztalja, hogy félnek tőle. Valóságos farkastermészet. Széttép, ha védtelenül kaphat, de egy égő csóvával csapatostól elkergetheted. A kazlat fel kell égetnünk.

— Azt eddig is tehettük volna, de nehéz a hozzá férhetés, a régi tőzeg-bányák miatt.

— A miket még farkasvermekkel is szaporítottak veszedelmes szomszédaink, úgy, hogy puskalövésnyire nem lehet a kazalt megközelíteni.

— Én sokszor akartam odamenni, de ön nem eresztett.

— Oknélküli vakmerőség lett volna. Azok, a kik ott ta-

nyáznak, a közeledőt biztos rejtekből lövöldözhetik le, mielőtt ez nekik valamit árthatna. Egyszerűbb tervem van annál. Mi ketten felülünk a csónakra, végig evezünk a csatornán, s mikor a kazal ellenébe értünk, messzehordó röppentyűkkel felgyujtjuk azt. A kazal az enyim; tovább nem kiadó: tessék kinek-kinek más szállást keresni.

Loránd azt mondta rá, hogy jó lesz; a mit Topándy akar, ő beleáll. Izenjék hát meg a háborút a zsiványoknak, nem bánja.

Még aznap este csendesen holdvilágnál le is csónakáztak a mocsár belsejébe; Loránd maga intézte a löveget s oly szerencsés volt, hogy legelső röppentyűje a kazal oldalába fúródott, s nemsokára mint egy égő pyramid lobogott fel az ócska szénahalmaz a mocsár közepett. A két ostromló rég haza is érkezett már, míg a lángoló gúla a tájt messze bevilágítá; egyszer aztán szétcsapott a láng, millió szikrát lövellve az égbe, s az égő kazal zsarátnokát szétszórta a vizeken a forgószél. Bizonyosan az ott elrejtett lőpor vetteté azt fel.

Akkor éppen senki sem volt benne otthon. Egy hang sem hallatszott az égés alatt, csupán a felriasztott farkasok üvöltése körös-körül.

XXV. A MÍG A ZENE SZÓL.

Lankadombon is megváltozott a világ rende. Amaz elhírült botrány óta Topándy háztája olyan csendes, még vendég se járja; ellenben Sárvölgyi házánál minden este mulatság van: hajnalig szól a zene.

Akarják mutatni, hogy ők vígan vannak.

Sárvölgyi kezd hírre kapni a czigányvilágban. A zene vándorai kezdik a házát azon boldog asylumok közé számítani, a miket a szomszéd város bandái is fölkeresnek, s egyik banda a másik kezébe adja a kilincset.

A fiatal asszony szeret mulatni, s a férj örül, ha kedvét keresheti: tán egyébre is spekulál a mellett? Mindig kész dőzsölő is akad elég, ki nem válogatós benne, hogy kinek a borát iszsza? csak jó bor legyen.

Maga Sárvölgyi egyébiránt nem hagyja magát életrendszeréből kizavartatni; ő tíz óra után rendesen eltünik a társaságból s megy az áhítatnak s aztán az álomnak leróni adóját.

Neje ott marad édesanyjának felügyelete alatt és így igen jó kézben.

Egyébként is Sárvölgyi nem kiállhatatlan férj; sem gyöngédsége, sem féltése jeleivel nem üldözi fiatal nejét.

Valóban úgy tesz, mint a ki házassága által csupán áldozatot akart hozni, csak egy ártatlanul meggyalázott szerencsétlen leányt kívánt felebarátilag megszabadítani a kétségbeeséstől.

Jó tett volt, barátság, semmi egyéb.

Sárvölgyi hálószobáját egy előtornáczszerű vakfolyosó választja el a többi lakrészektől, mely téglával levén kirakva, ide szokták a zenészeket elhelyezni, azon tudvalevő ok miatt, minthogy a barna művészek nagyon szenvedélyes kedvelői a bagórágásnak.

E hiányos beosztásból aztán nemcsak az a baj származik, hogy a háziúr egész éjjel hallgathatja, ágyában fekve, azokat a szebbnél szebb walzereket és mazurkákat, a miken a felesége tánczol, hanem még az is, hogy kénytelen levén a táncztereméből hálószobájáig a czigányokon átlépkedni, azok által annyi hálálkodásban részeltetik, hogy csendes visszavonulásának nagyon is felötlő zajt okoz, a mi aztán mind rá, mind nejére, mind vendégeire nézve nagyon kellemetlen.

Eleget csitítja a barna fiúkat: ne hálálkodjatok, ne csókoljatok kezet, nem utazom sehová; de azok már egyszer nem engedik magukat a gratulálásból kiveretni.

Különösen egy vén, félszemű czimbalmos, kinek a félszeme be van kötve (éppen csak ma érkezett a bandához), ez nem engedi magát lerázatni; elfogja a háziúr kezét, összevissza csókolja minden ujját, minden körmét; «csókolom azt az aranygyűrűs kis ujját! csókolom azt a parancsolatot osztogató ujját! csókolom azt a borravalóosztogató tenyerét! Az Isten fizessen meg még azért is, a mit nekünk adni szándékozik, sokasítsa el a familiáját, mint a seregélyeket a mezőn, bokáig járjon az aranyban, ezüstben, olyan legyen az élete, mint az eresztett méz; ha pedig meghalálozik . . .»

— Jól van, jól, bolond dade, szabódék Sárvölgyi, elég volt már az áldásod. Eredj, majd Borcsa asszony ad egy pohár bort érte.

De a czigány nem engedte magától így elvonatni a szót, még a hálószobájába is utána tolakodott a nagyságos úrnak, rányitva erőszakosan az ajtót s bedugva rajta bozontos fejét.

— Ha pedig az Isten elszólítja az árnyékvilágból . . .

— Eredj a pokolba; ne hálálkodj' tovább.

De a czimbalmos csak nyomta befelé az ajtót s utána furakodott kegyes jóltevőjének.

— Aranyos szárnyú angyalok gyémántos szekérben . . .

— Takarodol most mindjárt! rivalla rá bosszúsan Sárvölgyi s bot után nézett, hogy a tolakodó hizelgőt kiverje a szobájából.

Abban a perczben az, mint a párducz, egy szökéssel odaugrott, egy kezével torkon ragadta, másikkal hegyes kést szegzett a mellének.

— Jaj! hörgé a megtámadott ; ki vagy? mi kell?

— Ki vagyok? morgott vissza a fenevad, mint mikor előképe a vadonban a martalék nyakát átfogva tartja fogaival. Én vagyok a Kandur! a megveszekedett Kandur. Láttál-e már veszett kandurt? Én az vagyok! Hát nem ismersz már?

— Mi kell?

— Mi kell? A te csontod, a te bőröd kell nekem. A te fekete véred kell nekem. Te haramia. Te rabló!

S azzal lerántá szeméről a köteléket : nem volt a másik szemének semmi baja.

— Ismersz-e már, hóhér?

Kiáltani hiába lett volna. Künn a leglármásabb zenét húzták ; senki sem hallotta volna a segélyordítást. Más oka is volt a megtámadottnak csendesen viselni magát.

— De hát mi bajod velem? Mit vétettem én neked? Miért támadsz meg engem?

— Mit vétettél? szólt a támadó, s úgy csikorgatta a fogait, hogy Sárvölgyit a reszketés állta el bele. Borzasztó hang ez az emberi fogcsikorgatás. Mit vétettél? Még azt kérdezed? Még te kérdezed? Hát nem raboltál-e ki? he?

— Én raboltalak ki? Legyen eszed. Bocsásd el a torkomat. Látod, hogy úgy is kezedben vagyok. Beszélj okosan. Mi történt rajtad?

— Mi történt rajtam? Tedd magadat, no ; mintha nem láttad volna tegnapelőtt este azt a szép illumináczziót. Mikor a berekben leégett a kazal, s aztán a puskapor szétrúgta a tüzet, hogy nem maradt ott egyéb a bolond Kandur számára, mint egy nagy fekete verem.

— Azt láttam.

— Azt te gyujtottad fel! kiáltá, magasra emelve villogó kését a fenevad.

— No no, Kandur! Legyen eszed. Miért gyujtottam volna én fel?

— Azért, mert más senki sem tudhatta, hogy az én pén-

zem oda van eldugva. Ki tudhatta volna azt, hogy nekem pénzem van, más, mint te? a ki a fűzfásban mindig beváltogattad tőlem a bankót aranyra, ezüstre; egy kis bankóért adtál egy ezüstöt, egy nagy bankóért egy aranyat. Mit tudom én, melyik mennyit érhetett? Te tudtad, hogy én pénzt gyüjtök. Te tudtad, hogy hogyan gyüjtöm? azt is tudtad, mire gyüjtöm? Mert megmondtam. Leányom van egy nagyságos úr házában, a kiből ott bolondot űznek. Herczegasszonynak nevelik, a míg letéphették a virágát s akkor eldobják mosogató rongynak. Azt akartam kiváltani! azt! Volt már egy fazék ezüstöm, egy köcsög aranyam. Azt akartam, hogy elviszem magammal Törökországba, Tatárországba, a hol pogányok laknak s lesz belőle igazi herczegasszony, czigány herczegasszony! Ölök, rablok, házat török addig, a míg tele nincs a fazék ezüsttel, köcsög aranynyal. Kell az a czigány kisasszonynak menyasszonyi ajándékra. Nem hagyom itt nektek, fehér pofájú porczelleán nemzetség! Elviszem oda, a hol nem mondják azt: térj ki czigány! szaladj czigány! csókolj kezet, egyél dögöt, czigány! — czigány! Add elő a pénzemet.

— Kandur!

— Ne tátogj! ne is fáraszd a szádat. Egy fazék ezüstöm, egy köcsög aranyam add elő.

— Jól van, Kandur, a pénzed meg fogod kapni. Egy fazék ezüstöt, egy köcsög aranyat. Hanem már most hagyj szóhoz jutnom. A pénzedet nem én vittem el; a kazalt nem én gyujtottam fel.

— Hát ki?

— Hanem azok odaát.

— A Topándy meg az úrfi?

— Bizonyosan. Tegnapelőtt este láttam őket csónakkal a csatornán a mocsárnak indulni, s mikor ismét visszatértek, már akkor a kazal lánggal égett. Puska volt mind a kettőnél; de én egy lövést sem hallottam, tehát nem vadászni jártak.

— A devla verje meg pokolvarral mind a kettőt!

— Az úgy van, Kandur; a leányod utána bolondult annak az úrfinak; bizonyosan kivallotta neki, hogy az apja kincseket gyüjt; az úrfi aztán elvette a leányt is meg a pénzt is; majd az üres fazekat vissza fogja adni.

— Akkor azt megölöm!

— Mit mondtál, Kandur?

— Megölöm, ha száz lelke van is. Ezt már megígértem neki régen, mikor legelőször találkoztunk. De most inni aka-

rok a véréből. S láttad a vén szelindeket is, hogy ott volt a rablásnál?

— Topándyt! Fusson ki a két szemem, ha nem láttam. Ketten voltak, senkit sem vittek magukkal, még kutyát sem ; itt eveztek el a kertek alatt. Sokáig néztem utánuk, s megvártam, míg visszajönnek. Minden szentek úgy legyenek hozzám kegyelmesek, a hogy igazat mondok.

— Akkor megölöm mind a kettőt.

— De vigyázz magadra. Azok fogas vadállatok.

— Mit? Ha én akarom, egész csapatom van. Ha akarom, fényes nappal elpusztítom az egész falut. Ti nem tudjátok még, hogy ki az a Kandur?

— Oh én jól ismerlek, hogy ki vagy? Kandur, szólt Sárvölgyi, nyájasan czirógatva a rabló barna pofáját. Hiszen mi régi jó ismerősök vagyunk. Nem te vagy a felelős azokért, a miket tettél, bizonyára, hanem a társadalom. Az emberiség volt ellenedben a támadó, te csak védted magadat, a hogy védhetted. Azért én mindig is pártfogód voltam, Kandur.

— Ne bölcselkedjél itt most nekem, riadt közbe mérgesen a rabló. Nem bánom én, akármi vagyok is. Zsivány vagyok. Nekem tetszik ez a név.

— De te nem aljas czélból raboltál, látod-e — hanem azért, hogy leányodat a bűn örvényéből kiszabadítsd. A czél magasztos volt, Kandur. Aztán megválogattad, kitől végy el valamit!

— Ne mentegess engem ; majd mentsd magadat a pokolban, az ördögök nagyja előtt ; annak hazudd majd ki a két szemét. Én zsivány voltam, öltem, raboltam, — papot is raboltam ki. És most is ölni akarok.

— Imádkozni fogok a lelkedért.

— Bomolj meg! Bánom is én. Te rád éppen úgy hallgat az az imádság, mint én reám. Adj inkább egy marék pénzt, hogy a czimborákat összeszedhessem. Azoknak foglaló kell.

— Adok, Kandur, adok. Ne légy haragos, Kandur ; tudod, hogy én nagyon szeretlek. Én nem vetettelek meg, mint mások. Mindig nyájasan álltam veled szóba, s gyakran megszabadítottalak üldözőidtől. Nálam nem mert volna keresni senki.

— Ugyan ne papolj már, hanem adj pénzt.

— Jól van, Kandur. Tartsd a süvegedet.

Sárvölgyi egy erősen belakatolt vasszekrényhez lépett s annak lakatjait egyenkint fölnyitogatva, felemelé nehéz ajtaját, a gyertyát maga mellé helyezve a székre.

A rabló szemei kápráztak. Ott sok fazékra való ezüst volt felhalmozva.

— Hát melyikből adjak? Az ezüstből vagy a bankóból?

— Az ezüstből, suttogá a rabló.

— Tartsd hát a süvegedet.

Kandur két kézre fogta báránybőr-süvegét, mint egy zacskót, s azalatt kését fogai közé vette.

Sárvölgyi mélyen belemarkolt az ezüsthalmazba s midőn visszahúzta abból a kezét, egy kétcsövű pisztolyt tartott a rabló orra elé, felvont sárkányokkal.

Jól volt ez elrendezve hasonló esetekre; a pisztoly a lázsiások alá eltakarva szépen.

A rabló nagyot hördülve tántorodott hátra. Azt is elfeledte, hogy a kést kikapja szájából. Úgy állt hátrahajolva Sárvölgyi előtt, a késsel fogai között, szemeit karikára felnyitva, s két kezét védelmül tartva maga elé.

— Látod, szólt Sárvölgyi nyugodt hangon, most lelőhetnélek, megtehetném. Egészen hatalmamban vagy. Hanem hát lásd, hogy én neked igazat mondok. Tartsd a süvegedet és fogd a pénzt.

Azzal letette a pisztolyt maga mellé s kimarkolt egy jó csomó tallért.

— Verje meg a csoda a tréfáló szemeidet, nyikorgott a rabló a szájába fogott késen keresztül. Mit ijesztgeted az embert? Csapjon beléd az istennyila!

Még most is reszketett, úgy meg volt riadva. A felvont fegyver más kezében kikergetett belőle minden bátorságot.

Csak vakmerő tudott lenni a rabló, de nem bátor.

— Tartsd hát a süvegedet.

Sárvölgyi a marék ezüst pénzt odatette a rabló süvegébe.

— Most már aztán elhiheted, hogy nem féltemben biztatlak. Elhiszed-e?

— Verjen meg a! Hogy megijesztettél!

— Már most hát hallgass ide rám és szedd össze az eszedet.

A rabló elrakta zsebeibe a pénzt, s felhúzott szemöldökkel figyelt a beszédre.

— Azt láthatod, hogy pénzedet nem én raboltam el; mert ha én tettem volna azt: most keresztüllőttem volna rajtad két golyót, egyet a szivedbe, másikat a koponyádba; még száz aranyat is kaptam volna érte, a mi fejedre ki van tűzve.

A rabló szemérmesen mosolygott, mint mikor valakit dicsérnek. Hizelgésnek vette, hogy az ő fejét száz aranyra becsülte a vármegye.

— Bizonyos lehetsz felőle, hogy nem én, hanem azok odaát vitték el a pénzedet.

— A zsiványok!

— Igazad van. Zsiványok. Még azoknál is rosszabbak. Istentagadók. A föld megtisztul, ha ők ki lesznek irtva. Olyan igazsága van, a ki őket megöli, mint a ki egy farkast vagy egy karvalyt lő le.

— Igaz, igaz, bólintott rá Kandur.

— Ez a hetyke ficzkó, a ki leányodat elcsábította, még egy másik ártatlan teremtés ellen is kiveté hálóját. Kettő kellett volna neki, egyik a jobbkezére, másik a balkezére. Hogy aztán az üldözött ártatlan leányka a csábító elől házamhoz menekült, hogy feleségemmé lett, azok odaát halálos bosszút esküdtek ellenem. Azért, hogy egy ártatlan lelket kiszabadítottam abból a bűnbarlangból, orozva akartak már háromszor megölni. Egyszer mérget öntöttek az ivó kutamba. Szerencsére elébb ittak belőle a lovak s mind megbetegedtek tőle. Másszor veszett kutyákat eregettek el az utczán, mikor én azon jártam, hogy megmarjanak. Leveleket küldözgetnek hozzám, a miket ha fölbontanék, elsülnének a kezemben és szétszakgatnának. Ezek a gonosz emberek meg akarnak engem ölni.

— Értem. Értem.

— Az a suhancz azt hiszi, hogy akkor az én feleségemet is odaviheti magához, s aztán egy nap ez lesz a szeretője, másik nap Czipra, a te leányod.

— Csak forrald bennem a mérget még jobban, forrald!

— Ők nem ismernek se Istent, se törvényt. Azt teszik, a mit akarnak. Mikor láttad a leányodat legutolszor?

— Két hete.

— Nem láttad, hogy el van hervadva? Az az átkozott megigézte és megrontja.

— Megrontom én az ő fejét.

— Mit akarsz vele tenni?

Kandur mutatta a kezébe fogott késsel, hogy mit akar? Szívébe döfni és megforgatni azt benne.

— Hogyan akarsz hozzá fogni? Nappal mindig puskával jár. Úgy tesz, mintha vadászni volna. Éjjel pedig jól be van zárva a kastély, s ha észreveszik a betörést, ők is vakmerő emberek.

— Csak bízd azt én rám. Ne félj semmit. A mit a Kandur megfog, az meg van fogva. Krakk, krakk: így fogom összeropogtatni a nyakát mind a kettőnek.

— Te ügyes ficzkó vagy. Lám, hozzám is milyen ügyesen be tudtál férkőzni. Éppen így bemehetnél azokhoz is; a czimborák hegedűsöknek, klarinétosoknak öltözve.

— Oh ho ho! Ne legyen arra gondod. Kétszer egy tréfát nem csinál a Kandur. Megtalálom én, a kit keresek.

— Még egyet mondok. Jó lenne, ha elébb parancsolhatnál velük, mintsem meghaltak.

— Tudom. Hogy kivallassam velük, hová tették elrablott pénzemet?

— Ne azon kezdd. Hátha azt nem fogják kivallani.

— Oh ne félj attól. Tudom én, hogyan kell valakinek szegeket verni a körme alá, szíjjal megszorítani a fejét, hogy még az apja koporsójában eldugott kincsre is rávalljon!

— Hallgass rám. Tedd, a mit én mondok. Ne sokat kutasd az elrablott pénzedet. Nem sokat ér az. Egy pár ezer forint. Ha meg nem találod is: én kétannyit adok neked. A mennyit a tarisznyádba beletömhetsz. Hanem valami mást kell megkapnod ottan.

— Mit?

— Egy levelet, a melyik öt fekete pecséttel van lezárva.

— Egy levelet? öt fekete pecséttel?

— S nehogy bolonddá tegyenek, s más valami levéllel szúrják ki a szemedet, a mit te elolvasni nem tudsz, hallgass ide, micsoda czímerek vannak a pecséteken? Az egyiken van egy halfarkú hableány, ki félholdat tart a kezében, ez az Áronffy-czímer; a másikon van egy gólya, három buzakalászszal a lábában, ez a főbíró czímere; a harmadik czímeren egy félkerék, a miből egy egyszarvú jön elő, ez a Nyárády-czímer, a negyedik egy korona, kardos kézzel, ez az esküdt czímere. Az ötödik pedig, melynek középen kell lenni, Topándy czímere; ez áll egy koronás kigyóból.

A rabló utána számlálta, ujjaira szedve:

— «Hableány félholddal; — gólya buzakalászszal; — félkerék egyszarvúval; — korona kardos kézzel; — kigyó koronával.» Nem felejtem el. — S minek neked ez a levél?

— Azt is megmagyarázom neked, hogy fenékig beleláss a gondolataimba s onnan ítélhesd meg, mennyire komolyan akarom azt végrehajtva látni, a mit rád bíztam. Ez a levél Topándy újabb végrendelete. Míg a feleségem nála lakott, Topándy, azt vélve, hogy öcscséhez fog nőül menni, vagyonát unokahúgára s annak leendő férjére hagyta s e végrendeletét a káptalanhoz be is adá őrizés végett. A mint azonban unokahúga feleségemmé lett, új végrendeletet írt, s ezt azokkal, a

kiknek a czímerét elmondtam, aláíratta, lepecsételteté, de nem küldte el a káptalanba, mint az elébbit, hanem otthon tartja, hogy majd a tréfa annál nagyobb legyen, ha mi az első végrendelettel előállunk, s akkor előkerül az utóbbi, mely amazt semmivé teszi, s a feleségemet mindenből kizárja.

— Ahá! Most látom már, milyen okos ember vagy te!

— Ha tehát már most ez az ötpecsétes levél az én kezembe kerülhetne, s az öreg Topándy véletlenül meg találna halni, a nélkül, hogy másik testamentumot írhatott volna, hát akkor, tudod-e, mit érne az én kezemben az a kis papiros?

— Hogyne tudnám? Kastélyt, uradalmat, egész uraságot! Az mind te rád maradna; a régi testamentom neked adná azt. Értem már! Látom már! Most tudom már, milyen bölcs ember vagy te? Oh milyen okos ember vagy te, hallod-e?

— Tehát hiszed-e már most, hogy ha én hozzám eljöszsz azzal a levéllel...

A rabló bizalmasan hajolt közelebb és fülébe súgá:

— És azzal a hírrel, hogy a szomszéd véletlenül meghalt és másikat nem írhatott.

— Akkor nem szükség azon aggódnod, hogy mennyi pénzed legyen a helyett, a mit elraboltak? És azután mehetsz leányostól Tatárországba, a hol senki sem fog üldözni.

— Jól van. Nagyon jól van. Bízd rám a többit. Két napnál többre nincs szüksége a Kandurnak az ilyen munkához.

Azután elkezdte az ujjaira szedni, mintha magával számolna:

«Tehát, először is: kapok pénzt! — másodszor: állok bosszút! — harmadszor: viszem Cziprát! — negyedszer: jól lakom emberhalállal! — és ötödször — megint kapok pénzt! — A munka meglesz.»

A két alkuvó kezet szorított. A rabló eltávozott az ajtón, a melyen jött; Sárvölgyi ment aludni, mint ki ügyeit jól rendezé, s a folyosón húzták a czigányok a legújabb keringőt, melyen Melanie és Bálnokházyné hevült arczczal lejtettek a vígan mulató társaság között.

XXVI. A SZERELEM BABONÁJA.

Oh mennyi felfedezésre váró titok van még a nap alatt!

Könyveket írtak már a rég elmult népek hitregéiről; a két földsark és a napfordítók népfajainak babonáit összegyüjték a tudósok és egyről még nem beszéltek: arról a végtelen

mythosról, a mi a női szívben, a szerelem forró légkörében végtelenül él és újraszülemlik.

Oh édes babonái a szerelemnek!

«Ha poharadból iszom észrevétlenül s te utánam kiüríted azt, megiszod benne a szerelmemet, s úgy fogsz utánam epedni, mint én epedek te utánad : — kedvesem.»

«Ha éjjel rólad álmodva fölébredek, s vánkosomat megfordítom fejem alatt, te is oly édeset fogsz álmodni felőlem, mint én te felőled : — kedvesem.»

«Ha hajadnak egy szálára gyűrűmet, a mit adtál, rákötöm, a pohárba bocsátott gyűrű annyiszor fog ütni annak oldalára, a hány évig te szeretni fogsz engem : — kedvesem.»

«S ha én egy szálát hajamnak gyolcsruhád szegélyébe bevarrhatom, fájni fog a szíved értem, mikor azt felveszed : — kedvesem.»

«Ha a tűvel megszúrtam ujjamat, rólad gondolkozva, hűtelen voltál akkor hozzám : — kedvesem.»

«Ha az ajtó kinyílik magától, felőlem gondolkoztál akkor, s sóhajtásod nyitotta ki az ajtót : — kedvesem.»

«Ha csillag fut le az égről, s nevedet hirtelen kimondom, a míg fut, rám kell akkor gondolnod egyszerre : — kedvesem.»

«Ha a katinka-bogár kezem fejérül eleszáll, arról tudom meg, merre jársz te most? — kedvesem.»

«Ha a meggyujtott csepű tenyeremről a magasra száll, enyim fogsz lenni akkor : — kedvesem.»

«Ha fülem megcsendül, hírt hallok felőled ; ha orczám kigyullad, felőlem beszélsz akkor : — kedvesem.»

«Ha ollóm lehull s hegyével áll meg, meglátlak nemsokára : — kedvesem.»

«Ha kontyod lehull, te fogsz megverni akkor : — kedvesem.»

«Ha öltönyöm visszájáról vettem fel véletlen, nem csalhatsz meg akkor : — kedvesem.»

«Ha a gyertya felém fut le, mást szeretsz te akkor : — kedvesem.»

«Ha gyűrűm elpattan ujjamon, te lészsz akkor az én halálom oka : — kedvesem.»

Minden tárgyban, minden gondolatban a szerelem mythologiája él ; mint az ókor istenségei, mikkel a költők füvet, fát, patakot, tengert és egeket benépesítettek.

A virág szirma arról beszél : szeret-e, nem szeret-e? a csengő madár a háztetőn ; a nehéz böjttel kiérdemelt álom-

látás, a megöntött ólom, a mosdó czicza; mind a szerelem felől beszél: s melyik leány nem hiszi, a mit beszél?

Szegény leányok!

Ha tudnák, mennyire nem érdemeljük mi meg, hogy miattunk a szerelem polytheismusával benépesítsék a prózai világot!

Szegény Czipra!

Mennyire rabnője volt az ő urának!

Nagyobb rabság volt az, mint a szolga kreol leányé, kinek minden tagja ura szolgálatában fárad: — ő neki minden gondolatja szolgált annak.

Reggeltől estig semmi más, mint remény, féltékenység, gyöngéd hizelgés, reszkető aggodalom, az öröm extasisa, a lemondás keserve, a szenvedély lángoló őrjöngése és a hideg kétségbeesés, egymással szüntelen küzdve, egymást fölváltva, s az imádott ifjú minden szavából, minden tekintetéből új táplálékot nyerve! És azután alkonytól hajnalig újra ugyanazon küzdés, még az álomban is.

«Ha kutyád volnék, nem kellene velem így bánnod.»

Egyszer azt mondja Lorándnak.

Pedig mindössze miért? Tán, mert elment mellette úgy, hogy kezét meg sem szorítá.

Másszor meg azt:

«Ha égben lehetnék, sem volnék boldogabb!»

Talán egy futó ölelés tette ismét ily boldoggá?

Mily kevés elég, szegény leányoknak, búra vagy örömre!

Egy napon öregczigány asszony vetődött az udvarra.

Faluhelyen nem szokás elűzni e szegény csavargókat; adnak nekik lisztet, zsiradékot, darabka szalonnát; hadd éljenek ők is.

Azok aztán mondanak érte szerencsét. Kinek ne kellene a szerencse ilyen olcsó áron?

S a czigányasszony hamis szeme olyan gyorsan észreveszi, kinek miről kell szerencsét mondani?

Hanem Czipra nem örömest állt velük szóba.

Restelte, ha valamelyik barnapiros arczszínéről, égő fekete szemeiről ráismerne s a cselédek előtt elárulná faját. Bújt előlük, hogyha jöttek.

Azért a czigányasszony mégis észrevette a szép kisasszonyt, s meg is nagyságolta.

— Csókolom a piczi lábacskáját a nagyságos kisasszonynak.

— Mit nagyságolsz engem? nem látod, hogy én is cseléd vagyok, sütök, főzök a konyhában, felgyűrt ingujjam, két szél kötényem.

— De nem bizony. Szolgáló cseléd nem hordja olyan egyenesen a fejét, nem tudja úgy mutatni a haragját. Ha a nagyságos kisasszony rám tekint, úgy ide szorít a sarokba a két szemöldökével, mintha meg volnék vasalva.

— Hátha ennyit tudsz, akkor azt is kellene tudnod, hogy asszony vagyok, ostoba.

A czigány nő ravaszul hunyorgott.

— Dehogy vagyok én ostoba; dehogy rossz az én szemem. Kiismerem én a vad galambot a szelid közül. Dehogy asszony maga, nagyságos kisasszony: csak kisasszony maga még. Sok leány szemébe, sok asszony szemébe néztem én már: tudom, milyen az egyik, milyen a másik? A leány szeme bújik, bújik a szempillák alá, mintha mindig lesből nézne, mintha mindig attól félne, hogy észreveszi valaki; az asszony szeme mindig fénylik, mintha keresne valakit. Mikor a leány azt mondja tréfából: én már asszony vagyok, elpirul utána; asszony volna, mosolyogna. Leány bizony maga még, nagyságos kisasszony.

Czipra restelte, hogy szóba állt vele. Érezte, hogy valóban ég az arcza. A nyilt tűzhelyhez sietett, ellódítva onnan a szolgáló cselédet, hogy a lángoló tűzre foghassa arcza égését.

A czigány nőt még tolakodóbbá tette az, hogy zavarba hozhatta a leányt. Oda furakodott hozzá.

— Mást is látok én még szép kisasszony. A mely leány hamar pirul, sokat búsul, sokat sóhajt. A nagyságos kisasszonynak együtt van az öröme is meg a bánata is.

— No de már most takarodjál! kiálta rá Czipra haragosan.

Nem olyan könnyű a czigányasszonyt lerázni, ha megfogózott.

— Pedig én igen jó szert tudok ám, a mi ezen segítene.

— Mondtam már, hogy pusztulj innen.

— A mi olyan szeliddé teszi a vőlegényt, mint a kezes bárányt, a ki mindenütt a gazdasszonya után szalad.

— Nem kellenek a szereid.

— Hiszen nem beadni való szer, a mit mondok, hanem csak egy kis babona.

— Lökjétek ki már innen! parancsolá Czipra a szolgálóknak.

— Dehogy löktök ki engem innen, leányzók; inkább ti is hallgassátok meg, a mit mondok. Melyitek ne akarná azt megtudni, hogy mit kell csinálni, hogy a legény úgy meg legyen babonázva, hogy ha minden porczikája tele volna is hamissággal, mégse csaphasson el másfelé? No te Zsuzsi,

látom, hogy te nevetsz neki. Hát te Kati? Héj láttam ám a Jóskádat, mikor a bíró leányával beszélt a kerítésen: annak se ártana ám az igézés.

A sok vihogó leánycseléd, a helyett, hogy Cziprát megmentette volna a czigányasszonytól, még segített annak az ostromlásban. Körülfogták, eléllták Cziprának is az útját s kiváncsian lesték, mit mond majd a czigányasszony?

— Pedig ártatlan szer ám az egész, aztán nem kerül semmibe.

A czigányasszony még közelebb húzódott Cziprához.

«— Mikor éjjel éjfélkor a dali madár megszólal az ablak alatt, vigyázd meg, melyik ágon szólt? eredj ki mezítláb, törd le azt az ágat, ültesd el cserépbe, tedd az ablakodba, öntözd meg szádban hordott vízzel; mire megéled az ág, a szerető visszatér hozzád s sohasem hagyhat el többet.»

A cselédleányok nagyot nevettek a czigányasszony babonájának.

Az pedig hunyász rimánkodással tartá tenyerét Czipra elé.

— Drágalátos, nagyságos, szép kisasszony, ne sajnáljon az Isten áldásából nekem is juttatni valamit.

Czipra zsebe mindig tele volt mindenféle apró pénzzel, rézgaras, hatkrajczáros, ezüst hármas, ötös, tizes, huszas, akkori idők divatja szerint; mikor az egyik embert váltóban, a másikat pengőben kellett fizetni. Czipra belemarkolt s aztán a tenyerébe fogva elkezdett válogatni az érmekben, hogy meglelje köztük a rézpénzek legkisebbikét, a váltókrajczárt, koldusnak való alamizsnát.

— Oh aranyos nagyságos kisasszony, hálálkodott a czigányasszony. Nekem is van otthon egy ilyen nagy eladó leányom: nem ilyen szép, mint maga; de éppen ilyen magas. Annak is van vőlegénye, el is venné mentül elébb.

Czipra már az ezüst pénzek között kezdett válogatni.

— De nem veheti el, mert nincs annyi pénzünk, hogy a papnak meg tudjunk fizetni.

Czipra meglelte már az ezüst pénzek között a legnagyobbikat s azt adta a czigányasszonynak.

A czigányasszony úgy eláldotta érte! Fizesse vissza az Isten szép vőlegénynyel, holtig tartó szerelemmel.

A czigányasszony aztán tovább sertepertélt a háztól.

Czipra pedig elgondolkozva dudolta magában szöveg nélkül azt a nótát: «Czigányasszony volt az anyám».

Czipra úgy gondolkozott magában.

Olyan ékesen szóló a gondolat! Ha a nyelv mind el

tudná azt beszélni, a mit a néma lélek saját magának elmond?

«Miért vagy olyan, a milyen vagy?»

«Vagy volnál a másé, vagy volnál az enyim, vagy ne láttalak volna soha.»

«Vagy szeretnél te is engem, vagy ne szeretnélek én se téged.»

«Vagy hideg volnál, vagy meleg volnál, csak ilyen langy ne volnál.»

«Ha elmennél mellettem, rám se néznél, elfordulnál: úgy is jó volna; — ha mellém ülnél, magadhoz vonnál, boldoggá tennél; — de te jöszsz, szemembe mosolyogsz, kezemet megszorítod, szelíden szólsz hozzám, s aztán odább mégy.»

«Százszor elgondolom, hogy ha te nem szólítasz meg engem, én szólítlak meg téged; ha te nem kérdezed meg tőlem, én fogok a szemedbe nézni, s megkérdezem tőled: «szeretsz-e?»

«Ha szeretsz, szeress igazán.»

«Hiszen nem kívánom én tőled, hogy hozd le nekem az égből a holdat; csak azt, hogy szakítsd le az ágról a rózsát.»

«Ha leszakítottad, összetépheted, elszórhatod leveleit a földre, nem kell azt a kalapod mellett viselned, s felelgetned orczapirulással, ha kérdezik, kitől kaptad? Eltépheted, eltaposhatod. A czigányleány adta.»

«Ha szeretsz, miért nem szeretsz igazán? ha nem szeretsz, miért járatsz magad után.»

«Ha tudtad, hogy nem szerettél, hálódba mért kerítettél?»

«Mennyi ilyen nóta van már, a mit a szegény leányok olyan keseregve énekelnek!»

«Százszor ajkamon van, hogy legalább, ha szólni nem merek is, ezt a nótát eléneklem, a mikor ő meghallhatja; de valahányszor meglátom, megnémulok és nincsen erőm.»

«Ő követett el rajtam igézést; pedig én volnék a boszorkány fajzata.»

«Nem tudok én semmit, nem vagyok én varázsló, nincs az én szememnek semmi hatalma.»

«Ha én egyszer megszólalok, megölöm őtet is és magamat is.»

«Vagy talán csak magamat.»

«És tán akkor sem szólok még?»

Szegény leány, míg szíve tele volt ábrándos töprengéssel, szeme, szája, keze a házi munkával volt eltelve; nem ült le a csillagot nézni, a hangszert buslakodtatni, dologhoz látott: azt mondták róla, hogy «tüzes gazdasszony».

— Jó napot, Czipra!

Észre sem vette, hogy Loránd jő a háta mögött, mikor ő a folyosón künn a tojáshabot veri, s az üdvözli oly nyájasan Azt várta, hogy legalább annyi időre meg fog állni, mint máskor, hogy megkérdezze, mit főzesz? s ő arra egy más kérdéssel válaszolhasson :

«Mondja meg már egyszer, hogy «mit» szeret?»

De még csak annyit sem tett meg, hogy megállt volna ; hiszen csak véletlenül jött ezen, s minthogy nem kerülheté ki, azért mondott egy keserves «jó napot». Aztán odább ment. Topándyt kereste.

Topándy szobájában várt Lorándra s éppen egy feltört levél olvasásával foglalkozott.

— No öcsém, szólt Lorándnak nyujtva a levelet, itt van az operának a nyitánya.

Loránd átvette a levelet, mely így kezdődött : «Ajánlom hivatalbeli szolgálatomat az úrnak».

— Ez idézés?

— Láthatod a jó nap kivánásáról. Egyúttal tudatja velem a főbíró, hogy holnap reggel itt lesz a törvényes vizsgálatot a helyszínén megtenni ; hát holnapra rendeld be neki a cselédeket meg a vén csacsit is. Azt is hadd benevolizálja, s aztán vigye el mellékletül, sub stria.

— Bátyám folyvást tréfának veszi ezt a dolgot.

— Még pedig furcsa tréfának. Hogy fogom majd az utczát seperni, hahaha!

— Ah!

— Még pedig lánczon. Mindig nevettem az öreg kondásomat, a ki másfél évig volt a tekintetes vármegye lánczkoptatója, hogy azóta is olyan kaszáló lépésekkel jár, mintha még mindig kerülgetné egyik lába a másikat a lánczczal. Ezután majd ketten fogunk egymáson nevethetni.

— Jó volna, ha ügyvédet vallana bátyám.

— Jobb lesz bizony, ha a porkolábnak küldök egy süldőmalaczot. Már ez ellen öcsém nem lehet rugódozni. Ez olyan, mint a hideg fürdő : az ember ha apródonkint megy bele, a foga vaczog ; ha egyszerre beleugrik, még jól is esik. Beszéljünk komolyabb dolgokról.

— Éppen én is azért jöttem, hogy egy igen komoly tárgyról akarok bátyámmal szólani.

— No csak ide vele.

— Én nőül veszem Cziprát.

Topándy hosszasan nézett az ifjú arczába, helyeslő szemöldei egyet-egyet rándultak fölfelé, s azzal nagy hidegen azt mondá :

— Miért veszed nőül?

— Mert derék, jó leány.

Topándy fejét rázta.

— Az még nem ok arra, hogy nőül vedd.

— És olyan hű hozzám. Sok hálával tartozom neki. Mikor beteg voltam, testvérem nem ápolhatott volna jobban; ha bánatom volt, ő jobban búsult rajta, mint magam.

— Ez sem ok arra, hogy nőül vedd.

— És, mert felül vagyok emelkedve a világi előítéleteken.

— Ah, hah, nagylelkűség! Liberalis fitogtatás. Ez sem ok arra, hogy nőül vedd Cziprát. A szomszéd gróf a kályhafűtőjét vette nőül, csak azért, hogy beszéltessen magáról: az eredetiség érdeme sem a tied. Ez mind nem ok a rra, hogy nőül vedd Cziprát.

— De elveszem, — mert szeretem...

Erre aztán Topándy arcza is ellágyult; a szokott sarcasticus gúny valami szelidebb szinezetnek adott helyet.

— Ez már más szó. Ez, csupán ez az egy ok lehet rá, hogy elvedd. S hány napja már, hogy szereted?

— Arról nem tudok számot adni. Mindig jól esett őt látnom, mindig tudtam azt, hogy szeretem őt, mint egy jó testvért. Azt a másikat imádtam, mint egy angyalt, s a mint megszünt rám nézve angyal lenni, mint nő iránt nem érzek szívemben az elmult lángból semmit. Semmit, még füstöt, még hamut sem. De ezt a leányt, kinek minden gyarlóságát ismerem, kit ábrándom nem szépített, kit olyannak látok, a milyen valóban, ezt szeretem most, mint egy hű, szerelemért igaz pénzzel fizető nőt; és elveszem — nem hálából, nem szánalomból, de elveszem, mert szívemet betölti.

— Ha csak azt kerested, azt megtalálod. Mit fogsz tenni legelébb is?

— Legelébb is irok anyámnak: megírom neki, hogy íme egy köszörületlen gyémántot találtam, fogadja leányának; s azután elviszem hozzá Cziprát, legyen ott, míg megkeresztelik s míg őt anyámtól ismét el fogom hozni.

— Nagyon köszönöm, hogy leveszed rólam a terhét ennek a czerimoniának. A mit papokkal kell végeznetek, tegyétek úgy, hogy én ne lássam. S mikor tudatod ezt Cziprával?

— Mihelyt anyám válasza megérkezik.

— S ha anyád ellenezné e házasságot?

— Arról én felelek.

— De mégis lehetséges, hogy úgy történhetnék. Lehetnének más czélzatai veled. Mit tennél akkor?

— Akkor? szólt Loránd elgondolkozva; s hosszú csend után szólt: szegény anyámnak annyi bánata volt miattam.

— Azt én is tudom.

— Ő azt nekem mind megbocsátotta.

— Jobban szeret, mint másik fiát.

— És én őt jobban szeretem, mint apámat szerettem.

— Ez nehéz mondás.

— De ha azt mondaná, hogy hagyjam el örökre vagy ezt a leányt, vagy őt, azt felelném rá és fájna bele a lelkem: anyám, szakíts ki szívedből, én nőmmel bujdosom tova».

Topándy most már kezét nyujtá Lorándnak.

— Lásd, ez jól van mondva.

— De e felől nincs semmi aggodalmam. Családunkban nem volt otthonos a nyegle büszkeség: boldogságot kerestünk, nem hiú összeköttetéseket, s Czipra azon leányok közé tartozik, a kiket a nők még jobban megszeretnek, mint a férfiak. Egy igaz jó barátom is van otthon: testvérem, s egy csábító előzmény részemre derék ángyom.

— S egy szószólód is van még valahol, a ki minden istentelensége daczára, emberien érezni tud, s ki azt fogja mondani: «nincsen neve ennek a leánynak? Itt az enyim: viselje azt!»

Topándy nem gátolhatá meg, hogy Loránd meg ne csókolja kezét.

— — — — — — — — — — — — — —

Szegény Czipra! Miért nem hallotta ő mindezt?

XXVII. MIKOR A DALI-MADÁR MEGSZÓLAL.

Ennek a napnak álmatlan éjszakája lett.

Bezártak már minden ajtót a kastélyban; Loránd maga szokta megnézni esténkint, a tolózárak át vannak-e reteszelve? a keresztrudak le vannak-e kapcsolva? a kulcsok a zárakban vannak-e mind? azután bekopogtatott Czipra ajtaján, jó éjt kívánt neki; Czipra is visszakívánta a jó éjt s Loránd is szobájába tért, s ezzel az utolsó ajtózördülés is elhangzott a házban.

«Jó éjt! jó éjt! De hát ki adja azt a jó éjt?»

Czipra mindennap jobban érezé, hogy milyen véghetetlen üresség lehet egy szívben, a honnan hiányzik — az Isten?

Ha bánata van, kinek panaszoljon? — ha vágyai vannak,

kinek könyörögjön? ha rémek üldözik, kitől kérjen segélyt, bátorságot? ha kétségbeesik, kitől kérjen reményt?

Oh, ti bölcs férfiai a mindent előállító anyagnak, legalább a nők számára hagyjátok meg az istenséget.

Mikor a nagy szívdobogástól nem tudja lehunyni szemét, csak hánykódik álmatlan fekhelyén, kínozva ismeretlen sejtelmektől, s nincs lelke előtt senki, a kitől megkérdezze: «oh, uram! közelgő halálom vagy közelgő üdvösségem előérzete-e ez? mi bánt? mi borzaszt? mi csábít? mi tölti el édes borzadálylyal szívemet? Oh, uram, légy velem!»

A szegény elhanyagolt leány csak érzi, de nem tudja kimondani ezt.

Föltérdel ágyában, kezeit összekulcsolja keblén; arczát felemeli és összegyüjti szívének minden gondolatját: hogyan kellene imádkozni? Mi lehet az a szó, mely közel hozza az Istent? Minő mondások, minő varázsigék kellenek ahhoz, hogy az a nagy szellem, a ki mindent tehet, alászálljon az égből? Minő bölcseség az, a mit az emberek egymás elől rejtegetnek, egymással csak titokban, betűk alakjában közlenek, a mi utat nyit a bolyongónak egy láthatatlan lény ismeretlen lakásáig? Hogyan kezdődik az? Hogyan végződik az? Oh, milyen rettentő szívfájdalom, nem tudni imádkozni: csak így térdepelni kiáltó vágyaktól megtelt szívvel és néma ajakkal! A milyen gyönge hang egy zokogó sóhajtás, a milyen iszonyú távol a csillagos ég, ki hallja meg azt ott?

Pedig van, a ki meghallja azt!

És a némán térdeplőnek ki nem mondott imáját van, a ki feljegyzi és a szót, a mely mondva nincs, van, a ki meghallja.

Szegény leány! Nem is sejtette azt, hogy ez az érzés, ez a felmagasztolás: ez az ima; — nem a szó, nem az elmondott beszéd, nem a megszólítások, nem az ámenek. Az, a ki szívekbe lát, a szívekből olvas s nem mérlegeli a szavak ékességét.

Azon órában, hogy a szenvedő leány ily némán térdepelt a minden vigasztalások ura előtt, az a férfi, kit szívében oly régtől, oly örökké bálványozott, épp oly álmatlanul ült íróasztala mellett, tőle csak két faltól elválasztva, s felőle gondolkozott, róla írt, s gyakran törülte szemeit, miket ellepett a közben a könny.

Anyjához írt levelet jegyeséről.

A szegény czigányleányról.

* * *

A szép csillagos éjszaka félhomályában tizenkét lovas léptet egymás nyomában az ingovány nádasai között.

Kandur vezeti őket.

Mindegyik lovas puskával a vállán, pisztolyokkal az övében.

A tekervényes úton Fáraó könnyedén lejtve vezeti őket ; ő is sietni látszik s néhol csapa nélkül tör keresztül a nádon, rövidítve a kerülőt, mintha őt is valami bosszú ösztönözné.

A füzesnél tánczolnak a lidérczek.

Körülfogják a lovagot, s mozdulatait követik. Kandur korbácsával csapkod feléjük.

— Visszajövet majd kettővel többen lesztek! dörmögi fogai közül.

Mire a fiastyúk feljön az égre, éppen akkorra érnek el a hajdani tanya helyére.

Ott most csak egy fekete szérű van.

Szerteszét idomtalan égett tömegek hevernek. A mint a széna gyurmává olvadt a lángban, most olyan kemény, likacsos kő támadt belőle, hogy semmi csákánynyal nem lehet széttörni.

Ezek a zsiványok palotájának romjai.

Még most is kicsordul a könny szemeiből, mikor tanyáját így elpusztítva meglátja.

Mind a tizenketten megérkeznek az égett tanyára.

— Látjátok, mivé tettek a zsiványok? szól Kandur czinkosaihoz. A mit összegyüjtögettünk, hogy majd elviszszük magunkkal más országba, mind ellopták, s aztán felgyujtották a tanyát. Csónakkal jöttek idáig ; kitanulták az útját, hogy kell a zsombikon keresztüljönni a lélekvesztővel a zsivány palotájáig. Most visszaadjuk nekik a látogatást. Mind itt vagytok-e?

— Itt vagyunk, mormogták a czinkosok. Mind itt vagyunk.

— Szálljatok le lovaitokról. Most a ladikokra kerül a sor.

A rablók leugráltak a nyeregből.

— Nem szükség kipányvázni a lovakat, innen nem mehetnek el sehová. Egy ember itt maradhat az őrzésükre. Ki akar itt maradni?

Mind hallgattak.

— A lovakat is csak kell őrizni valakinek, hogy a farkas le ne vágja az alatt.

Erre egy vén rabló felelt :

— Hoztál volna akkor bojtárt magaddal, mert mi nem jöttünk ide lovakat őrizni.

— Jól van, pajtás, csak azt akartam megtudni, nem szeretne-e valaki közülünk hátramaradni? nem «oldzik-e valakinek a bocskor-szíja?» Tudja-e mindegyitek a maga dolgát? Jöjjetek sorba. Hadd mondom el még egyszer mindenkinek a kötelességét. Kanyó meg Fosztó!

Két czimbora, vállravetett szűrdolmányban, előállt.

— Ti ketten, a mint megérkezünk, a cselédház két ajtaját elálljátok. A ki ajtón vagy ablakon át menekülni akar, halálfia.

— Tudjuk már.

— «Csutor meg Disznós!» ti ketten a vadászlak előtt álltok lesbe, s a mint onnan valaki segítségül akar jönni, azt lepörkölitek.

— Jól van.

— «Bogrács!» Te az utczaajtót foglalod el, s ha parasztcsőcselék merne közelíteni, belé lövöldözöl: a paraszt ellen magad is elég vagy.

— Elég, la! szólt nagy elbizakodottsággal a rabló.

— «Korvé meg Pofók!» ti az első tornáczczal szemben, a kút mellett foglaltok helyet, s ha valaki az első ajtón akarna kiosontani, csak tüzet neki. Hiába ne puskázzatok. — Ti többiek: Vasgyúró, Hentes, Piócza, Agyaras velem jöttök a kert felül, s a bokrokban meghúzzátok magatokat, míg jelt adok. Ha egyet füttyentek, az ti nektek szól. Ha csellel bejuthatok, csendesen, a nélkül, hogy egy lövést kellene tenni, az legjobb lesz. Én kicsináltam az útját, azt hiszem, hogy megeshetik. Akkor hárman bejöttök velem, egy az ajtóban marad. A pányvák készen legyenek. A nyakába vetni, lerántani a földre, aztán megkötözni. A feketeszakállú erős ember, azzal hirtelen kell bánni; ha nem megy másképp, puska-agygyal a fejére. Hanem az öreget élve kell megkapni, mert azt vallatni fogjuk.

— Azt majd csak bízd aztán rám, szólt egy ripacsosképű ficzkó, nagyon önelégült vigyorgással.

— Hiszen én is ott leszek, folytatá Kandur; ha pedig csellel nem tudnánk bejutni csendesen a kastélyba, ha lármát ütne valaki, ha azok odabenn fölébrednének, akkor az első füttyentés nektek szól, négyeteknek. Kettő velem a kert felőli ajtót befeszíteni jő. Itt vannak-e a kecskelábak?

— Itt vannak, szólt egy rabló, szűre alól előmutatva a feszítő vasrudakat.

— Te Piócza meg te Agyaras arra vigyáztok, hogy ha ők kilőnek az ablakon, a fák mögül az ablakon át visszalövöl-

dözzetek rájuk. — Ha pedig kettőt füttyentek, az azt jelenti, hogy baj van, s akkor minden oldalról fussatok én hozzám. — Ha nem tudnók betörni az ajtót vagy azok a rablók nagyon jól védelmeznék magukat, akkor rágyujtjuk a háztetőt s odaperzseljük őket. Így is jó lesz. A szurokcsóvákat itt ne felejtsétek.

— Hahaha! Melegük lesz az uraknak.

— Hát te Pofók, talán fázol? No, majd mindjárt felmelegszel. Add ide Korvé a csutorát. Igyatok egy kis szíverősítőt elébb. Kezdd el Hentes! Tor előtt, tudod, hogy jó egy korty papramorgó.

A kulacs sorba járt s csaknem üresen került vissza Kandurhoz.

— Nézd, neked alig hagytam benne, szólt szemérmes mentegetődzéssel az utolsó ivó.

— Én nem is iszom ma pálinkát. A közlegény igyék, azért, hogy vak legyen, mikor parancsolnak neki, de a vezér ne igyék, hogy lásson parancsolni. Majd iszom én mást, ha vége lesz. Most aztán lássatok a maskarához.

Értették már, hogy mit tesz ez?

Kiki leveté ködmenét, mentéjét ; bélésével kifelé fordította, úgy vette föl ismét. Azután felmarkolva a szétszórt pernyét, feketére mázolá vele arczát, felismerhetetlenné téve magát.

Csak Kandur nem csinált magából semmi maskarát.

— Engem hadd ismerjenek fel. Még a ki nem ismerne is, majd megmondom neki, hogy ki vagyok? Én vagyok a Kandur, a veszett Kandur, a ki megiszsza a véredet, kitépi a béledet! Ismerjetek rám! Hogy fogok a szemük közé nézni! hogy fogom fogaimat vicsorgatni rájuk, mikor meg lesznek kötözve, hogy kérdezem meg majd az úrfit nagy nyájasan : «no, fiacskám, kedves purdém, voltál kertben? láttál farkast? féltél tőle? — huss, huss!»

A Fáraó nyugtalanul kapálta a perzseltszagú gyepet.

— Te is keresed, a mi nincs, Fáraó! monda, lova nyakát megveregetve a rabló. Ne búsulj, holnap térdig állsz az abrakban s azután urat hordasz a hátadon. Ne búsulj, Fáraó.

A rablók elkészültek a toilettjükkel.

— Most aztán vegyétek fel a ladikokat.

Hat lélekvesztő volt a nádasban elrejtve ; könnyű járművek, egy darab faderékból kivágva ; csak akkorák, hogy két ember elfér egyben, s a hol elfogy a víz, két ember ismét odább viheti a vállán.

A rablócsapat vízre ereszté a ladikokat s egymás után

indultak velük, ügyesen, merészen tudták kikeresgetni a vízjárást, mely most lefelé tartott a Tiszának, míg végre belejutottak abba a folyásba, mely a nagy csatornához vezet; ezen a csatornán azután egész a lankadombi parkig lehet evezni, a hol a vadásztanya van.

Éjfél lehetett az idő, mire odáig eljutottak.

A lankadombi jobbágytelkeken nyugtalanul üvöltöttek a kutyák, s a Topándy-kastély házőrző ebei nem felelgettek ezúttal nekik. Aludtak. Azokat valami kóbor czigányasszony ez éjjel jól megvendégelte farkasalmás malaczhússal.

A rablók nesztelenül, észrevétlenül érkeztek meg a kastély udvarába, s a hogy Kandur előre kiosztá szerepeiket, mindegyik rögtön elfoglalá a neki rendelt helyet, a kútnál, a cselédháznál, az utczaajtónál.

Az első álom csendje uralkodott a ház felett.

Mikor aztán mindenki helyén volt, Kandur odalopódzott hasonmászva az orgonabokrok közé, mik Czipra kertre nyíló ablakai alatt csoportot képeztek s egy akáczfalevelet szájába véve, azon kezdé a csalogány énekét utánozni.

Művészi remeklés volt, a mit a puszták vad fia egy falevél segélyével a dalosok legédesebbikének szájából ellopott. Azokat a tündéri csattogásokat, azokat a méla, hívó hangvonatokat, azokat a szeszélyes kanyarulatokat, miket hangjegyre nem szedett még senki, oly híven, oly természetesen tudta utánozni, hogy még elrejtőzött társait is megcsalta vele.

«Átkozott madár! dörmögék azok, erre is most ért rá az éneklés.»

— — — — — — — — —

Czipra csendesen aludt már.

Az a láthatlan kéz, melyet keresett, letakarta szemeit, s édes álmokat küldött le szívére. Talán, ha ez álmot végig aludhatta volna, egy boldog napra ébredt volna utána!

Ekkor megzendült ablaka alatt a csalogánydal.

A csalogány! A szerelem énekese! Miért van rábízva, hogy éjszaka énekeljen, mikor minden madár fészkén ül és fejét szárnya alá rejtve alszik? Ki küldi őt: «kelj és hirdesd, hogy a szerelem mindig ébren van?»

Ki bízta rá, hogy költögesse fel az aluvókat?

Hiszen még a népdal is azt mondja:

«Szerelemnél jobb az álom;
Mert az álom: nyugodalom;
A szerelem szívfájdalom.»

Ejh. Eredj innen dali-madár!

Czipra megpróbálta újra elaludni. A madárdal nem engedte. Könyökére emelkedék s aztán úgy hallgatá azt tovább. És eszébe jutott a vén czigányasszony bűve-bája: a szerelem babonája.

«Ha éjjel, éjfélkor, ablakod alatt megszólal a dali-madár, menj oda mezítláb, törd le azt az ágat, a melyen énekel, ültesd el cserépbe, öntözd meg szádban hordott vízzel; mire megéled, szeretőd megtér hozzád, s el nem hagyhat soha.»

Ah! ki járna éjszaka a szabadban.

A fülemüle tovább is szólt:

«Eredj ki mezítláb, úgy törd le az ágat.»

Nem. Nem. Milyen nevetséges volna az? ha valaki meglátná, tovább mondaná, kigúnyolnák érte.

A csalogány meg újra kezdte a dalt.

Gonosz madár, hogy nem enged aludni!

Pedig milyen könnyű volna megkísérleni: ágacskát a virágcserépben. Ki tudná meg, hogy mi az? Ártatlan tréfájuk a lányoknak, a mivel nem tesznek senkiben semmi rontást. Gyermeteg babonája a szerelemnek.

Könnyű volna megkisérteni.

Hátha igaz? hátha van benne valami? Olyan sokszor mondják: ez meg amaz asszony mit adott be a férjének, hogy olyan híven szereti, még a hibáit sem látja! Hátha igaz?

Hogyan csodálkoznak sokszor, hogyan szerethetett meg valaki valakit? mivel igézték meg? Hátha igaz?

Hátha vannak olyan szellemek, a miket talizmánnal lehet megfogni, aztán hoznak, tesznek mindent, a mit parancsolnak nekik?

Czipra önkénytelenül összeborzadt. Maga sem tudta miért, de egész teste reszketett és fázott!

«Nem. Nem kell így! mondá magában. Ha cserében nem adja szívét, szívet szívért, — orozva ne legyen enyim. Ha nem szerethet azért, hogy megérdemlem, ne szeressen azért, hogy megbabonázom. Ha nem szeret, ne is utáljon. Eredj innen dali-madár, nekem nem kellesz.»

Azzal takaróját fejére húzta és a fal felé fordult. De az álom csak nem jött vissza; de a reszketés csak nem mult el; de a dali-madár csak nem hallgatott el a bokorban.

Már egészen az ablak alá jött; ott énekelte: «jöjj, jöjj, jöjj; ide jöjj; ide jöjj!»

Néha úgy tetszék, mintha a dali-madár szavában világosan ki volna mondva: «Czipra! Czipra! Czipra!»

A szenvedély forró köde elfogta a leány agyát.

Szíve úgy dobogott, majd kiszakítá keblét és minden tagja úgy reszketett.

Nem volt lelkének ura többé.

Kilépett ágyából s azzal együtt kilépett abból a bűvkörből, melyet az Úr ihlete képez a hozzámenekülő körül, s melyben az alvilág minden kísértője elől olyan jól meg van védve.

«Menj mezítláb!»

Hiszen csak nehány lépés az ajtótól az orgonabokorig.

Ki láthatná meg? Mi történhetnék addig?

Hiszen csak ártatlan óhajtás az egész.

Hiszen nem tesz vele semmi rosszat.

A láz elállta minden idegét.

Csak egy kis gallyacskát letörni indul és mégis úgy érzi, mintha a legszörnyűbb vétket elkövetni menne, melynek az álmatlan éjszakát kell magára hívni oltalmazóul.

Nagy csendesen nyitotta ki ajtaját, hogy ne nyikorogjon.

Loránd a folyosó átellenes szobájában alszik; meghallhatna valamit.

Meztelen lábakkal, nesztelenül elsuhant Loránd ajtaja előtt; a kertre vivő házajtóról leemelte óvatosan a keresztvasat; a tolózárat félrehúzta s a kulcsot oly vigyázva fordítá el, hogy hangot nem adott.

Nesztelenül felnyitá az ajtót s kitekintett rajta.

Csendes, mélázó éj volt odakünn; a csillagok, mint szokták harmathullás alatt, színeiket váltogatták, zölden, pirosan villogva.

A csalogány most már csak gyügyögve nyögdécselt a bokorban, mint mikor párjára rátalált.

Czipra körültekintett. Mélyen alvó éjszaka van; nem láthatja most meg senki.

Mégis összehúzza keblén patyolatruháját, mégis átallja meztelen lábait megmutatni a csillagos éjnek.

Ejh, hiszen csak egy perczig tart ez!

A fű szép lágy, szép harmatos a bokrokig; nem sérti meg éles kavics lábait, nem árulja el zörgő haraszt lépéseit.

Kilép a szabadba, s nyitva hagyja maga után az ajtót.

Úgy reszket, úgy fél, úgy tekintget maga körül.

Mint a ki lopni indul, a ki még nem próbálta azt soha.

Csendesen eloson a bokrokig.

A csalogány ott nyögdécsel a sűrűben.

Beljebb kell hatolnia, a lombokat csendesen szétválasztania, hogy meglássa, melyik ágon szólt a madár?

Nem tudja meglátni.

Újra hallgatózik ; a zizergés odább csalogatja.

Itt kell neki már lenni közel ; itt gyügyög, itt neszel, tán meg is foghatná kezével?

Mikor azután még egy ágat félrehajt, hirtelen egy marczona alak emelkedik fel előtte, s megragadja előre nyujtott kezét.

XXVIII. AZ ÉJJELI KÜZDÉS.

A rémalak, ki Czipra kezét hirtelen megragadta, vérszomjú vigyorgással nézett áldozata szemébe, kinek minden tagját elzsibbasztá a rémület első pillanata.

— Mit akarsz? hebegé alig hallható, elfulladt hangon a leány.

— Mit akarok? suttogá vissza amaz. — El akarom vágni a gúnárodnak a torkát ; te liba! Kell-e fülemüle madár?

S azzal élesen füttyentett.

A füttyre hirtelen felugráltak leshelyeikből a czinkosok.

E percz egyszerre visszaadta Cziprának a kétségbeesés felmagasztalt idegerejét ; hirtelen kiszakítá kezét a rablóéból, s három szökéssel, mint a felriadt őz, a nyitva hagyott ajtó küszöbén termett.

Hanem a farkas is nyomában rohant s éppen az ajtónál elfogta. Nem volt a leánynak ideje azt becsaphatni előtte.

— Meg ne nyikkanj! dörmögé Kandur, egyik kezével a leány karját szorítva, másikkal annak száját iparkodva betapasztani.

De Cziprát szilajjá tette a rémület : letépte a rabló kezét szájáról, s míg vonagló testével az ajtótól eltaszigálta őt, éles sikoltással verte fel az éjszakát.

— Loránd! Segíts! Gyilkosok!

— Hallgatsz! te kutya! vagy lekésellek! dörmögött rá a rabló, kirántott kését a leány mellének szegezve.

Czipra nem ijedt vissza a hegyes késtől : folyvást kétségbeesetten küzdve a rablóval, kiáltozott : «Loránd! Loránd! Fegyverre! Gyilkos!»

— Veszsz meg hát! ordítá a rabló, kését a leány keblébe döfve.

Czipra hirtelen megkapta mindkét kezével a kést.

Ebben a perczben ott termett mellette Loránd.

Az első sikoltásra kirohant szobájából s fegyvertelenül. a hogy volt, sietett Czipra segélyére.

A leány egyre küzdött a rablóval, visszatartva azt teljes erejével, hogy az ajtón be ne jöhessen.

Loránd odaszökött hozzá s öklével oly ütést talált a rabló arczára, hogy annak két foga törött ki bele.

Most két lövés hangzott s rá egy zuhanás és káromlattal teljes ordítás.

Topándy lőtt ki az ablakon s egyike a négy rablónak halva esett arczra, a másik sebesülten rogyott le az oszlopok mellé.

A két lövés, a háta mögött hangzó ordítás, a váratlan ütés arczára, zavarba hozták Kandurt, hátra szökött az ajtóból, még kését is Czipra kezében hagyva.

E megnyert pillanatot Loránd gyorsan felhasználta arra, hogy becsapja a tölgyajtót, elétolja a reteszt s azután felvesse rá a nehéz keresztvasat.

Már a másik perczben hangzott a rablók erőszakos robaja az ajtón, a mint feszítő-rudakkal neki estek, hogy sarkából kivessék.

— Jer, siessünk innen, szólt Loránd, Czipra kezét megfogva.

A leány elfulladt hangon mondá:

— Jaj. Nem birok lépni. Elszédülök.

— Meg vagy sebesítve? kérdezé Loránd ijedten. Sötét volt, nem láthatá.

A leány odaroskadt a falhoz.

Loránd hirtelen átfogta karjai közé s szobájába vitte ölében.

Még égett a lámpa az asztalán, most végezte leveleit.

A sebesült leányt letevé ágyára.

Elszörnyedt, midőn látta, hogy azt egészen ellepte a vér.

— Nagyon meg vagy sebesítve?

— Nem nagyon, szólt a leány, nézd, csak eddig ment be a kés.

És mutatta a rablótól elvett kés lapján, a meddig az keblébe volt döfve.

Loránd vigasztalanul csapta össze kezeit.

— Itt egy kendő, szorítsd a sebre, hogy ne folyjon a vér.

— Menjen! menjen! rebegé a leány. Gondoljon a maga védelmére. Azok meg akarják ölni. Azok magát akarják meggyilkolni.

— Ejh, jöjjenek a nyomorultak. Szemükbe nézek! monda Loránd és csak Czgiprára volt gondja, egy zsebkendőt hirtelen foszlányokra tépett, hogy azzal a vértől bugyogó sebet a leány keblén betömje. Feküdjél nyugodtan. Tedd ide fejedet. Ide, ide ; ne oly magasra. Fáj-e nagyon?

A leány nyakában egy hajból font lánez volt : ez útjában állt Loránd mentő segélyének, le akarta onnan tépni.

— Ne! ne! ne bántsa azt, rebegé a leány, annak ott kell maradni, a míg élek. Menjen. Ragadjon fegyvert ; védje magát.

A fejszecsapások kettőztetve döngették az ajtót, s a zárt ablaktáblákon áttörő golyók szikrázva szórták a vakolatport a falakról : lövés lövésre jött.

Lorándnak nem volt másra gondja, minthogy a sebesült leánynak jól van-e vetve a fejealja?

— Loránd! szólt a leány lihegve. Hagyjon engemet. Azok sokan vannak. Meneküljön. A lámpát oltsa el, s ha a lámpa elaludt, — akkor hagyjon magamra!

Még ekkor is eszébe jutott, ha a lámpa el lesz oltva, — akkor hagyjon magamra.

Pedig bizony a lámpát jó lenne eloltani, mert a rablók mind ide irányozzák lövéseiket, észrevéve az ablak résein, hogy itt világosság van.

— Loránd! Hol vagy? Loránd? hangzék Topándy szava a folyosón.

E hangra kezdett eszmélni Loránd a veszély felől, melyben az egész háznép forog.

— Gyere hát! vedd azt a puskát! szólt az öreg úr, megállva az ajtóban. Arcza most is oly gunyoros volt, mint akármikor. Legkisebb felindulás, ijedtség vagy düh nem látszott rajta.

Loránd felállt az ágy mellől, hol eddig térdepelt.

— Ne vesződjél most a csizmahúzással! zsörtölődött az öreg úr ; vendégeink megjöttek. Tálalni kell! Hol van Czipra? ő fogja tölteni puskáinkat, míg mi lövöldözünk.

— Czipra nem teheti azt, mert meg van sebesülve.

Topándy csak most vette észre, hogy Czipra ott fekszik.

— Lövés? kérdé Lorándtól.

— Késszúrás.

— Csak késszúrás? Az még begyógyul. Czipra kiállja azt! Ugy-e leányom? Katonadolog! Majd visszaadjuk az atyafiaknak. Maradj hát Czipra veszteg és ne mozdulj. Mi ketten végezünk. Hozd a fegyvered és a lőszereidet, Loránd.

A lámpát hozd ki a folyosóra. Itt egyenesen belénk látnak róla. Szerencse, hogy nem tudnak a gazemberek puskával bánni, csak a port vesztegetik.

— Hát Cziprát itt hagyjuk magára? kérdé aggódva Loránd.

Czipra összetette kezeit, úgy nézett rá.

— Menjen ön, rebegé. Menjen innen: különben én is felugrom és elvánszorgok innen, a míg bírom magamat.

— Ne félj. Ide nem fognak ők bejönni, szólt Topándy; s maga elvevé az asztalról a lámpát, s Lorándot kézen fogva erőszakosan elvoná magával.

A keresztfolyosón aztán megálltak haditanácsot tartani.

— A ficzkók még mindig sokan vannak, monda Topándy; pedig kettőt már lepörköltem közülök. Körüljártam a szobákat s úgy látom, hogy minden kijárás el van állva. Be ugyan nem jöhetnek, mert az ajtók éppen az ő számukra van készítve, s az ablakokat keresztvasak és táblák védik. Kezem ügyében nyolcz lövés: még ha betörnének is, mire valaki a folyosó végéről idáig jut, már akkor nem ember többé. Hanem más baj lehet. Ha látják a ficzkók, hogy jól védjük magunkat, ránk gyujtják a házat s úgy kényszerítenek bennünket kirohanni a szabadba. Ott azután részükön az előny. Azért most neked ez a feladatod: Vedd a dupládat és eredj föl a padlásra. A hajdúm úgy elbujt a szakácscsal együtt, hogy mézeskalácscsal sem tudom őket előcsalogatni; különben azt küldeném oda valamelyiket.

Az ajtót dühödten ütötték fejszével.

— Mindjárt! mindjárt! kiáltott tréfásan Topándy. Nem várhatnak az akasztófára valók!

— S mit csináljak a padláson? sürgeté Loránd.

— Hát várd türelemmel! Majd elmondom. Hiszen nincsen török a hátadon. Felmégy és kimászol a padlás csapóajtaján a tetőre: azután körülsétálsz négykézláb a rézcsatornában; nem bántasz senkit, hagyod őket dobolni mind a négy ajtón. Majd én beleszólok a rátóti furulyával a serenadeba, a mikor kell. Hanem ha egyszer aztán látod, hogy kezdenek kicsiholni, csóvát gyujtani, akkor azt emberestül együtt kioltod. A rézcsatorna megvéd lövéseik ellen, ők nem láthatnak téged, te pedig, mikor ők tüzet gyujtanak, legszebben puskahegyére foghatod egyenkint. Hát csak azt akartam mondani.

— Jól van, monda Loránd, vadásztáskájából előkeresve töltényeit és lőkupakjait.

— Golyók helyett jó lesz futókat venned, szólt Topándy; a futóval jobban talál az ember, mikor sötétben lövöldöz, kivált csoportok közé. Aztán csak hideg vér, öcsém; — tudod: bolondság az egész élet.

Loránd megszorítá az öreg kezét s gyorsan felfutott a padlásra.

Ott a sötétben csak tapogatódzva lehetett haladnia; sokáig tévedczett előre-hátra, tűzkövével csiholva, hogy tájékozhassa magát, míg rátalált a csapó-ajtóra, melyet fejével fölemelve, a tetőre kijutott.

Onnan csendesen lecsúszott, hasmánt meglapulva, a vízcsatornáig.

Alatta folyt a tomboló munka. A fejszedöngetés, a deszkák recsegése, a káromkodással biztatott erőfeszítés, arra új káromkodás, döngetés, nehéz csákányütések a falon. A rablók nem bírva az ajtót kifeszítni, az ajtófelek kitöréséhez fogtak.

S a távolban semmi nesz, semmi zaj. A gyáva szomszédság elzárkózva lapult meg saját házaiban, nem is igen lehetett rossz néven venni, hogy fegyvertelenül nem jön segélyre. A lőfegyver félelmes úr!

A cselédház felől is csend van. Azok sem mernek előjönni. A bátorság nem szegény embernek való.

Csak két férfi van az egész udvartelken, a kinek szíve van.

A harmadik bátor szív egy leányé; de az már sebzve fekszik.

Erre a gondolatra valami ingerlő düh szállta meg Loránd idegeit. Érezte, hogy szédül; érzé, hogy nem maradhat itt ezen a helyen, mert utóbb is le fog ugrani onnan.

Leugrani!

Egy eszméje támadt. Nehéz merénylet, de ha már ki van gondolva, meg is lesz téve.

Visszakúszott a padlásra; levágott egyet azon hosszú szárító-kötelek közül, mik egyik gerendától a másikig vannak feszítve. Annak egyik végére egy kapcsos ólomgömböt csombókolt, mit a padláson heverő régi óráról vett le, s ismét visszatért vele a háztetőre.

Nem messze a háztól állt egy régi nagy platánfa; szétterjedt ágainak egyike olyan közel nyult a háztetőhöz, hogy Loránd bizton eltalálhatá a kötélvetéssel. Az ólomgömbös kötél mint a «lasso» csavarodott a fa ágára, s megfogta azt erősen.

Akkor Loránd a kötél másik végét odahurkolá egy szarufára.

Azután nyakába akasztá fegyverét szíjánál fogva, s két kézzel a kötélbe fogódzva, ránehezedék egész terhével, megtudandó, ha erősen tart-e a kötél?

Mikor aztán meggyőződött felőle, hogy a kötél megbírja, elkezdett a háztetőről átkapaszkodni a platánfáig, egy szál kötélen, a levegőben függve.

Azok ott alant a verandától takarva nem vehették észre; a neszre sem ügyelhettek saját erőlködésük miatt, az ajtórecsegés, a lövöldözés mellett elveszett az a rövid kis zaj, a mit egy ágrecscsenés s egy fáról lemászó alak surranása okoz.

Loránd a platánfáról szerencsésen lejutott a földre.

A platánfa a kastély szögletén állt, tehát mintegy harmincz lépésnyi távolban az ostromlott ajtótól.

Loránd e helyről nem láthatott a rablókra; a veranda éjszaki oldalát belepte a folyondár s eltakarta az ablakokat.

Közelebb kellett hozzájuk mennie.

Az orgonabokor-csalit, Czipra ablaka alatt, éppen kinálkozó hely volt számára. Ez csak tíz lépésnyire van az ajtótól s onnan egyenesen odalátni.

Loránd felvonta a fegyverén a sárkányokat, megtapogatta a gyutacsokat rajta, s azzal neki indult, egyedül, egy fegyverrel az egész rablócsapatnak.

Az orgonacsalitba érve, jól rá láthatott az egész csoportra.

Négyen voltak.

Kettő a feszítő kecskelábbal iparkodott a nehéz, vassal burkolt ajtón rést tágitani, míg a harmadik, a sebesült, ki nem bírt már lábán állani, még mindig résztvett, égő fájdalmai daczára is, az ostromban. Ez a támadt résen bedugva fegyvere csövét, belövöldözött rajta, hogy a belül levőket akadályozza a védelmezésben.

Néha egy-egy lövés belülről felelt neki vissza, a nélkül, hogy talált volna valamit.

A negyedik rabló csákánynyal kezében, az ajtófél-kitörésben fáradt. Ez volt a Vasgyúró.

Az udvar tulsó felén még azután két fegyveres alakot látott Loránd őrt állani a cselédlak előtt. Tehát hatot egymaga ellen.

S még többen is vannak.

Az ajtó nagyon recsegett már: a ragasztó dülőfélben volt. Lorándnak úgy tetszék, mintha nevét hallotta volna kiáltani belülről.

— No most neki valamennyien! dörmögték egymást biztatva a rablók, s feszült erővel kapaszkodtak bele a vasrúdba. No még jobban! No még!

Loránd csendesen arczához emelé fegyverét s gyorsan egymás után kétszer odalőtt közéjük.

Egy jajkiáltás sem hangzott a két lövés után; csupán két nehéz test zuhanása. Azok olyan jól meg voltak halva, hogy nem is panaszkodtak róla.

Az, a melyiknek a feszítővas a kezében maradt, azt is elhajítá háta mögé, a mint hanyatt vágta magát.

Az elébb megsebesült erre segélyért kezdett ordítani.

— Ne ordíts! riadt rá az ötödik rabló; elrémíted a többit.

Azzal két ujját szájába dugva, kétszer füttyentett élesen.

E kettős füttyre Loránd látta, hogy a cselédház előtt ácsorgó két rabló hirtelen futva közeledik errefelé, míg a kastély tulsó oldalán támadt robaj tudatá vele, hogy arról az oldalról is jőnek. Most hármas tűz közé van szorítva.

Nem veszté el lelkét.

A míg azok ideérnek, éppen elég ideje marad puskájába mind a két töltényt leverni, a lőkupakot felrakni s aztán egyik lövés jobbra, másik balra: a szemközt álló ellen takarják a bokrok, az nem czélozhat.

Sietség! vigyázat! és bátorság!

Loránd sokat olvasott a hirhedett oroszlánvadász kalandjairól; nem bírta azokat elhinni. Hogy egy magános embernek a sivatag közepén, távol minden emberi segélytől, csupán egy bokor által védve, elég bátorsága legyen egy csoport prédára jött oroszlán közül czélbavenni a legöregebb hímet, s tíz lépésnyi közelből belelőni a szívébe. Ha nem találja éppen a szívét, veszve van. De bizonyos róla, hogy el fogja találni, s arról is bizonyos, hogy az egész csoport futni fog, ha ez elesett.

Mennyi lélekerő kell e merész tetthez! milyen forró szív, milyen hideg kéz!

Most e rémséges pillanatban megtudta, hogy mindez lehet. A férfi akkor érzi, hogy mennyire férfi, mikor a veszély közepén van, egyedül önmagára hagyva.

Ő is vadászaton van, a dúvadak legveszélyesebbike ellen, a kit úgy hínak, hogy — «ember».

Kettőt már leterített. Olyan jól találta őket, mint az oroszlánvadász a magáét.

A leshelyéhez közeledő fenevadak robaja hangzik két oldalán, s a legvénebb ott áll lesben, a veranda oszlopához

bujva, ugrásra készen, tíz lépésnyi távolban előtte. Neki csak két lövése van, s azzal három oldalra kell magát védelmeznie.

Veszélyes sport!

A cselédháztól elősiető rablók egyike már kibukkant a kert fái közül; a másik még hátrább maradt.

Loránd csendesen czélbavette az elsőt; alant kellett vennie, nehogy a sötétben fölötte lőjön el.

Csakugyan jó volt megfogadnia nagybátyja tanácsát, hogy futóval lőjön a félhomályban, egyes golyó helyett. A lövés mindkét lábára megsántítá a rablót; futtában elbukott az s a bokrok közé esett.

A mögötte jövő aztán meghökkent társa példáján, s a távolban megállva, onnan lövöldözé ki fegyvereit Loránd felé.

Loránd, saját lövése után, rögtön lebukott térdre, s azt nagyon jól tevé, mert a következő perczben Kandur kettős lövései hangzottak a veranda oszlopa mellől, s hogy jól voltak czélozva, azt megtudhatá Loránd az arczába hulló orgonafa-levelektől, miket a golyók feje fölött lesodortak.

Most a harmadik oldalra fordult arczczal.

Onnan hárman jöttek az összehívó füttyszóra: Korvé, Pofók meg Bogrács, kik az utczaajtót s a kastély másik kijáratát őrizték.

Ezek éppen akkor fordultak be a kertbe, mikor társuk, Fosztó, Kanyót elbukni látva megállt a tulsó félen s duplájját és pisztolyait onnan lövöldözé ki Loránd rejthelye felé. Igen természetes volt arra a gondolatra jönniök, hogy az talán a vadászlakból jött segély: a golyók az ő fejeik fölött fütyöltek el, mire aztán ők is elkezdtek amarra visszalövöldözni; Fosztó aztán megijedt e nem értett fordulattól s elfutott.

A vén Kandur rekedt hangja nem bírt érvényt szerezni magának az eszeveszett lövöldözés közepett: «ne lövöldözzetek egymásra! ti marhák!»

Azok nem értették, nem hallották.

Loránd sietett őket felvilágosítani.

Czélba vevé a három czinkost, kik vaktában lövöldöztek a fekete éjszakába, s a honnan éppen nem várták a veszedelmet, a húsz lépésnyi közelben levő orgonacsalitból, a második lövéssel őket üdvözölte.

E lövésnek döntő hatása volt. Talán többen is kaptak sebet; egy nagyon eltántorodott, a másik kettő futásnak

eredt, aztán, hogy társuk nem bírt velük menni, azt felkapták és magukkal czipelték, percz alatt eltünve a park sűrűjében.

Csak a vén oroszlán maga volt még hátra. A vén Kandur. A dühtől égő rabló, ki a második lövés lobbanásakor megpillantva Loránd arczát, felismeré benne azt, a kit keresett, a kit gyűlölt, a kinek vérét szomjazta ; azt az ellenséget, a kit átokkal emlegetett, a kit széttépni, halálra kínozni ígért, s a ki itt van ismét az útjában s rettenetes hatalommal veri szét egymaga az egész ellene jött tábort, mintha ő volna az arkangyal.

Kandur jól tudta, hogy annak nem szabad időt engedni, hogy még egyszer megtölthesse fegyverét.

Nem is lövöldözésre való pillanat ez már ; hanem összerohanásra, egymás testének fogakkal szétmarczangolására!

A rabló sem töltögette fegyverét, puszta kézzel, a mint maga előtt látta állani Lorándot, kirohant leshelyéből s tajtékzó dühvel veté magát az ifjúra.

Loránd átlátta, hogy itt a bokrok között fegyverének ütőeszközül sem veheti semmi hasznát többé, s elhajítá azt magától ; ő is puszta kézzel fogadta ellenét.

Kar kar ellen ; arcz arcz ellenében!

Megragadták egymást s így néztek egymás szemébe.

— Te ördög! mormogá Kandur fogvicsorgatva, mint mikor a berki dúvad ellenével összeharapja magát. Elraboltad aranyomat, elraboltad leányomat. Most megeszlek.

Loránd most tudta meg, hogy a rabló Cziprának az apja.

Saját leányát gyilkolta hát meg!

E gondolat oly dühöt keltett Loránd szívében, hogy a rablót térdre roskasztotta egy taszításával.

Hanem ez hirtelen talpon volt ismét.

— Ohó! Te is erős vagy? Jól élnek az urak ; van nekik erejük. Hanem a bika is erős, azért a farkas mégis levágja ; azért mégis megeszlek.

S újult dühvel veté magát Lorándra.

Hanem Loránd nem ereszté őt magához oly közel, hogy derekát átkarolhassa. Gyakorlott tornázó volt ; ellenfelét kartávolnyira bírta tartani magától.

— Hát nem engedsz magadhoz közel jutni? Nem engeded, hogy megcsókoljalak, he? hogy kiharaphassak egy darabot ebből a te gyönyörűséges szép pofádból?

A fenevad fogvicsorgatva nyujtogatta nyakát, hogy Lorándot megmarhassa.

A tusa kétségbeesett volt. Lorándot segíté az ifjúi erő frissesége, a hidegvér, a gyakorlatban kifejlett ügyesség; a rablónak sokszorozá erejét a düh; izmai szívósak voltak és támadásai véletlenek, hevesek, meglepők, mint a szilaj fenevadé.

Egyik sem kiáltott. Loránd nem hítt segélyt, attól tartva, hogy kiáltására a rablók is visszatérhetnek, s Kandur sem, a házbeliek előjövetelétől tartva.

Vagy talán nem is gondolt egyik sem erre: elfoglalta minden eszméjét az, hogy saját kezével törje le ellenfelét. Kandur csak fogai közül dörmögött; a düh közepette sem hagyva el pokoli humorát. Loránd nem szólt neki semmit.

A tér is rossz volt e küzdelemre.

Akadályozó bokrok között, mikben előre-hátra botlottak, tört, recsegett dulakodásuktól a cserje; nem mozoghattak szabadon, nem vehetett egyik is nagy fordítást, attól tartva, hogy a fordításban maga bukik el.

— Gyere! gyere! gyere ki innen! mormogá Kandur, kifelé rángatva Lorándot a bokrokból. Gyere ki a gyepre.

Loránd egyetértett vele.

Kihuzakodtak a tisztásra.

Itt veszettül támadt újra Lorándra a rabló.

De most már nem azon törekedett, hogy őt letörje, hanem hogy teljes erejéből magával ránczigálja tovább.

Loránd nem értette, hogy mit akar ellenfele?

Mindig odább, odább vonja magával.

Loránd már kétszer is levágta őt a földre, de a rabló, mintha vasból volnának karmai, úgy csimpajkozott bele s újra felpattant, újra ránczigálta Lorándot odább.

Egyszer aztán észrevette Loránd, hogy mi szándéka van ellenfelének?

Még néhány hét előtt, midőn azt mondá nagybátyjának, hogy ispánlak kell, Topándy megásatta a mészvermet a kert laposában, a hol útban nem lesz, s azt tegnap töltötték meg színig oltott mészszel.

A rabló ebbe akarta berántani magával Lorándot.

Az ifjú hirtelen megveté lábát s egész erejével visszatartózkodott.

Kandur szemei ragyogtak a düh örömétől, mikor ellenfele megdöbbent arczán észrevette, hogy az tudja már, mi szándéka van vele?

— No hát? hogy tetszik a tánczl? úrfi. Ez lesz most a selyemtáncz! A vőlegény a menyasszonynyal; bele együtt

a mészverembe. Gyere no! gyere hát! Majd ott az oltott mészben lemegy mind a kettőnknek a bőre a testéről; én felveszem a tiedet, te felveszed az enyimet; milyen szépek leszünk mind a ketten!

A rabló kaczagott.

Loránd minden erejét összeszedte, hogy az őrjöngőnek ellene szegülhessen.

Akkor aztán Kandur hirtelen mind a két karjával Loránd jobbkarját fonta át; belecsimpajkozott lerázhatatlanul s ördögi nevetéssel mondá: «gyere hát! gyere hát! gyere hát!» s ránczigálta Lorándot közelebb, közelebb a verem széléhez. Egy pár ütést, a mit Loránd szabadon maradt öklével koponyájára adott, számba sem vett, kemény volt az, mint a vas.

Már a verem széléig értek.

Ekkor Loránd balkarját hirtelen a rabló dereka alá vetve, annál fogva felkapá őt a levegőbe, s jobbkarjával egyet csavarintva rajta, átveté a feje fölött.

Ez akrobatai remeklés oly erőfeszítésébe került, hogy maga is hanyatt bukott bele. Hanem jól sikerült.

A rabló a légben érezve magát, elveszté eszméletét, s míg egy pillanatra elbocsátá Loránd karját, hogy a helyett hajába markoljon, már ugyanabban a pillanatban el volt hajítva, egyedül esett bele a mészverembe.

Loránd hirtelen felugrott a földről s fáradtan, lihegve támaszkodott egy fa derekának, ellenfelét keresve szemeivel és nem találva sehol.

Percz mulva a fehér mész-iszap közül egy rémalak emelkedett elő, a verem tulsó partján kikapaszkodva, s fagyasztó üvöltéssel rohanva tovább: neki az udvarnak, ki az utczára. Loránd zsibbadtan hallá azt a pokolbeli ordítást mind távolabb haladni az utczán.

XXIX. A PÓK A SZÖGLETBEN.

Ennek a napnak a déltáján a vén czigányasszony, ki Cziprának szerencsét mondott, besompolygott Sárvölgyi udvarába s ott künn találva az urat a folyosón, annak köszönheté, hogy a kutyák meg nem szabdalták.

— Szerencsés jó napot kívánok a tekintetes úrnak; minden áldást, a mi csak a földön meg a mennyországban van.

Borcsa asszony kitekintett a konyhából.

«Ejh no, ugyan jó, hogy azt is oda nem kívántad, a mi a

pokolban van! Hát a mi a vízben van? czigány! hal nélkül ne felejtsd az áldást, mert az itt minden héten kétszer kell».

Ki hallgatna Boris asszony élczeire?

— Jó napot, húgom! szólt nyájasan a háziúr.

«Még húgomnak szólítja a rücskös czigányasszonyt! pattogott a vén gazdasszony. De nagy az atyafiság; haj!»

— No, mi jót hoztál, Marcsa húgom?

— Csókolom kezét, lábát a nagyságos úrnak, Csicsa primás küldött, hogy estére eljön a tizenkét muzsikussal; kéri alázatosan előre a borravalót, mert a muzsikusoknak fuvarra kell, — aztán meg, — folytatá, hangját egészen tréfás hizelgésre lágyítva, egy kis koczamalaczkát vacsorára, ha lehetne.

— Jól van, Marcsa húgom, szólt Sárvölgyi, úri nyájassággal; meglesz minden. Gyere el erre estefelé. Kapsz borravalót is, malaczot is.

Ez a bőkezű nagylelkűség pedig sehogy sem illett a kegyeskedő ősszokásai közé. A szűkmarkú zsugoriság minden vonásában jogát követelte vissza s tiltakozott e természetellenes roham miatt.

A czigányasszony kezet csókolt, hálálkodott. Borcsa asszony azonban elvégre eljöttnek látta az időt, melyben kabinet-kérdést kell csinálni hasonló octroyrozások ellenében, s előjött a konyhából, egyik kezében egy serpenyővel, másikban egy főzőkalánnal.

Kezdé pedig catilinariáját ezen a magyar «quousque tandem!»-en:

— Ugyan, az ördög bujdossék a ti telhetetlen gyomrotokba! mikor teltek már be egyszer? Mikor hallom már azt egyszer tőletek, hogy: jól laktam, nem kell több! A tekintetes úrhoz sem tudom, mi ütött, a mióta felcsapott fiatal házasnak, hogy jobb kútba nem tudja hányni a jövedelmét, minthogy a czigányokat tömi meg vele?

— Ne hallgass rá, Marcsa, szólt csendesen a kegyes úr. Már őneki ez a szokása. Gyere el estére, megkapod a malaczot is.

— Malaczot! rivallt közbe Borcsa asszony, s reszketett a főkötőnek minden fodra fején, úgy rázta. Szeretném tudni, hol vesznek itten ma malaczot? Mintha nem mind felvendégeskedték volna már, a mit két emse koczázott.

— Van még egy, szólt Sárvölgyi hideg nyugalommal, hátrafelé fordítva két szemét, a nélkül, hogy a fejét mozdítaná, úgy hogy a két szem feketéje szinte eltünt szempillái alatt. Akad még egy valahol.

— De isz azt az egyet nem adom! protestált Borcsa asszony, s most már ökölre fogta a serpenyőt, tele forró rántással. Valamennyi sátoros czigánynak az apja lelkéért sem adom! Az én bejáró tarka koczámat, a minek a fülét én csipkéztem ki, hogy száz közül is megismerjem; az én kis kezes malaczomat, a kit én neveltem fel tejen, kenyérmorzsán, de isz abból nem esztek. De isz azt oda nem adom!

— Elég, ha én odaadom, szólt szúrósan Sárvölgyi.

— Mit, a tekintetes úr adja oda? Hát nem nekem ajándékozta egyszer kicsiny korában, mikor még akkora volt, mint egy keztyű? most vissza akarja tőlem perelni?

— No, csak ne lármázz; adok helyette másikat, kétakkorát.

— Nem kell nekem se nagyobb, se másik; nem vagyok én se kupecz, se csiszár! nekem a magam koczája kell; az egész csordáért nem adom oda; a kit én tejen meg kenyérmorzsán neveltem fel; magam szájától vontam meg a tejecskét, magam szájával rágtam meg neki a kenyeret. Úgy hozzám van már szokva, hogy a hívásomra akárhonnan előjön, s rángatja a kötényemet; úgy játszik velem. Olyan okos, mint egy okos gyerek; mintha nem is malacz volna.

Borcsa asszonyt a rívás is elővette. Mindig voltak ilyen kezes állatjai, mint szoktak vén cselédeknek, a kik senkivel sincsenek már jól az egész világon, aztán egy-egy tyúkot, egy megevésre szánt háziállatot magukhoz szoktatnak, s annak az életét olyan mesterségesen, olyan furfangosan védelmezik; nem engedik megölni, rejtegetik, eltüntetik; míg végre a kegyeletet nem ismerő szívtelen házigazda kimondja az ítéletet, hogy nyársra kell kerülni a kedvencznek is. Hogy megsiratják akkor! Dehogy tudnának belőle egy falatot megenni, a szegény, bohó, vén házsártos asszonycselédek!

— Ne prézsmitálj, Borcsa! riadt fel, tekintélyét súlybavetve, Sárvölgyi úr; a mit én parancsolok, azt teszed. A malaczot meg kell fogni és odaadni a Marcsának.

A malacz ott őgyelgett az udvaron, nem sejtve veszedelmét.

— De isz én ugyan meg nem fogom! pattogott Borcsa asszony.

— Majd megfogja a Marcsa.

A czigányasszony nem mondatta ezt magának kétszer; hanem hirtelen lekapva karjáról füles kosarát, leguggolt s elkezdte azt rázogatni, bizonyos igéző mondatot hallatva, mely ilyenformán hangzik: pocza, pocza, neh, neh!

De Borcsa asszony sem vala rest; a mint e merényletet észrevevé, ő is elővette az ellenvarázslat igéjét: «hücscs ki, te! hücscs innen, te!» s serpenyővel, főzőkalánnal iparkodott védenczét elriasztani a veszély közeléből; daczára Sárvölgyi toporzékolásának, ki az ellenkezésben világos parancsa meghiúsítására intézett törekedést látott.

A két vén asszony aztán elkezdte a malaczot előre-hátra kergetni az udvarban; egyik csalogatva, másik hussogatva; a miből igen csinos lárma kerekedett.

De íme ilyen az örökbe fogadott malaczok hálátlansága! Az ostoba kocza, a helyett, hogy jóltevője szavára hallgatott volna, el-kifutván a kerti paréjbozótok védő tömkelegébe, a csábító hívását fogadta meg, s feltartott orral ügetett a rázott kosár felé, megtudandó, vajjon mi lehet abban?

A czigányasszony menten elkapta a hátulsó lábát.

Borcsa asszony visított, Marcsa asszony röhögött, a malacz pedig még jobban visított.

— Öld le mindjárt, hogy ne ordítson! kiálta rá Sárvölgyi úr; micsoda csunya lárma ez egy malacz miatt!

— Meg ne öld! ne ríkasd, a míg én hallom! kiáltott dühtől rekedten Borcsa; s aztán visszafutott a konyhába, ott eldugta a füleit párnájába, hogy ne hallja, mikor kedvencz malacát megölik.

Mikor aztán nem hallotta többé ártatlan pártfogoltja visítását, kijött ismét, végkép feldúlt fejékezettel s féktelen fúriával odaállt Sárvölgyi elé; a czigányasszony nevetve mutatott a megölt ártatlanra.

Borcsa asszony pedig azt mondá lihegő dühvel Sárvölgyinek:

— «Fukar adta; — fukar visszavette; — fukar ebadománya!»

— Ejnye, semmirekellő! kiálta fel a kegyes úr; hogy mersz te, cseléd létedre, nekem ilyet mondani?

— Mától fogva nem vagyok az úrnak cselédje, tudja? szólt, indulattól reszketve, a vén gazdasszony. Itt a főzőkanál, itt a serpenyő; főzze meg magának az ebédjét, mert a felesége még annyit sem ért hozzá, mint maga. Nekem a szomszéd faluban lakik az uram, a kit elhagytam fiatal korában, mert mindennap megvert kétszer, most visszamegyek ehhez a derék, becsületes emberhez, hadd verjen meg mindennap háromszor.

Borcsa asszony valóban nem tréfált, a mit azzal bizonyította be, hogy hirtelen összekötötte az ágyát, előhozta a

tulipános ládáját, felrakta mindenét egy talyigára, s tolta kifelé, azt sem mondva, hogy «befellegzett».

Sárvölgyi úr e tömeges mandatumletevést a tények hatalmával szándékozik meggátolni, megfogván Borcsa asszony karját, hogy visszatartóztassa.

— Itt maradsz ; nem mehetsz. Egész évre vagy szegődve. Egy krajczárt sem kapsz, ha elmégy.

Hanem Borcsa asszony az első conflictusnál bebizonyítá, hogy az övé a majoritás, kirántván karját Sárvölgyi kezéből hatalmasan.

— Nem is kell, monda ; talyigáját tovább tolva. A mit béremből benn akar fogni, tessék! maradjon az úrnak — koporsószegre!

— Mit? te átkozott boszorkány! rivallt rá Sárvölgyi. Mit mertél nekem mondani?

Borcsa asszony már kívül volt az utczaajtón. Visszadugta tehát a fejét, s ekként tört ki :

— Nem jól mondtam! Nem azt kellett volna mondanom. Maradjon hát itt, a mit elhúz tőlem — egy kötélre.

Sárvölgyi dühösen szaladt be a szobájába botért ; de mire kijött a bottal, már akkorra Borcsa asszony messze az utcza tulsó oldalán tolta egykerekű járművét, s nem lett volna ildomos vállalat egy tisztes férfiúnak az egész falu láttára utáni iramodni s az utcza közepén kétséges kimenetelű párharczot kezdeni a dühödt amazonnal.

A legközelebbi falu nem volt messzebb egy talyigatolásnyinál Lankadombhoz ; hanem azért, a míg odáig eltolta a talyigáját Borcsa asszony, elég ideje volt a mérget főzni magában.

Mert hogy az ilyen kudarczot valakinek ingyen odaajándékozzák, az minden emberi lélektanon kívül eső lehetőségnek tekintendő.

A mint szülötte falujába megérkezett, egyenesen behajtott hajdani ura udvarába.

A vén Kólya már a talyiganyikorgásról ráismert a feleségére s bámulva dugta ki a fejét a konyha rácsajtaján.

— Te vagy az, Borcsa?

— Én hát ; látja kee, ha szeme van.

— Hát visszakerültél?

Borcsa asszony minden válasz helyett ráordított az urára :

— Fogja meg kend ezt a láda fülét, aztán segítse beczipelnem. No, fogja meg kee, no! Azt gondolja kee, hogy a kee szép csurgóra álló bajuszát bámulni jöttem ide?

— Hát miért jöttél egyébért, Borcsa ? szólt nagy flegmával az öreg, s még csak kezét se vette elő a háta mögül.

— No már most kend megint össze akar veszni velem ; látom, látom, hát csak essünk át rajta szaporán, vegye elő kend a csáti botját, verjen végig ; aztán beszéljünk okosan. Erre aztán csak megszánta Kólya uram a feleségét s segített neki a czókmókját beczipelni.

— Nem vagyok már olyan verekedő, Boris, biztatá aztán odabenn az asszonyt ; a mióta belső emberré lettem, nem bántok senkit. Bakter vagyok.

— No annál jobb ; ha hivatalbeli ember kend, hát legalább kendnek is elmondhatom a bajomat, a mi idehozott.

— Hát csak baj kergetett ide?

— Az hát. Megloptak. Kiraboltak. Elvitték egy sárgavirágú cziczkendőmet, a tarka zsaliruhámat, egy piros gyereháza kendőt, a mit éppen kendnek szántam, három vég négynyüstös vásznamat, egy honi-rokolyámat, egy ezüstkeresztes olvasómat, tizenkét lázsiás talléromat, tíz darab aranyomat, huszonkét pruszlikra való ezüstgombot, négy pár ezüst csatomat meg egy csipkézett fülű tarka nyolczhetes malaczomat . . .

— Hüh! förmedt fel ennyi kárvallás hallatára Kólya uram. Ez nagy sor. Aztán ki lophatta el?

— Nem más, mint az az átkozott Marcsa czigányasszony, a ki itt lakik ebben a faluban.

— No majd kérdőre vonjuk, mihelyt előkerült.

— A bizony. Az járt ott, míg én kinn gyomláltam a kertben ; ott ólálkodott, meglopott, kirabolt.

— No iszen majd lefülelem, csak idejöjjön.

Abból az egész tolvajlásból ugyan egy szó sem volt igaz, de Borcsa asszony így okoskodott :

«Kerülj elő csak te czigányasszony, azzal a csipkézett fülű malaczczal ; kapják meg csak nálad, majd beleültetnek a hűvösre, majd kikérdezik, hova tetted a többit? Akár derül ki, akár nem az ártatlanságod, a malaczpecsenye azalatt ehetetlenné válik, mégsem jut a ti gyomrotokba. Mondhatod te, hogy így kaptad ajándékba, úgy kaptad, senki sem fogja elhinni, s olyan urat, mint Sárvölgyi, nem parancsol ide a szolgabíró, azért, hogy te melletted tanuskodjék.»

Kólya uram tehát bele hagyta magát lovaltatni a felesége haragjába, s még ma ment el a szolgabíró hajdúit értesíteni, ki ott a faluban tartá székhelyét.

Alkonytájon Kólya uram a falu végén állván lesben, meg-

sejté a czigányasszonyt, a mint Lankadomb felől jött ballagva, s nagy füles kosarát féloldalra görbülve czipelte, mint a ki valami nagy terhet visz a karján.

Kólya uram nem szólt neki semmit, csak hagyta elmenni maga előtt, csak úgy kísérte a tulsó oldalán az utczának, a míg a piacz közepére nem ért, a hol éppen akkor sok jövő-menő volt, a kiket a felesége tartott messze földről hozott friss pletykabeszéddel.

— Állj meg, Marcsa! kiálta itt Kólya uram, útját állva a czigányasszonynak.

— No, hát mi kell? kérdé az, vállat vonva.

— Mi van a kosaradban?

— No, hát mi volna? Egy jámbor malacz van benne, a miből te nem fogsz enni.

— Ugyan ugy-e? Nem csipkés füle van annak a malacznak?

— Ha csipkés, csipkés ; ha nem csipkés, akkor se neked nem csipkés.

— De könnyen beszélsz! Hadd lássam azt a malaczot!

— Lásd no : aztán vakulj meg! Sohasem láttál még ilyen állatot? Hát nézd meg.

A czigányasszony feltakarta a kosarat, melyben szépen hasra fektetve nyugvék a boldogtalan áldozat, csipkés füleit hegyesen meresztve föl most is.

Ez alatt többen kezdtek a feleselők körül csoportosulni. Borcsa asszony közéjük rontott.

— Ott van! Az az! Ez volt az én malaczom!

— Tied volt ám a török császár lovának az árnyéka. Elmenj már ; ne nézz rá olyan nagyon, mert még rácsodálsz, s olyan lesz a fiad.

Erre hahotázni kezdett a csőcselék, mely a gorombaságra mindig kész nevető.

A nevetés aztán igazán dühbe hozta Kólya uramat ; megkapta a sokszor emlegetett malacz két hátulsó lábát, s mielőtt a czigányasszony megakadályozhatta volna, ki is rántá azt a kosárból.

De nagyon megjárta vele, mert a malacz sokkal nehezebb volt, mint hasonló fajrokonai szoktak lenni ilyen idős korukban ; úgy, hogy Kólya uram a földhöz koczintá a nemes állat orrát.

És íme a koczczanásra — egy lázsiás tallér gurult ki a malacz szájából.

— Ohó! — Itt vannak a tallérok is!

A czigányasszony e szóra elveté kosarát s futni kezdett a tömeg közül. Mikor elfogták, körmölt, harapott, úgy akart menekülni, míg aztán kezeit hátrakötötték.

Kólya uram magánkívül volt bámulatában.

Abban a malaczpecsenyében egész halmaz ezüstpénz volt bevarrva. Sok, sok ezüstpénz.

Ezt már Borcsa asszony maga sem érté.

Hogy ő vaktában ilyen «igazat hazudott!»

Ezt föl kell jelenteni a szolgabírónak!

Kólya uram nagy népkísérettel beszállítá Marcsát a szolgabírói lakba, a hol a hajdúk, a míg a szolgabíró hazaérkezik a határjárásból, megkötötték a vétkest, s becsukták egy sötét kamarába, melynek csak egy szűk, arasznyi ablaka volt a tyúkudvarra.

Mire aztán a szolgabíró éjféltájon hazaért, akkorra a czigányasszonynak csak hült helye volt. Azon a szűk nyíláson ki tudott bujni és odább állt.

A szolgabíró, a corpus delicti láttára, maga is abban a véleményben volt, hogy ha ez a malacz csakugyan Borcsa asszony jószága volt, akkor a pénznek, mely annak belsejébe volt rejtve, szintén Sárvölgyi házától kellett előkerülni. Itt valami nagyobb rablási eset foroghat fenn. Mindjárt rendeletet adott, hogy három pandur induljon el lóháton Lankadomb felé; ő maga előfogatot rendelt magának s nehány perczczel a pandurok elindulása után útban volt esküdtjével és hajdújával a nyomukban.

— — — — — — — — — — — — — —

A pók ott ült a szögletben már.

A mint az éj leszállt, Sárvölgyi siettető az asszonyokat, hogy menjenek aludni, hogy utazni fognak Pestre, korán kell ébredniök.

Mikor minden elcsöndesült a háznál, maga körüljárta az udvart, bezárta az ajtókat; odabenn is minden szoba ajtaját külön bezárolta.

Azután sorba rakta asztalára fegyvereit; két puskát, két pisztolyt és egy vadászkést.

Kötve kell hinni a komának! Hátha Kandurnak étvágya támad evés közben, az áldozat után a feláldozót is felfalni?

Tizenkét rabló közelléte még szövetségesnek sem biztató.

Az éji őr elkiáltotta már a tizenegyet: «Nincsen írva homlokodra, mire virradsz fel holnapra???»

Sárvölgyi ablakához ült.

Az ablakokat az utcza felől vastáblák védték, egy göm-

bölyű nyílással középen, a min át ki lehetett az utcára tekinteni; az is elzárható volt.

Sárvölgyi kinyitá az ablakszárnyakat, hogy jobban hallhasson s várta a szörnyeket, miket ez éjszaka szülni fog.

Csendes, meleg tavaszutói éjszaka volt.

Az egész természet aludni látszott, még a falevél sem mozdult a meleg éjjeli légben; csak néha hallatszott valami elsuhanó hang, mintha álmában végig borzadna erdő, mező, s egy hosszú sóhaj végig zizegetné a nyárfák hegyeit, elenyészve a lankák nád-erdejében.

Egyszer aztán elkezdtek az ebek faluhosszat rútul üvölteni.

Az ebugatás különben oly altató hang; hanem mikor az éber házőrző állat valami rosszat érez, s hosszú síró üvöltésre változtatja hangját, az nyugtalanságot, aggályt költ az emberben is.

Csak a pók a szögletben örül a vész-hangnak. Most közelítenek!

Az ebvonítás sokáig eltart; míg aztán egészen elcsendesül az is, s ismét oly méla éjszaka lesz, melyet még a szellő sem zavar.

Csak a fülemülék zengnek össze a távol és közel kertek bokraiban, ez édes, ábrándos dalnokai az éjszakának.

Sárvölgyi hosszú ideig hallgatózott, de nem a csalogánydalra; mi fog történni már?

Ekkor az éji csendet egy rémes sikoltás hasítja át.

Mint mikor éjjel egy leány szemközt találkozik a kísértővel.

Percz mulva újra az a sikoltás; még rémesebben, még fájdalmasabban.

Mint mikor egy leány keblébe kést döfnek.

Azután két lövés hangzik, s rá egy káromló ordítás.

Mind ez éji hang a Topándy-kastély felől jő.

Erre aztán sűrű lövöldözés támad; zajos káromkodással vegyítve.

A pók a szögletben összerezzen. A hálót megzavarták. Az orozva támadás nem sikerült.

Hanem hiszen sokan vannak; kettőt le fognak győzni.

A népség nem mer segítségre menni, a hol úgy fütyülnek a golyók.

Majd ismét gyérül a lövöldözés, más hangok hallatszanak.

A fejszeütések a nehéz ajtón; a csákány döngése a kőfalon, csak néha-néha szól közbe egy lövés, melynek villanása nem látszik az éjben. Bizonyosan az ajtón be- s az ablakon kilövöldöznek; azért nem látszik lobbanás.

De milyen hosszan tart ez!

A míg el tudnak bánni ezzel a két emberrel! Egy egész örökkévalóság!

Sárvölgyi gyér haja hegyéről a forró izzadság csepegett alá.

Mégsem tudtak bejutni? Hogy nem bírják betörni az ajtót?

Most egyszerre két fényes lobbanás világítja meg egy-egy pillanatra az éjt, s rá két hatalmas dördület, a minőket csak a drága damaszkcső ad. Egészen kiismerni a tompa taszító dörrenést a többi pattogó puskaropogásból, mely rögtön rá következik.

Mi ez? Künn a szabadban verekednének tán? Kijöttek volna az udvarra? Segítséget kaptak volna valahonnan?

A fegyverropogás nehány perczig tart még, közbe újra hallani kétszer azt a kiváló dördülést s azután egészen csendes lesz minden.

Végük volna már?

Sokáig semmi nesz távol és közel.

Sárvölgyi nyugtalan várakozással nézett és hallgatott. Szemeivel az éjszakán keresztül akart hatni, e zsibbadt csendből hangokat akart ellesni. Oda tartá fülét a vastábla nyílásához.

Valaki megkopogtatta a vastáblát onnan kívülről.

Felriadva tekinte oda.

A vén czigányasszony volt ott; a fal mellé lapulva jött észrevétlenül idáig.

— Sárvölgyi! szólt a czigányasszony erőszakolt suttogással. Sárvölgyi! hallod-e? Megkapták a pénzt. A szolgabírónál van. Vigyázz!

Azzal oly észrevétlenül, mint idáig jött, ismét eltünt.

Sárvölgyi testén egy percz alatt fagygyá lett a veríték. A láz összevaczogtatá fogait.

A mit a czigányné mondott, az halálijedség volt rá nézve.

A legközvetlenebb bizonyíték a hatóság kezében; hamarább, mint a rémtett végre volna hajtva, az intéző kéz már el van árulva.

S talán a borzasztó mészárlás éppen e pillanatban megy végbe? Most kínozzák őket! most töltik rajtuk a sebzett fenevadak pokoli bosszújokat! Most tépik őket ízenkint széjjel! Most keresgélnek vértől csepegő ujjakkal az iratok között, hogy az ötpecsétes levelet megtalálják!

És már e perczben minden el van árulva!

A lázhideg rázta minden tagját.

Miért ez a nagy csendesség odakünn?

Mi titka van e szörnyű éjszakának, a mit úgy elhallgat? Most egyszerre egy vadállati üvöltés szakítja félbe a csendet. Nem, nem állat az. Így csak ember tud üvölteni, kit a kín veszett fenevaddá változtatott át, s ki fájdalomdühében elfelejtette az emberi hangot.

Az ordítás elébb a távolban hangzik, a kastély kertje felől, de egyre közelít, s az üvöltő hanggal együtt egy rémalak is fut errefelé az utczán végig, hanyat-homlok rohanva.

Valóban rémalak.

Egy ember, a ki tetőtől-talpig fehér.

Minden viselő ruhája, kezének minden ujja fehér; minden hajszála, szakálla, bajusza, egész arcza fehér, fénylő, világító fehér, s a mint fut, minden lábnyoma fehér marad utána.

Lélek ez?

A rém ordítva rohan Sárvölgyi ajtajáig, ott a kilincset megragadja, ádáz, dühödt hangon kezd el ordítani, az ajtót rázva:

— Bocsáss be, bocsáss be! Megveszek! Meghalok!

Sárvölgyi arczát a rémület görcse az elkárhozottak képeihez tevé hasonlóvá.

Ez Kandur hangja! Ez Kandur alakja! De ily fehéren! Mezítlen lelke ez talán egy pokolra menőnek?

A rémalak egyre zörgetett az ajtón s nyavalyogva kiabált:

— Bocsáss be! bocsáss be! Adj innom! megégek! Föröszsz meg olajban! Segíts levetkőznöm! Meghalok! A pokolban vagyok! segíts! húzz ki belőlről!

Utczahosszant hallhatják, a mit kiáltoz.

Azután elkezdett a kárhozott lélek átkozódni, s öklével verte az ajtót, hogy nem nyitották ki belől.

— Verjen meg a mirígy, átkozott orgazda, te! Kizársz; nem eresztesz be! Beletaszítottál a pokolcsávába s benne hagysz! Leég rólam a bőröm! Megvakulok! Verjen meg a fekélyes dögvész!

A kínlódó alak erőszakosan tépte le magáról öltönyét, mely mint egy Nessus-ing égette tagjait, s e közben kezébe akadt a rejtett ezüstpénz, mit Sárvölgyitől kapott.

— Veszsz meg pénzeddel együtt, a mit adtál! hörgé, a kapuhoz vágva marokkal a pengő tallérokat. Nesze az átkozott pénzed: szedd fel!

Azután odább tántorodott a kerítésbe kapaszkodva s fájdalmasan üvöltött:

— Segítsetek! Segítsetek rajtam! Egy marék ezüstöt egy pohár vízért! Csak addig hadd éljek, míg ezt a czinkost is magammal ránthatom. Segíts! ember! segíts!

Sárvölgyi minden idegét a halálzsibbadás állta el.

Ha ez a rémlak nem a «lélek», úgy sietni kell, hogy mentől elébb azzá legyen.

Ez mindent elárul. Ez a végveszedelem. Ennek nem szabad élni.

Az ablakból nem láthat reá. Talán, ha kinyitná a táblákat, lelőhetné fegyvereivel.

Zsivány volt: ki vehetné kérdőre, miért lőtte agyon? Önvédelemből tette.

Csak a kezei ne reszketnének olyan nagyon!

Lehetetlen, hogy pisztolylyal eltalálja őt, ha csak homlokára nem illeszti a csövet.

Kimenjen-e hozzá?

Ki merjen-e menni, hogy szemközt álljon e kísértettel? El merje-e hagyni a pókhálója szögletét?

A míg magában tétovázik, a míg tusakodva méri át az ajtótól az ablakig és ismét vissza a tért, az utczán új robaj hangzik: három lovas jő vágtatva a faluvégről, kikben Sárvölgyi a megye pandurjait ismeri meg egyenruháikról.

S arra elkezdik a harangokat félreverni, a kapukból előjön a népség vasvillákkal, dorongokkal fegyverkezve; lármás csoportok támadnak, azok közepett egy-egy megkötözött alak, kit ütlegekkel taszigálnak előre: a rablókat összefogdossák.

A csata végkép el van veszve.

A főbűnös látja magára gördülni az egész nagy, rohanó lavinát és nincs ideje már hova menekülni előle.

XXX. CREDO . .

Virradni kezdett.

Topándy nem hagyta el Cziprát azóta, hogy megsebesítették. Egyedül ült ágya mellett.

Cselédnek, szolgának mind más tennivalója volt most: szolgabíró előtt álltak, elfogott rablókkal szembesítve, s a bírói vizsgálat igénybe vette őket mind.

Topándy volt egyedül a sebesült leány mellett.

— Hol van Loránd? suttogá Czipra.

— Ő rögtön befogatott és áthajtott maga a szomszéd faluba az orvosért — számodra.

— Nem történt baja?

— Hallhattad szavát az ablakon át, mikor mindennek

vége volt. Be nem jöhetett, mert zárva volt az ajtó. Az volt első gondja, hogy neked orvost hozzon.

A leány felsóhajtott.

— Ha későn talál jönni . . .

— Ejh, ne epeszd magadat ezzel. Sebed nem halálos, csak légy nyugodt.

— Azt én jobban tudom, szólt a leány sebláztól hevülten. Én érzem azt.

— Ne búsulj, Czipra, meg fogsz gyógyulni, szólt Topándy, megfogva a leány kezét.

És akkor a leány úgy kulcsolá öt ujját Topándy öt ujja közé, hogy az mint két imádkozó kéz kapcsolódott össze.

— Uram. Én tudom, hogy a sír szélén állok. Most megfogtam az ön kezét. Úgy fogtam meg, a hogy imádkozók szokták azt összetenni. Enged-e ön a sírba lemennem, a nélkül, hogy az egy imádságra megtanított volna. Ezen az éjszakán a gyilkos kés az én szívemet találta, hogy az önét megszabadítsa. Nem érdemli-e ez a szív, hogy utolsó kívánsága teljesüljön? Nem érdemli-e az az Isten, a ki az éjjel mind a kettőnket megszabadított, engem az élettől, önt a haláltól, hogy ezt neki megköszönjük?

Topándy elfogult kebellel szólt:

— Mondd utánam.

S elmondta előtte az Úr imáját.

A leány áhítattal rebegte azt utána.

Oh, milyen szép az! Oh, milyen nagy mondások azok mind!

Először elmondta utána; azután újra elmondatta szakaszonkint, megkérdezé: mit jelent e mondás? mit a másik? Miért mondjuk azt, hogy «atyánk!» mi az a «te országod?» Megbocsát-e ő nekünk, ha mi is megbocsátunk elleneinknek? minden gonosztól megszabadít-e minket? Micsoda erő az az «ámen?» Oh, milyen szép ez mind! — Harmadszor aztán ő maga mondta el az imát Topándy előtt: egy szót sem hibázott el benne.

— Most könnyebben érzem magamat, szólt boldogságtól sugárzó arczczal.

Az atheista félrefordítá arczát és sírt.

Az ablaktáblák átereszték a napsugarakat a golyóktól áttört lyukakon.

— Naplemente ez? suttogá a leány.

— Nem, leányom; napfelkölte.

— Én azt hittem, este van már.

Topándy kinyitott egy táblát az ablakon, hogy a besütő napfényt láthassa Czipra.

Azután visszatért a beteg leányhoz, kinek arcza lázpírtól égett.

— Mindjárt közel lesz Loránd, biztatá őt gyöngéden.

— Mindjárt «messze» leszek én, sóhajtá a leány égő ajakkal.

Olyan hosszú is volt az az idő, a míg Loránd visszajő.

A leány nem kérdezősködött többet felőle; de minden ajtónyílásra, minden kocsizördülésre úgy figyelt és aztán oly csüggedt lett utána, hogy mégsem az jő.

Milyen soká tud késni!

Pedig a milyen gyorsan négy paripa vágtatni tud, oly repülve járta meg az utat Loránd.

A sebláz még izgatottabbá tette a leány képzelődését.

«Hátha valami veszély éri az úton? hátha összetalálkozik az elriasztott rablókkal? hátha a rozzant hidak valamelyikéről lefordul?»

Egyik rémkép a másikat váltotta fel hevült agyában. Úgy reszketett Loránd miatt.

Ekkor eszébe jutott, hogy hiszen ő már tudja magát védni a rémek ellen. Hiszen már tud imádkozni.

Összetette kezeit keble fölött és szemeit lehunyta.

A mint az áment kimondá magában, hallatszott a kocsizörgés az udvaron s rá az ismerős léptek közeledése a folyosón.

Oh, milyen boldog érzés ez!

Azon érzés, hogy az imának sikere van. Oh, milyen boldogok, a kik ebben hisznek!

Az ajtó nyílik s az imádott ifjú lépett be rajta.

Odasiet Czipra ágyához és megfogta kezét.

— Lásd, szerencsém volt; éppen útban kaptam az orvost. Ez is jót jelent.

Czipra mosolygott rá.

Minden jót jelent már, csakhogy te itt vagy!

Szemei kérdeni látszának tőle: «hát téged nem ért semmi baj?»

Az orvos megvizsgálta a sebet, bekötözé és azt mondá a leánynak, hogy csak legyen nyugodtan; ne mozogjon és ne beszéljen sokat.

— Van-e remény? kérdé tőle súgva Loránd.

— Az Isten és a természet segíthetnek.

Az orvosnak távozni kellett a sebesült rablók ápolására. Loránd és nagybátyja ott maradtak Czipra mellett.

Loránd odaült ágya szélére s kezében tartá kezét. Az

orvos valami csillapítószert hozott számára, azt maga adta be a szenvedőnek.

Czipra hogy áldta azt a kést, mely neki azt a sebet adá! Ő tudta csak, milyen mélyen hatott be az?

A férfiak azt hitték, hogy az a vékony kis szúrás nem elég egy éltet kettémetszeni.

Topándy levelet írt Loránd íróasztalán; s azon kérdésre, kinek ír? azt felelé: «a papnak».

Nem szokott pedig levelezésben állani vele.

Czipra azt gondolá, hogy ez is ő érte történik.

Hiszen még meg sincs keresztelve.

Csendes borzongást érze testén e gondolatnál.

Mi titokteljes ház ajtaja az, mely meg fog előtte nyílni?

Talán egy egész palota-osztály, melynek fényes termein elvakul a szem, a míg végig tekint?

Nemsokára ismét léptek hangzának kívül. Talán már a lelkész jő.

Csalódott.

A belépőben egy rég látott alakot ismert fel: Buczkay esküdtet.

A tisztviselő arczán, szokott gömbölyűsége daczára, meglátszott az izgalom, melybe a jelen szövevényes bűntény vizsgálata helyezte.

Félrehívá Topándyt, s vele kezdett el suttogni.

Czipra nem hallhatá, mit beszélnek; de egy tekintet, a mit a két férfi feléje vetett, elárulá előtte a beszéd tárgyát.

A bírák itt vannak és törvényt tartanak a bűnösök felett. — Megvizsgálják, hogyan történt? elejétől végig; — mindent meg kell nekik tudni. — A többieket kivallatták már; most ő rá fog kerülni a sor: idejönnek, kétrét hajtott írásokkal, s fogják kérdezni egymás után: «Hol jártál? Miért jöttél ki éjjel a szobádból? miért nyitottad ki a ház ajtaját? Mit kerestél künn a kertben?»

Mit fog ő felelhetni ez iszonyú kérdésekre?

Hazugságokkal takarja-e be szégyenpiros arczát, az Isten színe előtt, a kit tanubizonyságul hí le a mennyekből; a kinek irgalmához nyujtja esdő kezét, midőn az elmerülés órája jelen van?

Vagy pedig bevallja az egészet?

Hogyan szeretett? Milyen őrült volt? Milyen babona után indult? Mivel akarta meghódítani szíve kedvesét?

Ezt nem lehet kivallani! Inkább szívéből az utolsó csepp vért, mint ezt a titkot.

Vagy hallgasson-e megátalkodottan? Terhelje emlékét azzal a gyanúval, hogy ő, a rabló leánya, ajtót nyitott rabló apja előtt s egyetértett a gonosztevőkkel.

Oh, milyen iszonyú kétségek ezek!

És azután ismét eszébe jutott, hogy hiszen ő már tudja magát védni a rémek ellen: ő már tud imádkozni. Odamenekült hát azon hatalmas úrnak zsámolyához s átkarolva annak trónja oszlopát, imádkozott, imádkozott, imádkozott.

Alig mult negyedóra az esküdt eltávozása után, midőn ismét jött valaki.

Daruszegi Miklós volt az, a szolgabíró.

A leány megrettent e férfi láttára. Itt jön a vallató!

Topándy felugrott helyéről és eléje ment.

Czipra jól hallá, mit mondott neki halkan.

— Az orvos megtiltá neki a beszédet; ily állapotban nem lehet tőle kérdezősködni.

Czipra felléleкzett. Védelmezik!

— Különben én felelhetek helyette, mert szinte elejétől fogva jelen voltam, szólt Loránd a főbíróhoz; Czipra meghallotta a zajt a kertben, s szokása szerint merész volt kimenni, hogy megnézze, mi az? Az ajtóban aztán már szemközt találkozott a rablóval; annak útját állta, s rögtön kiáltva utánam, addig küzdött vele, míg segítségére érkeztem.

Oh, milyen jól esett Cziprának ez a magyarázat. Még jobban az, hogy Loránd arczán azt látta, hogy ő maga is így hiszi azt!

— Nincs mit kérdeznem tovább a kisasszonytól, szólt Daruszegi. Ez ügy különben is be van már végezve.

— Bevégezve? kérdé Topándy bámulva.

— Igen. Bevégezve, felderítve, elítélve és végrehajtva.

— Hogyan?

— A rablóvezér, a vén Kandur kínhalála előtt, a mivel, mellesleg mondva, százszoros mértékben vette ki azt, a mit a törvény szabott volna rá, oly nehéz és teljesen összefüggő vallomásokat tett, a mik, más összetaláló körülményekkel egybevetve, a szomszéd közbirtokos urat legnagyobb mértékben compromittálták.

— Sárvölgyit? kérdé Topándy szikrázó szemekkel.

— Őt. — Annyira, hogy én kénytelen voltam a bírói vizsgát az ő személyére is kiterjeszteni. Tiszttársammal rögtön felkeresésére indulánk. A két asszonyságot a legnagyobb felindulásban találtuk. Elénk jöttek és legnagyobb aggodalmukat fejezték ki a fölött, hogy Sárvölgyi urat az

egész háznál nem találják; szobája nyitva van feledve és üres. — Hálószobáját valóban üresen találtuk, fegyverei ott voltak elszórva az asztalon s pénzesládájában benne volt a kulcs és a szobaajtó nyitva volt hagyva. Hová lehetett? Ekkor be akartunk lépni a folyosón szemközt nyíló ebédlő ajtaján. Az zárva volt. Az asszonyságok azt állítják, hogy ez a terem rendesen zárva szokott lenni. A kulcs belülről volt a zárban. E teremnek még két ajtaja van, melyek közül az egyik a konyhára, másik a tornáczra nyílik. Ezeket is megnéztük. Mind a kettőnél belül volt a kulcs a zárba dugva. Itt tehát benn kell lenni a szobában valakinek! Én felszólítottam a benlevőt a törvény nevében, hogy nyissa ki előttünk az ajtót. Nem jött semmi válasz. Hogy ismételt parancsomra sem nyittatott fel az ajtó, kénytelen voltam azt végre erőszakkal feltöretni; s midőn az ajtón át a napvilág behatott a sötét szobába: minő látvány riasztott vissza! A ház ura ott függött a csillár helyén az asztal fölött; a felrúgott szék a lába alatt tanusítá, hogy saját maga végezte ki magát…

Topándy felmagasztaltan emelte e szóknál kezeit feje fölé.

— Igazságosztó úr Isten az égben! Saját kezével ütötted őt vissza!

S azzal meghatottan kulcsolá össze két kezét s odaroskadt Czipra ágya fejéhez.

— Jöjj, leányom, most mondd el azt, hogy «Hiszekegy-Istenben!» Én mondom előtted.

Ezt nem tilthatta meg az orvos.

Czipra áhítattal lesé a csoda-mondatokat.

Mennyi nagy, mennyi világgyujtó, mennyi vigasztaló eszme van ott!

Egy Isten, a ki atya, egy anya, a ki szűz, egy Isten, a ki emberré lesz, emberekért, emberektől szenved, meghal és feltámad; igazságos ítéletet ígér, bűnbocsánat! feltámadás! örökélet!

— Mi az az örökélet?

Ha erre tudott volna neki valaki felelni!

Még ott térdelt az atheista a leány ágya mellett, midőn megérkezett a lelkész.

Nem ugrott fel, nem restelte magát előtte.

— Nézze, tisztelendő atyám, itt egy neophit, ki a keresztvízre vár, most tanítottam meg a «Credo»-ra.

A leány hálateljesen tekinte rá. Oh mennyi boldogság ragyogott e felmagasztalt erejű szemekből!

— Kik lesznek a keresztszülők? kérdezé a lelkész.

— Az egyik a főbíró úr, lesz oly kegyes? a másik én.

Czipra esdő tekintettel nézett először Topándyra, azután Lorándra.

Topándy elérté e néma kérdést.

— Loránd nem lehet az. Nehány percz mulva megtudod, miért?

A lelkész végzé a szertartást, azzal a rövidséggel, a mit egy sebesült kimélete tanácsolt.

Mikor ennek vége volt, Topándy kezet szorított a lelkészszel.

— Ha e kéz vétett e másik kéz ellen valaha, ez a másik bocsássa meg azt neki.

— A tartozás ebben a kézszorításban le van fizetve, monda a lelkész.

— E kéznek áldásra kell ma megnyílni.

— Mindig nyitva áll az és mindenkinek.

— Nem számomra kértem: én büntetésemet várom; én bírám elé megyek és nem zúgolódom ellene. Azoknak kell az áldás, a kiket szeretek. Ez ifjú itt, tegnap megkérte tőlem e hajadon kezét. Rég szeretik egymást, megérdemlik egymás szerelmét; — adja rájuk a hit áldását, atyám. Czipra, beleegyezel-e?

A szegény leány eltakarta mindkét kezével egő arczát s hogy Loránd odalépett hozzá és megfogta kezét, elkezde hevesen zokogni.

— Hát nem szeretsz-e engem? Nem akarsz-e nőm lenni?

Czipra félrefordítá fejét.

— Ah, maguk én velem tréfát űznek. Maguk csúffá akarnak tenni egy nyomorult teremtést, a ki semmi más, mint egy szegény czigányleány.

Loránd fájdalmasan szorítá kebléhez a leány kezét, midőn ez azzal vádolta őt, hogy tréfát űz vele. — Valami azt mondá neki belül, hogy e leánynak joga van azt hinni, hogy most is enyelegnek vele, s e gondolat úgy elszorítá szívét.

— Tehetnél föl rólam ilyen kegyetlenséget? Én űznék gúnyt belőled? és most?

Topándy malaszttal szólt közbe.

— Hogy űznék én tréfát az Istennel most, midőn jelenléte előtt megrendülök?

— Hogy űznék én tréfát a te szíveddel? mondá Loránd.

— És egy haldoklóval, rebegé utána Czipra.

— Nem, nem fogsz te meghalni, meggyógyulsz és boldogok leszünk.

— Most mondja már, a mikor meghalok, szólt szomorú szemrehányással a leány. Most mondja már, tied ez az egész szép világ, mikor nem kell már más az egész szép világból, mint egy kapa föld, a mit rám fog hajítani.

— Nem, leányom, szólt Topándy; Loránd öcsém még tegnap megkérte tőlem kezedet, s csupán anyjának jóváhagyását várta még, hogy neked is elmondja, a mit irántad érez.

A leány arczán egy futó villáma vonult át az örömnek, azután ismét elborult az.

— Hiszen tudom, szólt szétzilált fürteit arczából elsimítva, hogy maguk jót akarnak. Úgy tesznek velem, mint beteg gyerekkel szokás. Gyógyulj meg csak! Majd veszünk szép ruhát, aranyos játékokat, elviszünk mulatni, — utazni, — jókedvünk lesz, — sohase bántunk; csak gyógyulj meg! Örömöt akarnak csinálni szegénynek, hogy meggyógyítsák vele. — Ezt is köszönöm.

— Te nem akarsz nekem hinni, szólt Loránd, hinni fogsz hát a lelkész úr szavának. Nézd: az éjjel levelet írtam anyámnak felőled; lepecsételve fekszik már íróasztalomon. Kérem, tisztelendő atyám, törje fel és olvassa el előtte. Kegyed szavának el fogja hinni, hogy nem ámítjuk őt.

A lelkész feltörte a levelet, míg Czipra Loránd kezét tartva kezében, átszellemülten figyelt a felolvasott szavakra:

«Kedves anyám!»

«Annyi bú, annyi fájdalom után, a mit a leggyöngédebb anyai szívnek egész életem folytán okoztam, ma egy örömhírt küldhetek neked.»

«Én nősülök.»

«Nőt veszek, a ki szeretett engemet, mint szegény, névtelen, hontalan ifjút, egyedül magamért, s kit szeretek én hű szíveért, aranytiszta lelkeért, még jobban, mint ő engem.»

«Kedvesemnek rangja, vagyona nincs; szülői czigányok voltak.»

«Nem diszítem fel őt költői mondatokkal előtted: ahhoz én nem értek. Én csak érezni tudok, de arról beszélni nem.»

«Ne legyen előtted más ajánlólevele, mint az, hogy én szeretem.»

«Szerelmünk eddig csak fájdalmat termett mindkettőnkre nézve; most azt óhajtom, hogy legyen ez mindkettőnk boldogsága.»

«E boldogság teljes mértékét a te áldásod adja meg.»

«Te jó vagy, te szeretsz engem, te örülsz az én örömömnek.»

«Te ismersz, te tudod, minő iskolát járatott ki velem az élet?»

«Te tudod, hogy a sors végzései felőlem mindig bölcsek és gondviselésteljesek voltak.»

«Nem kell csodának történni a földön, hogy te anyám, az anyák legjobbika, ki engem úgy szeretsz, ki szelíd és Istenben megnyugvó vagy: áldó kezedet, melyet kis gyermekkoromtól kezdve soha le nem vettél fejemről, e perczben össze ne szorítsd.»

«Foglald imádba az én nevem mellé hű kedvesem nevét is, Cziprát.»

«Én úgy hiszek áldásodban, mint vallásom minden mondatában, mint a bűnbocsánatban, mint a túlvilágban.»

«De ha nem az volnál is, a kinek Isten alkotott, szelíd szerető, mindig áldásra kész anyám, homlokod körül az örök szeretet glóriájával; hanem volnál hideg, haragnak élő, bosszúálló úrnő, családi czímerek koronáira büszke, ki maga akarja alkotni a sorsot és e kegyetlen úrhölgy átka terhelné is azt a leányt, a kit szeretek, én ez átok hozományával is nőül venném őt: — mert szeretem.»

«. . . Isten legyen szíveink között.»

«Szerető fiad: Loránd.»

Czipra, minél tovább olvasott a lelkész, annál jobban szorítá szívéhez Loránd kezét. Nem tudott már szólni, nem sírni: ez több volt, mint a mennyit lelke elbírhatott. Minden sor, minden mondat egy mennyországot tárt fel előtte, tele túlvilági kéjjel: lelkének bálványa szereti őt, — szereti szerelemből, — szereti önmagáért, — szereti, mert boldog általa, — fölemeli őt magához, — nem szégyenli nyomorú eredetét, — tudja érteni szívének becsét: — anyja imái közé ajánlja nevét, s anyja átkai között is kész megtartani szerelmét.

Szív nem bírhat meg ily megdicsőülést!

Nem törődött már semmivel: sebével, az élettel, a halállal; nem érzett mást, mint azt a végtelen üdvöt, mely lelkének minden eszméjét, testének minden idegeit elállta.

— Én hiszek! szólt felmagasztult arczczal, fölemelkedve helyéről és e szóban benne volt minden: az Isten szerelmétől a férfi szerelméig minden, a miben hinni szoktak.

Nem törődött már semmivel. Emberek szemével, emberek szavával, hanem a mint e szót kimondá, hirtelen

átkarolta Loránd nyakát s az őrülés erejével odavonta őt keblére és csókjaival halmozá el.

A seb felszakadt keblén, s a hogy a leány csókjai elborították a szeretett ifjú arczát, úgy borítá el annak vére az ifjú keblét.

És a hány csókot adott hevült ajka, a seb ajkán annyi vért lüktetett ki az a hű szív, mely csak ővele volt mindig tele, mely csak őérte dobogott, mely őhelyette fogta fel a gyilkos vasát: — a szegény «zöldruhás» hű leány! És midőn utolsó csókját nyomta kedvese ajkára ... már akkor megtudta, hogy mi az az örökkévalóság! ...

XXXI. A MENYASSZONY-VIVÉS.

— Szegény Czipra! azt hittem, hogy te temetsz el mindannyiunkat, aztán most íme én adom meg neked az egész világból azt az egy kapa földet.

Topándy maga látott a szomorú intézkedések után.

Loránddal nem lehetett szólni, az magánkívül volt fájdalmában.

Annyit mondott, hogy óhajtaná kedvesét bebalzsamozva elvinni családi jószágára s ott eltemetni.

Teljesüljön ez a kívánsága.

Ez szomorú meglepetés lesz az anyának, kit Topándy egy nappal előbb arról tudósított, hogy fia új menyet hoz a házhoz.

A mint Loránd megkérte tőle Czipra kezét, Topándy rögtön írt Áronffynénak, attól tartva, hogy a mit Loránd maga fog írni anyjának, az majd nagyon büszke hangon lesz tartva. Megelőzte öcscse levelét; szelíden, okosan tudatott mindent az anyával, hogy Loránd levele ne legyen ránézve meglepetés.

Most aztán megírhatja neki újra, hogy a menyasszonyt viszik, tartsa készen számára a családi sírboltot.

S az volt a különös, hogy Topándy semmi fájdalmat nem érzett lelkében, mikor ezen végig gondolt.

«Oh milyen bölcs megoldása az életnek a meghalás!»

Egy könnyet nem hullatott a levélre, a melyet meg írt; lepecsételé azt, s cselédet keresett, a kitől elküldje.

Azután megint mást gondolt.

Fölkereste a szolgabírót.

— Uramöcsém, mikor akarnak engemet becsukni?

— A mikor urambátyám parancsolja.

— Hát nem vinne most be egyúttal engemet is a tömlöczbe? uramöcsém.

— Igen szívesen, urambátyám.

— Hány esztendőre ítéltek?

— Csak kettőre.

— Többet vártam. Hát e szerint majd csak magam viszem el ezt a levelet a városba.

— Áronffy úr itt marad?

— Nem. Ő viszi halottját haza a jószágra. Az orvost felkértem már, hogy tegye őt halhatatlanná, s van egy ólomkoporsóm, a mit magam számára készíttettem, hogy valamikor abban folytatom az ellenállást az Isten rendeletei ellen; most már nincs szükségem rá. Odaadom Cziprának kölcsön. Ez az ő kiházasítási pompája.

Egy óra mulva felkereste Lorándot, ki még mindig halottját őrizte. Ott volt a szolgabíró is.

— Uramöcsém, szólt a tisztviselőhöz, már nem megyek a börtönbe.

— «Még» nem? kérdé Daruszegi. Az is jól van.

— Se most, sem később. Nagyobb úr parancsol velem s az máshová rendel.

Most kezdtek rá bámulva nézni.

Arcza sokkal sápadtabb volt, mint máskor; de azért most is jókedvű gúny volt rajta és könnyelmű mosoly.

— Loránd öcsém! két temetés lesz a háznál!

— Ki a másik halott? kérde Daruszegi.

— Én.

És akkor kivonta kebléből balkezét, melyet eddig kabátjába dugva tartott.

— Egy órával ezelőtt levelet írtam anyádnak. Mikor lepecsételtem, az égő viasz körmömre cseppent s azóta nézd, hogy megfeketült a kezem.

Bal kézfeje kék volt és felduzzadt.

— Gyorsan, orvosért! kiálta Daruszegi hajdújának.

— Hagyjátok. Szükségtelen már, szólt Topándy, fáradtan rogyva le a karszékbe. Két óra mulva vége van. Két óránál tovább nem élek. Húsz percz mulva e daganat a vállamat eléri s onnan azután a szívig rövid az út.

Az elősiető orvos igazolta Topándy véleményét.

«Itt nincsen segedelem.»

Loránd ijedten ugrott bátyja ápolására, az öreg átölelte a mellé térdelő ifjú nyakát.

— Te bölcs ember! látod, mégis neked volt igazad. Van, a ki gondol a kétlábú tollatlan állatokra is. Ha én azt tudom, hogy csak zörgetnem kell és megnyittatik, rég koczogtattam volna az ajtón: «én uram, bocsáss be!»

Topándy nem engedé magát levetkőztetni, ágyba fektetni.

— Toljátok székemet Czipra mellé. Hadd tanuljam meg tőle, hogyan kell magát viselni egy halottnak? Az én halálom nem lesz olyan szép, mint az övé: én nem lehelem át lelkemet szeretőm lelkébe; hanem azért víg útitárs leszek.

A kín félbeszakítá szavait.

Mikor engedett a fájdalom, elnevette rá magát.

— Hogy protestál az ostoba hústömeg! Nem engedi magát kapaczitáltatni. Pedig csak vendégek voltunk itt! «Animula, vagula, blandula! Hospes, comesque corporis. Quæ nunc adibis loca? Frigidula, palidula, nudula! Nec, ut soles, dabis jocos.» Bizony extra dominium fogsz lenni mindjárt. És gyomor uram ő nagysága és szív uram ő kegyelmessége és fej uram ő excellentiája mind kiesnek hivatalaikból.

Az orvos azt állítá, hogy iszonyú kínokat kell neki kiállani azalatt, míg gúnyolódik és mosolyog; s mikor felkaczag, olyankor más ember fogcsikorgatva ordítana fel.

— Sokat vitáztunk, Loránd, szólt az öreg, mindinkább elhaló hanggal, azon német tudós felett, a ki azt állítá, hogy a más csillagzatok lakói sokkal nemesebb emberek, mint mi itt a földön. Ha kérdik, hová lettem? mondjad, hogy avanzsiroztam. Olyan planétába mentem, a hol nincsen paraszt; bárók tisztítják a grófok csizmáját. Ne nevessetek rajtam, kérlek, ha bolondokat mondok. — De a halál igazán furcsa verseket diktál.

A kézszorítás, mivel Lorándot üdvözlé, bizonyítá, hogy ez az utolsó.

Azontúl keze lankadt, szemei elborultak: arcza egyre viaszsárgább lett.

Még egyszer fölemelte szemeit.

Loránd tekintetével találkozott.

Mosolyogni akart; csak súgva, töredezett hangon mondhatá:

— Most mindjárt — megtudom, — hogy mi van — az északi vadászkutya ködfoltjaiban: — s a szemnélküli féreg — veséiben? . . .

Azzal hirtelen, egy erőszakos végső görcsös erőfeszítéssel megragadá széke támláját s felegyenesedve, jobbját felemelé s a szolgabíróhoz fordult.

— Uram! kiálta erős teljhangon. Én appelláltam!

És azzal visszarogyott a karszékbe.

Néhány perc mulva minden redő eltünt arczáról, sima lett az, mint a márvány és nyugodt, mint a halottaké szokott lenni.

Loránd ott állt összekulcsolt kézzel két halottja között.

* * *

Másnap jó hajnalban útra kelt a szekrénybe zárt ólomkoporsóval, s vitte haza halott menyasszonyát.

A második levél, melyet Topándy írt anyjához, s melynek pecsétjével saját élete végét pecsételte be: nem lett feladva; nem előzheté meg jöttét.

Otthon csak az első levelet kapták.

Azt az örömhírt hozó levelet, mely mámort, diadalt gerjeszte az egész háznál.

Hiába, csak őt szerették legjobban most is. Anyjának, nagyanyjának ő volt a kedvencz fia. Dezsőről szólnunk sem kell, mert hisz annak a szíve az övéhez van nőve most is, s a jó Fanny kétszeresen boldog volt abban a gondolatban, hogy nem egyedül lesz ezután boldog nő a háznál.

Oh milyen örömmel várták!

Kételkedhetett-e valaha abban, hogy a kit ő szeret, szeretve fog lenni mindenkitől? hogy nem kell annak erényeiről beszélni; mindenki ismeri azokat, mihelyt ő azt mondja: «én szeretem».

Bizony nagyon jól történt, hogy azt a levelet nem küldé el anyjának, melyben Czipráról írt s áldását kéri, — hogy nem sértette meg azzal a végsorral a legdrágább anyai szívet: «ha pedig te megátkoznád azt, a kit én szeretek!»

Megátkozni azt, a kit ő szeret!

Oh, dehogy tették azt! Ünnepnap volt ez a levél a háznál. A falusi lakot újra rendezték; Dezső átköltözött a városba, átengedve a legifjabb jogát az apai ősi lakhoz bátyjának.

Még a legöregebb Áronffyné is letette örök gyászát. Ne lásson Loránd menyasszonya semmit, a mi szomorú gondokra emlékeztet. El van minden temetve a föld alá.

Dezső annyi kedveset tudott regélni a szép czigányleányról; Loránd levelei az elmult tíz hallgató évről mindig megemlékeztek a szegény elvetett gyémántról, kinek hű ragaszkodása képezé Loránd életének napos oldalát. Most az elrakott leveleket újra meg újra elolvasák: a két anyának ez tanulmánya lett. A mit néhol Loránd csak egy futó szóval

vetett oda, abból ők nagy magyarázatot tudtak venni és az mind Czipra javára ütött ki.

A gondviselés is így rendelte azt!

Az első találkozás óta, a pusztai csárdában, úgy volt az elrendelve, hogy Loránd megszabadítsa Cziprát gyilkos kezéből, hogy azután egykor boldog legyen vele.

. . . Hiszen a czigányleány már boldog is volt.

Topándy levele azt tudatá, hogy Loránd a levél kelte után azonnal megesküszik Cziprával s együtt lemennek a szülői házhoz.

Tehát tudva volt már a nap is, ki lehetett számítani az órát is, a mikor meg fognak érkezni.

Dezső benmaradt a városban, Lorándot várni. Azt ígérte, bármi későn jönnek is, még éjszakára kihozza őket.

A nők tehát fenmaradtak éjfélig. Künn vártak a folyosó alatt. Szép, meleg holdvilágos éj volt.

A jó öreganya átölelve Fanny vállát, elmondá neki, hogy sok-sok év előtt éppen így vártak egy éjjel a két testvér megérkeztére; hanem az nagyon rút éjszaka volt és az nagyon szomorú várakozás volt. A szél zúgott az ákáczok között, a felhők kergették egymást az égen, az ebek vonítottak a faluban: a kapun egy szénásszekér döczögött be — és abba volt elrejtve a koporsó. — Ez a nép nagyon babonás: azt hiszi, a jég elveri a határát, ha halottat visznek át rajta.

Hanem most egészen más világ van. A lég csendes, szellő sem fuvall: ember, állat alszik körül, csak azok vannak még ébren, kik menyasszonyt várnak.

Milyen más az idők járása!

Egyszer aztán szekér áll meg a kapuban: a cselédek sietnek azt kinyitni.

Szénásszekér döczög be rajta, miként akkor.

És a szénásszekér után gyalog, miként akkor, a két testvér, egymás kezét szorítva, jő.

A nők eléjük rohannak, Loránd az első, a kit ölel, csókol mindenki.

— Hát nőd? kérdi minden ajk.

Loránd némán a szekérre mutat és nem tud szólni.

Dezső válaszol helyette.

— Nejét itt hozzuk a koporsóban.

— —

DEZSŐ NAPLÓJA.

XXXII. MIKOR MEGVÉNÜLTÜNK.

Tizenhét év mult el már azóta, hogy Loránd ismét itthon van!

Milyen öreg emberek lettünk azalatt!

Tizenhét év különben is nagy idő ; hát még tizenhét ilyen súlyos év?

Sohasem láttam embereket olyan hamar megőszülni, mint a kik kortársaink voltak.

Olyan időket élünk, a mikor minden elmúló év utolsó napján felsóhajtunk : csakhogy vége van már! s nem akarjuk hinni, hogy a mi utána jő, még mindig rosszabb napokat hoz.

Egyre szállunk alább-alább, hitben, reményben, egymás iránt való szeretetben ; vagyonunk pusztul, szellemünk lankad, erőnk fogy, társaséletünk szétbomlik ; nem közöny, de undor már az, a mivel a napok eseményei elé nézünk.

Egy év mulva azon nap után, melyen szegény Czipra meghalt, Loránd fegyverrel oldalán ment el bizonyos mulatságba, a hol ingyen lehet kapni a halált.

Nem emlegetem én a multak dicsőségét, mi hasznom belőle? úgy is kevesen tudják már azt.

Loránd jó katona volt.

Az lett volna bizonynyal bármely esetben is, mindene volt hozzá a természettől : hősi bátorsága, athlétai ereje, heves vére, soha nem csüggedő lelke. A harcz különben is gyönyör lett volna rá nézve ; — hát még e kedélyállapot mellett!

Szíve összetörve, zúzva, első szerelme oly csúful sárba taposva, a másik, szenvedélye égő hevében, legyilkolva, lelkén az életunalom terhével s azzal a súlyos végzettel, a mi családját terhelé. Mindig az a rém állt előtte, hogy ez úton elébb-utóbb mégis csak oda kell jutnia, abba a nyolczadik, üresen hagyott ágyba.

Mikor elkezdődtek a harczok, egészen felvillanyozódott roskatag kedélye. Mikor egyenruháját felölté, odajött hozzám, s kezemet megrázva, villogó tekintettel mondá :

— Most megnyilt hát a vásár, a hol az ember száz perczenttel adhat túl az ütött-kopott életen.

Hanem ő nem adott túl azon.

Vakmerőségéről hirhedett lett, hőstetteit megénekelték,

szerzett hírt, koszorút, csak a mit keresett, a dicső halált, azt nem tudta megtalálni.

A zászlóaljból, melynél kezdé, vége felé csak egy tizedrész volt már meg. Ő azok között volt, a kik még csak sebet sem kaptak soha.

Pedig mennyi szép golyó elrepült feje fölött.

Hogy tekintgetett e szomorú zizegő hangon fütyülő hírnökei után a halálnak, hogy várta azokat a búgva közelítő öreg ficzkókat, a kiknek egy embert egy percz alatt átszállítani egy más csillagba — semmi! Nagyon jól ismerték már, nem bántották.

Olyan ez a csatatéri zengő méh, mint az igazi méh, a ki bátran jár közötte, elzúg a füle mellett, a ki fél tőle, azt megcsípi.

Végre egy csatában egy elpattant granát darabja megbénítá karját, s mikor egy kardcsapástól elszédítve lebukott lováról, még egy kozák lándzsával keresztülszúrta.

Még abba sem halt bele.

Hetekig feküdt eszméletlenül a közkórházban, sátor alatt, míg érte mehettem és hazahoztam. Fanny ápolta. Meggyógyult.

Mire felépült, akkorra már aztán vége is volt minden harcnak.

Mennyiszer hallottam tőle:

— Ah milyen rossz emberek vagytok ti, hogy engem úgy szerettek! Oh milyen rosszat tettél velem, öcsém, hogy elhoztál a csatatérről. Oh milyen kegyetlenség volt tőled Fanny, hogy mellettem virrasztottál! Oh milyen hiába való munka volt tőletek engemet életben tartani! Oh mint haragszom én tirátok, milyen kiállhatatlan emberek vagytok ti: — azért, hogy engemet úgy szerettek!

Hanem mi azért csak szerettük őt.

És aztán így megvénültünk csendesen.

Eltemettük jó nagyanyánkat, aztán édesanyánkat is; magunk maradtunk, nem osztoztunk meg soha.

Loránd mindig velünk lakott: míg a városban laktunk, néha hetekig sem hagyta el a házat.

Az új idők új rendszere engem is kényszerített, hogy arról a pályáról lemondjak, a mit még apáink az élet díszes czéljának tartottak. Sutba dobtam a diplomámat, s kimentem szántani, vetni.

Lett belőlem jó parasztember.

Még most is az vagyok.

Itt is együtt maradt velünk Loránd.

Nem volt élet már az övé, hanem csak a napok számlálása.

Siralom volt ezt tudni és őt látni.

Egy délczeg alakot, kinek hivatása volt, hogy hőssé legyen!

Egy forró szívet, ki földi mennyországa lehetett volna egy nőnek!

Egy képzett, lángeszű főt, ki vezérszellem lehetett volna egy országban.

És a ki tétlenül, szeretetlenül, boldogtalanul hullatott levelet levél után és nem várt a holnaptól semmit.

Hanem félt a jövő napoktól.

Gyakran előhoztam neki, hogy annak a magányos épületnek ott a patak mellett befalaztatom az ajtaját.

Ne kérdezzék gyermekeim, mi lakhatik azon belül? ne iparkodjanak találgatni annak rejtelmes feliratát, mint én találgattam gyermekkoromban.

Loránd nem egyezett bele.

«Még egy üres szállás van benne.»

És ettől irtóztunk mi valamennyien.

Ő is, mink is.

Minden este úgy váltunk el, mintha végbúcsút mondanánk.

Nem örült már semminek az életben. Nem foglalkozott semmivel, a mivel más ember foglalkozik. Nem kártyázott, bort nem ivott ; örökké józan volt és egykedvű. Nem olvasott mást, mint mathematikai könyveket. Rá nem tudtam venni soha, hogy egy hirlapot kezébe vegyen.

«Hazugság az egész világtörténet!»

Mindennap, akár télen, akár nyáron, korán reggel, mielőtt valaki fölkelt volna a háznál, kisétált a temetőbe ; oda, a hol Czipra nyugszik «az illatos fűgyökér alatt», ott töltött néhány perczet s aztán ismét visszajött : nyáron egy szál eleven, télen egy szál aszú füvet hozva el a sírról.

Volt egy naplója, abban nem volt írva egyéb, mint a kelet mindennapról, alá tűzve, irott sorul, az aszú fűszál.

Egy élettörténet, melynek ezernyi ezer aszú fűszál képezi sorait, a hány sor, a hány szál, annyi napról összegyüjtve.

Lehet-e szomorúbb könyv ennél?

Egyetlen tárgy, a mi érdekelte, gyümölcsfái voltak és méhei.

Az állatok és növények nem csalják meg azt, a ki őket szereti.

Egész nap őrizte fácskáit, csemetéit, s viselt harczot a rovarok ellen ; és tanult naphosszant életbölcsészetet e nagyszerű alkotmányos monarchistáktól, a méhektől.

Sok ember van, kivált mai nap, hazánkban, a ki el tudja

ölni az időt, Loránd csak küzdött az idővel, s minden lefolyt nap egy vereség volt ránézve.

Vadászni sohasem járt, azt mondá, nem jó neki töltött fegyvert venni kezébe.

Éjjel gyermekeim közül egy mindig ott aludt szobájában.

«Félek magamtól», vallá meg előttem.

Félt magától és félt attól a csendes háztól, ott a patak mellett.

«Szeretnék ott aludni az illatos fűgyökér alatt!»

Egy elveszett élet!

Egy szép nyári délután kis fiam azzal a hírrel rohant be hozzám, hogy Loránd bátya a szoba közepén a földön fekszik és nem akar fölkelni.

Én a legrosszabbat sejtve, rohantam át hozzá.

Midőn beléptem szobájába, már nem feküdt a földön, hanem az ágyon.

— Mi bajod? kérdezém, kezét megfogva.

— Semmi sem ; — csak egy kicsit meghalok.

— Az Istenért! mit tettél?

— Ne ijedj meg. Nem az én kezem volt.

— Mi bajod hát?

— Egy méhcsípés. Nevess ki. Meghalok bele.

Még reggel beszélt róla, hogy méheire orvméhek ütöttek, azokat megy pusztítani. Egy orvméh halántékába eresztette fulánkját.

— Tehát mégsem oda . . . nem oda, rebegé hagymázos lélekzettel : nem a nyolczadik ágyba. — De kinn az illatos fűgyökér alatt. Ott heverünk a porban egymás mellett. Falaztasd be azt az ajtót. Jó éjszakát.

Azzal lehúnyta szemét és sohasem nyitotta fel többet.

Mire Fannyt odahívtam hozzá, már halva volt.

A délczeg hős, ki egymaga csapatok ellen küzdött, a vasember, kit nem tudott megölni a kard és a dárda, tíz percz alatt elmúlt egy picziny kis rovar parányi orgyilka által.

Isten jár közöttünk!

Mikor már a kísértés utolsó percze eljött, hogy az életunalom az ősi átokkal felfegyverezze kezét, akkor elküldötte repülő szolgáinak legeslegkisebbikét s elszállítá őt egy méhszárnyon, oda, a hol a boldogok laknak.

— — — — — — — — — — — — — —

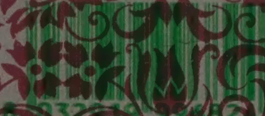
Mi pedig vénülünk tovább és ki tudja, hogy mire vénülünk meg?!

TARTALOM.

CENTENARIUMI
1825
1925
KIADÁS

CENTENARIUMI
1825
1925
KIADÁS

UNIVERSITY OF ILLINOIS-URBANA
3 0112 097592874

